
3 1761 08143728 7

Reisebilleder

fra

Syden

af

J. L. Ussing,
mag. art.

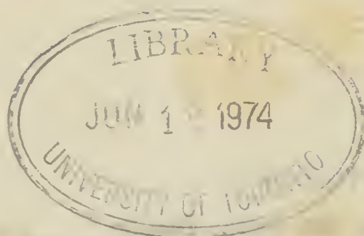

Förste Hefte.

Parnas og den græske Paaske.

Kjöbenhavn.
Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel.
Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.
1847.

LIBRARY
1974
UNIVERSITY

I.

Parnas og den græske Paaske.

Til *Parnas* gaaer vor Vei. Vanskelig kunde man vel love noget Mere, eller spænde Forventningen höiere. Parnas er eet af de store Navne fra den græske Oldtid, som ere gaaede saaledes over i Nutidens Sprog og hele Forestillingskreds, at kun den aldeles Udannede finder dem fremmede. I Grækenlands Midte har Naturen hensat denne mægtige Bjerggruppe; hvad Under, at Grækerne satte den i hele Jordens Midte, og digtede den sindrige Mythe om de tvende Örne, som Gudernes Fader udsendte fra Jordens tvende Udkanter, og som mödte hinanden i Delphi, netop der, hvor man med Ærefrygt betragtede den hellige Steen, der antydede Jordens Midte eller „Navle". Men Delphi var ogsaa i en anden Betydning Hellenismens Middelpunkt. Det var Hovedsædet for den Guds Dyrkelse, hvem de helleniske Stammer fortrinlig skyldte Lys i Aanden, sædelig Orden og Ro i det borgerlige Liv; thi dette er Apollos og hans Tjeneres stadige Formaal, og derfor blev hans Orakel en saa velsignelsesrig Indretning, et almindeligt Arnested for alle Hellener, hvor de kunde tye hen at söge Raad og Tröst i Nöden. Her var det ogsaa, at Præstinden Phemonoe fremsagde det förste Hexameter; og, skjöndt de Fleste vist rympe

Næsen ad den Poesie, der indeholdes i Orakelsvarene, blev Parnasset dog efterhaanden hos de romerske Digtere betragtet som Poesiens Fædreland. Tusinde Tunger have senere besunget Parnas som Digternes hellige Bjerg og Kastalia som Poesiens begeistrende Væld; den störste Malers Pensel har fremstillet det i Vaticanets Sale; overhovedet det blev det almindelige Udtryk for Digternes længselsfulde Önsker: om det dog maatte lykkes dem at bestige Parnas; ja mangen Een, hvem Naturen havde nægtet Aandens Örneflugt stræbte forgjæves at nærme sig det fjerne Maal ad den sene og besværlige Hjælpestige, man har kaldet „gradus ad Parnassum." Men oprindelig var Parnasset ingenlunde Poesiens Bjerg, og dets raae, uvenlige Fjelde have aldrig været Musernes Hjem. Dog — det er langt fra min Hensigt med denne Bemærkning at formene Nogen Brugen af en Forestilling, der har vundet Hævd igjennem næsten to Aartusinder; men idet jeg opfordrer Læseren til at fölge mig til Parnasset, vilde jeg kun forud erklære, at vi ikke gaae paa nogen phantastisk Opdagelsesreise efter Poesiens Ö, men som enhver anden prosaisk Reisende fölge Veien hvor den gaaer, kun med et aabent Öie for det Store og Mærkværdige i Naturen og Menneskelivet, der skal vise sig for os. Maatte kun ingen altfor tyk Taage borttage os Synet, da haabe vi, Reisen vil lönne sig.

I.

Dýstomo. Aráchova. Den korykiske Hule.

Det var den 15de April 1846. Solen havde reist sig lige saa klar og glimrende, som den var sunken den foregaaende Aften. Den förste Lysning havde ogsaa kaldt mig op fra mit lidet misundelsesværdige Leie i Værtshuset eller „Chanen" i *Livadia*. Jeg havde gjort en Morgenvandring igjennem Byen, der udbreder sig malerisk deels paa begge Bredderne af den skummende Herkynna, deels paa de stenige Höie Vesten for samme, hen til de hemmelighedsfulde Levninger af Trophonios' Orakel, og til den middelalderlige Borg, der dristig kroner Fjeldtinden over Oraklet. Jeg havde forgjæves sögt de kolossale Rester af det aldrig fuldendte Zeus-Tempel, som endnu for faa Aar siden saaes paa de vestlige Höie; nu har Grækeren anvendt dem til andre Bygninger: hvorfor skulde han ikke benytte de Steen, hans Forfædre havde tilhugget for ham? Jeg havde bragt Parnasset min Morgenhilsen, dette mine Önskers Maal, som jeg för havde skimtet fra det Fjerne, men nu saae udbredt for mig i dets hele Storhed, en mægtig snedækt Skaldepande straalende i Solens Glands. Det var allerede seent; Solen havde næsten været to Timer over Horizonten, og jeg skulde snart begynde at föle dens Brand; jeg ventede

kun paa at mit Fölge skulde være samlet, for at stige til Hest. Mit Fölge, siger jeg; thi jeg var ikke saa heldig at have fundet en Ven, der kunde dele Reisens Nydelser og Besværligheder med mig, der kunde gjöre mig opmærksom paa hvad jeg oversaae, kunde meddele mig sine Bemærkninger og höre mine, saa at gjensidig Tankeudvexling kunde lette os Forstaaelsen af det Nye og Forunderlige, der mödte os: jeg havde intet Selskab uden min Förer eller „Agojat" Dimitrios. Denne, der med sine to Heste havde fulgt mig fra Athen, var en Græker, som i sin Tid havde tjent i den kongelige Stald, og dér havde lært at brække lidt paa det bayriske Maal, eller, som det hedder i Grækenland, det „bavaresiske," paa nogle Steder endog det „barbaresiske": en Viisdom, hvoraf han gjorde sig meget til, skjöndt han sjelden kunde gjöre sin Tydsk forstaaelig for mig, förend han havde oversat den paa Græsk, og det uagtet han næsten efter hver Sætning tilföiede et: „Hast Du gehört?" Det var en skikkelig og godmodig Karl, men dybt stak han just ikke, og hans keitede Væsen havde blandt hans Jevnlige skaffet ham Tilnavnet: den gale Dimitrios. Det var ham, som engang, da han skulde bringe Dronningen hendes Ridehest, ikke kunde tilbageholde sin hjertelige Deeltagelse for den tilbedte Fyrstinde, men med det ham eiendommelige venlige Smiil udbröd: „Hvordan har Du det, Dronning?"*) Den Stakkel! det blev sidste Gang, han

*) *Τί κάνεις βασίλισσα;*

holdt Dronningens Hest! — Denne Dag blev jeg ogsaa ledsaget af to Gensdarmer eller Chorophylakes; thi en Röverbande, tretten Mand stærk, havde i disse Dage viist sig paa Helikon, og navnlig i Landsbyen Agios Georgios huseret med Mord og Brand. Saasnart Soldaterne vare ankomne, satte Toget sig i Bevægelse.

Fra Livadia til Delphi före tvende Veie; den nordligere over Chaeronea og Daulis er den længere, men beqvemmere; den anden gaaer sydligere forbi Landsbyen Dýstomo, og forener sig med hiin ved det i de gamle Myther saa berömte Schiste, hvor Oedipos slog sin Fader ihjel; imellem begge Veie ligger en nögen Bjergryg, der danner, saa at sige, et Mellemled imellem Parnas og Helikon. Jeg lagde nu Veien over Dýstomo, da det var min Hensigt at vende tilbage over Daulis. Jeg havde snart passeret de Kornmarker og Græsgange, der ligge nærmest ved Livadia, og befandt mig i en gold Steen-Örken, hæsligere og sörgeligere end det attiske Hymettos. Veien gik saavidt muligt i en Indsænkning; til Höire kneiste bestandig Parnassets mægtige snebedækkede Kuppe; til Venstre hævede sig Helikons ufrugtbare Steenryg. Var dette virkelig det samme Bjerg, som Dagen i Forveien paa sit nordöstlige Afhang havde viist mig en af Grækenlands skjönneste og frugtbareste Egne, hvor Libethrions vandrige Dale gjenlöde af Fuglesang, som var det endnu den Dag idag Musernes Opholdssted? To Timers Ridt fra Livadia findes en Oase i denne Örken ved Kilden Korakólyto, en lille græsrig Plet med et Par Plataner,

der vistnok aldrig forgjæves indbyde den Reisende til Hvile. Endnu to Timers Vei lige saa öde og sörgelig som den foregaaende, da befinder man sig paa en frugtbar, veldyrket Slette, der ligger hyggelig indesluttet af Bjerge næsten fra alle Sider. Den lige Landevei til Delphi slynger sig tæt hen under Parnassets Forhöider; men jeg gjorde en Afstikker til Venstre, for at besöge Egnens Beboere i Landsbyen Dýstomo, og for at see det gamle *Ambrosos*, hvis dobbelte Ringmuur den græske Reisebeskriver Pausanias 1700 Aar tilbage i Tiden omtaler som en af Grækenlands stærkeste Befæstninger, skjöndt den kun var opfört i al Hast af Thebæerne i Krigen imod den Makedoniske Kong Philip den Anden, uden Taarne og Muurtinder, uden alt Hensyn til et skjönt Udseende. Den ubetydelige Landsby interesserer mindre ved sig selv, end ved de store sortegraae Qvadersteen fra Ambrosos Mure, der möde Öiet hist og her i Gaderne, og navnlig give Stedets Fontæne et ret anseligt Udseende. Paa en lille næsten cirkelrund Höi tæt udenfor Landsbyen stod den gamle Stad. Byggen voxer nu frodig over dens Ruiner, og kun tre uanselige Stykker ere tilovers af de fordum saa mægtige Mure. Om deres Styrke danner Betragteren sig ingen Forestilling, men vel om den Hast, hvori de ere opförte, og man sander den gamle Reisebeskrivers Ord, at her er intet Hensyn taget til Skjönheden; Stenene ere ikke tilhugne og afpassede med den Nöiagtighed, der ellers characteriserer Hellenernes Arbeider fra den bedre Tid, og gjöre, at

man betragter selv en halv nedbrudt Fæstningsmuur med et æsthetisk Velbehag. Man mene ikke, at dette Hensyn er ligegyldigt eller uvedkommende! det Skjönneste er i dette Tilfælde ogsaa det Varigste. Her har Tiden været Dommer; af de stærke Mure er Intet tilbage, uden et Minde om Forstyrrelsen, hvorfra Öiet med Glæde vender sig bort. Men naar Plougen gaaer hen over Stadens Grund, findes i Furen mangen antik Mönt, mangen kostbar Levning fra Oldtiden: döde Skatte for dem, der ikke forstaae at paaskjönne dem. Kun faa Fremmede — Mylorder kalde Grækerne dem — besöge dette afsides Sted; min Ankomst var derfor en mærkværdig Begivenhed, og da jeg, efter at have beseet Ruinerne, kom tilbage til den Kjöbmand, hos hvem jeg var taget ind, fandt jeg hele Stuen fuld af Bönder, der gjorde mig deres Opvartning for at tilbyde mig gamle Mönter.

Tiden forlöb; vi havde endnu tre Timers Vei til Landsbyen Aráchova, hvor vi skulde overnatte; man gav os det Raad, i Stedet for at vende tilbage til Hovedlandeveien at gaae tvers over Bjerget *Kirphis*, hvorved vi vilde spare den halve Tid: et Raad, som for Fodgængere havde været fortræffeligt; men for Heste var denne Vei næsten utilgængelig. I et möisommeligt Zigzag slyngede Stien sig op ad den steile Bjergryg: Agojaten var fortvivlet, og varierede bestandig paa den smukke Vise: „Ak jeg Ulykkelige! ak mine stakkels Dyr!” Efter et Par Gange at have forfeilet Veien naaede vi endelig den överste Ryg, og jeg fortröd

sandelig ikke den Anstrengelse, jeg havde havt. Her, som overalt i Grækenland, hvor man bestiger en betydelig Höide, aabner sig et deiligt Panorama for Öiet. Langt neden for mig udbredte sig den korinthiske Bugt i sit dybe klare Blaae, og paa den anden Side hævede sig i svagere Farver Peloponnes' Bjerge, Kyllene endnu kronet af Vinterens Sne. Kirphis-Bjerget selv yder et venligt Skue; Græsset og de frodige Havremarker minde Nordboeren om Hjemmet; men med större Glæde endnu betragter han de sydlandske Jordbærtræer*), der i store Skove bedække dette som saa mange andre af Grækenlands Bjerge, for smaa til at give nogen egentlig Skygge, men store nok til at vederqvæge Hjertet, der seer Planteverdenens Fylde dukke op af Stenenes Örken. Jeg har altid elsket disse bruunröde Stammer med de glindsende grönne Blade, som ingen Vinterkulde beröver dem; nu vare de endog smykkede med lysegule Blomster.

Havde Opgangen været besværlig, var Nedgangen det ikke mindre, og vi saae snart, at i Tiden havde vi snarere tabt end vundet ved denne formeentlige Gjenvei. Endelig vare vi nedstegne i Dalen, der skiller Kirphis fra Parnas. *Plistos* kaldte de Gamle den lille Flod, der gjennemlöber Dalen og optager begge Bjergenes Vande; de nuværende Grækere kalde den Xero-

---

*) *κουμαριαίς;* den jordbærlignende Frugt, Aarets sidste Gave, er i Italien bekjendt under Navn af „cerace marine".

potama, d. e. den törre Flod, fordi den Störstedelen af Aaret i det Mindste i sin nedre Deel er blottet for Vand. Her strömmede den endnu rigelig. Vi hilsede den med den Glæde, hvormed Vandreren i Grækenland hilser ethvert friskt og kjöligt Vand; det er Naturens herligste Gave, og han undlader aldrig at vadske sine Hænder og lædske sin Tunge dermed.

Den störste Deel af vor Vei var fuldendt; vi stode ved Parnassets Fod, og havde nu kun at stige op ad Bjergets Side for at naae *Aráchova.* Men Byen ligger höit, og henved en Time medgik, inden vi naaede den. Det gik bestandig opad, af og til rislede en Kilde hen over Veien; de sorte glindsende Gjeder med de gule Sokker græssede paa Skrænten over os; snart stirrede de nysgjerrige paa de fremmede Vandrere; snart flygtede de for os, men sprang dog aldrig op ad Klippen, uden först at have gjort et dybt Buk. Til Venstre viste Bjergets Afhang stedse mægtigere og mægtigere Dale; ved hvert Skridt man kommer höiere op, bölger det sig mere storartet og imponerende; det er, som om Naturen ei alene havde villet skabe et stort Bjerg, men ogsaa vise, hvor stort det var. Thi skjöndt Parnasset i Höide ikke kan maale sig med saa mange andre af Europas Bjerge — det naaer kun 7000 Fod — gjör det dog maaskee et lige saa kolossalt Indtryk, fordi dets hele Form og Dannelse fremtræder saa bestemt og tydeligt, og ingen andre Bjerge af næsten lignende Storhed afbryde Blikket og tvinge os til at anlægge en altfor stor Maalestok. Her var Bjerget

endnu venligt og frugtbart; Viinhaver og Kornmarker bedækkede Skraaningerne og vidnede om et Folk, der ikke lod Naturens Velsignelse ubenyttet. Det var Aften; den nedgaaende Sol udbredte over Landskabet de klare og fine Farver, som ere Grækenland eiendommelige, en Lufttone, der hverken er saa kold som Nordens, eller saa glimrende og broget som Italiens. Veien var opfyldt af Mændene, der kom hjem fra deres Arbeide, og omkring Fontænerne samlede Qvinderne sig i Mængde for at hente Vand til Huset, medens andre skyndte sig med at pakke deres Vadsk sammen og bringe den hjem, inden Mörket faldt paa. Det var et Liv og en Virksomhed, som man sjelden seer i Grækenland; men Aráchova er ogsaa en af de allerstörste Landsbyer; man anslaaer den til 900 Huse eller omtrent 5000 Sjæle. Derfor ligger den heller ikke som de fleste af Grækenlands Landsbyer ængstelig skjult i Dalen ved Foden af Bjerget, som var man bange for at Vinden skulde rive de elendige Hytter omkuld; Aráchova throner höit paa Bjerget og skuer som en Middelalderens Borg ned over sine Besiddelser; op og ned gaae Gaderne i Bakker og Dale, og man skulde snarere troe sig hensat i en italiensk Bjergstad end i en græsk. Dog mangler her ingenlunde den förste Betingelse for en græsk By, Vandet; endnu 4000 Fod höiere hæver Parnasset sig, og talrige Kilder strömme igjennem Byen, ikke altid til Fodgængernes Beqvemmelighed.

Den for faa Aar siden afdöde Professor Ulrichs,

en af de aandrigste og grundigste Reisende, der have beskrevet Grækenland, opholdt sig længere Tid i Aráchova. Han mener, at det helleniske Blod her er mindre blandet end de fleste andre Steder, og roser Indbyggerne som et naturligt og gjæstfrit Landfolk, i hvis Midte han havde befundet sig vel. Jeg havde derfor glædet mig til mit Opbold her; men jeg var ikke saa heldig at gjöre lignende Erfaringer. Saa stor Byen er, findes der dog ingen Chan; den Reisende maa söge Natteleie i eet eller andet Privat-Huus. Et Anbefalingsbrev fra Athen, som jeg havde med til en velhavende Mand her, havde sikkert skaffet mig et behageligt Ophold; men ved en Misforstaaelse blev jeg fört til en ganske anden Person, der af og til gjorde sig en Fortjeneste af at modtage Fremmede. Det var altsaa intet Under, at man modtog mig tilligemed mit Anbefalingsbrev, skjöndt Herren for Öieblikket var i Kirken; og, ihvorvel Huset kun saae lidet hyggeligt ud, faldt det mig dog ikke ind at tvivle paa at det var det rette. Endelig kom Herren hjem, en höi Skikkelse med snehvidt Skjæg, hvis kraftige Legemsbygning skjultes af den store grönne Silkekaabe, men röbedes tilstrækkelig af det Kæmpeskridt, hvormed han traadte op ad Trappen. Det var Byens Præst; han havde holdt Messe i Kirken; thi det var Aftenen för Skjærtorsdag. Han modtog mit Brev, og gik strax ind i et Sideværelse. Om han ikke kunde læse Brevet, eller om han maaskee var træt af Messens Anstrengelse,

veed jeg ikke; men jeg saae min Vært ikke mere. Det var den Gjæstfrihed, jeg nöd i Aráchova.

Efter et Natteleie paa Bænken, hvor Utöi idelig havde forstyrret min Sövn, hilste jeg med Glæde den förste Dagslysning. Jeg opsögte den Höide bagved Byen, hvor det ældgamle, allerede af Homer omtalte *Anemoria* antages at have ligget. Det er en lille stenig Höi, netop af den Art, som Hellenerne i den ældste Tid valgte til deres Stæder: isoleret saa at den let kunde forsvares, og ikke större end at Forsvarerne let kunde fylde Murene, selv bygget paa en gold Klippegrund, men ved dens Fod sprudlende Kilder, der vande dens Marker. Af Mure saae jeg ingen Spor, men, ligesom Beliggenheden gjör det sandsynligt, at her har staaet en gammel Stad, saaledes har denne i Sandhed i disse höitliggende, luftige Egne med Rette baaret Navnet „den vindige" (Anemoria).

Hvor gjerne havde jeg ikke besteget Parnassets höieste Tinde, for med eet Blik at overskue det hele vidunderlig formede Hellas med alle dets Bjerge og Dale, alle dets Landtunger og Bugter, for at see, hvordan det skyder sig ud i det vide Hav som en Kæmpe-Molo dannende Havne til Millioner af Skibe! Hvor gjerne havde jeg ikke dvælet paa disse uveisomme Klipper, hvor Oldtidens kaade Thyiader i vild Tummel feirede de bakkhiske Orgier! Men saalænge Sneen bedække dem — og först i Juli Maaned formaaer Solens Kraft at smelte den — anseer ingen Græker det for muligt at bestige Toppen, og, om jeg havde villet vove

et Forsög, havde jeg ingen Förer kunnet faae. Derimod kunde jeg ikke opgive at see *den korykiske Hule*, Pans og Nymphernes berömte Helligdom. Da Bröndsted besögte disse Egne, var den endnu en næsten uopdaget Skat, og kun med Möie erholdt han Förere til et saa ubekjendt og med hemmelighedsfuld Frygt betragtet Sted. Nu kjender Hvermand denne mærkværdige Hule og faa Reisende komme til Delphi uden ogsaa at aflægge et Besög i Zarantávli.*) Zarantávli, d. e. de 40 Gange eller Corridorer, kalder man denne Hule formedelst de mange Forgreninger, den synes at sende ind i Bjerget; og hermed staaer den Fabel i Forbindelse, hvormed man vilde forskrække Bröndsted, om de 40 Præster, som engang vovede sig derind med Lamper, men aldrig kom ud igjen.

Veien derop er altfor knudret og besværlig for Heste; man bragte mig derfor et Muulæsel med stride guulbrune Haar, hæslig som en Kameel, men stærk og taalmodig som denne. Vel maatte jeg sande, at dette Dyr er en lige saa stor Velgjerning for Bjergegnene som hiint for Örkenen; ofte beundrede jeg, hvorledes jeg kom opad den knudrede Vei lige saa jevnt og eensformigt som Lyden af Klokken, der hang om Muulæslets Hals, og hvorledes det taalige Dyr endog

---

*) *Ζαρανταύλι* ɔ: *οἱ ζαράντα αὐλοί.* 40 er, som saa ofte, kun et rundt Tal. Bröndsted (Reise i Grækenland II, S. 44) tillægger dette Navn den hele Bjerggruppe, hvor Hulen befinder sig.

syntes med Forkjerlighed at opsöge de vanskeligste og steileste Steder. Henved en Time steg jeg bestandig op ad Bjergets Side; til Venstre stedse den aabne Udsigt over de nedskraanende Dale, over Kirphis-Bjerget og den korinthiske Bugt til Peloponnes. Da udbredte sig for mig en Höislette, om Vinteren en Snemark, om Sommeren en frodig Græsgang. De smaa Huse med de röde Tage, som ligge for mig, ere Arachoviternes Sommerhytter. *) Endnu ere de ubeboede; men snart kommer den hede Aarstid, da Qvæget græsser paa Bjergets höiere Egne, og Hyrderne tage deres Hytter i Besiddelse. Da önskede mangen Een, at han kunde flye fra Solens Brand i Dalene og boe med Hyrderne under Parnassets Top; thi bagved Hytterne reiser Bjerget sig atter i mægtige Bakker, hvis brede Rygge skjule den höieste Top Liákura. Det kegleformige Bjerg til Venstre, der afsondrer sig fra de övrige, det er Maalet for min Vandring. Jeg overskred en ikke ubetydelig Bæk, og red omtrent en halv Time op ad en sagte Skraaning; da stod jeg ved Foden af den Fjeldpyramide, i hvis Indre jeg skulde trænge ind. Dens steile stenige Skraaning kan kun bestiges til Fods; Muulæslet blev tilbage under en Gruppe af Grantræer, og henved en halv Time forlöb, inden jeg möisommelig havde arbeidet mig op til Helligdommens Indgang. Men vel maatte jeg da glemme al Möie, og sige med den gamle Reisebeskriver, at det var den

---

*) *Τὰ Ἀραχοβιτικὰ καλύβια.*

seeværdigste Hule, jeg nogensinde havde kjendt. Större findes de vel i Grækenland, f. Ex. den store Hule i de Penteliske Marmorbrud, men skjönnere neppe. Næsten cirkelrund former den store Hal sig, som et kolossalt romersk Pantheon; kun kommer Lyset ei fra Loftets Hvælving, men fra den rummelige Indgang. Paa flere Steder drypper Vandet ned fra Loftet, og skjönne Drypsteensdannelser hænge deels ned fra Hvælvingen, deels hæve de sig som Söiler op fra Gulvet, bestemte til i Tidernes Löb at forene sig med Hvælvingen, og at stötte den som faste Piller; thi medens Menneskets Værker tabe sig og fortæres af Tiden, fortsætter Naturen bestandig sin Skabelse, og dens Værker vinde Aar for Aar större Fasthed.

Denne Hule var i Grækernes Frihedskamp et velkomment Tilflugtssted for dem; her forskandsede de sig imod Tyrkerne, og byggede sig hver Familie et lille Kammer inde i Hulen. Grækeren behöver ikke större Plads, end der er nok til at han kan udstrække sine Lemmer. Ogsaa hans Huus er snart opfört. Har han ikke Kalk ved Haanden, hjælper han sig uden; saa gjorde jo ogsaa Oldtidens Hellener; men medens hine brugte mægtige, veltilhuggede Steenblokke, som Aartusinder ei have kunnet rokke, benytter han nu de smaa sönderslagne Steen som de ligge paa hans Vei, og stabler dem ovenpaa hinanden som han bedst kan; kunne de ikke ligge af sig selv, maa en Bindingsværks Ramme holde dem sammen. Det indsees let, at en saadan Bygning ikke er af de varigste, og efter

faa Aars Forlöb synker sammen i en Steenhob. Her skjönnes endnu tydelig, hvorledes hver enkelt Muurlinie har været trukken; om kort Tid vil ei engang det kunne sees.

Fra Hulens forreste Halle förer en besværlig og steil Gang længere op i Bjerget. Den neddryppende Fugtighed gjör den saa smudsig og slibrig, at der udfordres stor Forsigtighed for at staae fast. Den förer ind til et mindre Kammer, hvorfra atter to Gange vise sig ind i det Indre, men ingen af dem tilgængelig for Mennesker uden Livsfare. Iblandt Egnens Beboere gik det Sagn, at den ene förte heelt til den anden Side af Bjerget, hvor den aabnede sig i syv Mundinger; den anden förte opad, man vidste ikke hvorhen. Men jeg dvælede helst i den store Forhal. Der var en Tid, da den med Rette kunde kaldes Bacchus' Balsal; naar Tusinder af Fakler festlig oplyste dens Hvælving, og de jublende Chore gjentoges af lige saa mange Röster fra Bjergets Inderste. Da holdt Pan og Nympherne sig ikke længere tilbage i det hemmeligheds-fulde Mörke, men blandede sig i Runddandsen mellem deres Dyrkere; Guderne bleve Mennesker, og Menneskene bleve Satyrer.

Med Möie klattrede jeg ned igjen ad den stenige Skrænt, og hvilede de trætte Lemmer ved en nærliggende lille Sö med brandguult, jernholdigt, men dog ingenlunde udrikkeligt Vand. Snart naaede jeg en Gruppe af ubeboede Huse; det var de Sommerhytter

der höre til Kastrí *), ligesom de för omtalte hörte til Aráchova. Veien gik igjennem en Skov af store nordiske Graner, bestandig nedad imellem Bjergskrænter der nærmede og fjernede sig, indtil med Eet en fri Udsigt aabnede sig, og det hele Land Syd-Vest for Parnas laae for mig. Over Bjergets mægtige Skraaning gled Öiet ned til Landbyen Chrysó paa dets laveste Fremspring, over den skjönne med Oliver bevoxede Slette, der begrændses til Venstre af Plistos-Dalen, eller rettere af Kirphis-Bjerget, som reiser sig brat lige paa den anden Side af Flodleiet, til Höire af de lokriske Bjerge og i Baggrunden af Sálona-Bugtens herlige Blaae, indtil det tilsidst standsede ved Peloponnes' Bjerge. Lang og trang var Veien ned ad den nögne Bjergskraaning, og omtrent to Timer forlöb, inden jeg fra den korykiske Hule naaede Chrysó.

Landsbyen *Chrysó* ligger omtrent tre Fjerdingvei Syd-Vest for Delphi. Skjöndt Delphi var Hovedmaalet for min Reise, og det altsaa havde været det naturligste at opslaae min Bolig i Kastrí, der er bygget lige ovenpaa Ruinerne af Staden og Templet, havde man dog raadet mig, hellere at söge til Chrysó, hvor jeg vilde finde et venligt og behageligt Folk, medens det kastriotiske Röverpak altfor tydeligt og raat viste, at det var deres eneste Önske at trække den Fremmede

---

*) *Τὰ Καστριωτικά καλύβια.*

op. *) Jeg fulgte dette Raad, og jeg har ikke havt nogen Grund til at fortryde det.

Grækenland er nu tildags inddeelt i Distrikter eller Dimer, der bestyres af en af Folket valgt Dimarch, som har forskjellige Medhjælpere eller Bisiddere, Páredri, der bestyre hans Forretninger paa de Steder og de Tider, hvor han ikke selv kan være nærværende. Den Delphiske Dimos indbefatter Landsbyerne Kastrí,

---

*) Samme Erfaring gjorde Lic Fenger i Aaret 1831. Da han i Chrysó beklagede sig over Kastrioternes Mangel paa Gjæstfrihed, fik han det Svar: *Κόσμος, ἀδελφέ, Βλάχοι,* hvilket han oversætter: „Det er Verden, min Broder, saaledes ere *Bönder!*" men *Βλάχοι* betyder ikke Bönder, det er *Vlacher*, Navnet paa den store slaviske Folkestamme, hvis Hovedsæde er Valachiet, medens den ogsaa, fornemmelig som et omtrækkende Hyrdefolk er udbredt over den hele græsk-tyrkiske Halvö. Sælsomt er det iövrigt at höre den af sin Nationalitet stolte Græker bebreide Vlacherne Mangel paa Gjæstfrihed. Det er disse fattige Hyrder, som aldrig modtage den mindste Skilling af den Fremmede, der kommer til dem og nyder deres Mælk og Ost og hvad Andet de have; det er en Velsignelse, mene de, naar den Fremmede nyder deres Bröd, og Guds Naade vilde forlade dem, hvis de toge Noget derfor.

Da jeg er kommen til at beröre Fengers Bog „Om det nygræske Folk og Sprog", kan jeg ikke undlade at bemærke, at den er en sand Prydelse for vor Litteratur. Ingen har med större Troskab og Kjerlighed opfattet, med större Sandhed og Anskuelighed fremstillet Nygrækernes aandelige, navnlig deres religiöse Liv.

Chrysó og Xeropígado, af hvilke Chrysó som den störste — man anslaaer den til 250 Huse — er Stedet for Dimarchen og tvende Páredri. Den har imidlertid lige saa lidt som Aráchova nogen Chan, og den Reisende maa tage sin Tilflugt til Privates Gjæstfrihed. Det var hos Paredren i Chrysó, at jeg havde besluttet at tage min Bolig, og derhen havde jeg stævnet min Agojat at möde mig med Hestene, da jeg om Morgenen forlod ham, for at gaae til den koryki-ske Hule.

Saasnart mit Muulæsel lod sin Klokke höre inde i Gaarden hos Paredren, strömmede hele Familien til Dören; den yngste Sön sprang ned ad Trappen og önskede mig med synlig Glæde velkommen. Jeg kom ret tilpas; thi man havde just leiret sig ved Middagsbordet, og jeg kunde strax gjöre Selskab. Men för vi sætte os til Bordet, ville vi forelöbig gjöre os bekjendte med det Huus og den Familie, hvor vi skulle tilbringe hele fire Dage.

II.

Den græske Familie.

Det er en Sandhed, der ikke vel lader sig nægte, at Nygrækerne ingenlunde ere ægte Börn af de gamle Hellenere. Her tales ikke om Romernes Indflydelse i Oldtiden, Italienernes i Middelalderen og Tyrkernes i den nyere Tid, de vare altid fremmede og bleve altid betragtede som saadanne. Men allerede tidlig ind-

vandrede slaviske Horder, der nedsatte sig i Landet og efterhaanden smeltede sammen med Hellenerne. Den vidtudbredte Albanesiske eller Sjypetariske Stamme indtager endnu den Dag idag Störstedelen af det græske Land udenfor Stæderne, og selv i Athens nærmeste Omegn, i Eleusis og Marathon er det Albanesiske Sprog i den Grad Modersmaalet, at Qvinder og Börn i Almindelighed ei engang forstaae Græsk. Dog yttrede det græske Tungemaal som Dannelsens og Religionens Sprog altid en mærkværdig Indflydelse; det vandt stedse mere Indgang, og Albaneserne blive Dag for Dag mere Grækere. Paa den anden Side bragte Albaneserne ogsaa deres Sæder og Skikke med dem, og flere af disse ere gaaede aldeles over til Grækerne. Den almindelig saakaldte græske Dragt har slet Intet at gjöre med Oldtidens Hellenere, men tilhörer snarere Albaneserne. Det er ligesaa med det stærke Blodets Baand, der knytter Lemmerne af samme Familie til hinanden, og ofte yttrer sig i smukke Træk, der blive saa meget mere paafaldende, som det synes at være det eneste Forhold, hvori Hjertet faaer Lov til at röre sig. Det er en Skik hos alle Albaneserne, at, saa længe Forældrene leve, kan Familien ikke skilles ad. Om de gifte Börn og Börnebörn ere nok saa mange, de fjerne sig dog ikke fra Forældrenes Huus, og man bygger hellere en lille Hytte til den gamle, end at man skulde flytte ud af Huset og gjælde for et ukjærligt og utaknemmeligt Barn: ja der mangle ikke Exempler paa, at Brödre, selv efter Forældrenes Död,

forblive i samme Fællesskab. Jeg var her i et fuldkomment græsk Huus, men her herskede samme Skik. I dette ene Huus boede ei blot den halvfjerdsindstyveaarige Paredros Anagnostes Glimis, og hans ligealdrende Kone, der, efter hendes egne Ord, havde grædt sine Öine fordærvede over de Börn, hun havde mistet, men ogsaa deres Sön, Spiros, hvis unge Kone, en af de faa virkelig skjönne Grækerinder, jeg har seet, havde skjænket ham en talrig Börneflok, og den yngre Sön, Athanasios, som, skjöndt han kun var 22 Aar gammel, dog allerede var Enkemand. Det var ellers et stort toetages Huus; jeg var jo ogsaa hos en af Stadens Honoratiores. I nederste Etage var Stalden; i den överste vare tvende Værelser; det ene beboede Faderen, det andet hans ældste Sön; et tredie, som den yngre havde beboet, var nu ledigt, da han efter sin Kones Död atter som Ungkarl var flyttet ind til Faderen. Værelse og Huus er for den simple Græker det Samme, og han kjender ei den Luxus, der deler Huset i flere Afdelinger. Hvor der er et Arnested med Tag over, der er et hyggeligt Huus; omkring det ene Arnested samle Alle sig; der törrer og varmer man de af Vinterens Regn og Blæst forkomne Lemmer; der koges Maden, og, naar Natten falder paa, oplyser Kjökken-Ilden det mörke Rum; thi man skyer ofte den unödvendige Udgift ved at tænde den lille Blik-Lampe, der hænges op under Loftet. Her hos Paredren i Chrysó var Ildstedet endog forsynet med en Skorsteen og med et Slags Himmel eller Hætte, hvor-

under Rögen kunde samle sig, saa at den kun i Tilfælde af stærk Blæst udbredte sig i Stuen. Ingen overflödige Möbler opfyldte Pladsen i Værelset. En Hylde paa Væggen var baade Spisekammer og Pulterkammer; under den stod et Par Klædekister, og en stor Stabel Matrasser vidnede om, at Eieren var en Mand, som havde Noget at ligge paa, og ikke behövede at lade sig nöie med simple Straamatter. Om Sengesteder spörger vel Ingen i Grækenland. Naar Natten kom, og Aftensmaden var fortæret, bredtes Matrasserne ud paa Gulvet, og her sov vi da ganske hyggeligt alle sex. Paredren og hans Kone, hans Sön, hans Pige, jeg og min Agojat. Jeg havde kun det eneste Önske, at Ingen vilde falde paa at gaae i Sövne; det kunde have kommet de Andre dyrt til at staae, thi der var ikke megen Plads tilovers i Stuen. Stole og Borde ere lige saa overflödige; man breder et Tæppe paa Gulvet og strækker sig hen derpaa; kan man vel önske sig nogen bedre Hvile? Og naar Maden er færdig, sættes det lille runde neppe halvandet Qvarteer höie Bord frem, og man leirer sig omkring det med Benene slagne over Kors og trukne op under sig. Hvor man som her sætter ualmindelig Priis paa Reenlighed, bliver et langt Haandklæde lagt rundt om Bordet paa Skjödet af Gjæsterne, saaledes at hver faaer sin Deel af denne fælles Serviet. Man slaaer sit Kors, og langer saa til Fadet.

Det var just Middag, da jeg kom; jeg tog strax Plads i Kredsen og maatte dele Maaltidet med dem;

det bestod i en Piláf eller Risengröd med Oktopode, vistnok ingen lystelig Spise, men dog den bedste, man kunde have i Fastetiden. Der findes i Europa neppe noget tarveligere og nöisommere Folk end Grækerne. Bröd og Viin ere Livets Hovedfordringer, og vel seer man gjerne, at man ogsaa har Noget til Brödet, men mangen Græker vilde dog som Sokrates i sin Tid forarge sig, naar han saae de overdaadige Nordboere, der spise Bröd til Kjödet, og ikke Kjöd til Brödet. Faa uden Grækerne vilde kunne udholde de langvarige og strenge Fastetider, der indtage næsten Halvdelen af Aaret. I den Tid er Oliven og Hvidlög deres fornemste Næring; selv Fisk ere kun paa enkelte Dage tilladte, og Blöddyrene have indtaget deres Plads paa Fisketorvet. Der vrimler af Skaldyr af alle Slags, fra Östers og Muslinger indtil de simpleste Snegle, som den Fremmede væmmes ved at see paa; der finder Grækeren sin störste Delicatesse, Blæksprutteren og den uhyre Oktopode. Nordboeren kan vist ikke uden en vis uhyggelig Fölelse betragte dette sælsomme sækformede Södyr, naar det manövrerer med sine otte lange Arme, tæt besatte med Sugevorter. Men naar Fiskeren endelig har faaet fat paa det seiglivede Dyr, og et Par Timer igjennem har banket det imod Klipperne, for at det, om muligt, kan blive lidt mörere end almindeligt Stövlelæder, udfordres der dog græske Tænder til at tygge det, og græske Maver til at fordöie det.

Min Vert hentede mig strax en bedre Viin end

den rigtignok næsten udrikkelige, hvormed de Andre maatte tage til Takke, og jeg blev hædret som Nestor hos Agamemnon med at Glasset altid stod fuldt for mig, at jeg kunde drikke saa tidt jeg vilde, hvorimod det gik rundt imellem de Andre. Det er en stadig Skik, at man ikke berörer Vinen, för man har udtalt sine gode Önsker om Sundhed og langt Liv for Selskabet, og naar man har drukket, besvares disse med lignende fra Selskabets Side. Her regnede det mere end nogensinde ned over mig med Velkomsthilsener og de bedste Önsker: Velkommen! Din Sundhed! Dit Fædreland! mange Aar! Du leve! *) o. s. v. Det varede nogen Tid inden jeg kunde lære Ramsen ret, og opnaae den behörige Færdighed i at gjengjælde disse Artigheder.

Böndernes Udtale af Sproget var mig i Begyndelsen lidt fremmed, ligesom min Udtale for dem var noget aldeles Uhört. Dog indsaae de snart, at det i Grunden var det samme Sprog, vi talte, og Samtalen gik fortræffelig sin Gang. Jeg maatte gjöre Regnskab for mine Familieforhold; „Har Du Fader? har Du Moder?“ det var her som overalt i Grækenland de förste Spörgsmaal. Jeg maatte fortælle om den lange Reise jeg havde gjort fra Athen til Chrysó, om Kulden i vort Fædreland, men fremfor Alt om vor Religion,

---

*) *Καλῶς ὥριζεις, εἰς τήν ὑγείαν σου, καλὴ πατρίδα, πολλὰ χρόνια, νὰ ζήσῃς,* evviva! Andre lignende anförer Fenger S. 70.

og hvergang en ny Græker kom til, hvem Nysgjerrigheden efter at see den fremmede Reisende drev til at besöge vort Huus, bleve mine Fortællinger gjentagne fra förste til sidst, men med en Veltalenhed og en flydende Tunge, som jeg ikke havde været i Besiddelse af, undertiden med nogle smaa uvilkaarlige Forandringer, der gjorde Skildringen, om ikke mere sand, saa dog mere interessant og eiendommelig. Ved Alt hvad de foretoge dem, selv ved de allersimpleste og almindeligste Ting, spurgte de mig: „Gjöre I det ligesaa hos Eder?“ og de glædede dem, hvergang jeg svarede Ja; de vilde dog gjerne være gode Venner med mig, og nödig betragte mig som en reen Kjetter i alle Ting. Jeg paa min Side fremhævede ogsaa Overeensstemmelsen allevegne, hvor det var mig muligt; at gjöre dem Forskjellen begribelig, vilde ofte have været mig umuligt formedelst min ringe Færdighed i Sproget, og den uhyre Afstand imellem vore tilvante Forestillinger; tilmed var jeg jo ikke kommen som Missionær eller Proselythmager, men som en rolig Betragter; det var mig om at gjöre, at de vilde aabne sig for mig, og vise mig deres religiöse Liv saa fuldstændig som muligt, og, skulde jeg have prædiket noget Evangelium, da maatte det være Læren om den christne Kirkes Eenhed, hvori de enkelte Confessioner og Sekt-Forskjelle forsvinde.

Grækeren er fanatisk saa stærkt som Nogen, og forsvarer sine Fædres Tro med Haardnakkethed indtil det Yderste; men er han ogsaa religiös? Forfæg-

ter han disse Meninger, fordi de have nogen Rod i hans Hjerte og hans Overbeviisning, eller er det snarere kun af Vane og Stivsindethed, at han holder derpaa, fordi det er hans Eget, hvortil han ikke vil opgive sin Eiendomsret, naturligviis altid med den Tanke i Baggrunden, at, siden det er hans og hans Forfædres Tro og Skikke, maa det jo være det eneste Rette? Sandelig dette maa være Aarsagen; ellers kunde han ikke med samme Iver forfægte det Vigtigste og det Ubetydeligste. Om Marie er Guds Moder eller ikke, om man bruger syret eller usyret Bröd i Nadverens Sakramente, om Börnene döbes med Olie og Vand eller med Vand alene, om man holder Paaske den tolvte eller den nittende April, alle disse Spörgsmaal ere ham lige vigtige. Man taler om den hellige Christus, som om den hellige Spiridion og Charalampos: ja enhver Præst og Munk er hellig saa godt som de. Den græske Kirke mangler aldeles Gemyt og Inderlighed. I Raahedens og Barbariets Tider lod den vestlandske Geistlighed Folkene tungt föle sin Skorpionsvöbe; men under Tugtens Riis lærte de at agte Lov og Ret, og ei blot de borgerlige, men endnu mere de guddommelige Love; mangen Ridder i Staalpandser böiede sin stive Nakke for den kraftlöse Munk, og ofte faldt Angerens hede Taarer paa Kirkens Marmorgulv. Hiinsides det Adriatiske Hav var Alt roligere, og den ydre Orden langt mindre forstyrret. I Athen gik Grækeren omkring stiv og strunk som i Fortiden, stolt af sine Fædres Ære, og övede endnu bestandig den nedar-

vede Færdighed i at raisonnere og disputere. Intetsteds fandt Troens Frö en goldere Jordbund end her imellem den indbildske Forstands Tidsler. Man skiftede Tro, da Nödvendigheden böd at antage Christennavnet; men man skiftede ikke Hjerte, og Gud veed, hvormange Grækere der have fattet, at Kjerlighed er den christne Læres Grundfordring, og om ikke dette Ord i hine Tomhedens Tider var blevet saa vanhelliget iblandt dem, at det var uimodtageligt for alt höiere Indhold. Da kom Trængselens og Trældommens Aar, hvor Grækeren, bunden som en Lænkehund, kun tænkte paa sin Lænke; fra Kirken og dens Tjenere hentede han kun Had og Foragt imod Undertrykkerne, men ingen som helst blidere og oplöftende Fölelse, og, da Aaget omsider brast, var saavel Folk som Kirke i fire Aarhundreder ikke gaaet frem, men tilbage. Det er i Kirkens fuldkomne Aandlöshed, i dens totale Mangel paa Herredömme over Hjertet og Udygtighed til at fremkalde nogen moralsk Varme deri, at man maa söge en Hovedgrund til at Grækerne ere Europas slettestе Folk.

Den ældre Sön, Spiros, var en dannet og efter sin Viis velstuderet Græker. Navnlig holdt han meget af at tale med mig om religiöse Emner, og, saa ivrig han var i Troen, kom vi dog ret godt ud af det med hinanden. Det glædede ham at höre, at vi ogsaa havde Præster og Kirker med Navne ligesom i Grækenland. Denne Beretning blev strax fortalt videre, og maaskee vil en senere Reisende om adskillige Aar

i Chrysó endnu kunne erfare, at Kjöbenhavn har fire Kirker, Fruekirke, Frelsers Kirke, St. Petri og Trinitatis *). Det undrede dem meget, at jeg ikke havde for Skik at korse mig, som Grækerne altid gjöre för Bordet og ved saa mange andre Leiligheder; men det kunde jeg jo snart lære, at samle de tre Fingre og lægge dem först paa Panden, saa paa Brystet, saa paa den venstre og saa paa den höire Skulder, netop paa de Steder, hvor Naglerne gik igjennem Christi Legeme. Værre var det, at jeg aldrig fastede, og endnu det Allerværste, at jeg havde holdt Paaske paa en urigtig Tid. Paa Grund af Forskjellen imellem den romerske og græske Kalender, sker det nemlig kun sjelden, at Paaskedagene falde sammen; vor Paaske er i Almindelighed otte Dage tidligere end Grækernes, og saaledes var det ogsaa i dette Aar. Oftere blev Almanakken taget frem, og vi læste deri: „den 31 Marts (den 12 April ny Stiil) Latinernes Paaske. den 7 April (den 19 n. S.) den hellige Paaske.“ Der stod det jo med rene Ord paa Tryk, og tidt lode de mig det höre med Stolthed: „den hellige Paaske, det er vores.“ Naar nu Christus virkelig först var opstanden den 7de April, var det jo et Kjetterie at holde Paaske den 30 Marts; det var jo en Lögn, at raabe: „Christus er opstanden!“ otte Dage för han virkelig var det!

Almanakken var dog ikke den eneste Bog, vi læste i.

---

*) *Τῆς Παναγίας, τοῦ Σωτῆρος, Ἅγιος Πέτρος, Ἁγία Τριάδα.*

Der fandtes i Huset endnu en stor tyk Bog, hvis Navn jeg desværre ikke kan sige; thi Titelbladet manglede; men den indeholdt en Udvikling af de christelige Lærdomme og sædelige Forskrifter, meest affattet i Bibelens egne Ord og Talemaader; dog manglede ingenlunde slige aandlöse Undersögelser, som om Christus var opstanden ved Midnatstid eller i Dagbrækningen o. a. l. Deslige Skrifter findes næsten i alle större græske Huse, hvorimod det Nye Testamente selv er saa godt som ubekjendt, og det var min græske Ven ganske uforstaaeligt, naar jeg bemærkede, at denne Bog dog maatte have endnu större Auctoritet end hans. En Dag havde jeg læst et langt Stykke for ham i den omtalte Bog, og han havde stadig efter hvert lille Afsnit spurgt mig: „Sige Eders Böger ogsaa dette?“ hvilket jeg bestandig havde bejaet, thi det var Bibelens egne Ord. Endelig syntes han nok, at vor Enighed var altfor stor, og da jeg kom til et Sted, hvor den Lære udvikledes: „Du skal ikke begjære Din Næstes Hustru!“ udbröd han med kraftig Stemme: „Ja men dette sige Eders Böger ikke!“ Da var det nær kommet til et Brud imellem os; Meget havde jeg fundet mig i; men at en Græker netop i dette Punkt turde vove at ville lære Andre Sædelighed, det var Mere, end man kunde taale.

III.

Krissa. Delphi. Kirrha.

Da Middagsmaaltidet var endt den förste Dag,

ledsagede baade Faderen og begge Sönnerne mig paa en Spadseretour; jeg skulde besee Landsbyen og navnlig de Levninger, den besad fra forsvundne Tider. Byens nuværende Navn *Chrysó* er sikkert kun en Forvandskning af det gamle, allerede af Homer besungne *Krissa*, men en Forvandskning foregaaet under en etymologiserende Tendents. Enhver, der er nogenlunde bekjendt med den helleniske Litteratur, kjender ogsaa de gamle Helleneres Forkjærlighed for denne tomme Börneleg, hvor Ordene afledes af hinanden efter enhver nok saa tilfældig Lighed i Lyden, og mange af deres Lærlinge iblandt Nutidens Lærde have ikke forsömt at öve en saa lidet anstrengende Aandsvirksomhed, hvorved man saa let kunde erhverve sig Ry for en dybsindig og genial Combinationsevne. Nygrækerne give dem i denne Henseende Intet efter. Man saae det rige Land, der udbredte sig nedenfor Byen med de frugtbare Kornmarker og Olivenskove, og den velhavende Landsby blev kaldet „den gyldne" (χρυσοῦν). Med det nye Navn fulgte ogsaa nye Guder. Man viser nu den Fremmede Ruinerne af en smuk byzantinsk Kirke, hvor et Par korinthiske Kapitæler minde om Oldtiden; „det er Gudinden Chryses vidtberömte Tempel", hedder det. Man fortalte mig, at det var den franske Minister, hvis levende Indbildningskraft havde hensat ham fra Parnassets Fod til Lemnos' og Lille-Asiens Kyster, og hentet den asiatiske Gudinde herhid; et Ord af en saadan Hædersmand var naturligviis nok, og Indbyggerne i Chrysó

antoge med aabne Arme deres nye Skytsgudinde. Om nogle Aar, naar den franske Minister er glemt, vil maaskee een eller anden nordisk Reisende mene her at have opdaget en kostbar fra Oldtiden overleveret Beretning, og i dette slaaende Beviis for den nöieste Forbindelse imellem Phokis og Lemnos finde et uudtömmeligt Stof til at lege med for sin drömmende Phantasie.

Det gamle Krissa laae ikke ganske paa samme Plads som den nuværende Landsby. Lidt udenfor denne, hvor Parnasset nedskyder den yderste Tunge imod Sletten, og den udyrkede Klippegrund bærer den forfaldne Kirke for de fyrgetyve Helgene,*) seer man endnu Sporene af den gamle Ringmuur, og Stedet gaaer derfor iblandt Almuen under Navnet „Krandsen."**) Den steile Skrænt imod Plistosdalen har kun behövet liden Hjælp af Menneskehaand til sit Forsvar; men saa vel imod Nord, hvor Byen hænger sammen med Parnasset, som paa den jevnere Skraaning imod Sletten, lader Muurlinien sig næsten heelt forfölge; enkelte Steder sees begge Rækker af Steen, der dannede Murens Vægge, medens det Indre var udfyldt med mindre Steen og med Gruus. De sparsomt tilhugne uregelmæssige Steenblokke, hvoraf Muren er sammensat, vidne om en Alder, der sikkert tör maale

---

*) Τῶν ἁγίων ζαράντα.

**) Στεφάνη.

sig med Homer. Midt i denne Omkreds viste man mig en Fordybning i Jorden. Her, fortalte man mig med triumpherende Mine, havde de i Frihedskrigen indesluttet og myrdet 150 Tyrker med Qvinder og Börn.

Lige overfor den gamle Stad, ved Foden af den Bakke hvor Chrysó er bygget, findes to smukke i Klippen udhugne antike Grave, som af Folkene i Egnen kaldes „Smaakamrene"*). De bestaae, som saa mange Grave fra hiin Tid, af en fiirkantet Seng eller Kiste, ikke större end at den kan rumme Liget; ovenover denne er Klippen hugget ud i Form af en Nische. En fordybet Rand omkring den ene af Nischerne synes at antyde Grændsen for den store Steenblok, der fordum lukkede for Graven. Rovgjerrighed har væltet Stenen fra, og Ligkisternes Laag ere forsvundne; nu skinner Solen ind i de skjönt rundede rödlige Nischer saa mildt og venligt, at man snarere skulde antage dem for Hvilesteder indrettede til Vanderen, end for Dödens mörke Huler.

Den 17de April om Morgenen red jeg til *Delphi*. Den trange Vei gaaer stedse opad over nögne Stene; foran ligger Grækenlands Kæmpe-Bjerg, men til Höire dybt nede sees Plistos Flodens Leie. Vel er det tört som Örkenen, og kun hvide Kiselstene dække Bunden; men Skrænterne, der danne dets Bredder, ere dog Sædet for den yppigste Vegetation; thi et Bjerg som

---

*) *αἱ χαμαροῦλαι.*

Parnas maa gjemme Kilders Velsignelse i sit Indre. Omtrent tre Qvarteer forlöb, da dreiede jeg om en Fjeldkant, og mine Önskers Maal laae lige for mig. Det hellige Delphi er ei alene et af de mærkværdigste Steder paa Jorden ved de store Erindringer, det vækker hos den, der er bekjendt med Oldtiden; men det fortjener ogsaa i malerisk Hensende at nævnes, og faa Landskaber gjöre et saa gribende romantisk Indtryk som dette. To mægtige, næsten lodrette Fjelde, de phædriadiske Klipper, taarne sig op imod hinanden, indtil de mödes i en dyb, hemmelighedsfuld Krog, hvor Ingen vover at trænge ind, kun et Leie for Vandene, der i Regntiden styrte ned derigjennem med et frygteligt Fald. Under Ly af disse Klipper, der, saa brat de end ere afskaarne, dog have opfanget og næret mangt et Frö, som Stormen hvirvlede ned fra Granskovene ovenfor, skraaner Bjerget atter mere jevnt, og former sig som et kolossalt Theater. Her straalede fordum Marmorbygninger uden Tal; thi det var her, hvor Apollos varslende Stemme löd for det gamle Hellas, og hans erkjendtlige Dyrkere ophobede uudtömmelige Skatte og feirede glimrende Fester. Templet er styrtet sammen, og ligger som dets Tjenere dybt begravet i Gruset; over dets Ruiner staaer nu en ussel Landsby, Kastrí; den ruger som Dragen over uendelige Skatte, men bliver selv hverken rigere eller lykkeligere derved. Den gjör et lige saa uhyggeligt Indtryk, som de fleste andre græske Landsbyer, og vi vende hellere Öiet lidt længere ned i Dalen,

hvor Vor Frues Kloster ligger venligt og vinker os i en frodig Olivenskov. Her finde vi ogsaa Invaliden, der skal vise os omkring. Han maa nöie gjöre Regnskab for Alt, hvad han veed; thi her mere end noget andet Sted er enhver Stump fra Oldtiden os en hellig Reliqvie.

Grækenland gjör ofte paa den Fremmede Indtrykket af en uhyre Kirkegaard. Nutiden ere öde og sörgelig; et sygnende Liv bevæger sig imellem Oldtidens Monumenter, der staae som mishandlede Mindestene om en forsvunden Herlighed. Hertil kommer Monumenternes Natur. Thi naar man undtager de store Templer, hvis kolossale Masser formaaede at trodse Tidens Magt, eller hvis Omdannelse til christelige Kirker og mohammedanske Moskeer sikkrede dem for Ödelæggelse af Menneskehaand, er det fornemmelig Gravmonumenterne, der ere os bevarede. Det er i Gravene, at Oldtidsforskeren opsöger de Gamles Vaaben og Huusgeraad; hvor han ei kan finde de Levendes Huse, tager han til takke med de Dödes. Men gribes han her undertiden af en uhyggelig Fölelse, som var hans hele Virken kun viet til Döden, og længes han efter Livets blomstrende Fylde; da bade han sig i Sydens rene Solglands, da plukke han Literaturens evig uvisnelige Blomster; og Tid og Rum ville forsvinde for Fölelsen af det ene kraftige Liv, hvis Pulsslag rörer sig i den hele Menneskeslægt!

Naar man i Oldtiden nærmede sig en Stad, gik Veien for det Meste imellem smukke Gravmonumenter. Man kunde ikke hædre en fortjent Borger bedre end

ved at reise hans Grav tæt ved Landeveien, saa at enhver Ankommende og Bortreisende læste hans Navn, og den Fremmede hilstes Velkommen af Stadens ædleste Borgere. Hvo har ei hört om Gravene udenfor Athens Porte? og i Pompeji ligger den hele Gravgade — saa kalder man jo Landeveien til Rom, fordi den er omgiven af Grave paa begge Sider — aaben for vore Öine. Ogsaa de græske Stæder frembyde ofte lignende Exempler; men Delphi er vistnok det interesanteste af alle. Langs med begge Veiene, der före hid, den vestlige fra Chrysó og den korinthiske Bugt, den östlige fra Aráchova og Boeotien, sees talrige Grave indhugne i Klippen paa Skrænten over den smalle Bjergvei. Det er meest simple Nischer der hvælve sig over en Sarkophag, ligesom de to omtalte ved Chrysó. Men hvad der fortrinlig tiltrækker sig den Reisendes Opmærksomhed, naar han kommer fra Vesten, er to större i Klippen udskaarne Kamre. De ere omtrent sex Alen i Qvadrat; paa hver af de tre Sider er en Sarkophag, hvorover Nischerne hvævle sig paa sædvanlig Viis. Sikkert vare disse Kamre i Oldtiden beklædte med Stuk, og straalede maaskee med glimrende Farver; nu ere kun de nögne Steenvægge tilbage, og Öiet kan kun glæde sig over de simple og skjönne Forholde, som altid characterisere Grækeren.

Vi gaae et Par Skridt videre, og sætte os paa den store halvcirkelformige Bænk, der ligesom Gravene er udhugget i Klippen og overhvælvet af en mægtig Nische, men bestemt for de Levende og ikke for de

Döde. Her hvilede den trætte Vandrer sig, hvad enten Solen og den besværlige Bjergvei havde udmattet ham, eller Parnasset havde sendt ham en uvenlig Hilsen af Regn og Sne; her standsede han, för han traadte ind i det hellige Delphi, og lod sit Blik glide hen over en af Hellas skjönneste Udsigter. Vi mindes atter her om en lignende Bænk ved Indgangen til Pompeji, og vi tör vel af disse to Exempler slutte til en almindelig Skik i Oldtiden.

Östen for Delphi, hvor Veien gaaer til Boeotien, ere Gravene især talrige, og dette Sted bærer iblandt Bönderne Navnet „Charútes", som det synes, af Charon, der hos Nygrækerne er Dödens Personification. Her findes Ruinerne af en ældgammel Bygning, ikke som de andre udhugget i Klippen, men opfört af store regelmæssige Qvadere. Af de to eller tre Afdelinger, hvoraf Bygningen bestod, resterer nu kun den nordre Side, der læner sig op imod Klippen. Loftets Skraaning — thi det rundede sig ikke som en Hvælvning, men havde Formen af en Trekant — dannes af store, over tre Alen lange, men kun et Qvarteer brede Marmorblokke, som fortil ere skraat afskaarne, og springe frem den ene over den anden.

Paa den anden Side af Veien, nedenfor samme, stiger man ad en Steentrappe mellem to Mure ned i en rummelig rectangulær Gravhule. Intet Spor af nogen Slags Prydelse findes indeni, og den raae Maade, hvorpaa Indgangsaabningen er hugget, vidner, ligesom den afsides Beliggenhed, om at det just ikke var de

Riges Begravelsessted. Her ere ingen Sarkophager udhugne i Klippen; de Döde laae i löse Kister, der hensattes her. Nu har man atter slængt dem ud fra det rolige Sted, og paa Skrænten rundt omkring ligge flere saadanne henkastede. De ere næsten alle simple Kister af Graasteen uden nogen som helst Prydelse; dog opdager man iblandt dem ogsaa en stor og prægtig Marmorsarkophag. Den skriver sig vel ikke fra den græske Kunsts blomstrende Periode; men Arbeidet er dog saa smukt, at Enhver maa beklage, at Forsiden er sönderslaaet, saa at kun Brudstykker deraf ere tilbage. Man har meent, her at see Meleager, der overrakte Atalante det kalydoniske Vildsviins Hoved; jeg saae kun to store Pudelhunde og nogle Jægere, der syntes beskjæftigede med dem, medens en ung Mand i Midten svingede en krummet Knortekjæp over sit Hoved; man maatte vel snarest tænke paa den ulykkelige Aktæon, der værger sig imod sine egne Hunde, som hans Ledsagere forgjæves söge at holde tilbage. Sarkophagens Hjörner prydes af Amazoner og Silenshermer; den ene Sideflade viser os en Jæger forfölgende en Qvinde, den anden en Svend, som holder en Hest, Bagsiden to Griffer med et candelaberformigt Rögelsealter i Midten. Paa Laaget ligger den Afdöde selv, som paa saa mange romerske Sarkophager, en qvindelig Figur henstrakt paa en stribet Matrasse.

Lidt nærmere ved Delphi studser den Fremmede over Billedet af en prægtig Flöidör hugget i Klippen

ved Siden af Veien. Et Jordskjælv har rystet Dören, og en dyb Revne trækker sig igjennem den fra överst til nederst. Et lille vildt Figentræ kryber ud af Revnen, som vilde Naturen selv vise os, at den intet Frygteligt gjemte bag dette hemmelighedsfulde Lukke. De Lærde have kaldt denne Dör „Hades Port". Dog til Underverdenens Rige gaaer Veien kun igjemmen skjulte, afsides liggende Huler; og Billedet af Dödens mörke Vei var vel neppe det, som Delpherne helst vilde stille den indtrædende Reisende for Öie. Disse Flöidöre, som oftere sees afbildede paa Gravmonumenter, antyde sikkert ikkun det rolige Kammer, hvor det trætte Legeme finder sin sidste Hvile.

Men vi ville forlade de Dödes Boliger og vende os til de Levendes, om de endog forholdsviis give os et mindre Udbytte, og ligge langt mere skjulte for vore Öine og begravede under Gruset end hine. Hvad man seer, er næsten kun Substructionerne, der vare nödvendige paa dette stærkt skraanende Terrain, for at danne Terrasser og Flader til Bygningerne. Disse Understötningsmure skrive sig fra de forskjelligste Tider, men udmærke sig alle ved en overordentlig Fasthed; adskillige ere til endnu större Sikkerhed forsynede med Muurstiver.

Strax paa venstre Haand, naar man kommer fra Östen, træffer man ved det saakaldte Marmariá, d. e. Marmorpladsen, en saadan Muur af store mangekantede Steenblokke, tilhugne med saa stor Omhu, at ikke et Knivsblad kan stikkes ind i Fugerne. Den sælsomme,

uregelmæssig ladende Bygningsmaade, hvori Stenenes Snit ei engang altid danne rette, men selv krumme Linier, staaer i en forunderlig Modsætning til den uovertræffelige Nöiagtighed i Udförelsen. Denne Muur understöttede en Flade, hvorpaa foruden tre mindre Templer stod et rundt Tempel for Athena Pronæa, d. e. den foran Templet staaende; Viisdommens væbnede Gudinde holdt ligesom Vagt paa Veien til Apollos Orakel. For faa Aar siden fandt man ved Eftergravning Fundamenterne af dette Tempel; nu ere de atter bedækkede af Jord.

Ikke uden en hemmelig Gysen fortsætte vi vor Vei; thi det er dette Sted, hvor store Klippestykker i sin Tid styrtede ned fra Bjerget over den Perserhær, som Xerxes havde udsendt for at plyndre de Delphiske Skatte. De vilde, sönderrevne Fjelde og de henkastede Steenmasser vidne endnu for Efterkommerne om, hvorledes Guderne forsvarede sig selv, da Menneskene ikke længere formaaede det.

Det för omtalte Kloster indtager samme Plads som det gamle Gymnasium. Substructionsmuren af næsten regelmæssig skaarne Qvadersteen sees i Olivenskoven. Den er forsynet med Aflöbshuller for Fugtigheden, der samlede sig i Terrassen ovenfor. I regelmæssige Mellemrum af omtrent tre Alen sees disse fiirkantede Aabninger, indfattede hver i en rund Fordybning, der vel har baaret et Lövehoved af Bronze eller brændt Leer, hvorigjennem Vandet strömmede ud. I Klosteret ere nogle gamle Architecturstykker

og Indskrifter indmurede, og i Gaarden har man hensat nogle her i Egnen fundne Sculpturfragmenter, meest slette og værdielöse Gravstötter. Det er Delphis Museum! Jeg maatte ryste paa Hovedet, og fik stor Lyst til at bestride den Sætning, at Noget er bedre end slet Intet.

Vi ile höiere op, og standse först ved Stedets Hovedkilde, den verdensberömte *Kastalia*, i Oldtiden besungen af utallige Digtere, og endnu den Dag idag en af de skjönneste Levninger af Delphis svundne Storhed. Netop paa det Sted, hvor de phædriadiske Fjeldvægge möde hinanden, sprudler Kilden frem af Dybet. Efterhaanden forener den sig med Stedets övrige Væld, og glider ned igjennem den skraanende Dal, velsignende og befrugtende Alt, indtil den tilsidst yder den törre Plistos sin unyttige Tribut. Hvo kan tvivle om at det er Kastalia, naar han seer dette storartede Indhug i Klippen med dets lodrette Kæmppevægge? Ad fem eller sex Trin stiger man ned i det forreste Bassin. Det ligger fuldt af Smaasteen, imellem hvilke Græsset voxer höit i Veiret; i det ene Hjörne pibler Vældet op af Jorden. Fordum blandedes ingen Jord og Smuds med den klare Sölvström, naar den faldt ned i dette Bassin, og Vandet kom ikke som nu fra en ubemærket Afkrog, men strömmede frit ned fra dets förste Samlingsplads, et aflangt i Klippen udhugget Leie, i Formen ikke uligt de för omtalte Fjeldsarkophager. Nu er Vandaaren sunken, og det övre Bassin har i Aarhundreder været aldeles tört; i det ene Hjörne

deraf har man indbygget et elendigt Kapel for Evangelisten Johannes, der har givet Kastalia dens nuværende Navn „den hellige Johannes Kilde". I den glat afhugne Klippevæg bag Kilden sees flere smaa Nischer; der stode fordum hellige Gaver, skjænkede af fromme Dyrkere til Kildens velsignelsrige Nymphe. Tidligere Reisende, som Brönsted, have kaldt dette Bassin „Pythias Bad;" Ulrichs saae, at det var urigtigt, og omdöbte det til „Pillegrimmenes Bad"; gid han dog havde sagt det reent ud, at det ikke har mindste Lighed med et Bad, men er en Fontæne, som saa mange andre, forsynet med Trapper til at stige ned ad, for at man kan öse Vand og vadske Hænder og Ansigt, om man har Lyst dertil! Lidt længere nede, hvor Vandet samles i en Tyrkisk Fontæne, staaer en gammel Platan, böiet af Aarenes Vægt. Den er den eneste i Delphi. Er det dette Træ, som Agamemnon plantede, eller er det i alt Fald en Efterkommer af hiint? Jeg tænkte paa den store Konge, plukkede en lille Qvist af det ærværdige Træ og satte den i min Hat; men Grækerne saae paa mig med forundrede Öine: den Særling bar sig jo ad, som om han aldrig havde seet en Platan för!

Paa den anden Side af den Kastaliske Ström ligger Landsbyen *Kastrí*, og under dens Huse er Apollos Tempel begravet. Intet Sted i Grækenland vilde man med större Vished om et rigt Udbytte kunne anstille Udgravninger, end i Delphi; men Regjeringens Mangel paa Kraft, Böndernes Stivsindethed, der ikke ville forlade den Hytte, hvori deres Fædre have boet,

og de forfeilede Love, der forbyde den Enkelte at gjöre Udgravninger, ville i lang Tid lægge uoverstigelige Hindringer i Veien derfor.

Hvad der hidtil sees af Apollos Tempel, har ingen omhyggelig Eftersögning, men Tilfældet bragt for Dagens Lys. Det er kun nogle doriske Söilestykker og et ionisk Kapitæl. Dette sidste er saa fortræffeligt og fiint fölt, at det næsten kan maale sig med de Athenæiske Propylæers. Med Glæde forfölger man den ziirlige Snirkel, til den ender sig i det store Öie, i hvis Midte man skjönner Hullet til en gylden Roset, ligesom paa Nike-Templet i Athen; men fremfor Alt beundrer man den fyldige Pude; det er som der var Liv i den, som om den fölte og gjorde selvstændig Modstand imod Trykket af det overliggende Bjælkeværk. Mange ville maaskee undre sig, naar de höre Tale om Liv i et Architecturstykke; og jeg troer, man kunde lede næsten hele Europa igjennem, uden at finde det; men i Athen lærer man, at den sande Kunstner ikke giver det mindste Stykke fra sig, för han har opfyldt det med Liv og Aand.

Substructionsmuren under Templet bestaaer ligesom Muren under Athena Pronæas Tempel af mangekantede Blokke, sammensatte med den yderste Nöiagtighed, men den gjör Fordring paa særlig Interesse, fordi den er aldeles fuld af Indskrifter. Ligesom Bogtrykkerkunsten er et af vor Tids störste Fortrin for Oldtiden, saaledes giver den ogsaa vort offentlige Liv et fra hine Tiders aldeles forskjelligt Physiognomie.

Medens nutildags den mindste Nyhed ved Pressen udbredes i tusinde og atter tusinde Exemplarer, maatte man dengang gribe til besværligere Midler. Hvad der kun havde öieblikkelig Betydning, blev malet op paa Torve og Gadehjörner, at Publicum kunde læse det; og vi see Pompejis Gader fulde af Comoedieplacater og Forslag til Communalvalg. Hvad der derimod skulde vides og erindres i en længere Tid, det indhuggedes i Steen og hensattes paa offentlige, hyppigt besögte Steder. Love, Forbundstractater, Regnskaber, Hædersbeviisninger tilstaaede fortjente Borgere o. a. l. ere komne til os i denne Skikkelse. De herværende Indskrifter indeholde næsten kun lovformige Erklæringer af Herrer, der frigive deres Slaver. Her opskreves deres Navne, for at Alle kunde læse dem; tillige sattes de under Gudens Beskyttelse, at de kunde tye til ham, hvis Nogen vovede at krænke dem i Udövelsen af deres Frihed.

Vi vende vore Skridt til den hellige Nikolaos Kilde, det gamle *Kassotis*, som i Templets Inderste yttrede sin begeistrende Indflydelse paa den spaaende Præstinde. Vi betragte med hellig Ærefrygt det lille Laurbærtræ, som grönnes i den nærliggende Have; det er det sidste Skud, der er tilbage af den hellige Lund, der gav Krandse til at smykke Pindars og Simonides' Pander. Vi gaae forbi Theatrets Substructionsmuur, der ligesom Templets er fuld af Indskrifter, hen til det store Stadion. Dets Form sees endnu fuldkomment imellem Klipperne: men slemt har det skæmmet sig, og

Kastrioterne give det nu ikke andet Navn end Hullet*). Enkelte af Marmorsæderne ligge endnu paa deres Plads; men hvo skal sætte sig paa dem, eller hvorfor skulde vel Nogen sætte sig der? Vi bestige endnu den Bakke, der hæver sig Vesten for Stadiet; der finde vi Levninger af en anseelig Befæstningsmuur, opfört af store Qvadersteen; den byggede Philomelos i det fjerde Aarhundrede för Christus, da han havde forvandlet det hellige Delphi til et Tilflugtssted for de Phokiske Röverhorder. Og saa kaste vi til Afsked et Blik ud over det hele Landskab, hvormed vi saa længe have beskjæftiget os. Det er Regn og Graaveir, de phædriadiske Klipper straale ikke i Solens Glands; men den mörke, melancholske Tone harmonerer forunderligt med den hele Egn, fordum det rigeste og meest besögte Sted i Verden, nu en fattig og forglemt Afkrog, saa fjern som muligt fra enhver Bevægelse i Menneskeheden; kun Naturens Ynde er stedse uforandret. Er det ikke ligesaa med Mennesket? Dybt kan han synke og fornedres; men han maa fornægte sin Natur, för han kan miste Skjönhedsseglet, som Skaberen har trykket paa hans Pande.

Da jeg kom tilbage til min Vært i Chrysó, var Alt tyst og stille. Dagen over skulde man faste, og om Natten skulde man vaage i Kirken; hvad kunde man da gjöre bedre end at sove? Dog Solen straalede atter klart paa Himlen, og Havet vinkede mig

---

*) τὸ λάκκωμα.

hist i sin fulde Pragt. Jeg maatte hilse paa denne gamle Ven, som havde værnet om min Vugge, og siden ved det daglige Selskab var bleven mig saa fortrolig, at dets Luftning selv i de fjerne Lande altid forekom mig som en Hilsen fra Hjemmet. Jeg maatte see Delphis gamle Havnestad *Kirrha.* Min Agojat var var langt ude i Marken med Hestene; Huusfolkene sov; jeg begav mig altsaa paa Veien tilfods og alene.

Saasnart man er steget ned fra Crysós stenige Höide, befinder man sig paa den fuldkommen jævne Slette, som fra den korinthiske Bugt, eller rettere fra dens Afarm, Bugten ved Sálona, strækker sig omtrent tre Mile op i Landet mellem de lokriske Bjerge paa den ene Side, Kirphis og Parnas paa den anden i Form af en spidsvinklet Trekant, i hvis Toppunkt den lille blomstrende By Sálona ligger. Ved Bugten ligger Ladepladsen eller „Skalen" for Sálona, og længere borte den betydelige Söhandelstad Galaxidi; paa den östlige Side af Bugten laae den gamle Kirke. Denne Slette er en af de frugtbareste og meest velsignede i Grækenland. Den er Fædrelandet for de over Orienten berömte Oliven fra Sálona, og dens störste Deel indtages af en eneste Skov af de skjönneste Oliventræer man vel kan see i Europa; man troer neppe, at det er det samme Træ, der voxer paa Attikas Steengrund. Hist staae de forkröblede graae Stammer med deres blaalige Löv i en saa fortræffelig Harmonie med de nögne Stene, hvor de have deres Rod, at det synes som om Naturen havde skyet enhver skjærende

Farvemodsætning, og sögt at bevare den samme Tone over hele Landskabet. Men naar her det hundredaarige Træ hæver sig rankt imod Himlen, og dets mægtige Krone runder sig til et skyggefuldt Telt, medens Byggen i sit friske Foraarsgrönt straaler ved dets Fod, da kunde man sammenligne det med et Sölvbroderie paa en glindsende Flöiels Grund.

Efter lidt over en halv Times Vei igjennem Olivenskoven overskred jeg Plistos törre Flodleie ved Landsbyen Xeropigado. En halv Fjerdingvei fra denne ligger tæt ved Strandkanten den lille forfaldne Kirke for den hellige Nikolaos. Den er tildeels opfört af Qvadersteen, hentede fra det gamle Kirrhas Mure, men sammensatte med den sædvanlige Skjödeslöshed: Stenene snart lagte paa langs og snart paa tværs, og hvor det ikke strax slog til, Mellemrummet udfyldt med mindre Steen: ret som om man havde bygget det Hele en Morgenstund paa fastende Hjerte. I Stranden udenfor Kirken sees Levninger af den gamle Havndæmning; og lidt længere tilbage, hvor Jorden höiner sig ubetydeligt, lade Stadēns omtrent sex Alen brede Mure sig endnu med Lethed forfölge.

Medens jeg travede om imellem Byg og valske Bönner, for at opsöge disse Fortidens Spor, blev jeg tiltalt af en Bonde, som boede i et lille fattigt Huus ved Kirken, og nu var Egnens eneste Beboer. Han kunde jo nok begribe, sagde han, at den fremmede Mylord maatte have en Bog om den gamle By, og jeg maatte nu sige ham, om der ikke stod Noget i min

Bog om, hvorfra de gamle Indbyggere havde forsynet sig med Vand; thi nu var der intet uden det saltagtige Brakvand i Brönden ved Kirken, og, gravede man andre Brönde, fandt man det aldrig bedre. Han fortalte mig, at man havde i Sinde at anlægge en By der paa Stedet, og spurgte, om det vel kunde være tjenligt; siden de gamle Grækere havde valgt det, maatte det dog være et godt Sted. Han förte mig hen til et Sted, hvor man saae betydelige Spor af en stor Bygning; det havde efter hans Mening været det gamle Torv — ἡ πιάτζα udtrykte han sig — og i saa Fald maatte man jo lægge det nye Torv paa samme Sted. Denne afgudiske Ærefrygt og blinde Tilbedelse af Forfædrene danner en forunderlig Modsætning til den fuldkomne Uvidenhed om deres Historie og deres hele Færd. Grækeren lever i den fasteste Overbeviisning om, at der aldrig har levet og aldrig kan opstaae et fuldkomnere Folk end de gamle Hellenere, og at han altsaa blindt bör fölge deres Spor selv i de mindste Ubetydeligheder. Derfor er det ogsaa, at han forqvakler sit Sprog ved at optage Alt hvad han kan af det Gammel-Græskes besværlige Grammatik, som Nutiden for længe siden er kommen ud over. Han fatter ikke, at han er lige saa fuldt Efteraber, naar han vender sig til de Döde, han kalder sine Forfædre, som naar han vender sig til sine levende Naboer.

Da jeg kom tilbage til Chrysó, havde man været i stor Bekymring for hvor jeg var bleven af, og jeg maatte höre mange Bebreidelser, fordi jeg havde vovet

at gaae saa lang en Vei alene; det var jo næsten et Vidunder, at jeg var kommen heelskindet hjem, og at man ikke paa Veien havde affordret mig mit Uhr og hvad Andet jeg kunde have hos mig, og hvad vilde man da sige om den gamle Paredros i Chrysó, hvis Sligt var hændt mig i den Tid, jeg var i hans Huus og under hans Beskyttelse? Jeg maatte love ham, aldrig at gjöre det oftere. — Det er ikke mig, der bagtaler Grækerne; det er Grækeren selv, der fælder denne Dom om sit eget Folk, der kalder det en stor Forvovenhed, naar en Fremmed vover uden Ledsagelse at gaae en Miil paa en alfare Landevei.

IV.

Langfredag. Amphissa. Paasken.

Af alle de store Forskjelle, som Grækenland frembyder i Modsætning til Italien, er maaskee ingen mere slaaende end Forskjellen i Kirken. Den viser sig i de hellige Bygninger, i Religionens Tjenere; den trænger igjennem hele Livet. I Italien gives der ingen By saa lille, hvor ikke en mægtig Kirke hæver sig op over Husene og kneiser stolt som et skjærmende Paulun midt iblandt dem. Kunstens bedste Kræfter have forenet sig for at smykke det hellige Sted; savnes endog Smagfuldhed hist og her, Pragt og Storhed savnes aldrig, og man vænner sig til at betragte disse to som uadskillelige fra en Kirke. I Grækenland ere Kirkerne oftest ikke större end Privathusene. Vel ere

flere af dem i architectonisk Henseende interessante Minder fra den byzantiske Middelalder; men ved deres Lidenhed synes de dog som Legetöi imod Italiens Kæmpebygninger. Og træder man nu ind i det lille mörke Rum, hvor Öiet Intet har at hvile paa uden de malede Karikaturer af Helgenbilleder, der pryde Skillevæggen mellem Kirken og Alteret; hvor Stövet ligger tykt paa Gulv og Vægge, og Edderkoppen breder sit Væv for Vinduerne, som om den misundte os selv det lidet Lys der var i Forveien; hvor Dören ofte ei kan lukkes, og af og til er saa lav, at man maa bukke Hovedet, for at komme ind ad den: da maa man vel med Rette spörge: Er dette ogsaa virkelig et Guds Huus? Vende vi os til Geistligheden, da finde vi ikke den imponerende Afsondring fra det verdslige Liv som i den romerske Kirke. Vel hilses ogsaa her Herrens indviede Tjener med ærefrygtsfuldt Haandkys; men Klosterbroderen dyrker Jorden, og lever af sine Hænders Arbeide saa godt som Nogen, og Præsten er egentlig kun den meest velhavende Bonde i Landsbyen. Han möder i Kirken paa de fastsatte Tider for at holde sin Messe. Ofte staaer han alene i det tomme, uhyggelige Rum, eller kun understöttet af et Par Smaadrenge, der skulle lære ham Kunsten af, og maaskee engang blive hans Efterfölgere. Kun i de större Kirker har han sin stadige Diakonos som Medhjælper ved de kirkelige Ceremonier. Hvilken Modsætning til den romerske Kirke, hvor et talrigt, i mange Aar indövet Personale udförer alle de gudelige Forret-

ninger, og sörger for at Alt gaaer til i den strengeste Orden, medens Menigheden staaer som en stille Betragter! Naar her paa de store Festdage den hele Befolkning indfinder sig i Kirken, da staaer den ikke som en örkeslös Tilskuer, men tager selv Deel i Gudstjenesten. Hvermand veed lige saa godt som Præsten, hvordan Alt skal udföres, og anseer sig for lige saa beföiet som han, til at vaage over, at det gaaer tilbörligt til. Naar denne Menighedens Deeltagelse endog ofte griber forstyrrende ind og foraarsager en Uorden, som lidet stemmer med Kirkens Hellighed, maa det dog i höi Grad tiltale et protestantisk Hjerte, at Religionen ikke er en enkelt Kastes Eiendom, men tilhörer Folket saa vel som Præsten; og den, der er vant til at söge Religionen dybere end i det ydre Skin, vil sikkert föle sig langt mere tiltalt af den græske Cultus's raae Simpelhed, end af den romerskes falske Pragt. Det er utvivlsomt, at der i den græske Kirkes Skikke findes Meget ældgammelt, Meget der ligefrem er bibeholdt fra Kirkens förste Aarhundreder. Det er som om man fölte sig hensat i hine Dage; og hvad skulde vel forhindre os i med fuldt Hjerte at fölge disse lige saa skjönne og betydningsfulde, som simple Ceremonier, naar de blot ikke altfor ofte viste sig som en huul og indholdslös Form. Det religiöse Liv er borte, men Skikkene fastholdes uforandret som i gamle Dage: det er undertiden som om en ærværdig Præstekjole var bleven en Maskeradedragt for kaade Drenge.

Vi kunne altsaa en *Langfredag* i Grækenland ikke

vente os nogen henrivende Miserere af Palæstrina, som i Rom; men medens det hist ei engang kaldes en Helligdag, og Handel og Vandel gaaer sin vante Gang, kunne vi vel vente, at man her vil sætte ualmindelig Priis paa Christi Korsfæstelses Dag. Det er den strengeste Fastedag i hele Aaret; man nyder slet Intet, för Solen er gaaet ned; da styrker man sig ved den sædvanlige tarvelige Fastekost. Man maa intet som helst Arbeide foretage sig; Drengen, som snittede sig en Kjæp til Commandostav, fik en dröi Irettesættelse af sin Fader for dette Brud paa Dagens Hellighed; dog lykkedes det ikke ret at overbevise ham; han gik blot om bag Faderens Ryg, og snittede frisk videre. Ofte fortalte den gamle Paredros mig det som en stor Nyhed: „Idag korsfæstede de Ham!" og undertiden strakte han med det Samme Armene ud, for end ydermere at anskueliggjöre den Stilling, Frelseren havde indtaget paa Korset. Det maatte vel synes en værdig Anvendelse af Dagen og en smuk Forberedelse til den kommende Nats Festlighed; thi det er i Nattens Mörke, at man feirer Erindringen om Christi Död og steder hans Baare til Hvile.

Efter et Par Timers Sövn blev jeg vækket; det var Midnat, og vi begave os alle til Kirken. Den var fuld af Mennesker; Ingen vovede at forsömme denne hellige Nat. Alle vare de staaende, med blottede Hoveder, og Hver med sit brændende Voxlys i Haanden. Det gjorde virkelig et oplöftende Indtryk, fra den bælmörke Nat at træde ind i Kirken: selv var den

mörk som Gravens Hule, men det talrige Ligfölge udbredte Dagens Klarhed derinde. Paa Gulvet i Kirkens Midtskib stod den sorte Ligkiste, der skulde antyde Christi Dödningeleie. I Chorstolene ved begge Sider af denne vare Byens Hædersmænd og Ældste opstillede; her havde min Vært ogsaa forbeholdt mig en Plads ved sin Side.

Gudstjenesten var allerede begyndt, da jeg traadte ind i Kirken. Man var i Færd med at oplæse det saakaldte Triodion. En Dreng af Menigheden gik med Bogen i Haanden rundt omkring Kisten; foran hver af Chorstolene standsede han og oplæste en Sætning, som derpaa gjentoges i Chor af den, foran hvem han var standset, og af de nærmest Omkringstaaende. Naar en af Drengene havde læst et vist Afsnit, blev han aflöst af en anden. Vistnok udförte de ikke deres Forretning med stor Andagt, og ofte var det tydeligt, at deres Tanker vare langt fra Bogen; men en af dem gjorde det dog altfor galt. Om det var Uagtsomhed, eller han fandt sit Pensum altfor langt, skal jeg lade være usagt; men han sprang et Par Sætninger over. Denne Feil, begaaet for hele Menighedens Öine, kunde naturligviis ikke blive ubemærket. Den gamle Paredros havde i saa mange Aar hört Triodiet forelæse, at han vel maatte kunne det udenad. Han var heller ikke seen til at gribe Synderen i Armen og afbryde Oplæsningen. „Han snyder!" raabte han, og den Ulykkelige maatte overgive sin Forretning til en Anden.

Da denne Akt var forbi, traadte Præsten frem

foran Kisten med Rögelsekarret, og en Dreng stillede sig ved hver Side af Kisten med et stort Voxlys i Haanden. Præsten svingede Rögelsekarret og bukkede, og Drengene bukkede med. Derpaa stillede Præsten sig hen for Siden af Kisten, og Drengene for Enderne, og det Samme gjentoges. Tre Gange gik de saaledes rundt omkring Kisten, og bragte den deres Hyldest. Drengene, som i Begyndelsen bare sig lidt keitede ad, kom snart ind i deres Rolle, og det gik fortræffeligt med Bukkene, som om de alle tre vare trukne af een Snor.

Sang og Messe aflöste denne Ceremonie, og snart paafulgte den store Procession, Nattens Hovedhöitidelighed, og for mig dens eneste Höitidelighed. Et stort Kors blev baaret frem, paa hver Side af dette en Lygte smykket med Roser; derpaa kom den sorte Ligkiste, og saa den hele Menighed, Hver med sit Voxlys i Haanden, i korte Mellemrum idelig istemmende „Kyrie eleison." Toget gik igjennem Byen langt ud paa Marken over knudrede, lidet venlige Veie; Natten var bælmörk, og sparsomt glimtede Stjernerne frem imellem de tunge Skyer. Det er i saadanne Timer, at Menneskehjertet föler sig forladt og ene, og synes, at det maatte gaae til Grunde, hvis det ikke kunde kaste sig hen i det Uendeliges Favn; det har kun eet Önske, at det ikke maatte blive forstödt; og det er som om al Skabningen forenede sig i det ene Udraab: „Herre forbarm Dig!" Men her stode de med deres Herres Baare i den öde Nat, den Herres, hvis

Död de selv havde forskyldt; Angerens Smerte blander sig med Sorgen; det ene Lys brænder ned og slukkes efter det andet; kun Eet vedbliver, det eensformige, uforandrede Klageraab: „Herre forbarm Dig!" Aldrig har jeg været Vidne til nogen mere oplöftende og gribende Scene i den romerske eller i den græske Cultus. Havde de foregaaende Ceremonier inde i Kirken kun kunnet fjerne Tanken fra det Guddommelige i Stedet for at nærme den dertil, da maatte denne simple natlige Ligfærd gribe Hjertet med en Kraft, og minde det om dets Elendighed lige saa dybt som nogen protestantisk Langfredagsprædiken.

Toget gik atter ind i Kirken; Sang og Messe begyndte paa ny; Söynen lagde sig tungt paa de Tilstedeværendes Lemmer, og de vare sikkert alle lige saa glade som jeg, da Natten var endt og man igjen kunde söge lidt Hvile.

Paaskelöverdag den 18 April blev anvendt til en Udflugt til *Sálona*, det gamle *Amphissa*. Omtrent halvtredie Time rider man fra Chrysó til Amphissa, tæt under Parnassets Forhöider, medens paa den anden Side af Sletten de lokriske Bjerge stedse nærme sig mere og mere. De vise sig som et stort og vildt Bjergland, hvis fjernere Toppe straale herligt med det hvide Snedække; men omtrent midt paa Bjerget sees en eensom lille Landsby, Agios Georgios, en venlig Antydning af at ogsaa denne Egn ikke er forladt af Mennesker. Hvor de lokriske Bjerge forene sig med

de phokiske, og den dybe Flod-Rende optager de rivende Vandströmme, som Vinteren nedsender fra de omgivende Höider, i denne Huulning ligger den lille By, som Middelalderen efter dens Beliggenhed gav Navnet *Aulon*, hvilket de Senere fordreiede til Sálona. Vel er den hverken stor eller rig, men Egnens Frugtbarhed skjænker dog Beboerne en vis Velstand, og hvidtkalkede Huse gjöre i Grækenland altid et behageligt Indtryk; det er en Reenlighed og Omhu, man ikke er vant til. Alt er fuldt af Forberedelser til den kommende Festdag. Omkring den store Fontæne have Qvinderne samlet sig til almindelig Vadsk; men Torvet er næsten tomt, thi Mændene ere beskjæftigede i deres Huse med at tilberede Paaskelammene. Man vil, at Alt skal være færdigt til det Öieblik, da Fastetiden ophörer, og man mætter forud Öinene ved Synet af den nærforestaaende Nydelse. Men vi ville forlade Grækeren i hans Kjökken; thi Borgen vinker os malerisk paa den uregelmæssigt dannede Bakke over Staden.

Amphissa er maaskee den betydeligste oldhelleniske Fæstning, som existerer i Hellas. Den var baade i Oldtiden og i Middelalderen en stærkt befæstet Plads, og i Grækenlands sidste Frihedskamp var det ikke Vaabenmagt, men Hunger, der tvang den Tyrkiske Besætning til at forlade Sálonas uindtagelige Borg. Terrainet er saa uregelmæssigt, at det er höist vanskeligt at overskue Fæstningens Plan. Man befinder sig næsten i en Labyrinth af Mure, opförte i de forskjelligste Tider. Fra de tyrkiske og frankiske Mure vender

Öiet sig med Glæde til de helleniske Rester, der næsten altid danne Underlaget for hine. Ogsaa i disse findes store Forskjelligheder; sælsomme Polygon-Mure afvexle med regelmæssig Qvaderbygning; men een Characteer gaaer dog igjennem dem alle, den som fjerner enhver Tanke om Fuskerie. Överst oppe danner den egentlige Borg et sammensat Næt af Mure, der paa sine Steder vist ikke mangle Meget i deres oprindelige Höide; og Porten dækket af de fire mægtige Steenbjælker staaer endnu ligesom den Dag, da den blev grundet. Her kunde jeg vel have Lyst til at kaste mig hen i Græsset mellem Ruinerne, og drömme om Fortiden og dens Storhed; men et heftigt Regnveir mindede mig altfor föleligt om det Nærværende. Lad os da vende tilbage til Chrysó, at see, hvordan Nygrækerne feire Christi Opstandelsesfest, den Glædeshöitid, der fortrinsviis bærer Navn af den *straalende* (*ἡ λαμπρή*).

Henimod Midnat blev jeg vækket, og vi gik til Kirken. Det var ikke mere det sörgelige Gravkapel fra Langfredags Nat; den sorte Ligkiste var borte, og hængende Lysekroner oplyste festlig det lille Rum. I Dören foran Altaret*) stod Præsten med et brændende Voxlys; ved hans Side hang et stort Crucifix. Da vandrede hele Menigheden hen, kyssede den Korsfæstede, og tændte deres Voxlys ved Præstens; thi hans Lys er indviet, og Paaske-Nat tör intet Lys brænde i Kirken,

*) *Ἡ ὡραία πύλη*, den smukke Port, kaldes denne Dör, hvorigjennem kun Præsten maa gaae.

uden helligt. Diakonen oplæste Evangeliet. Nu nærmede Midnatstimen sig. Under aaben Himmel skulde man höre Opstandelsesmessen, og hilse Paaskedagens Begyndelse med Jubel og Stöi. Et Malerie blev baaret frem, lige saa slet som alle andre i de græske Kirker. Det forestillede Christi Opstandelse. En gammel Græker, som stod ved min Side, spurgte mig: „Have I ogsaa Opstandelsen malet saaledes i Eders Kirker?" Jeg bejaede det. „Og Soldaterne med?" fortsatte han sit Spörgsmaal. De forskrækkede, flygtende Soldater vare ham det Vigtigste eller det Moersomste af det Hele, og de gebærdede sig unægtelig ogsaa ret snurrigt paa Billedet.

Saa begav da hele Menigheden sig ud i Kirkens Forgaard. Forrest gik Præsten med Maleriet. Da han var kommen ud i Gaarden, overgav han det til sin Diakonos, at han skulde holde det, medens han messede og svingede Rögelsekarret foran det. Det var Regn og Blæst; det ene Voxlys gik ud efter det andet, og selv Rögelsekarret vilde ikke brænde, uagtet alle Præstens Anstrengelser og de Forbandelser, hvormed han af og til afbröd sin Messe. Man kan vel tænke sig, at Byens Drenge ikke vare mere andægtige end Præsten, og at Utaalmodigheden ikke tillod dem at oppebie den bestemte Tid, men de allerede under Messen afskjöde deres Pistoler og Knaldperler. Endelig kom Öieblikket. Præsten udraabte: „Christus er opstanden!" *)

---

*) *Χριστὸς ἀνέστη.*

og hele Menigheden gjentog med Jubel hans Raab. Da affyredes Pistoler og Geværer i Mængde; Raketter flöi i Luften, den ene efter den anden, og det gjaldt kun om, hvem der kunde give det störste Knald; almindelig Munterhed var udbredt over den hele Forsamling.

Men hvorfor vare de egentlig saa glade? Et religiöst Indhold kunne vi dog ikke tillægge en Glæde, der yttrer sig paa en saa raae Maade. Var det maaskee Glæde over at den lange Faste var forbi, og at man nu kunde begynde at æde? Vel skal det ikke være sjeldent i Grækenland, at man, strax naar det lyder: „Christus er opstanden!" löber hjem, for at styrte hen over det alt i Forveien tilberedte Paaskelam, ja selv, at man har fyldt Lommerne med Æg for ei at behöve at sulte til man naaer sit Huus; men i Chrysó var der intet Spor af slig uanstændig Graadighed. Man glædede sig, som Forfædrene havde gjort ved denne Leilighed; men da Hjertet ikke fölte Glædens Grund, blev det naturligviis til Stöi og Kommers.

Efter at man havde hilset Paasken i den frie Luft, skulde Gudstjenesten igjen fortsættes inde i Kirken. Præsten var imidlertid bleven saa henrevet af den almindelige Tummel, at han glemte at tage Maleriet fra Diakonen. Dette var, under Menighedens opromte Stemning, kun Olie i Lampen; Alle brast ud i Latter og raabte: „Nu löber han uden Opstandelsen!" Sluköret og fortrædelig rystede han paa Hovedet, og vendte om igjen for at tage Billedet med sig. Da han nu i Spidsen for Menigheden kom hen til Kirkedören,

var denne lukket. Tre Gange gjentog han med höi Röst de Ord: „Oplukker Helvedes Porte! aabner Eder, I evige Porte; thi Troens Konge kommer!" *) men Porten vilde dog ikke gaae op. Da gav han et dygtigt Spark til den, og dette var langt kraftigere end Ordene; Dören aabnede sig, og Menigheden kom atter ind i Kirken.

Nu kyssede man det store Christusbillede, der hang ved Dören, antændte atter de Lys, som Blæsten havde udslukket, og gik derpaa omkring at önske hinanden en glædelig Paaske, eller, som det her hedder, „Christus er opstanden!" Atter en smuk og hjertelig Skik! atter en af de kostbare Levninger fra hine Tider, da Ingen, der kaldte sig Christen, vovede at skille sit Liv fra den christne Kirkes! Min gamle Paredros, som Stedets ældste Hædersmand, gik hen i et Hjörne af Kirken, og jeg maatte fölge med ham. Derpaa passerede hele Menigheden Revue for os. Hver enkelt kyssede Paredren og trykkede ham i Haanden med de Ord: „Christus er opstanden!" Ogsaa mig trykkede de i Haanden, og sagde: „Christus er opstanden!" for det Meste med synlig Glæde over den Fremmede, der ikke foragtede deres Skikke, men tog Deel i dem alle; og naar Een og Anden gjorde Mine til at glemme mig, sörgede den brave Paredros trolig for at jeg fik det Haandtryk, der tilkom mig.

Man indtog atter sin forrige Plads i Kirken, og

---

*) Ἄρατε τὰς πύλας τοῦ ᾅδου, καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιαι, ὅτι εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης.

istemmede den simple, skjönne Paaskehymne: „Christus er opstanden fra de Döde; han har ved sin Död traadt Döden under Födder, og dem, som ere i Gravene, har han skjænket Livet."*) Messe og Bönner fortsattes ligesom tilforn, og Nadverens Sacramente blev baaret omkring i Kirken, at Alle kunne böie sig og korse sig for det Allerhelligste. Derpaa blev Tavlen baaret frem — man skulde næsten troe, man var i Kjöbenhavn! og dog, der bevares hos os, selv i denne Uskik, en Anstændighedsfölelse, man forgjæves vilde söge i Grækenland. Jeg nöd som Mylord den Ære, at Tavlen först blev præsenteret mig, og, for at jeg ikke skulde overraskes, havde Dimarchen Dagen i Forveien ladet mig vide, at, hvis jeg kom i Kirken, maatte jeg erlægge to Drachmer, d. e. fire Mark Dansk, i Tavlepenge.

Gudstjenesten endte, som sædvanligt, med Uddelingen af det velsignede Bröd. Præsten frembærer en Tallerken med sort Bröd, der er skaaret i Stykker, og Hver af de Tilstedeværende kommer hen og faaer sit Stykke. Dette er, efter Grækernes eget Sigende, aldeles forskjelligt fra Nadverens Sacramente; thi dette Bröd er vel helligt og velsignet af Præsten, men det er ei forvandlet til Christi Legeme og ikke blandet med det hellige Blod. Naar man derimod har meent, at denne Ceremonie var en Rest af de ældste Christnes

---

*) *Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν,*
Θανάτῳ θάνατον πατήσας
Καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασιν
ζωὴν χαρισάμενος.

Kjærlighedsmaaltider, skulde man först have gjort sig det klart, af hvad Beskaffenhed hine Maaltider vare. Snarere forekommer det mig kun som en symbolsk Betegnelse af at selv den legemlige Föde bör være velsignet af Herrens Haand, og Guds Ord gjennemtrænge vort Kjöd og Blod; det er ligesom Herrens Velsignelse, Præsten uddeler til Menigheden, för den forlader Kirken.

Man kyssede endnu engang til Afsked den Korsfæstedes Billede, og gik saa Hver til Sit.

V.

Afskeden.

Efter en kort Hvile vakte den lyse Dag mig. Alle Husets Folk vare i Færd med at tilberede Paaskemaaltidet; thi her havde man vel kunnet vente til Dagen kom. Lammene bleve slagtede, flaaede, Indvoldene udtagne og Maverne indeni vel indgnedne med Peber og Salt. Derpaa stak man en Stok igjennem Dyret fra Hovedet til Halen, og stegte det heelt som det var. Fem Familier havde forenet sig for at stege deres Lam i Fællesskab. Fem Baal brændte i Gaarden ved Siden af hinanden, og omkring dem sade Mændene i tvende Rader; to og to holdt de Lammene, Hver i sin Ende af Stokkene, og dreiede dem rundt over Ilden, indtil de bleve möre. Her manglede det ikke paa munter Samtale, og Fruentimmerne sörgede for, at deres Kokke ikke skulde lide af Hunger, medens de arbeidede for det almindelige Bedste. De frembare

en deilig Kage, lavet af Meel og Ost og Petersillie, dryppende af Smör og Olie, maaskee ikke den meest velsmagende, men sikkerligt den fedeste, jeg nogensinde har forsögt.

Endelig var Stegen færdig, og det længselsfuldt ventede Paaskemaaltid tog sin Begyndelse. At man spiste med Appetit, er vel begribeligt; men man var langt fra Graadighed og Fraadserie, og Ingen glemte, at det var Opstandelsens Fest. Naar man nu tog Glasset i Haanden, udsagde man ikke mere de dagligdags Önsker for Bordselskabets Sundhed; man var jo optaget af höiere og almindeligere Interesser. Man opramsede en lang Tale eller Bordbön, der begyndte saaledes: „Den hellige Christus er opstanden! Han har frelst os fra Döden! o. s. v." Jeg maatte paa min Side troligt aflægge Regnskab for, om ogsaa vi spiste Lam til Paasken, om vi spiste dem stegte eller kogte, og om vi ligesom Grækerne stegte dem hele, eller om vi ogsaa i dette Punkt vare vantroe og Kjettere.

Jeg havde nu seet hvad jeg önskede; jeg havde Intet mere at gjöre i Chrysó, og tænkte kun paa Afreisen. Men paa en saa höi Helligdag var det en stor Bröde, om man vilde arbeide eller foretage nogen Reise, jeg maatte altsaa for Skams Skyld blive, og benyttede Dagen til at besöge Delphi endnu en Gang. Det er Skik i Grækenland, fra Paaske til Pintse, at man, naar man möder Nogen, ikke hilser ham med det sædvanlige Goddag, men man siger: „Christus er opstanden", og faaer til Svar: „ja i Sandhed er han op-

standen!" Jeg fandt denne Skik smuk og rörende, og antog den allevegne, hvor jeg troede den vilde finde Gjenklang. At dette imidlertid ikke altid var Tilfældet, saae jeg denne Dag i Kastrí. Jeg mödte en Flok Drenge, reenlige og pyntede paa Grund af Dagens Hellighed, og hilsede dem med de omtalte Ord, som enhver af deres Landsmænd vilde have gjort; men de gjengjældte mig med en endnu större Fortrolighed, kaldte mig „Barba", d. e. Fa'erlil, og forfulgte mig paa en temmelig nærgaaende Maade, saa længe til de selv bleve kjede deraf. Ingen satte dem i Rette derfor; tvertimod, en Mand kom hen og forlangte, at jeg skulde indfinde mig hos Paredren; det var ikke tilladt at gaae alene om i Byen. Det er i Europas frieste Land, at man vover at behandle den Fremmede saaledes. Dog — Manden meente kun at kunne aftrodse mig nogle Drikkepenge for sin Ledsagelse; et Par alvorlige Ord vare nok til at bringe ham til Taushed, og jeg kunde rolig vandre om imellem de gamle Rester, og hvile mig ved Kastalias Kilde.

Et Par Drenge af et andet Slags end de nys omtalte, nærmede sig til mig. De böde en gammel Mönt tilfals; men desuden havde de nok Lyst til at snakke lidt med den Fremmede og faae Noget at vide af ham. Den ene, en smuk ti Aars Gut, gik i Skole i Sálona, hvor han blandt Andet ogsaa lærte Geographie. Det vil maaskee interessere den patriotiske Læser at erfare, at han kjendte godt baade Danimarkia og dets Hovedstad Kopenagen: ja, jeg kan ikke undlade

ved denne Leilighed at fortælle, at en Dreng fra Athen engang har fortalt mig, at Kopenagen var bygget paa tvende Öer, af hvilke den mindste hed Amak. Man seer altsaa, at Skolerne i Grækenland ikke ere uden Virkning; Drengen havde læst Europas Geographie; men han vidste rigtignok ikke, at den hellige Johannes' Kilde, som vandede hans Födeby, var den vidtberömte Kastalia; han troede, at Stedets gamle Navn ikke var Delphi, men Adelphi, d. e. Brödrene, en Navnefordreielse, der laae Grækernes velbekjendte etymologiske Talent altfor nær til at den kunde undgaaes; og han meente, at Solen hed paa Gammelgræsk Selene. Ja sandelig, Grækenlands Sol er bleven en Maane, og det en ganske lille Maane: maatte den kun eengang blive stor!

Paaskefesten bliver i Grækenland, som den fornemste af alle Glædesfester, fortrinlig feiret med Dands, og navnlig anden Paaskedag er indviet til denne Fornöielse. Allerede i Kastrí havde jeg seet Qvinderne dandse i deres sorte Kjoler med de höiröde Forklæder. Da jeg kom tilbage til Chrysó, var hele det unge Mandskab samlet uden for Byen. De Ældre saae til, og de Yngre opförte en Dands, ledsaget af to Piber; det var Landsbyens egen Musik. Deres Dands svarede ellers ikke synderlig til det Begreb, vi pleie at forbinde med dette Ord. Den bestod kun i at Mændene toge hinanden i Haanden, og det hele Geled fulgte nu sin höire Flöimand, der som Fordandser foregik de Andre med Exemplet. I et Slags Menuettrin förte han dem snart frem, snart tilbage, og snart rundt omkring Plad-

sen. Det var det Hele! Man spurgte mig, om vi havde lige saa smukke Dandse hos os. Vel fandt jeg ikke dette smukt; men jeg tænkte paa vore holsteenske Valtse, og hvad skulde jeg da svare?

Den 20 April bröd frem. Jeg skulde nu tage Afsked fra den Familie, i hvis Midte jeg havde tilbragt fire Dage, fire skjönne og uforglemmelige Dage, en af de mærkværdigste Episoder i mit Liv. Vi havde levet behageligt og venskabeligt med hinanden, og syntes begge at være lige fornöiede med hinandens Omgang. Jeg havde fattet stor Godhed for denne Familie; det var det reneste og hjerteligste Billede af græsk Liv, jeg havde seet; hvor Meget vilde jeg ikke have givet for at det havde holdt sig uplettet, og ikke var blevet formörket af den afskyelige Nærighed, Nationens Skjödesynd. Jeg havde været saa fornöiet som muligt, og havde just i Sinde at vise min Erkjentlighed ved en efter Grækenlands Forhold glimrende Godtgjörelse, da den yngste Sön kommer hen og hvisker mig i Öret: „Nu maa Du give os tre Colonnater."*) Jeg vil ikke tale om, at det selv efter græske Forestillinger var uanstændigt at forlange Noget af den Fremmede; men hans Fordring var ogsaa i hans egne Öine saa overdreven, at han slet ikke havde ventet at faae den opfyldt. Thi da de tre Femfrancsstykker, jeg selv havde bestemt til dette Öiemed — hvilke jeg, uden hans For-

*) En Colonnat eller en spansk Pjaster svarer til en dansk Species; et Femfrancsstykke er omtrent elleve Mrak.

dring havde givet med Glæde, men nu gav med Uvillie — glimrede i Moderens Haand, styrtede han sig med graadigt Blik over dem, og spurgte hastig: „har han givet tre hele?". Hans Glæde var ligesom hele Familiens særdeles stor, da han saae, at det virkelig var saa. Nu blev jeg overöst med Taksigelser og alle mulige Önsker om en lykkelig Reise og et glædeligt Gjensyn. De ledsagede mig til Byens Ende, og forærede mig den ene Blomsterbouquet efter den anden; men — de havde fyldt min Reiseflaske med deres sletteste Viin og min Madpose med deres simpleste Bröd.

Det var en hæslig Regndag. Veien gik op ad Plistosdalen, for störste Delen gjennem en skjön og yppig Vegetaton, saa mangfoldig som Syden frembringer den. Ovenover Veien til Venstre laae Delphis romantiske Afkrog. Men Regnen berövede Landskabet den störste Deel af dets Ynde, og jeg tænkte mindre paa det majestætiske Aráchova, der thronede höit paa Bjerget over mig, end paa Chanen, hvor jeg haabede at kunne tilbringe nogle Öieblikke under Tag. Men ogsaa dette Haab glippede. Da jeg efter 5 Timers Forlöb endelig naaede dette tarvelige Tilflugtssted for Reisende, var det lukket og laaset; Verten var gaaet til den nærmeste By, for at holde Paaske, og intet Levende viste sig, uden nogle Höns, der trippede foran Huset. Min Agojat havde stor Lyst til at hævne sig paa den uefterrettelige Vert, og med det Samme skaffe sig et lækkert Aftensmaaltid, ved at bemægtige sig et Par af disse, og forsikkrede mig gjentagne Gange, at

de ingen Herre havde; disse Fugle vare vilde i Grækenland! Dog lykkedes det ham ikke at faae mig til at troe det, og den Dag fik han ingen Hönsekjödsuppe.

Bjergene blive nu mere öde, og nærme sig mere til hinanden. Hvor Passet er snævrest, sees de usle Levninger af de Forskandsninger, som Odysseus i Aaret 1823 opförte her, da han forsvarede dette Pas imod en tyrkisk Hær. Snart kommer man ogsaa til det Sted, hvor Veien deler sig i tvende; den ene gaaer til Daulis, den anden til Ambrosos. Imellem begge Veiene ligger en kæmpestor isoleret Klippeblok, ligesom lösrevet fra Bjergene bagved, for at tjene til Veiviser paa Korsveien. Det er denne i de gamle Myther saa berömte Skillevei, hvor den ulykkelige Oedipus mödte sin Fader, som han ikke kjendte, og da han fandt, at Veien var for smal til dem begge, kom i Strid med ham og dræbte ham. Veiens Brede er iövrigt paa dette Sted saa stor, at tre eller fire Vogne uden Vanskelighed kunne passere forbi hinanden. Det er gaaet med denne ligesom med det sicilianske Stræde imellem Skylla og Charybdis. Hvad der, betragtet i Nærheden og med det prosaiske Öie, er en bred og slagen Landevei, det bliver en snæver og farlig Gjennemgang, naar det sees langt fra og gjennem Phantasiens Slör. Sandelig man maa beklage dem, der mene, at de kun kunne forstaae Odysseen, naar de have seet Ithaka. Lad dem reise did, de Stakler! de forstaae den, om muligt, endnu mindre, naar de komme tilbage.

Regnens Heftighed tiltog. Jeg hyllede mig stedse

tættere i min Kappe, og skjænkede Parnassets snebedækte Tinde kun af og til et stjaalet Öiekast; men med Glæde hilste jeg Daulis gamle Borg, og strax derpaa den lille Landsby Daulia, hvor en medlidende Enke endelig aabnede sin Dör for mig, efter at jeg paa flere Steder forgjæves havde banket paa. Hendes Huus var noget mörkt; thi det havde ingen Vinduer, og al Lysningen maatte komme ind ad Dören, men Taget var dog tæt nok til at holde Stand imod Regnen, og Ilden brændte snart muntert paa Arnestedet. Man sparede ikke paa Qvas og Qviste, og selv en hundredaarig Olivenstamme blev lagt ovenpaa, saa at jeg begyndte at frygte for, at Ilden skulde forjage mig fra dette Sted, hvor jeg havde sögt en Tilflugt for Vandströmmene. Desto hurtigere vendte Blodet tilbage igjen i de forkomne Lemmer, og Reiseklæderne vare snart behörigt törrede og rögede. Konen fortalte om den Nöd og Fattigdom, hvori hun befandt sig efter sin Mands Död. Min Agojat, som havde været ved Hoffet og kjendte Dronningen, raadede hende at ansöge Majestæten om en Understöttelse, og tilböd sin Hjælp i denne Anledning. Jeg tænkte paa det verdensberömte Bjerg, der laae bag ved mig, og önskede, at hvert et skjönt og mærkværdigt Billede maatte indpræge sig lige saa levende i min Sjæl, som dette, saa at hverken Hverdagslivets Beskjeftigelser, eller Lethes oplösende Vande kunde udslette det.

Reisebilleder

fra

Syden

af

J. L. Ussing,
mag. art.

Andet Hefte.

Constantinopel. Thessalien.

Kjöbenhavn.
Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel.
Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.
1847.

Reisebilleder

fra

Syden

af

J. L. Ussing,

mag. art.

Kjöbenhavn.

Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1847.

II.

Konstantinopel.

I.

Reise fra Athen til Konstantinopel.

Det var om Morgenen d. 11te Mai 1846, at jeg satte mig i Baaden i Piræeus for at gaae ombord paa det franske Dampskib, der skulde före mig til Konstantinopel. Den friske Morgenluft var en velkommen Vederqvægelse i Sommerens Hede, der dette Aar havde indfundet sig tidligere end sædvanligt; men endnu mere vækkende og oplivende virkede Havets rolige Flade, som i sit dybe Blaae, let spillende i det Grönne, gjengav alle de omgivende Gjenstande i den reneste og skjönneste Afspeiling. Det er et forunderligt Tryllerie, der ligger i dette Element, saa stadigt i sin Flygtighed, saa tro gjengivende i sin farverige Pragt; det laaner Solens og Maanens Billeder for at lege med dem; det laaner Jordens Herlighed for at smykke sig dermed; det har Intet af sig selv, men de Billeder, det gjengiver, ere næsten skjönnere end deres Forbilleder; det er Naturens Ahnelse om Kunsten, det er Skinnets Triumf. Men skjönnere end alle andre Have er dog Middelhavet; det er en funklende, i Guld ind-

6*

fattet Saphir, i Sandhed værdig til at være Aphrodites Vugge. Ofte har jeg sagt til mig selv: Lad Syden kun beholde sine Bjerge, sine Blomster og Frugter, ja Himlen selv, naar jeg blot maa beholde Havet.

Solen kastede sine förste Straaler over Hymettos Top; Slagskyggerne sank længere og længere ned paa Salamis' öde Klipper, og gave Plads for en lys Rosenrödme, der snart udbredte sig eensformig over det hele Landskab; thi intet Træ, ingen Urt bragte Afvexling i Farven, kun den nögne Sandsteen mödte Öiet: et i sig selv kun lidet lysteligt Syn, men endnu sörgeligere, naar Tanken vaagnede om Fortidens Herlighed, naar Öiet faldt paa Halvkredsen under Munychias Höi, det gamle Theater, der fordum straalede med Mormorsæder og oplivedes af en broget Menneskemasse, men nu er sort som en opplöiet Brakmark, og synes at ville ligge brak til evig Tid. Alt Landet forekommer som en afgnavet Beenrad. Man kappes ogsaa om at flye derfra, förend man af egen Erfaring skal overbevises om med hvor stor Uret Sommeren i Grækenland bærer Navn af den skjönne Tid*). Hist ligger det österrigske Dampskib med Dækket kulsort af de Bortreisendes Mængde. Det förer ikke mindre end tre udenlandske Gesandter tilbage til deres Hjem. Överst paa Agterdækket staaer Östens Ridder, Hr. v. Prokesch med den stolte Bevidsthed om ved eget Snille at have erhvervet sig en udmærket Plads i Diploma-

---

*) *Τὸ καλοκαῖρι.*

ternes ellers ved Födselen afgrændsede Kreds. Dog det var ikke ham, mit Öie sögte; det sögte en hjemreisende Landsmand, Botanikeren Kamphövener, som faa Dage tidligere var kommen til Athen fra det fjerne Nikobar. En ulægelig Sygdom plagede ham, og han sögte kun Hjemmet for at finde den evige Hvile; men det danske Sind levede endnu frisk og fyldigt i hans Hjerte. Gjerne havde jeg fulgt ham tilbage til Aandens Fædreland og Kjerlighedens Hjem; men det drev mig mod Östen for at skue de brogede Billeder og de sælsomme Barbarer, jeg havde hört saa Meget om; jeg kunde kun ledsage ham med mine bedste Önsker, og bede ham at hilse mine Kjære og fortælle dem, at vi skiltes paa det Sted, hvor Östen og Vesten stöde sammen, og at jeg drog til Tyrkernes Land under det trefarvede Flags Beskyttelse.

De franske Dampskibe ere ikke privat Eiendom, men holdes af Regjeringen til at besörge Postgangen imellem Marseille og Konstantinopel. De betragtes som Krigsskibe, der næsten kun af Naade medtage Reisende, af hvilke Capitainen derfor ogsaa forlanger den fuldstændigste militære Subordination: en Anmasselse, man neppe vilde taale, hvis ikke dette Folk, der dristig kalder sig *le premier peuple du monde*, ogsaa gjorde sig en Ære af at være *les premiers gentilhommes du monde*, saa at man fandt deres Selskab lige saa behageligt, som Skibet reent og ordentligt.

Ankeret blev trukket op, Besætningen, saa stor, at den kunde være nok til tre lignende Skibe, löb langs

hen ad Dækket med Ankertouget for at lægge det i Orden; det saae ud som om de löbe Storm mod Chefens Kahyt. Skibet begyndte sin Fart, og de Reisende begyndte at mönstre hinanden med nysgjerrige Blikke. Selskabet var ikke stort, men desto mere broget.

„*Brutta cosa! non mi piace! ha veduta lei quanti preti sono a bordo?*" (Det er en slem Ting! det huer mig ikke! har De seet hvor mange Præster her ere ombord?) sagde en aldrende Venezianerinde til mig; thi det var jo fra Profeten Jonæ Dage en over hele Verden bekjendt Sandhed, at det er en farlig Sag at have Præster om Bord, og her vare virkelig ualmindelig mange Geistlige blevne samlede. En Zoccolant agtede sig til et Kloster i Smyrna; to unge Abbater vendte tilbage fra Rom til deres Forældre i Konstantinopel; sex barmhjertige Söstre fra Frankrig sendtes til det franske Hospital i Konstantinopel for at pleie de Syge. De sunde rödmussede Ansigter toge sig godt ud under de store stivede Kostklæder, og den snevre mörkeblaae Kjole lagde sig ret passende om de kraftig byggede Lemmer, som Naturen selv syntes at have dannet til at tumle med Værkbrudne og vaage over Febersyge. De ledsagedes til deres Bestemmelsessted af en Abbed, hvis fine Væsen under al hans Snaksomhed dog forstod at bevare Værdigheden, og afgav et Mönster paa en fransk Prælat. Hvilken Forskjel, naar man saa vendte Blikket til den thessaliske Munk, der laae paa Forstavnen, indsvöbt i sin grove Kappe! det er en tre Alen lang Skikkelse med et kulsort Skjæg

og en bred Tyrepande, der synes at have aflagt Löfte ikke blot om verdslig, men og om aandelig Fattigdom.

Jeg smilede spottende ad Venezianerindens Bemærkning, og ahnede ikke, at jeg faa Timer senere skulde nödes til at gjentage mit Smiil, naar hun kom med sit triumferende „*che ho detto?*" (Hvad sagde jeg?). Vi vare netop komne forbi Cap Kolonnes — saa kalder man nu Forbjerget Sunion formedelst de Söiler af Athenes Tempel, der smykke det endnu — da Vindens Heftighed tiltog i den Grad, at Capitainen ansaae det for umuligt at seile videre, og löb ind i den nærmeste Havn paa Attikas Östkyst; det var Porto Mandri, de Gamles Thorikos. Sex Timers Vei havde vi tilbagelagt; nu maatte vi ligge stille i næsten to Dage. Dog vilde dette Ophold ikke have fortrudt mig, hvis det havde været mig tilladt at gaae i Land for at besee de derværende helleniske Levninger; men dette stred imod Krigsskibets Love. Kokken gik rigtignok i Land for at kjöbe Proviant, og nogle Englændere fra förste Kahyt fik Lov at gaae paa Jagt; men mig blev Tilladelsen nægtet; thi for det Förste vilde jeg jo ikke jage, men see paa Ruiner, og min antiqvariske Interesse kunde da holde mig tilbage over den fastsatte Tid; for det Andet havde jeg kun anden Kahyt, og hörte altsaa ikke til den Klasse Mennesker, for hvilken man kunde indestaae. En Jöde der havde et Udsalg af tyrkiske Varer i Neapel, og derfor selv gik tyrkisk klædt, blev saa höiröstet over denne himmelraabende Uretfærdig-

hed, at Vedkommende lode ham vide, at der ogsaa fandtes en Cachot paa Skibet.

Attikas fattige Kyster og de to eller tre smaa Fiskerhytter inderst i Bugten tiltrak sig kun liden Opmærksomhed; men desto hellere dvælede Öiet ved Negroponts maleriske Bjergland, der hævede sig lige over for os. „I den Egn er jeg födt," sagde Een af de Reisende paa Græsk, og han fortalte mig Eet og Andet om dette höie og vilde Bjergland, han havde saa kjært. Da jeg spurgte ham, hvorfor han havde forladt sit Fædreland, svarede han: „Jeg er ingen Græker; jeg er en Tyrk." Det löb mig koldt ned ad Ryggen; det var förste Gang jeg talede med en Tyrk, og han tilstod det selv uden al Forbeholdenhed! Det var mig i det förste Öieblik næsten som om han havde tilstaaet: „Jeg er en Djævel"; saa naturligt er det at betragte Tyrkerne som vore svorne Fjender, og det er kun Bekjendtskabet med dem selv, der bringer os til at overvinde en saa dybt indgroet Modbydelighed. Ved Samtalen med denne Mand blev det mig förste Gang klart, at der er et vist Standpunkt af den menneskelige Udvikling, hvor der ikke ligger synderlig Vægt paa om Een er Tyrk eller Græker. Denne havde levet imellem Grækere og talte som en Græker; han gjorde kun ikke Korsets Tegn for sig, men han var vistnok ærligere og modigere end de Fleste af Grækerne. Efter Grækenlands Befrielse bleve endnu en Deel Tyrker boende paa Negropont; men de forrige Herrer fandt det snart uhyggeligt i deres befriede Trælles Land,

og vandrede ud een efter anden. Den Tyrk, med hvem jeg her talede, fortalte mig, at han var den Sidste, der blev tilbage i Egnen ved Kárystos; ved forskjellige Midler havde man sögt at gjöre ham kjed af Opholdet der, men forgjæves; da indfandt sig engang ved Nattetid fire bevæbnede Grækere i hans Hytte; de vare just i Færd med at liste hans Dolk fra ham, da han vaagnede; saa toge de Flugten, skjöndt de vare fire mod een. Dette fortalte han saa naturligt og fordringslöst, saa langt fra al Triumferen og Pralerie, at jeg ikke kunde Andet end antage det for den rene Sandhed. Det skete ofte siden, at Grækere spurgte mig, hvad jeg syntes om Tyrkerne, og om jeg vel havde kjendt raaere Mennesker end dem. Naar jeg da fortalte dem, at jeg dog havde truffet een Tyrk, som jeg havde maattet ansee for en Græker, indtil han selv underrettede mig bedre, rystede de paa Hovedet, og meente naturligviis, at jeg havde ingen Öine at see med.

Om Morgenen d. 13de Mai kastede vi Anker for Smyrna. Hvilke kolossale Forholde! en Bugt der efter sin Störrelse snarere skulde kaldes et Hav; et Land hvis Kyster i en jevn Skraaning hæve sig op til mægtige Bjergrygge, der dog ved det förste Blik vise sig som blotte Forlöbere for endnu mægtigere; og inderst i Bugten den store Stad med dens Menneskevrimmel og dens talrige Skibe, Hovedudförselsstedet for den rige Verdensdeels Skatte. Man saae

det strax, det var det store Asien, Menneskeslægtens Moder; men det var ogsaa det skjönne, det rige, brogede, vidunderlige Asien, Eventyrenes Födeland. Fra de fjerne, lyserøde Bjerge ved Bugtens Ende fulgte Öiet det udbredte Kystland, der viste sig skjönnere og mere malerisk, jo mere det nærmede sig, rigt smykket med Olivenskove og Viinhaver og de tilhörende Bygninger; og dog er det neppe Halvdelen af Landet, der er gjort Menneskenes Bud underdanig, og tjener den skjönne Dronning, der throner i dets Midte. Thi som en Dronning sidder Smyrna der og speiler sig i det blaae Hav; den tætsluttede Masse af Huse ligger deels henstrakt paa den flade Kyst, deels reiser den sig op ad Skraaningen, indtil Borgen som et Diadem kroner dens Hoved; men dens skjönneste Prydelse er de Dödes Hvilested, den mörke Cypresskov, der dækker dens Ryg som en Silkekaabe, i det ene Hjörne broderet med en Moskee. Og over det Hele udbredte sig en alvorsfuld Ro, der mere end noget Andet indböd til at give sig hen at drömme i Jordens skjönneste Klima.

Mit Öie faldt paa Bjerget til Höire, hvis lange Ryglinie afsatte sig skarpt imod den blaae Luft. Paa denne Bjergets överste Rand troede jeg at see en Række Træer med tynde Stammer og Kroner der strakte sig mere i Længden end i Höiden, men jeg bemærkede snart, at Træerne bevægede sig langsomt fremad. Det var en Karavane af Kameler; de höie Been havde i Afstanden taget sig ud som Træstammer og de puklede Rygge som Kroner.

Med Begjærlighed sprang jeg i Baaden for at benytte det Par Timer, Dampskibet opholdt sig her, til at betræde en hidtil ukjendt Verdensdeel. En stor Deel af Frankestaden laae i Ruiner; den var afbrændt det foregaaende Aar, og man var ivrig beskjeftiget med at gjenopbygge den; faa Dage senere skulde atter en frygtelig Ildebrand hjemsöge Staden. Nysgjerrig bevægede jeg mig igjennem den brogede Vrimmel, hvor ikke to Mennesker fandtes klædte paa samme Maade. Den forrige Dags Storm havde kastet mig to Hatte over Bord; med et hvidt Törklæde bundet i fire Knuder omkring Hovedet gik jeg og sögte efter en Hattemager; jeg tænkte, det maatte vække Opsigt, og Drengene vilde löbe efter mig, som de havde gjort i enhver europæisk By; men her var der Ingen, der bemærkede en saa ringe Forskjellighed i Dragten. Jeg besögte de store, mörke Kjöbmandshaller eller Besestener; men det var tidlig Morgen og Kjöbmændene havde endnu ikke udfoldet deres glimrende Vareoplag. Jeg gik til Kaffehusene, som ere byggede paa Pæle ud i Stranden, for at man ret med Vellyst kan nyde Luftens friske Kjölighed; de vare tomme, thi Lediggængerne havde endnu ikke forladt deres Leie. Jeg löb igjennem de snevre smudsige Gader for at betragte de sælsomme, arabisk udsmykkede Fontæner og den endnu sælsommere Mængde af Maskeradedragter og fremmede Ansigter, som allevegne omgav mig. Dog alt dette skulde vise sig i en endnu större Maalestok i Konstantinopel; eet Billede derimod skulde jeg intetsteds see

fuldstændigere. Det var de store Skarer af Kameler, der havde böiet deres Knæ og leiret sig ved Fontænerne. At Faar og Geder ængstelige trænge sig sammen til hinanden, forekommer os ganske naturligt; men Kamelen synes at være stor nok til at staae ene, og dog har Menneskets Overmagt ogsaa samlet dem i store Flokke. Men de synes ikke at ændse hverken deres Herrer eller deres Medtrælle; de kneise stolt med Hovedet paa den ranke Nakke og see omkring sig med et mærkværdigt Udtryk af Ringeagt og stum Forundring; thi den underlig dannede Mund synes ikke bestemt til at udtale nogen Lyd, og det er kun i Smertens og Angstens Öieblikke, at den lader höre en Stemme, lige saa fremmed og sælsom som den selv. Kamelen er maaskee det styggeste af alle Jordens Dyr; det er som om Örkenens Stene vare satte sammen til at danne de knudrede Kroppe, men Livet laae endnu ufödt i deres Indre uden at være vaagnet endog blot til en drömmende Virksomhed.

Da Dampskibet atter satte sig i Bevægelse, havde Selskabet forandret sig adskilligt. Zoccolanten var bleven tilbage i Smyrna; dermed syntes Stormens Magt forsonet, og vi havde det skjönneste Veir for Resten af Reisen. Tyrker og Grækere havde opfyldt Forstavnen, hine tause, fortabte i Nydelsen af deres lange Piber, disse bestandig snaksomme.

Paa Agterdækket föres en livlig Ordstrid af et Slags, som det ægeiske Havs Nereider vist sjelden have

lyttet til. Redacteuren af *Journal de Constantinople* er kommen ombord. Han har faaet fat paa Abbeden og udvikler ham sine communistiske Anskuelser. Han klager over den overhaandtagende Fattigdom, og mener, at man kunde og burde overbevise den fattigere Klasse om at de vilde have det langt bedre, hvis de boede sammen i store Caserner under een Overbestyrelse, hvor Arbeidet og Lönnen var fælles for Alle, og Alle havde Deel i den samme Huusholdning; han mener, at det netop nu var paa Tiden at indrette slige verdslige Klostere. Den Geistlige derimod vil ikke troe, at Nöden er saa stor; „der gives jo Almisser nok i Verden"; han protesterer imod det klosterlige Fællesskabs Anvendelse i det almindelige Liv, og troer at have erfaret, at Mennesket hellere vil eie en halv Skilling for sig selv, end en Million i Forening med Andre. Tilsidst tog det sig ret snurrigt ud at see Journalisten forfægte Klosterets, og Abbeden Livets Ret; men naar man saaledes saae den beregnende Forstand lige over for Troens Overbeviisning, maatte den sidste unægtelig kaldes den smukkeste.

„*Sie sind wol ein Deutscher?*" blev jeg spurgt af en Mand, der havde ligesaa lyst Haar som jeg. Det var en Polak. I Gallizien havde han efterladt sit Adelskabs Levninger; han vilde aande en friere Luft, og flakkede nu omkring som saa Utallige af hans Landsmænd, der söge Beskjeftigelse og Udkomme over hele Verden, ofte der hvor det mindst kan ventes. Men han søgte endnu Mere, han sögte Mennesker. Verdens Uret-

færdighed og Utaknemmelighed havde ikke lukket hans Hjerte, men hans forladte Stilling havde givet dets Trang en sygelig Heftighed, ligesom Vandreren i Örken törster blot ved at see paa sine Omgivelser. Han sluttede sig med Inderlighed til mig, og betragtede det siden som sin utvivlsomme Forpligtelse at være min Veiviser i Konstantinopel den Tid, jeg kunde tilbringe der; det var jo ethvert Menneskes Pligt, meente han, at tage sig af den Fremmede. Mit Navn kunde han aldrig erindre, og jeg er vis paa, at hvis han senere har omtalt mig for nogen Anden, har han hver Gang maattet see det efter i sin Tegnebog: han kaldte mig altid blot „*Sie*". Det var jo heller ikke et Navn, han sögte; det var et menneskeligt Hjerte.

Skibet gled hen over den rolige Havflade. Det kæmpestore Land viste idelig nye Udsigter, og fremkaldte Minder, endnu mere storartede end det selv. Til Höire laae det heltemodige Phokæa, til Venstre Sapphos og Alkæos Fædreland, det yndige Lesbos: nu er Mitylene en lille Flække; men skjön som faa reiser den sig paa en Höide ved Kysten omgivet af rige Viinhaver. Den nedgaaende Sol farvede Idabjerget, og Maanen steg op ad den adramyttiske Havbugt og betragtede alvorlig de tause Lande; hun söger endnu den skjönne, evig slumrende Endymion.

Den næste Morgen vare vi paa Höiden af Tenedos. Vi böiede om Africas nordvestlige Hjörne, og seilede forbi de Kyster, som Homers Sange have gjort til de berömteste i Verden. Tre store Gravhöie —

man kalder dem Achilles', Patroklos' og Aeas' — staae endnu i det forladte Land og minde Alverden om den troiske Krig; men hos Nordboen vække de ogsaa andre Tanker; det er som om han saae sine egne Fædres Minder. Han tænker paa Odins Höie, paa Gorms og Thyras Grave; de ligge afsides, og sjelden, men med desto fuldere Hjerte komme deres Börn hen og bringe dem deres Tak for den Arvelod, de have efterladt sig; Achilles' og Patroklos' Höie ligge paa Verdens store Landevei, og daglig bringe de Forbiseilende fra Verdens forskjelligste Lande dem deres Hyldest; thi er Hellenernes Folk end forsvundet fra Jorden, er deres Aand dog udbredt over den hele, og i aandelig Forstand ere vi alle deres Efterkommere.

Hvor Hellesponten er snevrest, laae de gamle Stæder Sestos og Abydos. Digteren vilde maaskee tænke paa Hero og Leander; men den prosaiske Virkelighed danner en altfor skrigende Modsætning til Poesiens Billeder. Man seer en lille tyrkisk By paa den europæiske Kyst, en större paa den asiatiske, fuld af de frankiske Consulers Flagstænger; flere Batterier, beliggende skraas over for hinanden paa begge Strædets Sider, true med deres store Kanoner at ville formene enhver Uvedkommende Indgangen. Det er en Fæstningsport, hvis blotte Syn forjager Poesien; ligesom naar den drömmende Vandrer vækkes af sine Phantasier ved en Skildvagts raae Paamindelse: „Her maa De inte gaae."

Efter det behörige Ophold ved denne förste tyr-

kiske Bom, fortsattes Reisen. Er man kommen forbi det uanselige Kallipoli, udvider Strædet sig til et aabent Hav. Turde man sammenligne Stort med Smaat, vilde jeg sige: Gaden bliver til et Torv; men midt paa Torvet ligger en nögen, rödlig Steenblok, ligesom Fodstykket til en Billedstötte; det er den, der har givet det Navn af Marmorhavet.

Solen gik ned, vi maatte tilbringe endnu en Nat paa Söen, og först den næste Dag skulde tilfredsstille vor Længsel. Den opgaaende Sol fandt os alle paa Dækket. Taagen svandt, og nu hörte man: „Det er de syv Taarne; det er den hellige Sophia; det er Sultan Achmets, det er Bajazets Moskee"; men Öiet sögte forgjæves at finde sig til Rette i denne Masse af ubekjendte Gjenstande. Vi kom nærmere; vi seilede forbi Serailets deilige Have; vi böiede om Pynten, og kastede Anker midt i det store, prægtige Konstantinopel.

II.

Det förste Indtryk.

Hvor det Sorte Havs Vande igjennem det snevre Stræde udgyde sig i det aabne Marmorhav, hilse de tvende Söstre, Europa og Asien hinanden venligt som fra to modsatte Gadehjörner. Det europæiske Hjörne deler sig igjen i to, idet en dyb Fjord krummer sig omtrent halvanden Miil ind i Landet. De Gamle have efter dens Form kaldet den „det gyldne Horn." Det

er Konstantinopels Havn, og faa Havne kunne vel sammenlignes med den i Störrelse og Dybde; og naar den som et Overflödighedshorn samlede alle Handelens Rigdomme i sig for igjen at udgyde dem i sin lykkelige Eiers Skjöd, kunde den vel med Rette fortjene Navn af det *gyldne* Horn. Paa den vestlige af de to derved dannede Halvöer, imellem Marmorhavet og Havnen, ligger paa de syv Höie det egentlige Konstantinopel, den uhyre tyrkiske Hovedstad, og paa den yderste Pynt, ligesom Pragtblomsten paa en Kaktus, det keiserlige Serai. Paa den ligeoverfor liggende Halvö, imellem Havnen og Strædet til det Sorte Hav, ligger den snevre smudsige Frankestad Galata, paa Höiden over den Pera, medens de tyrkiske Kanonstöberier og Skibsbyggerier (Top-hané og Ters-hané) ligesom to mistænksomme Skildvagter bevogte dens Sider. Paa Asiens Hjörne, imellem Strædet og Marmorhavet, ligger den store tyrkiske Forstad Skútari.

Vi have kastet Anker ved det stormfulde Bosporos — saa kaldte de Gamle Strædet ved Konstantinopel — vi ligge i det vilde Hav imellem Europa og Asien, og dog ligge vi midt inde i Staden. Thi som en mægtig Koloss sætter den det ene Been i Asien og det andet i Europa; dristig forener den hvad Naturen har adskilt, og troer sig stærk nok til at kunne beherske Verden. Dog det har den aldrig gjort, saa sandt som det ikke er Purpurkaaben og Guldkronen, men den kongelige Sjæl der regjerer; den var fra först af kun et gyldent Spange til at sammenholde en mölædt Kappe,

ikke et varmende Arnested, hvorfra Liv og Lys kunne strömme ud i det hele Rige. Men den blændede ved sin Glands, og Folket tabte sig i Beundring deraf. Grækerne kaldte den slethen „Staden" *), og alt Andet var kun som Landet at regne imod den; Tyrkerne bibeholdt det samme Navn, ei blot i det af det Græske fordreiede Istámbul **); men ogsaa i deres eget Sprog kalde de den Sjehèr, d. e. Staden. Og med Rette gjöre de saa; thi först ved Konstantinopels Erobring saae Tyrkerne ret klart, at de kunde træde op som en Verdens-Magt. Storherren antog det gamle Byzants' Vaaben, Halvmaanen, som sit eget Tegn; han satte den paa Moskeernes Kupler og paa Skibets röde Flag; overalt i hans udstrakte Lande skulde den vise, at han var Herre over det gyldne Horn. Med ikke mindre Ærbödighed end Grækerne, betragte Tyrkerne deres mægtige Hovedstad, og i rige Billeder udbrede Digterne sig over den. „Andre Stæder", siger en tyrkisk Digter, „ere jordiske Paradiser, men der er kun eet himmelsk, nemlig Bosporos. Allah plantede paa Jorden kun een vidunderlig, een himmelsk Tulipan; han plantede den dybt og fast i Asien og Europa, og henlagde den store Indsö" (d. e. det Sorte Hav) „til at vande dens Rödder. Dens Stilk er Perle- og Smaragd-Snore, dens Diamant-Bæger er Istámbul selv; Bægerets farverige Blade ere tusinde Templer, Bladenes Spidser

---

*) ἡ πόλις.
**) εἰς τάμ πόλιν.

tusinde Taarne; men dens höieste Pryd er vor Sultans Krone" *).

Og kunne vi vel undre os over at Grækere og Tyrkere med en saadan Ærefrygt betragte dette deres hellige Hjem. Selv naar den forstandige Europæer kommer did, föler han sig dog greben af en uovervindelig Magt; det er ham som han saae med sine Öine et af de österlandske Eventyr, hvorved hans Barndom saa gjerne dvælede; det er en Storhed, han ikke havde tænkt sig, en Pragt og Skjönhed, han aldrig har seet Mage til. Lad ham have beundret Italiens Stæder; lad ham have forelsket sig i Nordens Perle, det deilige Stokholm! han siger dog til sig selv: „her er Mere end Neapel, Mere end Stokholm. Hans Öie kan aldrig mættes, og Solen gaaer ned hver Dag, för han er træt af at see. Han föler sig som naglet til Pletten i det Öieblik da Dampskibet kaster Anker; han vover neppe at forlade det, — thi et skjönnere Syn kan han dog ikke finde.

Han lader Öiet glide hen over Konstantinopels bakkerige afvexlende Grund. Hver en Höide krones af et mohammedansk Tempel. Disse Masser af Kupler omgivne af ranke Minareer, disse kridhvide Mure med Halvmaanens Guld over de mörkeblaae Tage staae som store Perler i den brogede Indfatning af Huse af alle

*) Efter Bröndsteds Reise II. S. 110. Lignende Beskrivelser af tyrkiske Forfattere findes i J. v. Hammers Constantinopolis und der Bosporus I. S. 5 ff.

Arter, hvis mörke röde og gule Farver paa det Skjönneste afbrydes af de lysegrönne Plataner. Nærmest til Venstre ligger Serailets paradisiske Have, hvor de forskjelligste Træer frembringe det rigeste Spil af grönne Farver, og talrige Smaahuse titte frem ligesom prægtige Papagöier imellem Træernes Grene. Vanskelig river man sig lös fra Keiserstadens forbausende Pragt for at kaste et Blik paa de tvende andre Pynter, der strække sig den imöde og ligesom beile til dens Gunst. Til Höire ligger den Halvö, hvor Europæeren skal finde sit Hjem, Galatas tætte Klump af Huse, ovenover den Pera med de europæiske Gesandtskabers venlige Palladser, og i Baggrunden den mörke Cypresskov. Men bagved os, paa den anden Side af Strædet, hæver sig endnu mere malerisk det tyrkiske Skútari, en langt mægtigere Masse af Huse, kronet af en langt mægtigere Cypresskov. Og kunne vi vel glemme det Nærmeste, det prægtige Hav, der spiller om vor Fod? det er ikke snevre Kanaler, men store Bugter og Sunde, thi her er Alt storartet, vrimlende af tusinde Skibe og Smaabaade: de prægtige tyrkiske Krigsskibe, der kneise stolt med de höiröde Flag — de vide ikke, at der mangler dem det Vigtigste, Folk til at manövrere med dem — mangfoldige Handelsskibe fra alle Verdens Egne, og den uendelige Mængde af lette smaa Baade, der idelig glide hen over det gyldne Horns blanke Flade. Der var en Tid da disses Mængde var endnu langt större, da de dannede det eneste Forbindelsesmiddel imellem Stadens afsondrede Dele; nu har man bygget to lange

Broer imellem Galata og Konstantinopel, der i höi Grad have lettet Menneskenes Samqvem, men, som det Nyttige saa ofte gjör, sikkert i lige saa höi Grad skadet Landskabets maleriske Virkning.

Den Fylde af malerisk Skjönhed, hvori man svælger strax ved sin förste Ankomst, gjör vist enhver Fremmed saa umættelig, at han ikke er fornöiet för han har besteget Galatas Taarn eller Vagttaarnet ved Janitsjarkasernen for med eet Blik at overskue det Hele, for at see Billedet vende sig om, saa at ikke Havet er omgivet af Byen, men Byen af Havet. Men allermeest finder man sig dog maaskee tilfredsstillet, naar man fra Kirkegaarden ovenover Pera lader Öiet glide ned ad Landets Skraaning, fuld af Haver og Huse, over det yndigt slyngede Bosporos hen til Asiens kun lidet fattigere Kyster. I Sandhed det er Naturens Mesterværk, og derfor gjör det, med al sin Forskjellighed fra det Almindelige og Tilvante, dog et hjemligt Indtryk, thi det virkelig Skjönne er os aldrig fremmed.

Men — „Vogt Dig," raaber man til den Reisende, som vil besöge Konstantinopel, „vogt Dig for at lade Dig blænde af den ydre Glands! udvendig er Staden deilig at see til, men indeni er den hæslig og smudsig som ingen anden." Forunderligt! mig forekom Konstantinopel slet ikke mindre smuk og malerisk i sit Indre end i sit Ydre. Eller vil man bedömme den efter den hæslige frankiske Forstad Galata; den kan rigtignok i Sneverhéd og Smuds længe söge sin Lige iblandt Europas Stæder; men den spiller ikke större

Rolle i det hele Billede af Konstantinopel, end Ghettoen gjör i Rom eller Jödeqvarteret i Prag; Konstantinopel ligger paa den anden Side af Havnen. Det er Staden med de prægtige Moskeer, med de straalende Keisergrave og de store Palladser, og dens Gader ere hverken snevre eller mörke. Vel ere de ikke afskaarne i lige Tærner som paa et Dambret, og man finder ikke Steenbygninger udförte efter det ziirligste Mönster; men de fordringslöse Huse af Træ eller Bindingsværk med deres röde, sorte og gule Bemaling, med de fremspringende vel tillukkede Karnapper for Qvinderne, de grönne Træer, de pladskende Vandspring, de kolossale Indskrifter, de aabne Kaffehuse og Træboder, danne en ikke upassende Omgivelse til hine Pragtbygninger. Stöde kunde det maaskee Berliner-Eensformigheden, der vil maale Alt med den samme Alen, men hos Mange vil det vist vække den Tanke, at Naturen, der ubekymret gaaer sin egen Gang, let virker Mere i Skjönhedens Rige end den beregnende Forstand, og at den dog er den störste af alle Landskabsmalere.

Ja kunde man see Staden tom og öde, som i en tidlig Morgenstund, naar Solen alt kastede sit Lys over den, men endnu ingen Bod var oplukket, endnu intet Levende havde sat sin Fod paa Gaderne, da kunde den maaskee synes en klodset og uhövlet Ramme, der ikke var værdig at indeslutte noget Billede; men naar det rige og mangfoldige Liv bevæger sig igjennem Gaderne hvert Öieblik i en ny Skikkelse, da vil man

vist finde, at netop disse sælsomme uregelmæssige Bygninger stemme vidunderligt med dette Liv, eller man vil reent glemme Rammen for Billedet og Træskurene for Menneskene; kun de egentlige Pragtbygninger ville formaae at gjöre sig gjældende.

III.

Bygningerne.

Konstantinopel har i Tidernes Löb gjennemgaaet tre aldeles forskjellige Skikkelser, forskjellige i Ydre, forskjellige i Befolkning, forskjellige i Navn. Den helleniske Handelscolonie Byzantion maatte vige for Keiser Konstantins store Hovedstad, det nye Rom, en aandlös og kraftlös Efterligning af Italiens Perle, og denne maatte atter give Plads for det tyrkiske Istambul, i sit Navn en Fordreielse, i sit Udseende et Vrængbillede af den nygræske Keiserstad, men fuldt af Liv og Kraft, og stærkt ved at det ikke vilde være Mere end hvad det kunde.

Den helleniske Stad er sporlöst forsvunden, og kun dens Mönter bevare Mindet om at ogsaa her herskede en ægte Kunst. Den nygræske Keiserstad er traadt under Födder og knuust af Örkenens Elefant; vare dens Bygninger for kolossale til at forsvinde for Stormvinden, ruger nu den tyrkiske By over dem, og kun hist og her kommer en formlös Levning fra Middelalderen til Syne, berövet det Guld og det paahængte

Flitter, hvoraf hine Tider fortrylledes, nu kun en sörgelig Levning, der neppe vækker Historikerens Interesse. Hvis det er Skatte, da dækker Stambuls Jord sikkert en uendelig Rigdom; men man maatte jo grue for den Dag, da alt Sligt skulde drages frem for Lyset og bevares som ærværdige Minder! Den tyrkiske Hovedstad med sine prægtige Moskeer er det, som forbauser og med Rette forbauser den Fremmede; og han lytter kun svagt til Historiens advarende Stemme, der byder ham at plante en Evighedsblomst paa de Hedengangnes Grave, og minder ham om at det er Middelalderens Værker, der ere Forudsætningen og Grundlaget for de senere.

Vi ville derfor ikke opholde os ved de gamle Stadmure, ja ei engang ved den berömte „gyldne Port", som nu i tusinde Aar har været lukket, og efter Spaadommen först skal aabnes, naar de syv Taarnes Fængsel opbrydes og Friheden seierrig vandrer ind i Staden. Heller ikke de store Buer af Valens' Vandledning frembyde synderlig Interesse. Derimod ere de underjordiske Vandbeholdninger anlagte efter en Maalestok, hvortil ei engang Rom kjender Mage. Mangen Europæer vilde vist hellere kalde dem Palladser end Cisterner, og dog var det kun Vandet, der skulde bevæge sig imellem disse talrige Söiler og under disse kjölige Hvælvinger. I disse udstrakte Beholdninger samledes Vandet fra Vandledningerne i saa stor Mængde, at, selv om Sommerheden udtörrede Kilderne, om Fjendehære afbröde Renderne, kunde Staden dog aldrig mangle Vand.

Det er navnlig to af disse, der fortjene den Reisendes Opmærksomhed. Den ene ligger i Nærheden af Sophia-Kirken — fordum laae den under det gamle Raadhuus — og benævnes nu i Almindelighed „det i Jorden sunkne Pallads” (jere batan serai). Dens Teglsteenshvælvinger bæres af 336 Marmorsöiler med for största Delen korinthiske Kapitæler; den er endnu fuld af Vand. Den anden gaaer nu under Navnet „de 1001 Söiler” (bin bir direk); saaledes har man med et rundt Tal kaldt de 672 Söiler, som i tre Stokværk over hinanden dannede den store Philoxenos' Vandbeholdning. Nu er den tör, og de underste Söiler næsten heelt begravne i Jorden; i den hede Sommertid spinder Armenieren Silke i dette kjölige Tilflugtssted.

Den störste Plads i Staden hedder At-meidan eller Hestepladsen. Det er den gamle Hippodrom, denne sörgelige Skueplads for Menneskeaandens Fornedrelse, hvor vi see et Folk af Trælle, som ikke har nogen större Interesse end Væddekjörseler, en heel Stat, for hvem det er et Livsspörgsmaal om den blaae eller den grönne Kudsk kommer först; det kunde fremkalde de blodigste Optrin. Ved en forunderlig Sammenblanding af Forestillingerne bleve nemlig Ridebanens Farver ogsaa politiske Farver, og Keiseren i sin Purpurkaabe skjælvede for Udfaldet af Væddelöbet, som én Minister skjælver under en Stemmegivning, hvis ugunstige Udfald maa bringe ham til at takke af. Til denne Ridebanes Forskjönnelse havde Keiseren fra alle Verdens Dele samlet Kunstens störste

Pragtværker. De svandt som hele Keiserdömmets indbildte Glands, og kun eet eneste virkeligt Kunstværk seer endnu Solens Lys. Det er det mærkværdige vidtbereiste Fiirspand fra Athen, som de græske Keisere hensatte paa Hippodromen i Konstantinopel, som de venezianske Seirherrer opstillede over Indgangen til St. Marcus-Kirken, som Napoleon förte i Triumf til Carousselpladsen i Paris, og som hans Fald atter bragte tilbage til Venedig. Nu er Hippodromen kun en stor stövet Plads, hvor Sultan Achmets smukke Moskee kneiser med sine sex ranke Minareer omgivet af skjönne Platantræer. Af den fordums Herlighed staaer endnu en stor ægyptisk Obelisk, som Theodosius den Store opreiste: de ældgamle skarpt indskaarne Hieroglypher danne en underlig Modsætning til de barnagtig fuskeragtige Basrelieffer paa Fodstykket, der forestille deels Scener af det græske Hofliv, deels forskjellige Skuespil, navnlig Opreisningen af Obelisken selv: sandelig den Tid fortjente ikke bedre end at bære Fortiden paa sine Skuldre! Som et Sidestykke til denne staaer en nögen af Sandsteen opmuret Stötte, som Konstantin den Purpurbaarne lod heelt beklæde med Bronze-Relieffer, for at den skulde maale sig med Kolosserne paa Rhodus. Samtidige beundrede Fremstillingernes Mangfoldighed: det var allehaande Dyr, Fugle og Fiske, Eroter der sloges med Æbler, og paa Spidsen stod en Qvinde og dreiede sig som Veirhane efter Vinden. Venezianerne plyndrede Metallet, og nu skal man vanskelig see noget Hæsligere end denne afklædte halv

forvittrede Steenstötte. Midt imellem begge disse Obelisker staaer en lille snoet Bronze-Söile: det er de tre sammenslyngede Slanger, som fordum understöttede den Trefod, Hellenerne indviede i Delphi efter Seiren ved Platæa; Trefoden er borttagen, Slangernes Hoveder ere afhuggede, deres hule Legemer fyldte med Steen og et bestandigt Maal for de tyrkiske Drenges Steenkast; ikkun den smukke grönne Bronzefarve minder om Kunstens bedre Tider.

En Hovedforskjel imellem Oldtidens og Nutidens Stæder danner vistnok den Mængde Taarne og Spiir, som i vore Byer hæve sig höit over Husenes Masse, og medens de give det Hele et lettere og mere malerisk Udseende, tillige ere det klareste Udtryk for den utilfredsstillede Længsel, der higer efter det Hiinsides og sender sine Pile op imod Himmelen, om den maaskee kunde naae det fjerne Maal. Oldtidens Templer vise ingen Spiir op imod Himmelen, men brede deres Tage hyggeligt ud over Jordens Beboer, og, opreiste man engang en enkeltstaaende kæmpemæssig Söile, da var det for at bære en Herskers Billede, som fra dette ophöiede Stade kunde see ud over Alt hvad der var ham underdanigt. Rom har indtil vore Dage bevaret to storartede Mindesmærker af denne Art i Trajans og Marc Aurels Sneglesöiler. Ogsaa Konstantinopel besad en lignende Söile med Snegletrappe indeni; den var opreist til Ære for Keiser Arkadios. Den stod endnu nogenlunde heel under den förste tyrkiske Keiser, Mohammed II, og Gentile Bellini, hvem denne

Fyrste havde kaldt til sig for at lade sig male af ham, har leveret os en Række Tegninger efter den*); det er imidlertid höist vanskeligt, i den venezianske Malers ziirlige Afbildninger at finde mindste Spor af det femte Aarhundredes raae Kunst. Nu er kun Fodstykket tilbage i en ynkelig Tilstand; en Tyrk har indrettet sit Huus den; paa Pladsen deromkring falbydes al Slags Fruentimmer-Pynt; den bærer derfor Navnet „Fruentimmer-Torvet" (avret-bazar).

Konstantin den Store havde paa sit prægtige cirkelrunde Forum opreist en næsten 100 Fod höi Söile af mörkerödt Porphyr omvunden med gyldne Krandse. Den skulde bære hans eget Billede. En kolossal Apollo-Statue fra det phrygiske Heliopolis blev berövet sit Hoved, for at Keiserens kunde sættes i dets Sted, og da hans Moder Helene paa Golgatha havde fundet Christi Kors, bleve Korsets hellige Nagler satte som en Straalekrone omkring hans Hoved. Dog en saa latterlig Forfængelighed fik ikke længe Lov til at bryste sig. Ikke et halvt Aarhundrede var forlöbet, för Apostaten Julian lod Billedstötten kaste i Stövet. Nu ere ogsaa de överste Stykker af Söilen nedfaldne; Jernringe holde det Övrige sammen; det er en sörgelig af Ildebrande sortnet Rest, som ei har andet Navn end „den forbrændte Söile."

I den anden Deel af Staden staaer Markians Söile, eller i Tyrkernes Sprog „Pige-Stenen" (kis-tasj).

---

*) See Banduri Imperium Orientale II. p. 508 ff.

Det er en 35 Fod höi glat Marmorsöile med et korinthisk Kapitæl, som bærer en firkantet Marmorblok, der paa een Gang var Keiserens Ligkiste og Fodstykket for hans Statue. Blokkens fire Hjörner ere prydede med Örne, der skulle före ham op til Himmelen. Pigestenen rager med Hovedet höit op over de omgivende Huse; men Fodstykket staaer i en Tyrks Have næsten skjult af yndige Figentræer. Eieren, som ikke indlader Nogen uden Betaling, havde endelig efter en lang Underhandling tilstaaet mig Adgang for en vis Sum; dog da jeg ikke alene vilde see paa Stenen, men endog tog min Bog op for at afskrive Indskriften, gjorde han store Ophævelser og forlangte det Dobbelte. Han betænkte ikke, at en saa kort Indskrift let kunde beholdes i Hukommelsen, og at han skulde have den Ærgrelse at see mig skrive den op, saasnart jeg var kommen udenfor hans Dör *).

Eet Mindesmærke har det græske Keiserdömme opreist, som ikke med Urette gjör Fordring paa at kaldes storartet, og som har faaet en blivende Betydning, idet det er blevet Forbillede for utallige andre. Det er den vidtberömte Sophia-Kirke.

Denne Bygning er en betegnende Grændsesteen

---

*) Indskriften lyder saaledes:

Principis hanc statuam Marciani
Cerne torumque
. . . . ter vovit quod Tatianus
opus.

imellem Oldtid og Nutid. Den er opfört i det 6te Aarhundrede, i Keiser Justinians Dage, hvor Middelalderen först synes ret afgjort at træde os imöde. Den skjönne Oldtid var for længe siden forsvunden med den sorglöse Nydelse af Livet, med den stolte Tillid til sig selv, med den kraftige Tænkning og det sunde Blik for Skjönheden; det romerske Keisertyrannie havde dræbt enhver Livets Spire. Det var et Tusmörke, hvor man kun glædede sig over de stedse svagere og svagere Straaler af den sunkne Sol. Og da Natten endelig syntes uundgaaelig, samlede man sine Kræfter og reiste et Stillads for at holde paa den faldefærdige Bygning, en sammensat Statsmaskine, ligesom en uhyre Trappestige, paa hvis Top Keiseren thronede og skuede ud over den hele Verden. Han glædede sig over sin Höihed og bemærkede ikke Öxen som hvert Öieblik truede med at fælde den skröbelige Stige; han var stolt ikke af noget personligt Fortrin, men af sin Stilling, der gjorde ham Alverdens Rigdomme og Herligheder underdanige, han vilde frygtes af Mennesker og glimre for dem. Eller dömme vi virkelig Tidsalderen for strengt, naar vi sige, at Frygt og Forfængelighed vare de Kræfter der bevægede den? Dömmer den sig ikke selv tilstrækkelig i Skribenternes grændselöse Smigrerie, som, medens Barbarerne truede Rigets Tilværelse, medens man ikke havde Raad til at lönne Philosophiens Lærere, prise Justinian som hele Verdens almægtige Herre, og hvis Lovtaler over hans guddommelige Mildhed og hans rolige Tillid til Forsynet fore-

komme os som den bittreste Spot over hans Svaghed og Uvirksomhed. Naar vi höre saadanne Smigrere, kunne vi sandelig ikke undre os over at en falden Hoffets Yndling, som Prokopios, i sin Forbittrelse kunde sige saa meget Ondt om det, som han har gjort, men meget snarere over, at han ikke kunde sige Mere. Og dog der var en vis Kraft i denne Forfængelighed; Verden havde jo virkelig faaet et rigere Indhold end Fortiden; den var bleven christen. Vel var denne Christendom hos Mange endnu kun en halv forstaaet Kreds af Forestillinger, der fortræffeligt blandede sig med de hedenske, en Anskuelse, der snarere fortjente Navn af Overtro end af Tro, snarere af Frygt end af Gudsfrygt; men det var dog denne Tro, der gav den forfængelige Aand dens eneste Næring; det var den, der satte den i Stand til at frembringe et Værk som Sophia-Kirken, hvori ei alene Tiden afspeilede sig selv, men som ogsaa paa alle Tider maatte gjöre en gribende Virkning. Den stille Drömmen i Kunstens Rige var der Ingen der kjendte til; man havde kun Sands for Pragt og Rigdom. Man skrabede Fortidens rige Skatte sammen og samlede den ældre Kunsts Mesterværker omkring sig, uden at betænke, at man netop ved at smykke sig med laante Fjer allertydeligst röbede sin egen Aands Fattigdom. Den bildende Kunsts Arbeider vare vel kun Barnets fuskeragtige Forsög, men det var Relieffer i Sölv og Elfenbeen, det var Mosaikmalerier paa Guldgrund, og man studsede over den magelöse Rigdom. Denne Glæde overlade vi Samtiden, og vi

trække medlidende paa Smilebaandet ad en saadan Smaglöshed og Forfængelighed; men dog, træde vi ind i dette Tempel, da forbauses vi over dets Storhed, da gribes vi af den mægtige Heelhed, hvori Enkelthederne forsvinde, og vi maae tilstaae, at det var een Tanke der gik igjennem det Hele, og denne Tanke er klart udtalt.

Jo mindre man paa den Tid var vant til at tiltroe sig selv nogen skabende Kraft eller meente i Kunsten at kunne maale sig med de Gamle, desto mere maatte man forbauses, da man virkelig havde frembragt et saadant Værk. Vi kunne fuldkomment sætte os ind i Samtidens Beundring, naar Prokopios siger, „at det var et saa skjönt og stort Syn, at Ingen vilde troe det naar man hörte det," eller naar Paulus Silentiarius mener, „at Moderstaden Rom med alle dens Herligheder maa staae ligesaa langt tilbage for Sophia som et Afgudsbillede for den levende Gud." Og i Tidernes Löb omgaves Kirken stedse mere og mere med en guddommelig Glorie, og alt som Tiderne bleve fattigere og Riget svagere, steg Sophias Herlighed, og en uendelig Mængde Fabler fortaltes om dens Historie og dens oprindelige Pragt. Saaledes finde vi Skildringen over 500 Aar efter Kirkens Opbyggelse hos den anonyme Forfatter, som under Alexios Komnenos' Regjering beskrev Konstantinopel, og endnu smaglösere hos Kodinos i det græske Keiserdömmes sidste Dage. Der höre vi Tale om hvordan en Engel havde angivet Keiseren Kirkens Plan, hvordan han senere havde

angivet dens Navn, og ved Keiserens List var bleven dens bestandige Bevogter. Der fortælles det, at, da Murene vare opförte indtil Kuppelen, men man manglede Penge til Arbeidets Fortsættelse, kom atter en Engel og förte Keiserens Muulæsler ned i en prægtig underjordisk Hvælving, hvor han belæssede dem med 80 Centner Guld. Ogsaa da man ikke kunde blive enig om Lyset over Altaret skulde falde ind af eet eller af to Vinduer, var det en Engel, der kom og befalede, at Vinduerne skulde være tre, ligesom Faderen, Sönnen og Aanden ere tre. I disse Skrifter fortælles det, at Arbeidet udförtes af 100 Bygmestere, der hver igjen havde 100 Murere under sig; 5000 arbeidede paa höire og 5000 paa venstre Side af Kirken, og kappedes om hvem der kunde blive först færdig. Da en af Arbeiderne sukkede under Byrden af de Steen, han skulde bære, ramte Himlens Straf ham, og han styrtede död om paa Stedet; og for bestandig at holde Folkene i godt Lune, blandede man hver Dag Smaapenge imellem Sandet, at de kunde finde dem om Aftenen, naar de gik fra Arbeide. Vi læse, at selv Guldet ikke var kostbart nok til Altarbordet, men det bestod af en sammensmeltet Masse af Guld, Sölv, Ædelstene, Perler, Kobber, Rav, Bly, Jern, Tin, Glas og alle mulige andre Metaller. Vi læse, at Kalken ikke blev lædsket i Vand, men i Bygsuppe, for at binde desto bedre, og saalænge man byggede paa den farlige Kuppel, standsede man efter hvert Dusin Steen der var lagt, for at Præsterne skulde holde Bön, og man

lod et lille Rum være aabent, hvori man indlagde en hellig Reliqvie. Og om Keiseren selv fortælles der, at, saalænge Kuppelbygningen stod paa, sov han ikke til Middag, men anvendte denne Time til at besöge Arbeiderne, og da var han iført simple og fattige Klæder ligesom de. Da nu Kirken var færdig og Indvielsen skulde gaae for sig, drog han i et pragtfuldt Optog og med stort Fölge derhen; i Forgaarden slagtedes mange tusinde Offerdyr af alle Slags; Toget traadte ind i Forhallen; men da löb Keiseren ene i Forveien ind i Kirken, kastede sig paa Knæ foran Prædikestolen, bredte Armene ud og raabte: „Gud være lovet, at han har anseet mig for værdig til at fuldföre sligt et Værk! Jeg har overgaaet Dig, Salomo!" Og man opreiste Salomos Billedstötte paa en Söile i Nærheden; der stod han, sluköret og mismodig, og skelede misundelig hen til Sophia-Kirken, der havde fordunklet hans berömte Tempel. Men paa en anden Söile foran Kirken kneisede Justinians kolossale Statue til Hest med Verdenskuglen i den venstre Haand og den höire udstrakt imod Perserne, som vilde han forbyde dem at overskride Rigets Grændser!

Anthemios fra Tralles er Navnet paa den Kunstner, hvem vi skylde denne mærkværdige Bygning. Vi ville gjerne troe Prokopios, at han har været en udmærket Mand, og at han har fortjent sit Tilnavn *λογιώτατος*, d. e. den Vise; og vi maae tilstaae, at han ikke havde faa Vanskeligheder at overvinde. Havde man end gjort Meget for at lægge Grunden ret fast

— den anonyme Forfatter taler om uhyre Kager af Bark, til at holde Fugtighed ude — var dette dog ikke tilstrækkeligt, og da man var begyndt at bygge Buerne, sank den ene af de östlige Hovedpiller. Ængstelig kom Bygmesteren til Keiseren for at spörge, hvad han skulde gjöre. Denne böd ham uden videre at fortsætte Arbeidet; „thi naar Buen var færdig, kunde den nok holde sig selv, og behövede ingen Piller at staae paa". Prokop kan kun tilskrive Vor Herre selv dette guddommelige Indfald; „thi Justinian havde jo ikke studeret Mekanik". Vor Herres Raad vidnede dog heller ikke om nogen stor mekanisk Indsigt; thi da Kirken var fuldendt, sank atter Pillen, og en Deel af Kuppelen styrtede ind. Fem Aar senere var Kirken anden Gang færdig, og Paulus Silentiarius kunde berömme Keiseren og hans Værk i det lange Digt, der er os et af de vigtigste Vidnesbyrd om Kirkens ældste Udseende.

Kirkens Hoveddeel, det store midterste Rum, er dækket af den berömte Kuppel, som hviler paa 4 kæmpemæssige Piller med mægtige Bueslag imellem. Imod Öst og Vest slutte sig hertil to store Halvkupler, hvorved Kirkens Rum udvides i Længden. Hver af disse bæres igjen af 3 Buer. Imod Öst udgaaer fra den midterste af dem det Allerhelligste med Altarnischen, fra de to andre udgaae mindre Halvkupler. Paa samme Maade slutter sig til den vestlige Halvkuppel Indgangshallen og en mindre Halvkuppel paa hver Side. Der fremkommer saaledes et System af stedse mindre og lavere Buer, der samle sig om den store midterste

Halvkugle, tjenende denne og udvidende det Rum, der beherskes af den. Lige saa let og smukt forbinde Sideskibene sig med Hovedrummet. Höie Söiler bære den övre Omgang, Qvindernes Gallerie, Gynækonitis, og paa dettes Söiler hvile Væggene som udfylde den nordlige og den sydlige Hovedbue, hvis Halvcirkler ere gjennembrudte af talrige Vinduer, der give Kirken Lys.

Fra den smalle Forhalle eller Narthex træder man igjennem 9 Dörre ind i Kirken selv. Man studser over den mærkværdige Storhed, og kaster kun et flygtigt Blik paa de 40 Söiler af kostbare brogede Steenarter med Fodstykker og Kapitæler af hvidt Marmor, som bære den övre Omgang. Til denne, Qvindernes Plads, gaaer man op ad en brolagt Sneglevei, hvor der baade kunde rides og kjöres. Först her, fra Omgangen af, synes man, at man ret kan overskue den hele Kirke og nyde Synet af dette frie luftige Rum, der hviler saa roligt under Kuppelens hvalte Himmelbue. Og hvor maa Grækeren ikke have glædet sig over den rige Marmorpragt, som her omgav ham! det forekom ham med alle de brogede Farver som en blomstrende Eng. Alt er Marmor, baade Gulv og Vægge og Rækværket ud imod Kirken. Loftet bæres af 60 brogede Söiler, parviis stillede to og to. Med Forundring bemærker man, at de alle have en skjæv Retning og hælde udad; de have maattet give efter for Kuppelens altfor stærke Tryk, ligesom allerede Prokopios fortæller, at selv under Kirkens Bygning pressede Hvælvingens Tryk Smaasteen ud af dem. Deres hvide Marmorkapitæler ere ziir-

ligt udskaarne, men röbe just ikke den fineste Smag; de ere ligesom de korinthiske prydede med Blade og Snirkler, men snart indtage Bladene, snart Snirklerne den överste Plads. Buerne over dem ere indlagte med Mosaik i forskjellige Mönstere, Kuppelen selv er beklædt med forgyldt Mosaik i et simpelt retliniet Mönster. Fra dens Midte straalede fordum Korset ned over Menigheden; det er nu udslettet og erstattet af den arabiske Indskrift: „Gud er Himmelens og Jordens Lys." I de 4 Hjörnekapper under Kuppelen vare i lignende Mosaikmalerie paa Guldgrund sexvingede Serapher afbildede. De to af disse, imod Öst, staae der endnu; Mohammedanerne kalde dem Erkeengle.

Disse ere de eneste Billeder, der endnu ere tilbage i Kirken; ellers ere overalt Reliefferne udkradsede og Malerierne afskrabede og overhvidtede; Reenlighed og Tomhed er traadt i Stedet for den brogede Pragt. Hvo vilde ikke hellere have seet Templet i dets oprindelige Glands, da Loftets Hvælving straalede som Middagssolen, og de 9 Hoveddörre vare beklædte med Elfenbeen; da den berömte Prædikestol af allehaande brogede Marmorarter og krandset med Sölv og Guld stod midt i Kirken; da en straalende Sölvvæg, smykket med 6 Par Sölvsöiler, adskilte Kirkens Hovedrum fra det Allerhelligste, hvis 3 Dörre ikkun aabnedes for at lade Folket kaste et Blik ind til det gyldne Altar med det prægtige Tabernakel over, til Præsternes forgyldte Sölvstole langs med Væggen, en Rigdom der vurderedes til 40,000 Pund Sölv. Og ved natlige Fester straalede

Guldet og Sölvet endnu herligere, naar det oplystes af de store Candelabre imellem Söilerne, af de uhyre Piniekogler paa Sölvvæggen foran det Allerhelligste, og af den uendelig Mængde Lamper, der i Form af Skjolde, Kors og Skibe hang ned fra Gesimserne rundt omkring. I Sandhed da maa den kæmpestore Kirke have gjort en slaaende Virkning, idet Rigdom og Glands parrede sig med Storhed, og den der tvivler derom, maa være besynderlig hildet i de nyere Tiders fattige og farvelöse Graahedstheorie. Har Theorien ikke gjort ham aldeles blind, da besöge han Palermos og Monreales Kirker! maaskee kunne deres glimrende Mosaiklofter helbrede ham.

Dog ei alene Templets Guld har man foragtet; ogsaa Bygningen selv har man dadlet som tung og klodset; man har ofte sammenlignet den med Peterskirken i Rom, og næsten altid givet denne sidste Fortrinnet. Maaskee den kunde fortjene det, hvis den var bleven fuldendt efter Michel Agnolos Plan, men i dens nuværende Forvanskning, hvor den fordunkler sig selv ved sin egen Storhed, idet Enkelthedernes uhyre Forholde nöde os til at anlægge en upassende Maalestok, synes Roms Kæmpebygning, saa meget den end er större end Sophia, dog at være langt mindre, og fremfor Alt den viser sig langt mindre som en Heelhed. I St. Peter er Langskibet en prægtig Forhalle og Kuppelrummet en glimrende Pragtsal; i Sophia er det Altsammen et eneste Gudshuus, og derfor gjör den endnu Virkning i sin nuværende Fattigdom og Nögenhed, efterat Tyrkerne have rövet dens Smykker.

Da de vilde tyrkiske Erobrere med Vold bröde ind i Kirken, blev dens Pragt og dens Rigdomme plyndrede; men dens Storhed frelste den. Den forbausede Mohammed mere end alt Andet, og den blev atter Islamismens Hovedtempel; kun maatte den undergaae de Forandringer, som den forskjellige Religion medförte. Altaret forsvandt, og Kirkens Hovedpunkt vendte ikke mere imod Östen, men imod Sydost; thi det er imod Mekka, at Muselmanden skal vende sig, naar han beder, og imod Mekka vender Bedehusets Allerhelligste, eller den Nische, hvori Koranen lægges, *Mihrab*. De til Moskeer omdannede Kirker faae derved alle et skjævt Udseende, som navnlig da gjör et stödende Indtryk, naar Choret er hævet et Trin over den övrige Kirke, og dette da ligger skraat for Indgangen. Den prægtige Prædikestol midt i Kirken blev borttaget; i dens Sted opreistes tvende mindre; paa den ene Side *Mahfil*, hvorfra Koranen oplæses, paa den anden Side *Minber*, hvorfra hver Fredag Bönnen for Sultanen fremsiges. Med et Træsværd i Haanden træder Præsten frem for at læse den, og 2 Faner hænge over hans Hoved; thi ved Sværdet seirede Mohammed over Jödedom og Christendom.

Sophiakirken havde lige fra sin förste Opbyggelse en Forgaard imod Vest omgivet af 4 Söilegange, i hvis Midte stod et stort Vandbækken, der udgjöd talrige Vandstraaler igjennem Lövehoveder. Tyrkerne have ogsaa imod Nord og Syd bygget Gaarde til, og mange Grave og milde Stiftelser omgive Aija Sófia

(thi Tyrkerne have bibeholdt det græske Navn, kun med Forvanskning af Tonen). Disse Bygninger have berövet dens Ydre alt Syn, saa at der ikke er Tale om nogen Façade, ja det er endog aldeles umuligt at danne sig nogen Forestilling om Bygningen, naar man er i Nærheden af den; det er först fra det Fjerne, at man bemærker dens ærværdige Kuppel og Minareerne der holde Vagt omkring den. Nu er den kun een af mange, og spiller ei engang Hovedrollen i det uforlignelige Skue af Stambul; eengang stod den alene og Paulus kunde besynge den som et Mærke for de Söfarende; „naar de seilede i Bosporos eller i Propontis", siger han, „styrede de ei deres Fart efter Stjernerne, men efter Sophias Tempel, der lyste ikke med Fyrtaarnets Flamme, men med Herrens Naadegaver."

Hvis det var min Hensigt at levere en udtömmende Betragtning af Konstantinopels Bygninger eller af den byzantinsk-christelige Kunst, maatte jeg henlede Opmærksomheden paa „den lille Sophia", Kutsjuk Aija Sofia, som man kalder det efter Sophiakirkens Mönster opbyggede Tempel for den hellige Sergius. Da maatte jeg dvæle ved den gamle Basilika St. Irene, som nu er indrettet til et Vaabenkammer, hvor allehaande gamle og kostbare Vaaben opbevares i den smagfuldeste Opstilling og Anordning. Her finder man ogsaa den eneste Levning af ægte hellenisk Kunst, som maaskee er tilbage i Konstantinopel; det er en stor Marmormedaillon med et Medusahoved i Relief; Vingerne

komme frem af Haaret, Næsen er lidt fladtrykt og Ansigtet i det Hele lidt bredt, som det stemmer med Medusas Charakteer, men dog mærkværdig skjönt; Middelalderens Grækere tilbade det som den hellige Irenes Portrait. Ogsaa den græske Patriarchal-Kirke i Fanar vilde ikke være uden Interesse med dens gamle Mosaikker og Malerier, og med den smukke med Elfenbeen og Perlemoder indlagte Bispestol, som siges at have været Joannes Chrysostomos's, uagtet öiensynlig intet Stykke af den kan være fra en saa gammel Tid uden maaskee det i Ryggen indsatte Miniaturmalerie af den thronende Christus. — Men her ville vi hellere betragte de Bygninger, der spille en Hovedrolle i Konstantinopels Physiognomie, og vende os til de tyrkiske Moskeer.

„Hvo der bygger Herren et Bedehuus, ham bygger Herren en Bolig i Paradiis", siger et arabisk Ord. Vi kunne derfor vel begribe, at det blev en almindelig Opgave for de troende Muselmænd at bygge Bedehuse. Konstantinopel tæller 346 större og mindre saadanne; de 17 betydeligste ere opförte af Keiserne og kaldes keiserlige Moskeer. Navnet Moskee, som i alle europæiske Sprog bruges til at betegne de mohammedanske Templer, er en Fordreielse af det arabiske *Mesquíta*, der egentlig kun bruges om et mindre Bedehuus, hvorimod de större kaldes *Dsjamí*. Disse adskille sig fra hine fornemmelig ved *Minaréerne*, de höie tynde Taarne, hvorfra Vægteren, *Muezin*, til bestemte Tider kalder Folket til Bön. Det egentlige Bedehuus er imidlertid

ofte den mindste Deel af Templet. I alle Sydens og Östens Boliger spille fra gammel Tid af de aabne Gaarde en betydelig Rolle; ogsaa her findes altid en rummelig Forgaard eller *Harem* med et pladskende Vandspring i Midten, omgivet af Söilegange og ikke sjelden beplantet med Plataner. I Konstantinopel ligger desuden bestandig bagved Moskeen en anden Gaard, der kaldes Haven, *Rausa*, hvor i Almindelighed Stifterens Gravmæle befinder sig. Men udenom dette Anlæg ligger en Mængde Bygninger af forskjellig Art, Skoler, Frikjökkener, Galehuse og andet Lignende, en heel lille Stad, som vilde mangle al Anseelse, hvis ikke Templet selv med dets Kupler og Minareer mægtigt beherskede det Hele.

Som et Lyn gik Mohammeds Sværd over Verden; i Örkenens Tordensky blev det et glimrende Lys, i de dannede Stæder en fortærende Ild. Arabernes Villie var haardere end Staalet; men en selvstændig Kunst havde de ikke medbragt fra deres Hjem, og deres Smag var endnu mere udannet end deres Tro. De benyttede hvad de forefandt paa hvert enkelt Sted, og tildannede det kun en Smule efter deres Tarv. Derfor er der saa stor Forskjel imellem den mohammedanske Bygningskunst i Ægypten, Spanien, Sicilien og Konstantinopel, og ligesom vi i Spanien see de romerske Basiliker gjenfödte i Östens brogede Dragt, saaledes see vi i Konstantinopel Sophias hellige Mönster paa det meest storartede mangfoldiggjort. Man fandt en Kuppel saa mægtig som Mennesker syntes at kunne frembringe

den, ret skikket til at hvælve sig over den Bedende og minde ham om Allahs Himmel. Man fandt paa Torvet de höie Söiler med Keiserstatuerne paa; kunde der gives en værdigere Plads til Allahs Herold, naar han skulde opfordre de Troende til at bede? To, tre Gange gjentog man den hule Söile ovenpaa hinanden, og fra dens Top pegede en spids Kegle imod Himmelen: det blev den ranke Minaré. Eiendommelig malerisk og slaaende blev Virkningen af denne Forbindelse: i Midten en uhyre Dynge af större og mindre Kupler kastede oven paa hinanden, medens paa Hjörnerne de tynde Minareer hæve sig som spidse Naale for at afslutte Massen og give den Form og Ckarakteer; det er som om nu först, ved Modsætningen, saavel Kuppel som Söile kom til sin Ret.

Om den sande Kunsts Hemmelighed havde Verden alt længe ikke havt nogen Ahnelse; man vilde ikke vække Hjertets Deeltagelse, man vilde kun prale og forbause. Den mohammedanske Kunst gik heller ikke ud paa Andet end at frembringe Noget som var stort i sin Heelhed og reent og pynteligt i alt Enkelt. Religionen forböd enhver billedlig Fremstilling af levende Væsener; det forekom dem som en formastelig Væddestrid med Skaberen, hvori man ikke kunde bringe det videre end til livlöse Billeder, der paa Dommens Dag vilde reise sig imod deres Mestere og anklage dem, fordi de havde givet dem Legemer uden Sjæle. Mohammedaneren vil ikke ahne Sjælen igjennem Legemet; han vil have Tanken reen og ublandet som hans Lærer

har givet ham den; og de Vises skrevne Tankesprog træde i Stedet for de Helliges Billeder. Hvor han ikke kan bruge Indskrifter til at smykke sin Bygning med, hvor han ikke kan give den rene Betydning, der vil han slet ingen Betydning have, der söger han kun en rig og mangfoldig Afvexling af Linier og Farver. Paa de sælsomste Maader sættes Linierne i Forbindelse med hinanden, Buerne brydes paa det Mangfoldigste, Kuplerne synes snart dannede af et indviklet Cellevæv, snart af nedhængende Drypsteensdannelser. Öiet synes ofte at befinde sig som i en uoplöselig Labyrinth; det er som en mathematisk Sætning, der er let og ligefrem for den der har fundet Bevisets Vei, men en forvirret Gaade for de Andre; og det er jo heller ikke gjort for at Betragteren skal finde ud deraf; det er nok, naar Kunstneren kan finde sig til Rette; Betragteren skal kun nyde og glæde sig over det brogede Skue. Det kan ikke nægtes, at et velbehageligt Indtryk af Enkelthederne forbinder sig med Storhed i Forholdene, og den mohammedanske Kunst har naaet hvad den stræbte efter. For saa vidt kunde den altsaa kaldes mere fuldendt og klassisk end den oldchristelige Kunst, som den beskeden holder sig til sit Eget, og ikke stræber efter et Maal, den ei kan naae, ikke söger at smykke sig med den bildende Kunsts Værker, hvorfor dens Öie dog er blindt.

Neppe havde Mohammed den Anden erobret Konstantinopel, för denne ærgjerrige Fyrste, som ogsaa i Dannelse og Smag udmærkede sig fremfor sit Folk,

besluttede at opföre et tyrkisk Bedehuus efter Sophias Mönster*). Hvor för de hellige Apostlers Kirke stod, opreiste han den efter ham benævnede *Mohammedijé*. En græsk Bygmester Christodulos opförte den, og et tyrkisk Sagn omtaler, hvorledes Sultanen, da han hörte, at han havde sauget et Stykke af de to længste Söiler for at faae dem til at passe til de andre, blev saa forbittret, at han lod Hænderne sauge af ham; men Bygmesteren indstevnede ham for Dommeren; Sultanen mödte, og blev dömt til at sörge for Kunstnerens Underholdning saa længe han levede. Til Höire for Hovedindgangen staaer skrevet Profetens Spaadom: „De skulle indtage Konstantinopel. Held den Fyrste, held den Hær, som udförer det!" Den stolte Erobrer skrev disse Ord for at prale af at han havde opfyldt Spaadommen; men den der nu læser dem, han være Tyrk eller Christen, tænker vist mindre paa Tyrkernes Vælde,

---

*) Bröndsted i 2den Deel af sin Reise i Grækenland S. 185 kalder det „grundfalsk, naar man siger, at Moskeerne i Konstantinopel ere byggte efter Sancta Sophias Model". De Undtagelser, han anförer, vidne baade ved deres Tid og ved deres ringe Antal tilstrækkeligt imod ham. Han forvexler det Væsentlige med det Uvæsentlige; han gjör Enkelthederne og Ornamenterne til Hovedsagen, og Lighed i Heelheden kalder han en grovere Lighed; han taler om Forskjellighed i Anlæget, hvor kun Möblerne, eller Altaret og Prædikestolen, have indtaget en anden Plads. Det egentlig Charakteristiske, den store Kuppel der behersker hele Bygningen omgivet af de mindre Halvkupler, er altid uforandret det Samme.

end paa den Tid, da Ordet atter skal gaae i Opfyldelse — ikke til Glæde for Tyrkerne. Mohammeds Moskee er en reen Efterligning af Sophia-Kirken. Til Hovedkuplen slutte sig tvende Halvkupler, og under dem endnu en Række af mindre Kupler; ogsaa de Haller, der omgive Forgaarden, ere bedækkede med Mængde Kupler. Det Samme gjælder om Sultan *Bajazets* Moskee, som indtager Stadens höieste Punkt, man kunde næsten sige dets Centrum.

Men vi ville hellere dvæle ved Suleiman den Andens Moskee, der uden Sammenligning er det skjönneste af alle Konstantinopels Monumenter. Sophia forbauser ved sin Storhed; Suleimanijé gjör et endnu stærkere Indtryk, idet den med samme Storhed forbinder en langt större Reenhed og Enkelthed. Det er som den kraftige Mand imod den udlevede Olding; det er Kunsten, der i fuld Bevidsthed om sin Kraft ikke benytter flere Midler end den behöver. I ingen Bygning er Mohammedanismens Princip klarere udtalt end i denne, som Osmannernes sidste store Keiser opreiste. Den er opfört i Aarene 1550—1555 af Sinan, Tyrkernes största Bygmester, om hvem det siges, at han har bygget 50 större og 100 mindre Moskeer, 100 Palladser, 100 Broer og 30 Karavanseraier. Ogsaa her, ligesom i Sophia, dækkes det midterste Hovedrum af en herlig Kuppel, og imod Syd-Ost og Nord-Vest slutte sig dertil to store Halvkupler, medens hvert af Sideskibene bedækkes af fem mindre Kupler. Ogsaa her bæres Hovedkuppelen af fire mægtige Piller; men

medens Sophia pynter sig med hundrede brogede Söiler, lader Suleiman sig nöie med fire, som, to paa hver Side, adskille Sideskibene fra det midterste Rum, og bære de to af talrige Vinduer gjennembrudte halvcirkelformige Vægge, hvorfra Templet oplyses. Disse kolossale Söiler af glimrende Porfyr ere de störste i Konstantinopel; de ere 13 Fod i Omkreds. De hvide Marmorkapitæler söge ikke at skuffe Öiet, som vare de levende Blomsterbægere; det er den haarde livlöse Steen, der kun krystalliserer sig i retliniede Former; det er omtrent som et Stykke stivt Papir, der er lagt i talrige Folder. Her have vi Decorationens Charakteer paa det Bestemteste angivet saaledes som den gaaer igjennem hele Bygningen. Lad os betragte Kuplerne over Sideskibene! Den förste, tredie og femte ere större og höiere end de to mellemliggende, og medens Hovedkuppelen allerede er syv Alen höiere end Sophias, antage disse aldeles den höie og spidse Kuppelform, som vi finde i Brunelleschis og Michel Agnolos berömte Kirker. Disse Kuppeler ere paa ægte saracenisk Viis sammensatte af de sælsomste Indsnit og Fremspring, et ubegribeligt, men henrivende Vilderede; man veed ikke om man skal ligne det med Cellerne i Bikuben eller med Drypstenen i Bjergets Hule. Og det er de simpleste retliniede geometriske Figurer og Stjerner, lutter Trekanter og Femkanter, som ved at trækkes op i forskjellige Planer frembringe en saadan Mangfoldighed. — Ei alene Söilerne ere blankt polerede og skinne som et Speil, men ogsaa Væggene, hvis eneste

Prydelse bestaaer i de afvexlende sorte og hvide Striber. Kun over Koransnischen og Prædikestolen prale hvide Indskrifter paa himmelblaa Grund, og i Midtkuppelen læses med gyldne Bogstaver Koranens Ord: „Gud er Himmelens og Jordens Lys o. s. v." Glasvinduerne med deres mörke brogede Farver, hvor Blomster smagfuldt blande sig med Indskrifter, ere med Rette berömte; som deres Mester nævner man „den drukne Ibrahim".

Ligesaa smagfuld viser Moskeen sig i det Ydre. I de ziirlige Portaler finde vi et lignende Træk som i de smaa Kupler indeni: Buen over Dörren synes sammensat af en uendelig Mængde smaa Nischer, der forfleres bestandig, ligesom en Gjenstand der idelig gjentager sig i to lige over for hinanden staaende Speile. Hertil kommer den smukke Forgaard med dens Söilegange og Vandspringet i Midten, og Baggaarden med Suleimans og Roxolanes vidtberömte Gravkapeller; de hvile mellem Roser og de yppigste Væxter af alle Arter, saa man seer, at disse Kirkegaarde ei med Urette före Navn af Haver. Og paa Hjörnerne kneise nu de fire Minareer, oprakte Pegefingre eller omvendte Udraabstegn, der aldrig med större Ret have gjort Fordring paa Menneskenes Opmærksomhed.

Suleimanijé er Höidepunktet af den tyrkiske Bygningskunst; dog fortjene endnu andre Moskeer at nævnes ved Siden af denne. Sulten *Achmets* paa Hippodromen, bygget 1608, er mindre, men udmærker sig ved en overordentlig Elegance og Kostbarhed.

Planens Regelmæssighed er dreven til det Höieste. Forskjellen imellem Midtskib og Sideskibe falder bort; thi omkring den store Kuppel samle sig fire Halvkupler; Hjörnerne imellem disse fire Korsflöie dækkes af fire mindre Kupler; der ere 9 Kupler ligesom Himlene ere 9. Og rundt omkring hæve sig 6 ranke Minareer op i Luften. Et saa stort Antal Taarne havde ikkun det hellige Huus i Mekka, og de Lovkyndige forböde Sultanen at sætte sin Bygning i Klasse med den helligste af alle Helligdomme; da byggede han den 7de Minaré til Moskeen i Mekka, og nu kunde han give sin egen 6, og hans Tempel kunde dristig maale sig med ethvert andet i Konstantinopel. Det kappes ogsaa med den ærværdige Sophia om den förste Rang. Her höitideligholder Sultanen Beiramsfesten og Mevlud eller Profetens Födselsfest, og herfra udgaaer hvert Aar Pillegrimskaravanen til Mekka.

Efter et lignende Mönster opbyggedes 1665 Sultanmoderens, *Validés* Moskee ved Haveporten. Det er den förste der viser sig, strax naar den er kommen over den nye Bro, og den er ret skikket til at sætte den Fremmede i Stemning, og erindre ham om at han er i Österland. Vinduer og Dörre ere indlagte med Perlemoder, og Væggene beklædte med persisk Porcellain, hvis hvide Ornamenter og Indskrifter tage sig smukt ud paa den himmelblaae Grund.

Det var naturligt, at Smagen i Bygningskunsten maatte forandres i Tidernes Löb, og vi maae snarere undre os over at den i tre Aarhundreder har holdt

sig saa stadig, end at den omsider er undergaaet en Forandring. Först i *Osman den Tredies* Moskee, som er bygget 1748—55, finde vi en betydelig Afvigelse. Den er meget mindre end de hidtil omtalte, og har kun en eneste Kuppel. En Mængde store og skjönne Vinduer udbrede en ualmindelig Lysning i den, hvorfor Tyrkerne kalde den „Osmans Lys". Den udmærker sig ved en vis Nethed og Pyntelighed; men denne er rigtignok ofte paa en paafaldende og næsten latterlig Maade sögt, og den overdrevne Stads har kun Smagløshed til Fölge, som naar de sort- og hvidt-stribede Spidsbuer i Buegangen paa det Plumpeste brydes i forskjellige krumme Linier.

Dog her see vi endnu heel og holden den osmanniske Charakteer; i de seneste Bygninger er det anderledes. *Mahmud den Anden* tilintetgjorde Janitsjarerne, og fandt den eneste Frelse for sit Rige i den störst mulige Optagelse af Europas Cultur. Det var ei blot Krigsvæsenet, der blev omdannet efter dette Princip: men franske Moder trængte ind i Klædedragten, og Bygningskunsten antog et fransk Snit: det var ikke mere arabisk og österlandsk; det var en Gjenklang fra Paris. Saaledes synes det i det Mindste, naar man seer Mahmud den Andens Moskee i Top-hané, hvor dog Kuppelen og Minareen endnu minder om Tyrkiet, men endnu mere, naar man seer hans prægtige Mausoleum i Konstantinopel, en luftig Marmor-Kiösk eller Pavillon med blank polerede Söiler, hvis korinthiske Kapitæler saa aandlöst som muligt ere kopierede efter

Antiken. Gyldne Gittere udfylde Rummene imellem Söilerne; igjennem dem seer man ind til Keiserens Kiste med det prægtige Sjal og den kostbare Turban, til den yndige Have og det pladskende Springvand, hvorfra Vandet i Metalskaale bestandig rækkes ud til de Forbigaaende.

Men intetsteds viser den franske Smag sig mere end i Palladserne. Seiler man op ad det yndige Bosporos imellem Verdens skjönneste Kyster, da gaaer Veien forbi talrige keiserlige Palladser, alle straalende og glimrende, men intet mere end det ny opförte Slot i Dolma-Bagtsjé; og dog det tager sig besynderligt ud i disse Omgivelser. Det er en elegant fransk Bygning opfört af Architecten Melling; man troer at see Louvre; det er som en Pariser-Modedame imellem en Flok Amagerpiger. Thi hvormed skulle vi vel hellere ligne disse hvide med rödt Bindingsværk afstregede Kaserner, disse brogede Træhuse, der smykke sig med alle mulige Farver? Farven er Muselmændenes Forret; de Vantroe maae ikke bære brogede Klæder, og deres simple tjærede Huse staae som sörgmodige Slaver imellem hoverende Herrer.

IV.

Tyrkernes Charakteer.

Hvad er vel vanskeligere end at bedömme Mennesker, og hvor finder man den rette Alen til at maale

dem med? Ingen bedömmes retteligen uden fra sit eget Standpunkt; men det er netop paa Andres Standpunkt, at vi saa vanskelig kunne stille os. Vi bedömme Andre efter os selv, uanseet Charakterens mangfoldige Forskjellighed. Og kommer nu hertil en fuldstændig Forskjel ei blot i de udvortes Betingelser, i klimatiske og naturlige Forholde, men endnu mere i de aandelige, i Tro, Opdragelse og Underviisning, i Forestillinger og Begreber, da synes det undertiden umuligt at finde noget Eenhedspunkt. Dog i Hjerternes Grund lever den samme Trang, og over alle Mennesker hersker den samme Lov, samme Regel for Ret og Uret.

Ingen kommer vist til Tyrkiet med Forkjerlighed for Tyrkerne; men Faa forlade dem uden Velvillie. Fra vor Barndom have vi betragtet dem som Bussemænd og Skrækkebilleder, som Uhyrer af Vellyst og Grusomhed, som Christi Kirkes fornemste Modstandere. Og Mohammedanismen er jo ogsaa den eneste ydre Magt der nogensinde har gjort Christendommen noget virkeligt Afbræk. Hedningernes Modstand var kun Tomhed i Hjertet, og den böiede sig snart for Religionens Fylde; her derimod var der en sig selv bevidst Tro, som var stolt af sig selv og forstod at hævde sig selv; her var en virkelig aandelig Magt, om det endog kun var det umodne Barns förste vaagnende Tanke. Drengen har gjort det förste Skridt paa Tænkningens Bane; han har faaet en Mening, som han nu omfatter med den förste Kjerligheds hele Iver og forsvarer kjæk og uforsagt imod alle de Ældre. Et saadant aandeligt

Fremskridt er Mohammedanismen, et Fremskridt hvoraf Mennesket kan være stolt, naar den nemlig ikke betragtes fra vort, fra Christendommens Standpunkt, men sees i sit eget Hjem, iblandt Östens Hedninger, som den reiser sig seirrig imod Hedenskabet, overvinder det i dets inderste Rod og skaber en ny og kraftig Aand deri. Thi det var imod Hedenskabet, at Allahs Profet greb Sværdet, og naar Troens Helt ogsaa siden vendte det imod Jöder og Christne, da var det kun til en Kamp imod frafaldne Brödre, medens hine vare uforsonlige Fjender, saa urene at man ei kunde have mindste Samqvem med dem. Og det var dog heller ikke uden Grund, at de kæmpede mod Christendommen og foragtede de Frugter, denne frembragte i hine Tider: Lavhed og Vindesyge mödte ved hvert et Skridt; forknyt og underkuet böiede den Ringe sin Nakke, medens han i sit Hjerte rugede over List og Svig; det rene Hjerte sögte man forgjæves baade hos Höie og Lave. Om det Dyb, der ikke desmindre laae i Christendommen, om den brændende Kjerlighed til det Hiinsides, derom havde Mohammedaneren ingen Ahnelse, og naar den utilfredsstillede Længsel utaalmodig kastede sig paa det Nærmeste, naar Kjerligheden til Gud blev til en Forelskelse i Guds Moder og i Helgene, da forekom det ham som en Afgudsdyrkelse. Men det var jo Afgudsdyrkelsens Taagebilleder, som hans klare Forstand havde bortkastet; han havde hævet sig til Tanken om een aandelig og ulegemlig Gud, og fölte ret for Alvor, at Aanden er Legemets Herre, og at den kan

hvad den vil. Hvor meget vi derfor endog sætte Mohammedaneren under os, kunne vi dog ikke nægte ham vor Beundring, og vi maae tilstaae, at han er stor i sin Kreds. Er hans Tanke end indskrænket og ikke saa rig og dyb som vor, er den derfor dog ikke mindre klar; kjender han end ikke Sjælens saligste Drömme og dens Fordybelse i Kjerlighed til det Höieste, er hans Hjerte dog ikke dödt eller koldt for Familiekjerlighed og Menneskekjerlighed; hans Gudsfrygt har en dyb Grund, og sædelig Alvor har trykket Stemplet paa hans Pande; hans Villie er som en brændende Ild og som en urokkelig Klippe. Men fornemmelig gjælder dette om Tyrkerne, et udannet nordisk Folk, hvis djerve Ærlighed, hvis eenfoldige Charakteer og jevne Sæder stemmede saa forunderligt med Mohammeds Lære. Deres Tapperhed blev hans Arm, og deres rolige besindige Aand blev hans fasteste Stötte.

„Der er een Gud, og Mohammed er hans Profet": dette er Koranens förste og store Bud. Naar den förste Deel af denne Sætning angiver Lærens Hovedindhold, angiver den sidste den ufeilbare Lærer og Rettesnor for Troen; det er en Opfordring til at forblive i den fra Fædrene overleverede Tro, uden at grandske over Ting, man dog ei kunde fatte. Hvad Under da, at Muselmanden troer, at Jorden staaer stille og Solen gaaer rundt; at de ni Himle bæres af to Engle, som Herrens Almagt giver Kraft til at holde dem; at, naar Maanen formörkes, er det en stor Fisk,

der vil æde den, hvilken man maa skræmme ved at slaae paa Kobberkjedler o. s. v.? Men troe de end fuldt og fast paa al Slags Hexerie og hemmelige Videnskaber, kunne vi dog ikke glemme, at flere Arabere havde udmærket sig i Mathematik og de dermed beslægtede Aandsretninger. Og en saadan Stræben strider ingenlunde imod Religionens Bud. „Sög Kundskab", har Mohammed sagt, „om Du end skal reise til China derefter; de Rettroende have Lov til at sætte sig i Besiddelse af alle Videnskaber". Dog vi studse allerede over at der behöves en saadan Tilladelse, at Aandens Virksomhed ikke er noget Nödvendigt, men noget Tilladt eller i det Höieste noget Önskeligt. Videbegjerligheden er derfor hos Österlænderen kun en mægtig Nysgjerrighed; man har nok Lyst til at foröge Aandens Billedbog, men ikke til at omdanne sin hele Tankekreds og have sit Liv i Tankens Verden. Hos os er Aandsliv Livets Princip, og vi hige uden Ro og Rast efter bestandig större og klarere Indsigt; Fichtes uendelige Progress er Vestens Segl. Netop derfor er ogsaa al Sammensmeltning af tyrkisk og europæisk Aand umulig; de vilde ophöre at være Tyrker, hvis de optoge dette den uendelige Higens Princip. Middelalderens Arabere kunne vi ikke frakjende en videnskabelig Stræben; men hos Tyrkerne er dette virkelig en Sjeldenhed. Een og anden Sultan eller Pasja samler sig et Bibliothek, men af Böger, han ikke forstaaer; og den store Hob lever endnu bestandig i den Tro, at Alt hvad der trykkes maa være godt; den begeistres

over en Adresse-Aviis, hvor man kan faae Kornpriserne at vide, og hvor de unge Mennesker kunne læse de ny udskrevne Rekrutters Navne paa Tryk, og derved opflammes til en Gang i Tiden at blive værdige til samme Ære. Det tyrkiske Sprog er værdigt og velklingende; men som Skriftsprog staaer det paa et overordentlig lavt Trin. Det er fattigt paa Ord, og maa idelig laane fra det Persiske og Arabiske; thi disse to ere Litteraturens Sprog, og det er den förste Fordring til en dannet Opdragelse, at man skal være bekjendt men dem. Til at uddanne en egentlig Nationallitteratur have Tyrkerne aldrig fölt nogen Trang; Forstanden indskrænker sin Virksomhed til det Nödvendigste; men der bevæger den sig ogsaa med en vis Klarhed og Sundhed.

Naar Mohammedaneren saaledes troer paa en uforanderlig Skjæbne og en uböielig Nödvendighed, da slutter han ikke deraf, at han skulde have Lov til at handle som han havde Lyst til, siden han dog ikke kunde forandre Skjæbnens Bestemmelse; han slutter meget snarere, at det ogsaa er en ufravigelig Nödvendighed at fölge Allahs Bud. Det er det Anker, der holder hele hans Liv, og det falder ham ikke ind at opröre sig derimod. Han lever i en barnlig Frygt for Herren og Lydighed mod hans Bud, og han kjender ingen större Bröde end Gudsbespottelse. „Den som bespotter Gud eller hans Egenskaber eller Profeten eller Moses eller Christus, han skal lide Döden": saa lyde Lovens Ord, og Gudsfrygt er et gjennemgaaende

Træk i Tyrkernes Charakteer. Tyrken glemmer aldrig at bede til Allah de tre bestemte Tider om Dagen, og da nöiagtig at vende Ansigtet imod Abrahams hellige Huus i Mekka. Er der intet Bedehuus i Nærheden, forretter han Bönnen under Guds frie Himmel, og han forsyner sig ofte, naar han er paa Reiser, med et dertil indrettet Compas, som viser ham, i hvilket Himmelens Hjörne Mekka er at söge. Det er enhver Muselmands inderligste Önske, ja det er egentlig hans Pligt, en Gang i sit Liv at gjöre en Valfart til det hellige Mekka, eller i alt Fald til Jerusalem. Har han gjort dette, er han *hádsji* eller hellig; han har da Ret til at bære den grönne Turban ligesom Profetens egen Slægt, og hans Medborgere betragte ham med Ærbödighed. Muselmanden vover aldrig at træde ind i Herrens Huus uden han har toet sine Hænder og draget sine Sko af, og det er hans förste Omsorg, at der ikke findes Spor af Smuds, ikke mindste Stövgran i Bedehuset. Reenlighed i det Udvortes er ham en nödvendig Fölge af Hjertets Reenhed; disse To synes ham uadskillelig forbundne. Derfor anlægger han Vandspring og Brönde overalt hvor det er ham muligt, for at han bestandig kan vadske sig og træde reen frem for Herrens Aasyn; derfor kalder han andre Religioners Bekjendere, der ikke have samme Skik, urene. Og naar Skolemesteren skal revse en ulydig Dreng, er det sjeldent, at han giver ham Prygl; han forbyder ham at vadske sine Hænder, eller, naar han har forseet sig meget grovt, formener han ham Adgang til Bedehuset i nogen Tid.

Vise Tyrkerne sig saaledes paa den ene Side som i höi Grad religiöse, ere de paa den anden Side ikke mindre sædelige, og jeg tör sige, at dette er det stærkeste og fornemste Indtryk, de efterlade hos den, der færdes iblandt dem i nogen Tid*). — Eller er det for Intet at regne, at de besidde en Ærlighed og en Redelighed, der ei blot blandt det sammenlöbne Udskud af Menneskeheden, der omgiver dem, men selv Norden for Alperne ikke kan kaldes almindelig? Har en Tyrk lovet Noget, da er man sikker paa at han holder sit Löfte med Nöiagtighed. Har en og anden Tyrk af de fremmede Kjöbmænd ogsaa lært at forlange overdrevne Priser for sine Varer, er det dog som hans Samvittighed ikke ret tillod det, og han lader sig let tale til Rette; i alt Fald, han bedrager ikke ved falsk Maal og Vægt eller andet lignende. Og naar Baadsmænd eller Lastdragere stimle omkring Een for at tilbyde deres Tjenere, da forlader enhver fornuftig Mand Grækerne og Armenierne, og vælger en Tyrk.

Er det for Intet at regne, at de i Godgjörenhed ikke finde deres Lige? I Tyrkiet hörer man ikke Tale om at Nogen döer af Sult, ja jeg kunde næsten sige, man seer ingen Fattigdom. Konstantinopel har 183

---

*) Det samme er *Urquhardts* Anskuelse, hvis med Rette berömte Værk *The spirit of the Easth* har været Hovedkilden til denne Afhandling. Han siger Vol. II. p. 419: „If I were required to state that which struck me in Turkey as its most salient character, I should unquestionnably answer — morality."

Hospitaler, af hvilke de störste rumme 300 Syge, de af Middelstörrelse 150. Ved alle de store Moskeer ere der indrettede offentlige Kjökkener (*Imaré*), hvor hver Dag 30,000 Fattige uden Betaling faae Bröd og 2 Retter varm Mad. De ere heller ikke mindre gjæstfrie imod Fremmede. Kommer en Reisende trængende og huusvild til et Sted, og der ikke er nogen Chan eller Karavanserai, behöver han ei at söge længe efter et Huus der gjæstfrit aabner sig for ham. Og det er ingenlunde sjeldent i saadanne Landsbyer, hvor der ingen Chan findes, at en nogenlunde velhavende Tyrk paa egen Bekostning bygger et Huus, hvor han kan modtage og uden Vederlag beværte de Fremmede, der komme til Stedet.

Man har beskyldt Tyrkerne for Dovenskab, og meent, at de altid sade magelige ved Tobakspiben uden at röre sig fra den. Og dog, naar man seer Lastdrageren uden Knurren bære Byrder som enhver Anden vilde lade ligge; naar man seer Baadsmanden ufortröden roe sin Baad igjennem den stride Ström, medens Sveden hagler ned af ham; naar man seer Bonden paa Marken bruge sin Spade saa rask, som om det gjaldt et Væddemaal: da skulde man snarere sige, at det var det arbeidsomste Folk paa Jorden. Tyrken sidder rolig, naar han ikke har Noget at röre sig efter; da han hader alt Unödvendigt, gjör han heller intet overflödigt Skridt. Pasjaen og Kadien sidde hele Dagen igjennem paa deres Divan; men derfor ere de ei uvirksomme; de modtage Besög; de afgive Kjendelser

og Betænkninger i de Sager, der forelægges dem; de give Skriverne de fornödne Befalinger, og forsyne Brevene med deres Underskrift: Alt uden at röre sig af Pletten. Lad os altsaa ikke forarge os over at de nyde Livets Ro, og ikke kalde dem Lediggængere, naar de dog faae udrettet hvad der skal udrettes! Sandheden er, at de have langt Mindre at bestille end vi, idet hele den litterære Side af Livet mangler.

Det er ligesaa falsk, naar man tænker sig Tyrkerne som et Folk af Opiumspisere. Her hjemme har jeg hört Tale og læst om Opium; i Tyrkiet har jeg ikke fundet Spor deraf. Adskillige Aar tilbage i Tiden skulle vel Kaffehusene omkring Suleiman den Andens Moskee i Konstantinopel have været opfyldte af saadanne Elendige, der med gule indfaldne Kinder og hængende Maver slentrede om i en bestandig Ruus. Da forböd Sultanen denne fordærvelige Nydelse, og den foragtelige Last kunde kun udöves i de hemmeligste Vraaer. For at ophæve dens Grund, tillod man en maadelig Brug af Viindrikken, dog ikke til Beruselse. Enhver streng Muselmand holder sig endnu samvittighedsfuldt Profetens Forbud efterrettelig; ikke Faa have dog begyndt at nyde Druens Saft, men de nyde den virkelig med Maade. Der gives neppe noget Land i Europa, hvor Hang til Drukkenskab er saa lidet almindelig som i Tyrkiet, ligesom overhovedet Levemaaden udmærker sig ved den störste Tarvelighed.

Men — Vellyst og Sandselighed? Derfor kunne vi dog ikke frikjende dem, hvis Himmel selv ikke synes

at kjende nogen större Lyksalighed, og hvis Love ligefrem hjemle Fleerkoneriet? Vistnok synes Mohammedaneren at sætte vel megen Priis paa sandselig Elskov, men det er langt fra ikke saa galt, som man i Almindelighed forestiller sig, og Fleerkoneriet fremtræder som oftest ikke i nogen hæsligere Skikkelse end hos de oldjödiske Patriarcher. Netop fordi Loven i dette Punkt tillader en vis Frihed, optræder den saa meget kraftigere imod Usædeligheden i dens afskyeligste Skikkelse, som den skjæmmer alle Europas Stæder; den overtrædes langt sjeldnere, og for saa vidt som Muselmanden selv i denne Henseende bevæger sig indenfor Lovens Grændser, tör vi ikke af den Grund nægte ham at kaldes sædelig; ligesom vi ogsaa, for at vurdere Loven selv rigtig, maae betænke, at den ikke optræder i Modsætning til Christendommen, men til Hedenskabet, og at man ikke bör sige, at Mohammed indförte den Skik at have flere Koner, men tvertimod, at han indskrænkede den tidligere Töileslöshed, idet han forböd sine Tilhængere at have flere end fire Koner, medens Antallet för var ubegrændset.

Vende vi os til det virkelige Liv, og navnlig til Tyrkerne, see vi ogsaa her Fleerkoneriet netop kun som en Tilladelse eller Indrömmelse for de Rigere, som en Undtagelse, hvorimod det Almindelige, det der egentlig maa kaldes Skik, er at Hver har een Kone. Tyrken veed meget vel, at det i Grunden er unaturligt at dele sin Kjærlighed, og dersom hans Kones Ufrugtbarhed ikke tvinger ham dertil — thi det er en

Skjændsel ikke at have Börn — sætter han for megen Priis paa den kjære Huusfred, og agter virkelig ogsaa sin Kones Ret for höit til at krænke hende ved et saadant Forhold, hvoraf Fölgen ogsaa i de fleste Tilfælde vilde blive, at hun lod sig skille fra ham. Man maa heller ikke troe, at det er en almindelig Skik at have Slavinder til Medhustruer. At Sligt ei engang altid kan tilgives de Store, derom vidner den ægyptiske Vicekonge Mehemet Alis Historie. Han bröd sig kun lidt om Sæd og Skik, og en af hans Kones Slavinder fandt Naade for hans Öine; men hans Ægteviv, der vidste med sig selv, at hun ikke blot havde födt ham Sönner, men Helte, fölte sig fornærmet derover; hun forlod ham og trak sig tilbage paa sin egen Borg. Manden gjorde flere Forsög paa at forsone hende; men hun gav bestandig det samme Svar: „Jeg veed ikke, hvem Mehemet Ali Pasja er." Da Mehemet imidlertid faldt i en heftig Sygdom, og man frygtede for hans Liv, forlod den fornærmede Hustru sit Slot, og pleiede ham med den störste Omhu, indtil Faren var forbi; da vendte hun atter tilbage. Rört over sin Ægtefælles Kjerlighed sendte han endnu engang sin Sön Ibrahim hen for at forsone hende. En heel Uge maatte han vente for sin Moders Dör, og da han endelig kom for hendes Öine, fik han det Svar, at fordi Mehemet Ali Pasja havde forsömt sin Pligt, vilde hun dog ikke forsömme sin; hun havde pleiet ham saalænge det var nodvendigt; nu behövedes det ikke længere, og hun vidste ikke mere, at han var til."

Dette og lignende Træk vise tilfulde, at Qvindens Stilling i Tyrkiet ingenlunde er ringeagtet: Hun kjender vel den Magt, hun er i Besiddelse af, og det falder hende ikke ind at klage over at hun er afsondret fra Fremmede, eller at hun skal gaae tilslöret. Har hun ikke Ret, naar hun siger: „Vi maae ikke komme i Mændenes Forsamlinger; men de maae heller ikke komme i vore: og Hvem taber saa meest?" eller naar hun spörger om de österlandske Qvinders Tilstand vel er ringere end de europæiskes, fordi Mandfolkene ikke have Lov til at see dem uforskammet ind i Ansigtet og lorgnettere dem uden Sky? Det er ikke Qvindens Værd, der er miskjendt; det er Selskabelighedens og det aandelige Samlivs Betydning. De have ikke indseet, at der er et Liv mellem Aanderne, der slutte sig sammen, ikke for noget enkelt Öiemed eller for nogen dagligdags Forretnings og Fordeels Skyld, men blot for at leve i et aandeligt Samqvem, at Tankerne kunne mödes og strides og Charaktererne vise sig i deres hele Mangfoldighed. De have altsaa endnu mindre indseet, at Selskabeligheden först faaer sin rette Udvikling, naar Mand og Qvinde mödes, ligesom Sangen först bliver fuldstemmig, naar Discantens brændende Inderlighed forener sig med Bassens rolige Alvor.

Sædeligheden har sin Grund i Opdragelsen og Familielivet, og det er netop i sit Huus, at Tyrken viser sig fra den elskværdige Side. Man dadler ham, fordi han tilbringer den störste Deel af sit Liv i Haremmet; men Harem betyder ikke meget Andet end Hjem, og

der er altsaa ikke sagt Andet, end at han som en god Huusfader finder den störste Glæde i sit Hjem. Man troer, at Qvinderne sidde örkeslöse og kun ere Lystens Lov underdanige; og dog er Qvinden i Österland stedse virksommere end Manden: hun besörger alle nödvendige Forretninger i Huset; hun spinder, væver og broderer den hele Dag, og det er hendes Hænders Arbeide, hvis brogede Pragt i Besestenerne og paa Bazarerne have fængslet den Fremmedes Opmærksomhed; der spörger man ikke, fra hvilken Fabrik, men fra hvilket Harem dette eller hiint Broderie skriver sig. Man læse Urquhardts elskværdige Skildring af Livet i Haremmet*), og alle Fordomme ville svinde. Det er en barnlig og naiv Tilstand, hvor det patriarchalske Forhold, der er os saa vel bekjendt fra Bibelen, forener sig med den Tyrkerne eiendommelige Værdighed og Sindighed. Familiebaandet synes ofte stærkest hos de udannede Folkefærd; thi jo mindre de aandelige Baand, der forene Menneskene, ere forstaaede, desto mere udelukkende virker Blodets og Vanens Magt. Tyrken har en grændselös Kjerlighed til sine Börn og Overbærelse med dem: han lader sit Barn rykke sig i Skjægget saa at han skriger af Smerte, og han vover ikke at hindre ham deri; det vilde forekomme ham det Unaturligste af Verden, om han vilde slaae sin egen Sön. Sligt kan i det Höieste Skolemesteren gjöre; naar Faderen straffer, da forbyder han sin Sön at

*) Spirit of the Easth Vol. II. p. 378- 410.

stoppe hans Pibe eller at hælde Vand over hans Hænder för Maaltidet, og Sönnen er bedrövet, fordi han ikke maa være sin Faders Tjener. Ikke mindre er Börnenes Hengivenhed og Ærbödighed for Forældrene og navnlig for Moderen — thi man gjör ikke ringe Forskjel imellem Moder og Fader, som man kan see af det tyrkiske Ordsprog: „Ryk min Fader i Skjægget, men tal ikke ilde om min Moder!" — Efter Mandens Död bliver Konen i Huset hos sin ældste Sön, og udöver sit moderlige Herredömme over ham saa længe hun lever; hun er Haremmets Herskerinde, og Sönnens Kone er ikke Husets Frue, men sin Svigermoders Datter. Medens Manden saaledes viser sin Moder den fornemste Opmærksomhed, er det dog langt fra at han skulde forsömme sin Hustru, eller at hun skulde indtage nogen underordnet Rang. Man kan anföre de skjönneste Træk af Ægtefællernes gjensidige Forhold. Saaledes fortæller Urquhardt, hvorledes en Tyrk havde lovet at ledsage ham paa en 14 Dages Reise, men den næste Dag kom til ham og forlangte sit Löfte tilbage; thi han kunde ikke bære det over sit Hjerte at sige sin Kone det. „Hvad Grund", spurgte han, „skulde jeg give for en saa lang Fraværelse? naar jeg saadan löb bort fra mit Huus uden Grund, maatte hun jo troe, at jeg ikke bröd mig om det. Hun er af en rig Familie og fra Hovedstaden, men har dog levet med mig i denne fattige Landsby hele 15 Aar, og jeg har aldrig hört *jok* eller *ah* (*nei* eller *saa!*) af hendes Mund."

Vestlænderen forundres over den omstændelige og efter hans Begreber smaalige Iagttagelse af Former, der bestandig gjöres gjældende ved enhver Forskjel imellem Rang og Alder. Der agtes med störste Omhu paa om man skal staae eller sidde, bukke sig eller kaste sig paa Knæ, kysse Haanden eller Foden o. s. v., og disse Former overholdes ligesaa strengt indenfor Husets Vægge, imellem Forældre og Börn, imellem Manden og hans Hustru. Dog er det langt fra at Forholdet imellem dem derfor skulde være mindre hjerteligt. Disse Former vare fra Begyndelsen af et reent og uforfalsket Udtryk af Hjertets Fölelse, og naar denne er uforandret, hvorfor skulde da dens Udtryk forandres? Man er endnu ikke bleven bange for at vise sine Fölelser; thi man kjender ikke til Hyklerie; og den bestandige Gjentagelse af de samme Ærbödighedsformer har kun den Virkning at paaminde dem, der mulig kunde glemme hvad de vare deres Næste skyldige.

Alt dette vilde man maaskee indrömme os, at Tyrkerne kunne være gudfrygtige nok paa deres Viis, at de kunne være skikkelige og ærlige imellem hinanden indbyrdes, ja endog elskværdige i deres Familier; „men imod den Fremmede", siger man, „ere de dog hovmodige og fjendske; den Christne foragte de, og de skjælde ham en vantro Hund." Kunne vi da undres over at Barbarerne hade og foragte os, naar vi gjengjælde dem med samme Mönt? Og dog er dette Had ingenlunde saa almindeligt som man har troet. Den Frem-

mede bliver, næsten altid modtaget med forekommende Venlighed, og naar Nogen fornærmer ham med Navnet Dsjáur eller Vantro, kalder baade Loven og den almindelige Anstændighedsfölelse ham til Regnskab derfor. Man feiler meget, naar man troer, at Tyrkerne ere mere intolerante end de Christne. Da Urquhardt havde talt med nogle Tyrker om Overeensstemmelsen mellem den christelige og den mohammedanske Religion, svarede den Ene af dem: „Det er Altsammen sandt, hvad I der siger, og I er en bedre Muselmand end vi", og en Anden erindrede om en gammel Spaadom, „at den Tid vilde komme, da det klogeste og störste af de frankiske Riger skulde blive det osmanniske Riges ældre Broder." Naar Tyrkerne modtage os med Hovmod, fordi de tiltroe sig en moralsk Overlegenhed, da behöve vi kun at möde dem med en lignende Værdighed, og det er ikke vanskeligt at overbevise dem om at deres Tro var urigtig; Hovmoden giver da Plads for Agtelse, og der yttres kun Godmodighed og Menneskekjerlighed. Jeg tilstaaer gjerne, at man ikke ret finder sig hjemme iblandt Tyrkerne; man bliver ikke forstaaet af dem, der staae paa et saa langt lavere Trin af aandelig Udvikling, og man föler sig ofte ubehagelig berört af de raae Hjerters Djervhed, der ikke have gjennemgaaet en saa mangfoldig Scala af vexlende Fölelser som vi; men vi kunne ikke undlade at skjænke dem en höi Grad af Agtelse, og hvad enten vi see paa den Rolle, de have spillet i Historien, eller paa deres Adfærd i det daglige Liv, maae vi tilstaae,

at de, efter deres Standpunkt, have udviklet en större moralsk Kraft end vi.

Saadanne som vi see Tyrkerne idag, eller maaskee rettere, som man saae dem for tyve Aar siden, ganske saadanne vare de den förste Gang, de viste sig i Historien. Deres Tro, deres Charakteer, deres Sæder og Skikke, selv deres Dragt havde ikke forandret sig. Men Seirens Begeistring er nu forbi; de have seet, og ofte seet, at de kunne overvindes; deres Trælle have lösrevet sig og staae som et uafhængigt Rige imod dem; de vide vel, at deres christne Naboer ere dem overlegne i Snildhed og Krigskunst, og de have ingen Tro til at deres Rige skal blive gammelt i Europa. Derfor söge de at nærme sig Europæerne og lære af dem; de antage fransk Dragt, og lære endog af og til det franske Sprog; de indrette Skoler og Academier paa europæisk Viis; thi de vide ikke, at det er et aldeles modsat Princip. Mohammedanismen er grundet paa den barnlige Tro, der uforandret holder fast ved Forfædrenes Overlevering; naar denne tabes, tabes ogsaa den sædelige Alvor, der ikke er grundet paa en gjennemtænkt Anskuelse, men ligesom paabudt af en Naturnödvendighed; med Sædeligheden tabes ogsaa den derpaa grundede Stolthed og Bevidsthed om egen Kraft; og da er Mohammedanismens Tid forbi.

V.

Kirkegaardene.

Tyrkerne have tvende Yndlingstræer, og Hvo vilde ikke i disse Lande vælge de samme? Det ene er Platanen, hvis mægtige Stamme bærer den luftige, vidtspredte Krone höit op over Menneskenes Hoveder, et herligt Net af brede takkede Blade, hvis lysegrönne Farve smiler saa muntert i det klare Solskin, som om den selv vidste, at Solen aldrig bestraalede et skjönnere Grönt, medens den dog er strengere end nogen Anden imod denne mægtige Hersker, og aldrig tillader ham at trænge ind i sin kjölige Skygge. Over Kilden breder den sit Telt for at vederqvæge den hvilende Vandrer, og i Templets Forgaard kneiser den som Pladsens skjönneste Prydelse, et levende og naturligt Bedehuus ved Siden af den döde, murede Steenbygning. Det andet Træ er Cypressen. Det danner i Eet og Alt en Modsætning til hiint: den tætsluttede Kegle breder sig ikke ud over Jorden, men peger op imod Himmelen; den byder Mennesket kun ringe Skygge, og dens mörke Farve er ikke skabt til at lelle mad Solens Straaler; men med usigelig Fiinhed furede Naturen dens graae Stamme; den gav Kronen storartede og stærkt udprægede Former, og gav dens Kaabe en mat Glands, som intet Flöiel kunde overgaae, den smykkede den ikke med Guld og Glimmer, men med de ziirlige Smaakogler, Træets egne umyndige Börn. Cypressen er fuldendt og afsluttet i sig

selv, en Perle skabt til at vække Menneskenes Beundring og ikke til at træde i Nyttens Tjeneste. Kunde Platanen lignes med Bedehusets Kuppel, saa kunde Cypressen lignes med den höie Minaré. Den kunde lignes med Obelisken, der antyder Maalet ved Banens Ende, og dens alvorlige Udseende har gjort den til Dödens og Gravens Træ. Mangen Tyrk plantede en Platan, naar der födtes ham en Sön; men naar han mistede ham, satte han en Cypress ved hans Grav, og overalt hvor man har anvendt nogen Omhu paa Kirkegaardene, har man sat Cypresser til at værne om de Dödes Hjem. Dette er dog kun Tilfældet i de egentlige Hovedstæder, Konstantinopel og Smyrna; i de mindre Stæder og paa Landet er Kirkegaarden ofte meget mere en uhyggelig Plads, hvor man henkaster hvad der ikke mere kan bruges i Livet, end en stille Fredens Have.

I alle Udsigterne over Konstantinopel spille Kirkegaardenes Cypresskove en betydelig Rolle. Paa Höiderne over Skútari ligger den störste af dem alle, og her lade Tyrkerne sig helst begrave. Thi vel have de ogsaa i Europa en höihellig Kirkegaard ved Ejubs Moskee, men Asien er dog deres rette Hjem, og de have ikke længere nogen Tro til at deres Herredömme skal blive gammelt paa denne Side Strædet. Milevidt strækker den store Cypresskov sig hen over Höiene; Grav ligger ved Grav; den ene ligner den anden, ligesom den ene Cypress ligner den anden. Den der havde Lyst til at drömme imellem de Dödes Boliger

kunde vel ikke let finde nogen höitideligere Plads end denne mörke, alvorsfulde Skov midt i det meest paradisiske Landskab.

Bag ved Frankestaden Pera ligge tvende Kirkegaarde, ligeledes beplantede med Cypresser. Den mindre strækker sig fra Dervisje-Klosteret med Renegaten Bonnevals Grav ned imod Havnen, den större ligger paa den överste Höide over Byen, og det er i Ly af dens kjölige Skygge, at man nyder den skjönneste Udsigt over det meest smilende og mangfoldige af alle Verdens Landskaber. Dette Sted have Peras Indbyggere valgt til deres almindelige Spadseregang, og i de nærliggende Kaffehuse söge de deres fornemste Forlystelser. Man har ofte anket over denne Vanhelligelse af de Dödes Hvilested. Tyrkerne kan man imidlertid ikke lægge det til Last; thi Spadseren kjende de Intet til; „Tyrken rörer sig aldrig uden han har Noget at gaae efter," har en aandrig engelsk Reisende sagt*). Men vel er det sandt, at naar han ryger sin Pibe i Kaffehuset, bryder han sig ikke stort om at der ligge Döde i hans Nærhed; thi han seer ikke Döden i noget sort Lys. Det er Nödvendighedens Lov, hvor-

*) Urquhardt, Spirit of the Easth II. p. 438. Han fortsætter saaledes: „Han (Tyrken) arbeider aldrig, uden han har Noget at gjöre; han taler aldrig, uden han har Noget at sige; han forsvarer ikke nogen Mening uden Grund, og fælder ingen Dom uden Nödvendighed og Ret; han er saaledes aldeles det Modsatte af en Nutidens Europæer."

med det ikke falder ham ind at være utilfreds, og han lægger sig til den sidste Hvile maaskee ligesaa rolig, som han hver Aften kaster sig i Sövnens Arme. Han er ikke skabt til Vemod, og, glemmer han end ikke de hedengangne Venner og Frænder, vidner dog baade Gravenes Holdning og Begravelsesskikkene om en Ligegyldighed og Uorden, som nödvendig maa være stödende for os.

Den Döde lægges paa en Baare; man kaster et Klæde over ham, og bærer ham bort saa hurtig man kan, ligesom enhver anden Byrde; om det Höitidelige i et langsomt vandrende Ligfölge har man intet Begreb. Paa Kirkegaarden har man gravet et ikke synderlig dybt Hul; der lægges Liget ned uden Kiste, men for at Jorden ikke skal falde lige ned derpaa, danner man i Almindelighed et Tag af Brædder ovenover Liget, og nu kastes Graven til. En lille Jordforhöining antyder Gravens Sted, og foran denne opreises en aflang Steen med Indskrift, hvis Top krones af en Turban, ifald den Döde er en Mand; thi Qvinden mangler dette Udmærkelsestegn, og hendes Ligsteen prydes kun af Indskriften, eller, naar det kommer höit, af en arabeskagtig Blomst. Ofte ligge Mand og Kone i den samme Grav; Mandens Turban kneiser da foran Jordforhöiningen, Qvindens Mindesteen staaer beskeden bagved samme. Indskrifterne nævne for det Meste kun den Afdödes Navn; stundom tilföies eet og andet fordringslöst Vers om Livets Forgængelighed og andet Lignende. Saa simple disse Gravmonumenter end ere,

har Tyrken dog heller ikke her glemt sin Sands for brogede Farver; den röde Hue med den blaae Dusk er ombunden med et broget Törklæde, og de forgyldte Bogstaver staae paa en pralende himmelblaae Grund. Men sælsomt maa det vistnok forekomme os, at ikke en eneste Ligsteen staaer opret og lige paa sin Plads; de ere stukne i Jorden paa Maae og Faae, som det synes, alle mere eller mindre skjævt, og ikke faa af dem ere slagne i Stykker. Ingen tænker paa at pleie eller værne om Graven, naar den först een Gang er sat; ingen jammerfulde Sörgende komme derhen for at offre Længselens bittre Taarer. „Man maa ikke gaae i Rette med Forsynet", siger Tyrken; „man maa ikke klage over de Bortgangne, og ikke tage Sörgeklæder paa, fordi Allahs Villie er skeet"; og vistnok stemmer denne rolige Underkastelse under Skjæbnen langt mere med Mohammedanismens Grundtanke, end de vilde, larmende Klager, hvormed Araberne begræde deres Döde.

Dog ere ikke alle Grave den samme Lov underkastede; Profeternes og de Helliges Hvilesteder prydes og pleies med större Omhu end de Andres. Over dem hvælver sig ofte et Kuppeltag baaret af fire Söiler; de reises paa ophöiede Steder, at de Forbigaaende kunne see dem og bevise dem deres Ærefrygt; man gjör Valfarter til dem fra det Nære og Fjerne, og saalænge endnu Nogen erindrer, at det er en Helligdom, faaer Tiden ikke Lov til at forstyrre den.

Til denne Klasse henhöre ogsaa Sultanernes Grave

eller *Turbé*'er. Det er for det Meste Pragtbygninger opförte i Konstantinopel selv, snart i Forbindelse med en Moskee, som Sultanen har bygget, snart særskilte for sig. Formen er omtrent den samme som i alle andre Grave; kun træder en Marmorsarkophag i Jordforhöiningens Sted; ved dens forreste Ende staaer Stötten med Turbanen, og et kostbart Sjal er udbredt over Kisten. Men en herlig Kjösk, eller Lysthuus, er bygget til at modtage den; blanke Marmorsöiler bære Kuppelen, og en yndig Have fuld af Blomster og skyggefulde Træer omgive den. Sandelig den Levendes Opholdssted har neppe været skjönnere end den Dödes. Gjennem Glasruderne og det forgyldte Gitter beundre de Forbigaaende det prægtige Marmorminde; en kjölig Vandström springer frem ved Siden deraf, og stadige Oppassere ere tilstede for at fylde Metalbægrene til Hvermands Vederqvægelse.

Ved Siden af den store tyrkiske Kirkegaard oven over Pera ligger den armeniske Kirkegaard. Her voxe ikke de mörke alvorlige Cypresser, men de lysegrönne Morbærtræer, og Gravene dækkes som paa andre christne Kirkegaarde af fladtliggende Ligstene. Dog möder os ogsaa her en fremmed Nationalitet med en besynderlig Barnlighed og Naivitet. Enhver har ladet sit Mærke indhugge i Stenen, saa at man kun behöver at see paa de der afbildede Gjenstande, da veed man, hvilken Forretning den Afdöde drev, selv uden at have læst den lange Indskrift, som gaaer rundt om Stenens Rand. Speilet og Ragekniven sige os: „Herunder hviler

en Barbeer"; Saxen melder om en Skræder, Vinkelmaalet om en Bygmester, Hammeren og Amboltcn om en Smed, og Bössen om en Bössemager. Men imellem disse Tegn paa fredelige Sysler finde vi ogsaa andre Billeder, som man vist forgjæves vilde söge i alle Europas övrige Kirkegaarde. Vi see en Mand hængende i en Galge, og ikke langt derfra opdage vi paa tre Ligstene tæt ved hinanden en lignende Forestilling tre Gange gjentaget, nemlig en Mand der knæler med sit afhuggede Hoved i Hænderne. Disse Mænd have sikkert paa een eller anden Maade, maaskee som Tolke, tjent den tyrkiske Regjering, og ere faldne som Offere for Sultanens Vrede, med hvad Ret, kunne vi ikke sige; men vi undres over at de Efterlevende ikke have undseet sig ved at fremstille den Afdödes forsmædelige Endeligt paa Stenen, og at deres Sorg ikke har været dybere, end at de kunde taale at see det samme gruelige Syn, hvergang de besögte deres Slægtnings Grav.

VI.

Det tyrkiske Dampskib.

Et tyrkisk Dampskib! Dette synes maaskee Mange at være en Uting „ligerviis som en islandsk Löve" eller andet Lignende, og for faa Aar siden var det virkelig saa. I Begyndelsen forböd Sultanen strengt sine Undersaatter at seile paa disse Djævelens Redskaber;

men — Djævelen satte sin Krig igjennem, og nu betænker ingen Rettroende, ei engang Sultanen selv sig paa at benytte hans Hjælp: tyrkiske Dampskibe gaae fra Konstantinopel til Smyrna, Thessaloníki og andre Steder.

Jeg havde taget Billet til det tyrkiske Dampskib, som skulde afgaae fra Konstantinopel til Thessaloníki. Man havde lovet mig interessant Reiseselskab; Provindsens nye Statholder, Jakúb Pasja med sit hele Fölge skulde med paa det samme Skib, der endog havde opsat sin Reise i 2 Dage for at vente paa ham. Den Ubeqvemmelighed, dette medförte for mig, idet han havde lagt Beslag paa Kahytten til sit eget Brug, saa at jeg maatte lade mig nöie med at være Dækspassageer, agtede jeg for Intet imod den Lykke at kunde være i et saadant Selskab; det var heller ikke den förste Nat, jeg havde tilbragt under aaben Himmel paa Middelhavet.

Kl. 3 om Eftermiddagen steg jeg ned i en af de sædvanlige smaa Baade for at lade mig sætte ud til Dampskibet. Min trofaste Polak og en i Konstantinopel boende Landsmand ledsagede mig ombord. Vi havde netop naaet Skibet, da et Raab löd bag ved os, og en Tyrk kom roende i al Hast efter os og vinkede os, at vi skulde standse. Han gjorde de heftigste Gebærder og pegede med en bydende Mine paa min Kuffert; det var klart, at den skulde undersöges. Enhver som kjender de tyrkiske Baade og veed, hvor let de ved enhver Bevægelse kunde kantre, begriber,

at Stedet ingenlunde var passende til en slig Undersögelse, tilmed da Baaden allerede var opfyldt af 4 Mennesker, saa at der var intet Sted at sætte Kufferten under Aabningen uden paa vore egne Hænder og Been. Jeg viste ham Pengepungen, om han maaskee vilde lade sig nöie med „en lille Artighed"; men han rystede bestandig paa Hovedet og pegede kun paa Kufferten. Jeg maatte da aabne saa nödig jeg vilde. Överst laae en Frakke, som rigtignok havde tjent i over et halvt Aar, men i Tyrkens Öine straalede den med al Nyhedens Glands. „*Jeni, jeni*" (ny, ny), raabte han og meente, at han havde gjort et stort Fund. Iblandt de gode Ting, som Tyrkerne have optaget fra Europæerne og paa deres Maade forbedret, er ogsaa Toldvæsenet. Den österrigske Lov, at man ikke maa indföre andre end „abgetragene Kleider", synes her udvidet til at man heller ikke maa udföre andre. Dog om Frakken bleve vi snart enige. Længere nede i Kufferten fandt han et Par gule tyrkiske Töfler. Vi fortalte ham, at det var engelske Vare. Han vendte og dreiede dem uden at kunne finde noget Engelsk paa dem: „*Jok Inglish*" (ikke engelsk), svarede han; men da vi vedbleve vor Paastand, gav han dem ganske rolig tilbage. Den godmodige Tyrk tog det slet ikke ilde op, at vi loe ad ham; Visitationen var endt, og han forlod os.

Jeg steg op ad Dampskibstrappen. Man tænke sig min Forskrækkelse, da jeg saae Dækket saa fuldpakket af Tyrker, at der neppe var Plads til at bevæge

sig imellem dem. At finde en Plads til at lægge sig paa, var aldeles umuligt, og jeg havde Udsigt til at tilbringe 40 Timer — saalænge skulde Reisen vare — i staaende Stilling, hvis ikke Capitainen for en Sum af 100 Pjastre (d. e. omtrent 10 Rdlr.) havde overladt mig Halvdelen af sit Aflukke. Det var lidt smudsigt og snevert, men det var dog et Rum.

Man ventede Pasjaen med Længsel. Pludselig begynder Skibet at slingre. Touget, som bandt det til Pælen, var gaaet lös, og Strömmen drev det nu ind paa det nærmest liggende Skib. Bugsprydet havde allerede stukket sin Næse ind over dette, og Tougværket begyndte at komme i Uorden, för man mærkede det. Matroserne löb op ad Rebstigerne lige saa hurtigt, som om de aldrig havde gjort det för, og ved Hjælp af lange Baadshager lykkedes det endelig at faae Skibene fra hinanden. Det var det förste Mesterstykke af tyrkisk Sömandskunst, jeg fik at see. Fjorten Dage tidligere havde jeg kunnet see et langt mere storartet Exempel derpaa. Sultanen vilde reise til Söes til Varna, og havde tilligemed Storadmiralen besteget det prægtigste af alle Flaadens Linieskibe. Det var stærk Modvind og to Dampskibe maatte bugsere det op ad Bosporos. Der saluteredes med Kanonerne fra de forskjellige smaa Fæstninger langs med Strædet; men Storherren kunde ikke ret glæde sig derover, thi han befandt sig ikke vel, og Admiralen, som efter Sigende gjorde sin förste Söreise, befandt sig endnu langt slettere. Efter at man havde tilbagelagt omtrent to

Miil, befandt den Sidste sig endelig saa slet, og Reisen gik saa langsomt, at han erklærede det for en Umulighed at naae det Sorte Hav, og ikke saae anden Udvei end at vende om. Anden Gang hörte de europæiske Gesandter i Bujukdere Fæstningernes Salutskud. Men Kanonerne fik snart Befaling til at tie; Sultanen vilde vende tilbage uden at gjöre Opsigt. Han udskibede sig i sit Lystslot ved Bosporos, Dolma-bagtsjé, og foretog Reisen til Lands; thi Havet kunde han jo ikke beherske.

Endelig kom Pasjaen. I et Nu udbredte sig Taushed over Mængden, og der blev Plads, hvor der för ingen havde været. Han blev i Hast fört op paa Agterdækket, hvoraf en Deel var ryddet og indhegnet for ham. Man satte en Stol for ham midt i dette afstukne Rum, böd ham Tobak og Kaffe; en Tjener stod bag ved hans Stol og holdt en Parasol over hans Hoved, og han syntes at have det ret beqvemt, som han sad der i sin grönne Silkekaftan og den brune Overfrakke og nöd sin Pibe, medens en talrig Mængde kun ventede paa at lyde ethvert af hans Vink, og alle thessalonikiske Kjöbmænd der paa denne Dag befandt sig i Konstantinopel, kom for at gjöre ham deres Opvartning, og anbefale sig til deres Herres fremtidige Bevaagenhed. Det var en aldrende Mand, hvis Skjæg alt var begyndt at blive graat. Man sagde, at det ver en meget rig Mand, og man tilföiede, at det var en god Mand; men en Pasjas Værdighed sögte jeg forgjæves i hans Udseende. Han saae ud som jeg havde

tænkt mig en asiatisk Vellystning, der fra sin tidligste Barndom var pleiet som en Dukke og aldrig selv havde fört sin Haand til noget Arbeide.

Skibet satte sig i Bevægelse. Gesandtskabspalladserne i Pera tilvinkede mig det sidste Farvel, og Konstantinopels pragtfulde Moskeer forandrede allerede deres Stilling indbyrdes; det var som en Hær af vældige Kæmper der hovmodig vendte mig Ryggen. For sidste Gang hvilede mit Öie paa Serailets Tryllehave og gled op ad det Stræde, hvis Skjönhed hele Verden misunder. Den store Kaserne over Skutari med dens talrige Vinduer blinkede i den dalende Sol som en glimrende Guldaare, der stræbte at fordunkle den dybe alvorlige Cypresskov, som reiste sig bagved den. Det var sidste Gang jeg havde seet den stolteste af Verdens Stæder, hvor Storhed og Skjönhed, Eenhed og Mangfoldighed paa det Vidunderligste forenes. Den skulde nu kun staae som et rigt og glimrende Billede i Erindringen. Og dog sörgede jeg ikke; det gik jo imod Vesten. Hist hvor Solen dalede, var jo mit Hjem, og skulde jeg vel savne de brogede Klæder, naar jeg kunde finde Aandens og Hjertets Liv? skulde jeg vel savne Pragt og Rigdom, naar jeg kunde finde Kunstens Paradiis? skulde jeg savne Sydens brogede Papagöier, naar jeg kunde sværme med Nattergalene i Nordens Sommernætter?

Solen sank ned i Marmorhavet. Pasjaen havde trukket sig tilbage i Kahytten for at indtage sit Aftensmaaltid, og Tjenerne vare beskjeftigede med Anretningen,

medens de Fornemste af hans Fölge havde bemægtiget sig hans Plads paa Dækket, og sade og ventede efter at Pasjaen havde endt sit Maaltid, for at Raden kunde komme til dem. En tyrkisk Præst kom gaaende op paa Agterdækket for at forrette sin Aftenbön; derfra kunde han endnu see Konstantinopels Moskeer og derefter beregne, i hvilken Retning Profetens Stad laae. Mod denne vendte han sig; han lagde sig paa Knæ og böiede Hovedet flere Gange til Jorden; han holdt de flade Hænder snart for Örene, snart for Ansigtet, og hans Læber bevægede sig bestandig. Man kunde see, at han bad med Alvor og Andagt og ændsede lige saa lidt den talrige Mængde omkring ham, som den syntes at bryde sig om ham.

Det var först den fölgende Dag, at jeg ret kunde gjöre mig bekjendt med mit Reiseselskab. Det bestod næsten udelukkende af Pasjaens Fölge, 74 Mand stærkt, hvortil kom 5 Qvinder, der opholdt sig paa den yderste Deel af Agterdækket, som særskilt var indhegnet til dem, 8 Heste og 2 Vogne, en Mængde, som hos os let vilde kunne rummes i et Skib af lignende Störrelse, men her, hvor Enhver selv medbringer sine Tepper og Matrasser, og breder dem ud paa Dækket for at lægge sig paa dem, maatte de vel kunne indtage den hele Plads. — To græske Præster befandt sig i Fölget; dem kunde jeg dog gjöre mig forstaaelig for. Jeg begyndte en Samtale med dem; de svarede mig venlig, dog ikke med den hos Grækere sædvanlige Snakkesalighed; de frygtede maaskee, siden de havde givet

sig under en Tyrks Beskyttelse, at indlade sig altfor meget med en Fremmed. — Der vare Tyrker af alle Aldere og af de forskjelligste Beskjeftigelser. Rigtignok befandt jeg mig ikke ganske vel iblandt dem; jeg maatte vogte mig stærkt for at give noget Anstöd. Det behagede dem ikke ret, naar jeg lænede mig til deres Matrasser, eller naar jeg af Uforsigtighed kom til at træde paa deres Tepper, og Een og Anden havde i sin Adfærd Noget som böd mig at blive ham tre Skridt fra Livet. Men de Fleste behandlede mig dog med en godmodig Venlighed, og viste i det Mindste ligesaa stor Lyst som jeg til at nedbryde den desværre uoverstigelige Skranke, som Sproget satte imellem os. „*Tyrksje bil mes?*" (Forstaaer Du ikke Tyrkisk?) spurgte en ung Tyrk mig. „*Bil mes*", havde jeg lært at svare, d. e. „jeg forstaaer det ikke". „*Hytsj!*" fortsatte han og strög den höire Haand over den venstre, medens han i det Samme kastede Hovedet tilbage. Det betyder „slet Intet?" Hvilket Overmaal af Betegnelse! Flere Tyrker gjorde mig det samme Spörgsmaal.

Kun een Gang var det nær kommet til Uenighed imellem os. Det var om Morgenen, da jeg vilde vadske mig. Jeg gik hen til Vandtönden og tog Blikbægeret for at hælde Vand over mine Hænder. De omkringsiddende Tyrker gave ved deres Gebærder tydelig nok til kjende, at jeg gjorde noget Urigtigt; men hvad det var, kunde de ikke sige mig. Jeg vilde saa gjerne gjöre dem tilpas; jeg sögte paa flere Maader at gjette

deres Mening; men det var mig umuligt. „Du har vel gjort Vandet ureent", tænkte jeg, „ved at benytte Noget deraf til at vadske Dig i", og jeg kastede det i Bægeret Tilbageblevne ud i Söen. Men da havde jeg gjort det reent galt, og Tyrkerne havde nær styrtet sig over mig. „*Oræo su*", udbröd Een af dem, og jeg var efter nogen Betænkning heldig nok til at gjette, at det Halve deraf var Græsk og det Halve Tyrkisk, og det Hele skulde betyde „Godt Vand", og at han vilde sige, at dette Vand kun var bestemt til at drikke, medens man i en anden Deel af Skibet pumpede Sövand op til at vadske sig i.

Da den næste Sol gik ned, viste Athos' mægtige Kegle sig ikke længere fjern, og den tredie Dags Morgen bragte os til vort Bestemmelsessted. Med festlig Kanontorden blev den nye Statholder modtaget, og paa alle de tyrkiske Skibe i Havnen var Mandskabet opstillet yderst paa Relingen, heelt op ad Bugsprydet og paa Raaerne, den Ene holdende den Anden i Haanden. Da han dernæst var bragt i Land med de behörige Ceremonier og havde indtaget en Frokost paa Toldboden, begav han sig i et stort Optog til sit nye Residentsslot. I Spidsen for Toget red en aldrende Mand paa en udtæret Hest og svingede sin Hue. „Seer Du hvor han er glad", sagde en Græker til sin Nabo, „jo han kan sagtens; han skal være vor Herre." — „Aa Snak", svarede hans Nabo, „troer Du, Pasjaen bærer sig saaledes ad? Det er jo den gale Profet, som kom til Byen iforgaars. Saae Du ham ikke, da han kom

ind ad Vardar-Porten i den store Kærre, som var pyntet med Grönt og trukket af to Stude. Han kjörte hele Byen igjennem, og alle Drengene löb bag efter ham. Da Mudiren mödte ham paa Veien, og spurgte, hvad han var for Een, sagde han, at han var Profet; Mohammed havde sendt ham, jeg veed ikke hvorfor; men han sagde meget Andet af den Art, og tilsidst, at han vilde tale med den nye Pasja. Mudiren rystede paa Hovedet og gik sin Vei; det er ellers en fornuftig Mand; men Du veed jo nok, at naar Nogen er rigtig gal, synes Tyrkerne, at han er hellig. Ved Aija Sofia stod han af og holdt en lang Tale, som jeg ikke kunde fatte et Ord af. Fra den Tid lige til nu har han tilbragt Nat og Dag i Forhallen til Aija Sofia."

III.

Thessalien.

Thessalien, det nordligste af de Lande, det gamle Grækenland indbefattede, er en frugtbar Slette, trindt omgivet af Bjerge. Frodigt voxer Kornet i den dybe Muldjord, der vandes af talrige Floder, og de skovklædte Bjerge fik af Naturens gavmilde Haand en sjelden Fylde af malerisk Afvexling, medens Poesien skjænkede dem en Rigdom af hellige Minder, som man vanskelig skulde opvise Mage til.

Imod Nord ligger det store Olympos, det höieste af Grækenlands Bjerge. Dets Top dækkes bestandig af Sne, og ofte standse Skyerne midt paa Bjerget og unddrage de höiere Dele fra Menneskets Öie. Der vovede intet Menneske at stige op; det var Gudernes store Bolig, og det hörte lige saa meget Himmelen til som Jorden. I Tempes romantiske Dal plukkede Apollo sine förste Laurbær; i Pheræ maatte han som Træl udsone sin Bröde ved at vogte Qvæg for Mennesker; i Trikka födtes hans Sön, den Alt lægende Asklepios; paa Pelion huserede de vilde Kentaurer; mange andre ældgamle Gudesagn dreie sig om disse Egne. Thi i Othrys-Bjergets Skove laae det ældste Hellas; der

laae det muldrige Phthia, den Helts Födeland, hvem man ikke med Urette har kaldt den förste Hellener, og fra Jolkos' Havn vovede de kjække Argonauter det förste store Vikingstog. Thessalien er Grækenlands Vugge, og i Homers Sange ere der faa Egne, der staae i et skjönnere Lys for os. Men med Barndomsalderen er ogsaa dens Herlighed forbi. Paa den Tid det fuldvoxne ungdomsfriske Grækenland spiller sin glimrende Rolle paa Historiens Skueplads, kan Thessaleren hverken i politisk, eller i videnskabelig eller kunstnerisk Henseende staae ved Siden af sine Brödre; hans Land er kun den store Valplads, hvor de Kampe kæmpes, som skulle afgjöre Verdens Skjæbne. Og da siden Barbarernes vilde Sværme strömmede ind over disse rige Lande, maatte Thessalien som Hellas' Forgaard taale de förste og haardeste Stöd. Tidlig blev Landet besat af hedenske Barbarer; *Stor Vlachía* var dets Navn i Middelalderen. Blev det end atter gjenvundet for den christne Tro, var det kun for paa ny at blive en Tumleplads for frankiske og græske Krigshære, og for tilsidst at böie sig under Tyrkernes mægtige Aag.

Den Reisende maa derfor ikke vente i Thessalien at finde herlige Templer eller andre lignende Levninger fra Grækenlands lykkelige Dage. Han finder ei en eneste Söile opret. Han maa vide, at han gaaer hen over en Valplads, og hvad skulde han vel finde der uden slöifede Skandser og Fæstningsmure? Og dog dvæler han gjerne ved disse Mure; for saa vidt

som ogsaa de bære Hellenismens Præg. Han dvæler gjerne ved disse Floder og Bjerge; thi dem har Menneskets Vold ei kunnet ödelægge; de staae endnu i den samme Pragt som i Homers Dage. Han skjænker ogsaa Folket et deeltagende Blik, og troer sig 400 Aar sat tilbage i Tiden, idet han sander, at man med Rette har sammenlignet det tyrkiske Aag med Askeregnen, der udkastedes over Pompeji; det er et fast og urokkeligt Dække, hvorunder ei engang Tidens Alt forandrende Haand kan yttre sin Magt.

Enhver der reiser i et tyrkisk Land maa være vel forsynet med Passer og Sikkerhedsbreve. En Fremmed er endnu en Sjeldenhed i disse Lande; og hvor Retten ei beroer paa et sammensat System af skrevne Love, men paa overleverede Sædvaner og det naturlige Skjön, hvor Retten hvert Öieblik falder sammen med dens Udöveres Villie og Magthavernes Ord, er den Fremmede egentlig fuldkommen retslös, hvis ikke hvert Steds Övrighed tager ham under sin særegne Beskyttelse. Ogsaa jeg var i Konstantinopel bleven forsynet med en Firman fra den Höie Port, et alenlangt Document, ovenover prydet med Sultanens Navnetræk i ziirligt sammenslyngede tyrkiske Fracturbogstaver, bagpaa forsynet med forskjellige tyrkiske Embedsmænds Underskrifter, der vare saa besynderligt henkastede hist og her paa det store hvide Papir, at man snarere skulde antage dem for Klatter end for Navne. Jeg var i dette Brev fremstillet som *Bezahdé*, d. e. Prinds, den tyrkiske Benævnelse for en Gentleman; jeg var anbefalet til Pasjaen i Thessalien og til alle tyrkiske Övrigheder; det var dem paalagt at sörge for at Ingen voldte mig Bryderier paa min Reise, og navnlig ikke krævede den Kopskat af mig, som alle de Vantroe maae betale; tvertimod de skulde paa enhver Maade understötte mig

og vaage over min Sikkerhed. Brevet var affattet med den Nöiagtighed og Udförlighed og de idelige Gjentagelser, der synes uadskillelige fra al Cancelliestiil. Man havde desforuden i Thessaloníki forsynet mig med flere Anbefalinger til enkelte Mænd i Thessalien, navnlig til Pasjaen og Erkebispen i Lárissa; men fremfor Alt man havde forsynet mig med en uundværlig Ledsager, en paalidelig Tolk; thi ligesom man overhovedet i disse Lande ikke kan reise uden Tjener, saaledes kan man endnu mindre reise i et tyrkisk Land uden en Mand, der kjender det tyrkiske Sprog. De europæiske Consuler have i Tyrkiet en större Betydning end i de christne Lande. De tyrkiske Embedsmænds Overmod tvinge ogsaa dem til at antage en værdigere Holdning og lade see, at de ere store Monarchers Repræsentanter; og ei blot Frankeren, men selv de i disse Egne födte Grækere og Jöder troe sig for det Meste ikke sikkre nok under den tyrkiske Övrighed, men vælge sig en Beskytter iblandt de fremmede Consuler. Der ere saaledes for Öieblikket 4 eller 5 Jöder i Thessaloníki, der kalde sig danske Undersaatter. Hvad Danmark er, have de vist ingen Ahnelse om; men de beskyttes af den danske Viceconsul, Hr. Carboneri, en ligesaa behagelig og dannet som indflydelsesrig Mand. Han talte iblandt sine Undergivne ogsaa en ung Græker fra Smyrna ved Navn Dimitrios. Han var Caffeskjænker i Thessaloníki; men da Consulen foreslog ham at ledsage mig paa min Reise, önskede han intet hellere end at efterkomme sin Souverains Bud, især da han med

det Samme fik Leilighed til at see sig om i Verden og til at tjene en lille Skilling. Det var en höi smuk Mand med kulsorte Öine og Haar, stor og stærk, saa at jeg under hans Beskyttelse ei behövede at frygte for Rövere; men hvad jeg satte endnu mere Priis paa, var at han besad en ualmindelig Dannelse og Opvakthed. Hans livlige Aand opfattede hurtigt Alt hvad der fremböd sig for ham. Han var mig ofte behjælpelig med at opsöge gamle Indskrifter, og læste dem snart med nogenlunde Lethed. Han lærte snart at adskille de ældre fra de yngre, og gjorde sig ofte vigtig for Grækerne med at udvikle dem sin Viisdom; ingen Lærd kunde med större Salvelse have fortalt dem Indskrifternes Indhold, og afsagt sin Dom om hvilke der vare gamle og hvilke der vare saa unge, at de slet ikke duede. At han undertiden behandlede mig mere som en Ledsager, han skulde beskytte, end som en Herre, han skulde tjene, kunde jeg kun more mig over, og jeg oversaae ikke den store Fordeel, som ofte opstod deraf, idet jeg derved kom i et nöiere Forhold til Grækerne, som hellere indlode sig i Samtale med deres Landsmand, end med mig, som err ganske Fremmed.

Fra Thessaloníki havde jeg hver Dag seet Olympens Top hæve sig i det Fjerne, og min Længsel efter Gudebjerget var steget med hver Dag. Da Landreisen vilde medtage 3 Dage uden at give synderligt Udbytte, foretrak jeg at seile tvers over Bugten, hvorved maaskee

en eneste Nat kunde bringe mig til Olympens östlige Fod. Disse fordum saa blomstrende Lande eie nu ingen anden Rigdom end Bjergets uudtömmelige Skove; men daglig sendes store Ladninger af Brænde og Tömmer derfra til Thessaloniki. Jeg havde fragtet en lille Brændeskude, der skulde tilbage til Agios Theódoros, Udskibningsstedet for Landsbyen Lithóchoro.

Solen var gaaet ned d. 27de Mai 1846, da jeg tog Afsked med mine Venner i Makedonien og gik ombord paa Skuden. Dimitrios havde lagt mine Tepper til Rette paa Dækket, og snart laae jeg i en dyb Sövn; Havet var saa roligt som om det frygtede for at forstyrre mig ved den mindste Sqvulpen, og Himmelens Stjerner tilvinkede mig et venligt God-Nat. Hvor man dog kan sove roligt selv imellem Himmel og Hav! Men Vinden var næsten umærkelig, og da den næste Sol stod op, havde vi kun tilbagelagt den halve Vei. Först ved Middagstid naaede vi Landet. Et stort Oplag af Tömmer, en Bygning til den tyrkiske Toldvagt, en Chan lidt længere borte, det er A g i o s T h e ó d o r o s, et af Hovedlandingsstederne i denne Egn; en By vilde man forgjæves söge. Vi befinde os ved Udlöbet af en Flod, hvis man kan kalde det et Udlöb, hvor Vandet ikke har Kraft nok til at trænge igjennem Havstokkens Sand og Kiselstene, men taber sig bagved denne i en yppig Engbund under skyggefulde Plataner. Midt i Trægruppen hæver en mægtig Poppel sin höie skjönt-rundede Krone, en værdig Gjest i denne skjönne Forsamling; thi Grækenlands Poppel staaer i Störrelse

og Skjönhed lige saa höit over vore Popler, som Platanen over Ahorntræet. Floden er formodentlig de Gamles *Enipeus*; nu har den intet Navn; man kalder den kun „det sorte Vand *)", en i Grækenland almindelig Benævnelse for alt det Vand, der kommer af Kilder i Jordens Indre, medens de Floder, der enten alene eller fortrinsviis opstaae af Regn og Snesmeltning, siges at have hvidt Vand: en smuk Iagttagelse af Naturforholdene, som har holdt sig indtil denne Tid lige fra Homers Dage; thi ogsaa han taler om Kilder med sort Vand**). Floden har sit Udspring höit oppe paa Olympen imellem bratte Fjeldvægge; med vild Brusen styrter den sig ned igjennem Bjergets Klöfter forbi Dionysios'-Klosteret og Landsbyen Lithóchoro, först her bliver den saa spag og sagtmodig, at man ikke skulde troe, det var den samme Flod.

Efter lidt over en Times Vandring op ad en jevn Skraaning befandt jeg mig i Lithóchoro. Den lig-

*) *Τὸ μαῦρο νερό.*

**) *Μέλαν ὕδωρ, κρήνη μελάνυδρος.*

Det angives i Almindelighed, at den boeotiske Flod Kephisos nutildags kaldes *Μαυρονερό.* Hvor lidet imidlertid dette kan kaldes et Egennavn, erfarede jeg netop ved denne Flod. I Egnen ved Orchomenos spurgte jeg en Bonde, om dette ikke var Mauroneró; „Nei", svarede han, „det er jo ikke sort Vand, det er hvidt (*δὲν εἶναι μαῦρο, εἶναι ἄσπρο*); Mauronerò ligger paa den anden Side af Bjerget". Om han meente Melas-Floden, eller Chariternes hellige Kilde Akidalia, veed jeg ikke.

ger allerede et godt Stykke oppe paa Bjerget, og Öiet glider frit hen over det lavere Kystland og over Bugten til Makedoniens Bjerge; men bag ved Landsbyen hæver Olympen sig i vildere Former, og synes næsten utilgængelig. Med en romantisk Gysen dvæler Öiet ved den uhyre Klöft, hvor Bjerget har spaltet sig for at lade den skummende Flod strömme ud. I de store, hemmelighedsfulde Lönkamre bag disse glatte Fjeldvægge ligger den hellige Dionysios' Kloster.

Jeg var bleven forsynet med to Anbefalingsbreve til Lithóchoro. Det ene havde en af de barnlig-naive Udskrifter, som endnu ere saa almindelige i Grækenland: „Til min allerkjæreste Onkel Athanasios Konstantinides"*). Den kjære Onkel modtog mig venligt og beklagede kun, at han næste Dag skulde foretage en Reise. Da jeg imidlertid havde i Sinde at besöge Klosteret paa Olympen, foreslog han mig, först at tage derhen og da ved min Tilbagekomst at tilbringe nogle Dage hos ham; Klosteret havde et Metóchi eller Annex lige udenfor Byen; der vilde han ledsage mig hen og anbefale mig til Klosterets *Igúmenos* eller Forstander, der netop for Öieblikket opholdt sig der.

De græske Klostere ligge for det Meste höit oppe i Bjergene, i vilde romantiske Egne. Medens Stedets Eensomhed stemmede med Sindets Andagt, sikkrede deres afsides Beliggenhed dem for Krigens Rædsler, og

---

*) *Πρὸς τὸν προσφιλέστατον θεῖόν μου Ἀθανάσιον Κωνσταντινίδην.*

det var neppe altid tilraadeligt for den byttelystne Röver at vove sig ind i Bjergets Klöfter; men den troende Græker skyede ikke paa Festdagene den lange Vandring for at modtage de hellige Fædres Velsignelse, og bringe sin Gave til det hellige Sted. Dog Munkenes fornemste eller rettere eneste Indtægt ere de til Klosteret hörende Jorde, og deres vigtigste Beskjeftigelse er disses Dyrkning. Da disse oftest laae i lang Afstand fra Klosteret, anlagde man Biklostere eller Avlsgaarde, hvor Munkene kunde opholde sig i Hösttiden og naar det ellers var nödvendigt. Disse bære Navn af *Metóchia*, og kunne vel endog blive Munkenes Yndlingsopholdssteder, naar de som her ei alene ligge i i et mildere og behageligere Clima, men endog lige ved Landsbyen, saa at det aldrig mangler paa godt Selskab.

Hr. Athanasios ledsagede mig altsaa til det herværende Metochi. Paa Veien besögte vi Landsbyens Kirke; det var en ret smuk og rummelig treskibet Basilika, og Skillevæggen mellem Kirken og det Allerhelligste var rigt prydet med Guld. Thessaliens Kirker udmærke sig langt fremfor det egentlige Grækenlands, og vidne om at her maa have hersket en ganske anden Velstand i Middelalderen end indenfor Thermopylerne.

Jeg blev vel modtaget i Klosteret saavel paa Grund af min nye Vens Ledsagelse, som formedelst et smigrende Anbefalingsbrev, som Erkebispen i Thessaloniki havde medgivet mig til Klosterets Igumenos.

Det var en 80aarig Olding; hans hvide Haar og Skjæg lignede den nye Bomuld, men Ansigtet var barket og rödbruunt, og vidnede om at han ikke havde fordærvet sin Sundhed ved Nattevaagen og Studeringer. Han viste sig i sin hele Fremtræden som en værdig gammel Landmand; hans Tale röbede ikke synderlig Aand eller Tankerigdom; men der var en Jevnhed, en ganske sjelden Aabenhed og Trohjertighed i hans Væsen, som öieblikkelig maatte indtage mig for ham. Jeg saae jo ogsaa, at han kunde godt lide mig, og sjelden har et Menneskes Roes glædet mig mere, end da den gamle Mand engang i Samtalens Löb vendte sig til Een af de Tilstedeværende med de Ord „det er en rar Dreng"*).

Jeg bad om Tilladelse til at see Bibliotheket; thi man nævner jo saa ofte den Mulighed, at der i Orientens afsides Klosterbibliotheker kunne findes kostbare Skatte af Haandskrifter. Dog dette Haab er kun lidet grundet, og for Oldtidens klassiske Litteratur er der ikke Mere at vente her end andetsteds. Allerede tidlig ere Bibliothekerne gjennemsögte og berövede deres störste Prydelser; hvad der er tilbage, er næsten kun Evangelier, Evangelistarier og aldeles værdilöse Andagtsböger. Munkene selv aabne dem sjelden, og forstaae for det Meste neppe at læse dem. Dog Fremmedes Efterspörgsel have faaet dem til at troe, at de eie noget Kostbart; de klage idelig over at Frankerne have rövet dem det Bedste, og uden særlig Anbefaling lade de ingen

---

*) Καλὸς εἶναι.

Reisende faae deres Böger at see af Frygt for at man skal röve dem ogsaa Resten. Her var rigtignok kun Lidet at finde. For 10 (vel snarere 16) Aar siden var Klosteret blevet stukket i Brand af Tyrkerne, der beskyldte Munkene for at give de oprörske Grækere Tilhold; Kostbarhederne vare rövede og Bögerne brændte, de faa tiloversblevne fandtes deels oppe i Klosteret, deels hos Biskoppen i Rápsjani, en Landsby paa Olympens sydlige Skraaning. Ogsaa her havde man nogle enkelte; man bragte 3 trykte Böger, en Herodot, en Philo og en Hesiodos. Det var den klassiske Litteratur, som man havde afsondret fra den særegen christelige; saa kunde man sige, hvis Munkene selv havde vidst, hvad det var for Böger.

Det aftaltes, at jeg den næste Dag skulde besöge Klosteret. For at komme derhen saa tidlig som muligt, skulde jeg endnu samme Aften begive mig til et andet Metochi, som laae en god Fjerdingvei höiere oppe paa Bjerget. Man gav os strax 2 Muulæsler til mig og min Tolk; en Mand fra Klosteret ledsagede os som Fører og som Overbringer af de nödvendige Befalinger, og nu gik det opad Bjerget. Vi rede over Floden, der vildt skummede hen imellem de rödlige Steenbrinker, medens höie Plataner hævede sig af dens Skjöd, og et Möllehjul dreiede sig muntert efter dens bydende Stemme. Bjergstien slyngede sig möisommelig op imellem afvexlende Smaakrat; men jeg glemte Forgrundens Blomster for de fjernere Billeder, Makedo-

niens Bjerge hiinsides Bugten, og imod Syd-Ost Ossas Kegle, som koketterede med den dalende Sol.

Det Metochi, hvor jeg skulde overnatte, kaldes Skala, d. e. Stigen, en fra Italienernes Tid over hele Grækenland udbredt Benævnelse for saadanne Bjergveie, som kun naae Maalet igjennem utallige Afsatser, igjennem idelig Op- og Nedstigen. Bjergegnen selv indeholder lidet eller intet Mærkeligt; en aldrende Munk viste mig Kirken og forklarede mig Helgenbillederne. Der stod den hellige Christophoros med et Hundehoved. Han havde forseet sig groveligen, og i Angerens Stund bedet Gud om at gjöre ham hæslig; derfor var han bleven saaledes omskabt; i et af Klostrene paa Athosbjerget skal han være afbildet med store Huggetænder. Denne og lignende Historier morede han sig ret hjertelig med at fortælle; at tvivle om deres Sandhed faldt ham vist ikke ind.

Aftensmaden var snart færdig. Det var en tyrkisk Kapomá (en Art Ragout) og en Kage af Æg og Ost. Selskabet bestod i den omtalte Munk og en Lægbroder ved Navn Dimitrios, et vakkert ungt Menneske, hvis sorte Öie röbede Forstand uden Listighed. Meget havde han vel ikke lært, men han havde sand Interesse for Lærdom, og önskede Intet hellere, end at kjende sine Forfædres Historie og Litteratur. Han var aldeles overbeviist om at det Gammel-Græske og det Ny-Græske var eet Sprog. „Naar man blot gjorde sig nogen Umage, kunde man jo sætte sig ind i det Gamle!” Vi talede om det Bjerg, hvorpaa vi

befandt os, om Olympen, og han sagde mig, at „fra dets Top kunde man oversee den hele Verden, baade det hellige Bjerg (Athos), Joánnina og Adrianopel." Saa vidt strakte hans Kundskab til Verden sig, og det var sikkert at forstaae paa samme Maade, naar han kaldte Olympen Verdens höieste Bjerg. Den gamle Munk fortalte mig, at paa Bjergets överste Spidse stod der et stort Tempel for Zeus og Muserne. Paa mit Spörgsmaal, om Templet virkelig stod der endnu, tilstod han, at han aldrig havde været der — saa stor Interesse finder man hos dem der kalde Plato og Aristoteles deres Ahner —; Dimitrios derimod sagde, at Templet vel var styrtet sammen, men han havde med egne Öine seet Rester deraf, store tilhugne Marmorblokke som laae paa Bjergets Top. Jeg lovede ham 2000 Pjastre, hvis han kunde vise mig dem; men derpaa vilde han ikke indlade sig, med mindre jeg vilde vente 2 Maaneder, til Sneen var smeltet. Jeg vilde ikke gjöre min nye Ven vred; men jeg havde rigtignok stor Lyst til at spörge ham, om han troede, at Mennesker havde bygget dette prægtige Tempel for at foretage en Sommerreise derhen i August Maaned, eller at Zeus selv havde bygget sig det til et Pallads, hvor han kunde boe saa ganske uforstyrret de 11 Maaneder af Aaret.

Den samme Dimitrios ledsagede mig den næste Morgen, d. 29de Mai, paa min Reise til Klosteret. Det var Olympen, jeg denne Dag skulde gjöre Bekjendtskab med, det vildeste af alle Sydens Bjerge, og dog malerisk paa hvert et Punkt, overalt skovrigt og fuldt af

bratte Afgrunde; alvorligt som faa opfordrer det ikke til at strække sig hen under Træernes Skygge for at nyde Livets Skjönhed, men snarere til at studse over Verdens Storhed og Menneskets Lidenhed, og i de höiere Egne, hvor Granen er overveiende, skulde man troe sig hensat imellem Norges Fjelde, hvis ikke selv her Planteverdenens Rigdom og Mangfoldighed vidnede om Syden. Veien fra Skala til Klosteret medtager omtrent 3 Timer; den gaaer ikke, som Bjergstierne for det Meste, langs med Flodens Leie; thi denne bryder sin Bane imellem lodrette Klippevægge, og lader ingen Plads til Vei ved Siden af sig. Stien snoer sig ad lange og besværlige Omveie op til en Ryg höit over Klosteret, hvorfra man atter har en halv Times Vandring i Zigzag nedad en steil Skraaning, inden man naaer Klosteret, som ligger skjult imellem höie Klipper ved den brusende Bjergströms Side. Veien har i Begyndelsen en ret venlig Charakteer. De gamle knudrede Fyrretræer med deres lysegrönne Dusker af Naale, taale vel ikke mindste Sammenligning med Italiens Pinier, men höre dog ganske Syden til. De smaa Jordbærtræer med deres smukt nedhængende Blade omgive bestandig Stien, og Nattergalen bragte mig den venligste af alle Morgenhilsener. Efter omtrent en Times Vei befinder man sig paa en græsrig Plet, hvor smukke Ege samle sig i en Kreds, medens to kæmpestore Valnöddetræer gjöre Egene til Dverge ved Siden af dem: en fremvældende Kilde er Aarsag i denne Velsignelse. Snart naaer man de höiere Egne, og Fyrren

allöses af Granen, Eg og Bög blande sig derimellem, og de stærkt duftende Rhadamnos-Buske samle sig om deres Fod. Man mærker, at man er kommen höit op paa Bjerget, og man er vist træt af den lange Vandring, för man naaer Höiden, hvorfra man pludselig seer Klosteret dybt under sig.

I en romantisk Klöft imellem höie granbevoxne Fjelde, hvor den brusende Flod driver tvende aldrig hvilende Saugbrug, ligger den hellige Dionysios' Kloster. Lidt længere nede i Floddalen aabner sig paa den höire Bred en smuk Hule i Klippen, hvorfra en mindre Kilde ligesom et Vandfald styrter sig ud i Floden; der ligger et lille Kapel, som hædres med særegen Ærefrygt. Det, siger man, byggede den hellige Dionysios med sine egne Hænder, og der opholdt han sig Nat og Dag i Bön til Gud. Men paa det höiere liggende Sted, hvor Dalen er bredere, der blev den Hellige begravet, og der opreistes Klosteret for hans fromme Efterfölgere.

Dette Kloster var för dets sidste Ödelæggelse af Tyrkerne et af de smukkeste og rigeste i Grækenland. Nu er det et ynkeligt Syn at see de ny-opbyggede Mure imellem de gamle Ruiner, der minde om en bedre Tid. Kirken er endnu den gamle, men berövet sit Guld. Dens Form er, som de almindelige byzantinske Kirkers, et græsk Kors med en höi Kuppel over Midten, et Kapel ligger paa hver Side af det Allerhelligste, og en rummelig Forhalle danner Indgangen. Et gammelt Malerie forestillende den hellige Dionysios, for hvem

Frelseren aabenbarer sig, er maaskee det eneste Billede af denne Art, jeg har fundet i Grækenland, hvor man kunde spore nogen Ahnelse om Kunst, skjöndt Munkene rigtignok fandt langt mere Smag i en afskyelig affecteret Madonna med Barnet, som vendte det Hvide ud af Öinene af lutter Moderkjerlighed; det var et prægtigt Billede, sagde de, og anbefalede det til min særegne Opmærksomhed.

Med Klosterets Bibliothek var jeg snart færdig. Nogle ucomplette Udgaver af Origenes, Joannes Chrysostomos o. A. interesserede mig lige saa lidet som nogle haandskrevne Andagtsböger fra forrige Aarhundrede. Et Octavhaandskrift af de 4 Evangelier paa Bomuldspapir syntes at tilhöre det 15de Aarhundrede. Det værdifuldeste var et smukt Evangelistarium i Qvart skrevet paa Pergament maaskee endog i det 12te eller 13de Aarhundrede. Det var efter Munkenes Udsagn skrevet af den hellige Dionysios selv.

Gjerne havde jeg dvælet lidt længere i denne romantiske Bjergegn; men det löbende Spögelse, man kalder Tiden, böd mig at skynde mig. Lidt efter Middag forlod jeg Klosteret uagtet den brave Dimitrios' Forsög paa at overtale mig til at blive. Hvorfor sagde han mig heller ikke, at de for min Skyld havde slagtet et Gedekid for at tractere mig med til Aften? da havde jeg dog maaskee betænkt mig; thi — Nemesis hersker i det Smaa som i det Store. Jeg havde altid regnet Gjederne til de frygt-

somste og uskadeligste af Jordens Dyr, og ahnede ikke, hvor godt de forstode at hævne sig, fordi jeg havde været Aarsag i at et af deres Börn maatte række Hals, og endda i den Grad foragtede dette Offer, at jeg ikke vilde vente en halv Dag for at nyde Glæden deraf. Vi havde kun redet et lille Stykke fra Klosteret, da vi befandt os paa et Sted hvor en Deel Gjeder græssede paa den steile Skrænt over Veien. De flygtede forskrækkede, da Rytteriet nærmede sig, men rullede i Flugten en Mængde löse Stene ned over os ligesom den frygteligste Kanonsalve. En af de största af disse Bomber traf min venstre Fod og gjorde mig halt for nogle Dage. Vi maatte endda prise os lykkelige, at Muulæslernes Been bleve frelste; thi hvad skulde ellers have bragt os ned ad Bjerget?

Ved min Tilbagekomst til Lithóchoro var Athanasios endnu ikke kommen tilbage; men jeg var allerede en gammel Bekjendt af Huset. Med den Hurtighed i Bevægelserne, som synes eiendommelig for den græsktyrkiske Halvö, sprang den unge Kone mig imöde og önskede mig velkommen. Jeg var nu Herre i Huset, og kunde gjöre hvad jeg havde Lyst til. Snart kom ogsaa Svigerfaderen hjem, det var Landsbyens Præst, og en Aftensmad af 3 Retter blev fremsat, saa elegant som man ikke skulde vente den i en lille græsk Landsby.

D. 30te Mai. Det var mit Önske at besöge Ruinerne af den gamle makedoniske Stad *Dion*, som skulde findes omtrent 1½ Times Vei nordligere ved det nu-

værende *Malathriá*. Man skaffede mig et Muulæsel og en Mand, der paastod at kjende Egnen nöie. Vi satte over Floden og rede et langt Stykke over de golde tornebegroede Stene, der danne Olympens yderste Rödder. Endelig befandt vi os paa den flade Kyststrækning, der her synes at være omtrent en Miil bred*). Naturen er som ved et Trylleslag forandret; Vandet samles her i Mængde, og en yppig Skovnatur kommer tilsyne, hvor Plataner og Ege omgives af tætte blomstrende Buske, som det ofte er umuligt at trænge igjennem. En lille Kirke for den hellige Georg skjuler sig bag store Ege- og Valnöddetræer, saa at man neppe kan finde den. Lidt længere henne træffer man en halv Snees elendige Straahytter; de ere ubeboede og give vel kun engang imellem Hyrderne et Tilholdssted. Denne og et Par lignende Grupper af Huse er det, som förer Navnet Malathriá, fordum et rigt Tsjiflík**), som tilhörte Velí Pasja.

Den Flod, hvis Vande af Mangel paa Fald her udbrede sig og fremkalde denne rige Skovnatur, er de Gamles Baphyras, og her stod den i Oldtiden for sin Skjönhed og sine Kunstværker berömte makedoniske Stad Dion. Oberst Leake fandt endnu tydelige Spor af Theatret og Stadiet m. M.***). Meget har maaskee

*) Livius 44, 6. angiver rigtignok kun *paullo plus quam mille passuum*.

**) D. e. et Gods som er arveligt i den lige Mandslinie; men, naar denne er uddöd, tilfalder Sultanen.

***) Travels in Northern Greece III, p. 409.

forandret sig i de 40 Aar siden han besögte Stedet, og Skoven er maaskee endnu tættere for Öieblikket end den var den Gang; ogsaa jeg fandt paa et Par Steder i Skoven tilhugne og bearbeidede Stene, men Intet der kunde give mig noget sammenhængende Billede. Nogle Bönder som plöiede en Mark fortalte vel, at der fandtes en Söile et Steds i Skoven, og Nogle vilde endog have seet Indskrifter, men Ingen var ved gode Ord eller Betaling at bevæge til at forlade sit Arbeide for at söge dem op. Jeg maatte saaledes i Stedet for den forsvundne Oldtids Levninger lade mig nöie med den evig unge Naturs Rigdom; men sjelden har den overvældet mig med större Kraft end her, sjelden har jeg med större Glæde strakt mig hen at drömme under Træernes Skygge. Den foregaaende Dag havde jeg imellem Olympens Graner tænkt paa Dovre og Filefjeld, her i Slettens yppige Skove, i det frodige Græs, idelig omtonet af utallige Fugles Qvidren, tænkte jeg paa det venlige Danmark, og intet Sted Syd for Alperne har forekommet mig saa ligt mit Födeland, som Skovene ved Olympens Fod. Dette Land var de Gamles Pierien, Musernes Hjem. En af vore Digtere har kaldet Danmark Pierien i Norden; Pierien er Danmark i Syden.

Da jeg kom tilbage til Lithóchoro, modtog jeg forskjellige Besög af Folk i Byen, der havde Lyst til at see den Fremmede. Den Förste var en lærd Mand, som blandt Andet havde lagt sig efter Etymologien. Han forsikkrede mig, at Byens Navn egentlig ikke var

Λιθόχωρο eller „Steenstedet"; thi der fandtes Steder, der vare endnu mere stenige; tilmed var dette Navn altfor nyt for en saa gammel By; den hed egentlig Αηθώχωρο, hvilket kom af Gudinden Αήθω — han meente Αήτω — som havde havt et Orakel der! Ligeledes fortalte han, at oppe paa Olympens överste Höislette ved den hellige Elias' Kirke havde de gamle Hellener hvert 5te Aar holdt deres olympiske Lege! Havde jeg ikke för havt Ærefrygt for Grækernes Lærdom, maatte jeg nu naturligviis begynde at faae det. — Andre Grækere kom ikke for at vise deres Viisdom, men for at höre Nyt om Konstantinopel og om Europa. Naar jeg sagde, at jeg var fra Danmark, var det næste Spörgsmaal altid: „Men i hvilket Kongerige ligger Danmark?" thi Europa bestaaer efter Grækernes almindelige Antagelse af 5 Kongeriger: England, Frankrig, Italien, Rusland og Österrig eller Nemzia, et slavisk Ord, som egentlig betyder Vestland. Man spurgte mig, hvor mange Dages Reise jeg havde til mit Fædreland, og da jeg fortalte dem, at man foer med Damp ei alene over Havet, men og over Landet, og det paa Veie hvis Spor vare lagte af Jern, bleve mine Ord med Lynets Fart bragte videre, og flere Andre kom for med egne Öine at höre denne utrolige Mythe om Jernveiene og om Dampskibene paa Landjorden. Ogsaa Klosterets Igumenos kom ledsaget af 2 Munke for at gjöre mig det Afskedsbesög, som min halte Fod forhindrede mig fra at aflægge ham. Det glædede mig endnu at kunne vexle et Par venlige Ord med den gamle Mand. Da jeg til Afsked bad ham

at modtage en lille Gave til Klosteret, indvendte han rigtignok: „Ja men det er en Synd, naar vi modtage Noget"*); men hans Öine bleve dog endnu lysere end ellers, saa at min gjentagne Bön neppe var nödvendig for at berolige hans Samvittighed i saa Henseende.

D. 31te Mai. Jeg havde med Nöd og Neppe faaet opdrevet 2 Muulæsler til at fortsætte min Reise. Agojaten skulde fölge med til Fods, en i disse Lande almindelig Brug, der dog mere vidner om Dagsreisernes Korthed og Langsomhed, end om en for dette Folk eiendommelig Udholdenhed; mine Agojater have bestandig, naar de have fulgt mig 7 eller 8 Timers Vei, d. e. höit 5 danske Mile, udstödt de ynkeligste Klager over Træthed. Jeg havde bestemt Ampelákia indenfor Tempedalen til den næste Nats Opholdssted; det var 9 Timers Reise, saa at jeg vel havde önsket, at min Agojat ikke havde ladet mig vente to hele Timer efter ham.

Tæt udenfor Landsbyen, henimod Havet, ligger en smuk Trægruppe, der er synlig i lang Afstand over det lavere Bjerglands Stene og Smaabuske. Den er omgivet af en Muur og midt i den ligger en Kirke for den hellige Georg. Saaledes tænker jeg mig en oldhellenisk Helligdom paa Landet. Var Templet end fattigt og ringe, bredte dog Gudens hellige Lund sin

---

*) Ἀλλ' εἶναι ἁμαρτία ἂν λάβωμεν τίποτε.

hyggelige Skygge over det, og et skjönt Landskab udstrakte sig underdanigt ved dets Fod.

Veien gik hen over Olympens laveste Rödder; det er en udbredt jevn Skraaning, hvis stenige Grund beklædes med Buske af alle Arter, af og til gjennemnemskaaret af dybe Flodleier, som i Vinter og Vaar fyldes af brusende Strömme; nu vare de alle törre, undtagen eet, som laae dybere end de andre, og paa hvis höie Bredder Træer og Buske sjelden malerisk grupperede sig. Jeg kom bestandig nærmere til Havet, og endelig red jeg langs med Stranden selv. Omtrent 3 Timer fra Lithóchoro kommer man over en lille Flod, hvis Vande standses af Havstokken og nære en prægtig Skov af store Plataner. Under deres Skygge begynder man at stige op ad Bjerget og efter 10 Minuters Forlöb har man naaet Chanen ved Platamóna.

Her er den naturlige Grændse imellem Makedonien og Thessalien. Olympen strækker sig her lige ud til Kysten, og Havets Bölger bryde sig imod den steile Klint, saa at der ikke er Mulighed for nogen Vei langs med Stranden; Veien maa gaae tvers over Bjergryggen, hvori Naturen selv har gjort en lille Fordybning til at modtage den. Paa en afstumpet Kegle imellem Veien og Havet ligger den tyrkiske Grændse-Fæstning Platamóna, hvis hvide kalkede Mure straale som et Fyrtaarn i lang Afstand; thi Tyrkerne ville, at man skal fornemme deres Trusler selv fra det Fjerne. Aldrig har nogen Fæstnings Plads været bedre valgt; den ligger saa tæt over den eneste mulige Vei, at

naar den er forsvaret, al Forbindelse mellem Syden og Norden er umulig. Her byggede den makedoniske Konge, Demetrios Beleireren, en Fæstning som han benævnede *Phila* efter sin Moder, og den omtales i de nærmest fölgende Krige som en höist vigtig Plads og som Nöglen til Thessalien. Siden forsvinder den af Historien, indtil vi i Middelalderen atter see den omtalt under Navnet Platamóna*) (d. e. Plateau) saa kaldte man Byen der laae paa en lille Flade paa Höiens Top.

Nedenfor Fæstningen, paa det Punkt hvor Veien stiger over Bjergryggen, ligger Chanen. Den saae ikke mere indbydende ud end de fleste lignende Bygninger, men desto venligere vinkede det store skyggefulde Træ paa den tyrkiske Kirkegaard. En betydelig

---

*) *Πλαταμῶνα* antages i Almindelighed for det gamle *Herakleon*, og *Phila* rykkes længere mod Syd hen til Penios-Floden i Overeensstemmelse med Stephanos fra Byzantz. Men dette strider aldeles imod Livius' Beskrivelse (44, 8), hvoraf det er klart, at det netop er Phila, som aabner Forbindelsen mellem Makedonien og Thessalien, og den romerske Feldtherre gaaer fra Dion til Phila uden at bryde sig det mindste om Herakleon, der, i en Beliggenhed som Platamonas, vilde have gjort ham Veien aldeles umulig. Först derpaa vender han sig tilbage til Herakleon, der altsaa synes at have ligget paa Olympens Forhöider noget sydligere end Lithóchoro. Ogsaa den af Livius angivne Afstand af 10 romerske Mile imellem Dion og Phila passer ret godt med Stykket imellem Malathriá og Platamóna.

Kilde vælder ud af Jorden og slynger sig ned ad Bjergryggens sydlige Side. Det er et smukt og venligt Sted, og efter de bevarede Levninger at dömme stod her ogsaa i Middelalderen en ikke ubetydelig By. Vest for Veien ligge Ruinerne af et stort Kloster. Kirken har været stor og rummelig og maaskee ikke ganske uheldigt sammensat af Söiler og Marmorstykker fra Oldtiden. En Granitsöile, to mindre og tre större Marmorsöiler, den ene forsynet med en lang byzantisk Indskrift, laae henkastede paa Jorden, medens et smukt dorisk Kapitæl, ikke uligt dem i Kong Philips Söilegang paa Delos, endnu laae paa den Plads, som Kirkens Bygmester havde anviist det, omvendt som Basis for en anden Söile. — Paa den anden Side af Veien ligge Ruinerne af et Bad. Det ligger lidt lavere end den omtalte Kilde, hvorfra det har modtaget det for nödne Vand. Det er nu saa godt som begravet under Jorden, dog havde man hist og her gravet Huller ned for at see, hvad der laae i disse underjordiske Skatkamre, og jeg opdagede saaledes 2 runde Værelser bedækkede med Kupler, et större aflangt med Töndehvælving, og et andet lignende, i hvis ene Ende er afsondret et Baderum, og hvis Gulv hviler paa smaa Piller, imellem hvilke den varme Luft kunde udbrede sig. Det er aldeles indrettet efter de romerske Bades Mönster. De fortræffelige tynde Teglsteen, hvoraf Bygningerne ere opförte — rigtignok hist og her blandede med lignende Flager af en hvid Skifersteen — ligesom den endnu ret smagfulde Profilering af Stucbeklæd-

ningen synes at vidne om at dette Bad i intet Fald er yngre end Justinians Dage.

Fæstningen selv beboes, som alle lignende Borge, kun af Tyrker, og Indgangen er enhver Uvedkommende formeent. Nogle Grækere som boede nede ved Chanen gjös, da jeg bad dem at ledsage mig derop. De havde altid betragtet den med en skummel Frygt, og aldrig vovet at kaste et Blik ind igjennem Porten. Mig skaffede imidlertid mit Firman fra Stambul snart Indgang, og efter et af de sædvanlige ceremonielle Besög hos den tyrkiske Befalingsmand, hvor den med Sproget Ukyndige spiller en saa intetsigende Rolle, begav jeg mig, ledsaget af tvende Drabanter, paa en antiqvarisk Undersögelsesvandring igjennem Byen. Denne gav imidlertid kun lidet Udbytte. Jeg fandt en fiirkantet Marmorblok med Indskriften *ΜΕΝΑΝΔ*.... En anden Indskrift var benyttet som Underlag for en Portstolpe, og kunde saaledes ikke læses. I en forhenværende Kirke, der nu tjente til Kuglemagazin, fandtes et lille, men smukt Stykke af en Gravsteen; det var Benene af en staaende ung Mand og en Hund som sad ved hans Side. Foran Fæstningens Port laae en stor dorisk Söiletrommel af hvidt Marmor, 3 Fod i Gjennemsnit; nu var den udhulet til en Vandbeholdning. Dette og et Par endnu uanseligere Brudstykker, som ere indmurede i den kalkede Fæstningsmuur, er det Eneste der er tilbage af den Stad, som en af de Stolteste af Alexander den Stores Efterfölgere opförte.

Veien fra Platamona til Tempedalen medtager 3

til 4 Timer. Den stiger ned ad Bjergryggens sydlige Skraaning, idet den fölger den omtalte Bæk, som udspringer ved Kloster-Ruinen, snart paa venstre, snart paa höire Side. Den gaaer derpaa et Stykke langs med Havet, hvori Olympen endnu bestandig udsender sine Rödder, saa at man maa overstige dem een efter anden. Det er en idelig Afvexling af Strandens Sand og Bjergets Skove, et uafladeligt Op og Ned, en ægte græsk Skala. Grækenland har flere Veie af lignende Art, der slynge sig op og ned paa Skrænten af mægtige Bjerge lige ved Siden af Havet, som ofte ligger flere hundrede Fod under Vandreren. Det Skjönne parres her paa en vidunderlig Maade med det Vilde og Frygtelige; de höre til de interessanteste Landskaber, Naturen har frembragt. Paa Peloponnes' Nordkyst imellem Patræ og Ægion, og paa Landtungen Syd for Megara findes de bekjendteste Veie af denne Art. De före begge Navnet *Kaki-Skala*, den slemme Skala. Veien ved Olympens Fod mangler derimod ganske det Frygtelige og Storartede, kun det Yndige er tilbage; Bjergets Rödder ere kun smaa Höie, og de blomstrende Buske blande sig saa koket imellem de större Træer, at man snarere skulde ansee det for et engelsk Haveanlæg end for Naturens eget Værk. Snart ophöre disse smaa Bjergbölger og Landet er aldeles fladt. Skovene blive endnu större og yppigere; det er den samme Natur som ved Malathriá i Pierien. Den græske Halvö eier neppe noget frugtbarere Sted, end det flade Marskland — dette Delta, vilde jeg sige,

hvis jeg ikke frygtede for at misforstaaes; thi det er ikke Vandströmme, men Bjerge, der begrændse dets Sider — som strækker sig 2 Mile bredt paa hver Side af Penios-Flodens Munding, vandet deels af denne mægtige Ström, deels af de andre Vande som Bjergene nedsende. Landet er ofte sumpigt og moradsigt, navnlig Syd for Floden, hvor Landsbyerne med et fælles Navn kaldes *τὰ Λασποχώρια*, d. e. Dyndstæderne.

Paa Halvveien imellem Platamóna og Tempe træffer man en albanesisk Vagt eller *Dervéni*. Rundt om i Landet have Tyrkerne opstillet saadanne Vagter til Veienes Sikkerhed. Det er altid albanesiske Soldater, der benyttes dertil; thi den tyrkiske Regjering har intet andet Middel til at holde dette kraftige og urolige Folk under sit Herredömme, end at udskrive Störstedelen af det unge Mandskab som Soldater og sende dem bort til andre Lande. Som Soldater ere de ligesaa troe som tappre, thi Trolöshed bringer dem ingen Fordeel; men deres Raahed og Udsvævelser kjende ingen Grændse. Det er navnlig de mohammedanske Albanesere fra Mellem-Albanien, der anvendes til denne Tjeneste, et Folk der engang var christent, men, da Magten böd det, blev mohammedansk, det vil sige, det er et Folk uden al Religion. Thi Mohammeds Lære kan vel være en skjön og kraftig Tro for den hvis barnlige Aand ikke kjender noget Dybere, men for den som har bortkastet det Mere for at vinde det Mindre, for Renegaten er den jo kun en Ophævelse af al Religion. Grækerne frygte Ingen mere end disse

Albanesere, og betragte det som en ödelæggende Græshoppesværm, naar en saadan Troppeafdeling marscherer igjennem deres Landsbyer. Ogsaa for de Reisende ere de Intet mindre end behagelige. Man maa altid gjöre Holdt ved en saadan Dervéni for at forevise sit Pas, og slipper dem sjelden uden en lang Passiar og en god Drikkeskilling oven i Kjöbet. At man ei engang altid slipper heelskindet derfra, ville vi senere faae Leilighed til at erfare.

Noget længere henne fører en Steenbro over et betydeligt Vandlöb, og kort derpaa kommer man til den berömte Flod Penios selv — thi vi ville hellere beholde det helleniske Navn, end det barbariske, *Salamvria*. Det var den störste Flod, jeg havde seet siden jeg forlod Tiberen; den staaer ikke tilbage for nogen af vore danske Aaer. Det er en bred stærk Ström, i hvis Midte af og til smaa Öer vise sig; den bugter sig bestandig imellem frodige Græsmarker, og gamle Piletræer med deres Börn og Börnebörn fölge den i tæt sluttede Rækker. — Man rider endnu over en Time langs med Flodens nordre Bred, da slynger Floden sig saa tæt ind under Olympen, at ingen Vei paa denne Side er mulig; man sætter over Floden i en Færge, og befinder sig ved Indgangen til Tempe-Dalen.

Faa Steder i Verden have nydt en saadan Berömmelse som Tempe-Dalen; ældre og nyere Forfattere have kappets om at lovprise dens Skjönhed, og man vilde vanskelig kunne sige Noget om den, som

ikke allerede tilforn var sagt. Dog vilde Læseren vist med Rette kunne beklage sig over mig, hvis jeg netop angaaende dette Sted selv taug stille og henviste ham til at rode op i Bibliothekerne. Thi det var ei alene i den fjerne Oldtid, at hellige Luftninge bevægede Laurbærtræerne i den ældste af alle Apollos Lunde, men endnu i denne Time hviler en Helgenglorie over Stedet. Det middelalderlige Navn *Lykóstomo* eller Ulvesvælget er næsten forglemt; den tyrkiske Benævnelse *Bogaz*, d. e. Passet, er vel i Alles Munde; men Grækeren nævner det dog helst med det gamle Navn, og taler med Stolthed om „det hellige Tempe". Hvorfor han kalder det helligt, veed han rigtignok ikke selv. Er det Oldtidens Minder, eller er det Naturens Almagt, der stempler det saa?

Tempe er det smalle Pas, hvor Penios-Floden bryder ud igjennem den Bjergrække, der adskiller den thessaliske Slette fra Havet. Med Vold har Naturen afsondret Olympos fra Ossa, og stundom er det som man saae endnu dens spaltende Haand, og som om Fjeldvæggene endnu vilde kunne passe i hinanden, naar man satte dem sammen; man kunde næsten frygte for at den Magt, der dannede denne ofte kun 300 Fod brede Klöft, igjen skulde kunne lukke den. Dog tænke man sig ikke Tempe som uhyggelig eller spögelseagtig! dens Eiendommelighed er netop den Forbindelse af det Yndige med det Storartede, som intet andet Sted i lignende Grad besidder. De bratte rödlige Fjelde ere smykkede med det mangfoldigste Grönt, og ikke sjelden

klattre knudrede Ege ligesom Egern op ad de lodrette Sider. Men hvor Skraaningen er mindre brat, bedækkes den med tætte Skove. Plataner hænge ud over Floden og reise sig op af dens Vande, og hvor en rummeligere Afkrog danner sig under Bjergene ved Bredden, skygge Laurbærtræets Grene over det blödeste Græsleie. Men midt igjennem al denne Herlighed bevæger sig Floden selv; den er Stedets Herre, thi det er for dens Skyld at det er blevet til. Den tumler sig ikke i vilde Hvirvler hen imellem Klippestykker; stærk, men rolig glider den frem igjennem sit Leie; her danner den en venlig Ö, hist falder en Kilde som et lille Vandfald fra Bjerget ned i dens Skjöd, men overalt er den værdig og sig selv lig. — Skulde jeg sammenligne noget andet mig bekjendt Landskab med dette, da maatte det være Elben i det Sachsiske Schweitz. Paa begge Steder bryder en Flod med Vold igjennem en mægtig Bjergkjede; men hist er Floden större og Aabningen bredere, Klipperne mindre bratte og Vegetationen langt fattigere, saa at det tydske Landskab baade i gribende Storhed og i Skjönhed staaer langt tilbage for Tempe.

Det er kun paa Sydsiden, paa Ossas Skrænt, at en Vei er mulig, og dette 3 Fjerdingvei lange Pas var fra Arilds Tid i Krigstid et af de vigtigste Punkter, i Fredstid et af de farligste, naar Regjeringen ikke var kraftig nok til at holde Röverne i Ave. Paa Passets smalleste Sted har Menneskehaand maattet afhugge et Stykke af Bjergets Side for at skaffe Plads til Kjöreveien

Her læser man en Indskrift med store Bogstaver indhugget i den glatte Fjeldvæg, der beretter at det var en romersk Feltherre, der anlagde Veien*).

Tilfods vilde jeg tilbagelægge denne yndige Vei, og havde Solen ikke ved sin sidste Rödme mindet mig om at ile, havde vist mangen Platan baaret mig paa sine Grene ud over Floden, mangen Græsplet favnet mig i sit fugtige Leie, medens Flodens Bölger hvidskede mig hvad jeg dog allerede vidste i Forveien, at dette Sted var usigelig deiligt. Nu kunde jeg kun som en ilende Vandrer glæde mig over denne herlige Vei, hvor Floden snart berörte Veien selv, snart skimtedes dybt under mig imellem Bredens Træer, medens Bjerg og Skov hvert Öieblik viste mig et nyt Landskab. Midt i Passet ligger et tyrkisk Dervéni. Lidt længer henne sees Ruinerne af en tyrkisk Fæstning, og snart skimter man paa en fremragende Bjergspidse höit over Veien en Ruin, et forfaldent Vagttaarn, i hvis Midte Tiden har gnavet en Aabning, der giver det Udseende af en Port. Efterhaanden blive Bjergenes Skrænter mildere og Passet aabner sig mere og mere; Marker og Græsgange træde i Skovenes Sted, og forskjellige Trægrupper findes hensatte hist og her.

---

*) *L. Cassius Longinus pro cos Tempe munivit.* Navnet synes at henföre denne Indskrift til L. Cassius Longinus, som var Legat hos Cæsar (Bellum Civile III, 31), hvorimod Titelen snarere kunde passe til C. Cassius Longinus, som var Consul i Krigen mod Perseus Aar 171. S. Leake Northern Greece III, p. 399.

Solen var alt gaaet ned, da jeg kom ud af Passet. I den sidste Aftendæmring, der blandede sig med den opgaaende Maanes Straaler, viste sig Ampeláki a höit over mig paa Ossas yderste Rand. En besværlig og slet brolagt Vei bugtede sig frem og tilbage op ad den steile Skraaning, og först efter 3 Qvarteers Forlöb havde jeg naaet Staden. Det var allerede Nat og Staden var næsten uddöd. Med Nöd og Neppe fandt vi en Chan, den sletteste jeg nogensinde har besögt. Man maatte söge den halve By igjennem inden man kunde finde et Stykke Bröd til vor Aftensmad, og da endelig Hvilens Time kom, fordrev en Hær af ubudne Gjester mig fra Stuen til Svalen, fra eet Sted i Svalen til et andet, og först da Vinden peb ret kraftigt igjennem de utætte Trævægge, lode de mig have nogenlunde Ro. Det var det fordum saa rige Ampelakia. For et halvt Aarhundrede siden talte det Millionærer iblandt sine Indvaanere, og stod i udbredt Handelsforbindelse med Tydskland. Det var navnlig Farverierne, der havde gjort den til en af Tyrkiets vigtigste Manufacturstæder, og det röde Bomuldsgarn fra Ampelakia sögtes over hele Europa. Byens Beboere dannede en Art Actieselskab; den hele Bedrift dreves under Eet, og Udbyttet fordeeltes imellem Deeltagerne. Almindelig Rigdom var Fölgen af dette vise Fællesskab. Dog snart kom Tvedragtens Aand iblandt dem, og da paa samme Tid Englands Industrie begyndte at gjöre dem Rangen stridig, medens flere Fallitter i Wien gjorde store Skaar i deres Formue, da var Ampelakias

Blomstring forbi; den sank Dag for Dag, og nu er der Intet mere tilbage af den fordums Velstand. De store toetages Huse staae uhyggelige og forsömte, og man seer strax, at det ikke er deres nuværende Eier, der har bygget dem. Ingen Græker taler om Ampelakia uden en mörk Sky gaaer over hans Öie og han trækker mismodig og ærgerlig paa Skuldrene: „Saa let", siger han, „svinder vor Herlighed, naar de snilde Franker begynde at misunde os!"

Lykken har forladt Ampelakia, men Naturen er aldrig trolös. Sjelden har man en skjönnere Udsigt end fra Ampelakias luftige Höider ned over de bratte med Viinhaver og alle Slags Buske beklædte Skrænter, over den frugtbare Floddal til det mægtige Olympos med den brede Sneehætte. Skove og Græsgange klæde Olympens Sider, og midt paa det viser Landsbyen Rápsjani sine hvidnende Huse.

D. 1ste Juni. Da jeg ikke för Middag kunde faae nogen Agojat til Lárissa, besluttede jeg til den Tid at fryde mig over Egnens Skjönhed, og at foretage en Vandring til hiint forfaldne Vagttaarn, der Dagen iforveien fra Tempe af havde forekommet mig som en Port. Det var omtrent en Times Vei borte. Veien slyngede sig i den förste Halvdeel paa det Skjönneste op og ned imellem de meest afvexlende Træer og Buske; jeg tænkte paa Sorgenfrie Skovhave; den anden Halvdeel gik over golde Stene, hvor kun Torne havde fæstet Rod; og det kostede nogen Möie at naae Pynten hvor

Taarnet stod. Men den Udsigt, der her fremböd sig, gav mig fuldt Vederlag derfor; jeg saae Tempe-Dalen dybt under min Fod, og forfulgte Flodens Sölvström i dens talrige Slyngninger lige indtil den forener sig med Havet; ingen Plads kunde være bedre eller skjönnere valgt til at have Udkig fra.

Endelig befandt jeg mig atter paa et Muuldyr paa Veien til Lárissa. Det er kun en 4 eller 5 Timers Reise; men den brændende Solhede gjorde os selv og vore Dyr saa dorske, at vi anvendte 6 Timer dertil. Vi lode den tyrkiske Landsby Babá med dens stolte Cypresser ligge til Höire dybt under os ved Flodens Bred; vi gik den lige Vei over Ossas knudrede Forhöider, og omtrent 1½ Time forlöb inden vi naaede Sletten ved Landsbyen Murlar, hvis man kan kalde det en Landsby, hvor de faldefærdige Huse staae tomme og forladte af alt Levende, et sörgeligt Minde om Tyrkernes Hævn over oprörske Undersaatter.

Paa Höiderne ovenover Murlar findes Ruinerne af en gammel Borg, der sikkert skriver sig fra den helleniske Tid, skjöndt den frembyder et fra det almindelige aldeles forskjelligt Udseende. Dette har sin Grund i Stenens Beskaffenhed, idet Ossabjergets Masse for störste Delen en sort Skifer, der brydes i store vandrette Flager. Disse Mure bestaae derfor af saadanne vandret afskaarne Stene, næsten kun et Qvarteer brede, men af en ofte ikke ubetydelig Længde. Stenene ere paa ægte hellenisk Viis sammenföiede uden Kalk; men det skivrede Brud, som viser sig paa mange

Steder, Stenenes ulige Störrelse og deres ringe Brede giver det Hele et for en hellenisk Fæstning næsten nordentligt Udseende. Stadens gamle Navn lader sig neppe bestemme.

Hvedehösten var i fuld Gang; men Middagsheden laae tungt over Landet, og vi saae kun hist og her et Par Höstfolk der havde lagt sig til Hvile under Træerne ved et Gjærde. Omtrent paa Halvveien kommer man igjennem en saddelformig Indsænkning i en Höideryg, der udbreder sig Nord og Syd for Veien. Paa Skraaningen af den nordlige Höide, som mod Nord begrændses af Penios, ligger den tyrkiske Landsby Utmanda, eller som Grækerne kalde den Makrychóri. Den beboes, som Störstedelen af de thessaliske Landsbyer, af flittige Agerdyrkere, der före Navn af Koniarater, fordi de nedstamme fra en Colonie, som kort efter Tyrkernes Erobring af Landet blev indkaldt fra Ikonion i Lille-Asien.

Imellem denne Höideryg og Lárissa er Landet aldeles fladt, og om Vinteren bliver det en stor Sö. De Gamle kaldte den Nessonis, nu hedder den Karadsjair. Nu var Landet tört, og Veien gik lige igjennem den store flade Slette. Ved Höideryggens nordöstlige Spidse hæver sig en betydelig Gravhöi, og alt som man nærmer sig mere til Lárissa, komme flere og flere af disse ærværdige Minder til Syne. I Mellemgrækenland og Peloponnes finder man höist sjelden lignende Gravhöie. De synes at tilhöre en endnu ældre Periode eller et endnu ældre Folk end

Hellenerne, maaskee de i Oldtidens Mörke indhyllede Pelasger.

Snart saae jeg det venlige Lárissa udbrede sig for mig i det Fjerne med sine talrige Kupler og Minareer. Landskabet er aldeles fladt, men faaer en egen Charakteer ved de höie ranglede Popler, der findes adspredte rundt over Egnen, som en stor Deel af Aaret staaer under Vand; men det er ikke den skjönne græske Sölvpoppel med dens kraftige runde Krone, det er den spædlemmede Ægypter, som forgjæves söger at kappes med Cypressen. Man kommer forbi et Par tyrkiske Kirkegaarde, ligesaa uordentlige og hæslige som sædvanlig. Allerede engang tidligere har Veien berört Penios-Flodens Bred; hvor den anden Gang mödes med det dybe bugtede Flodleie, og skyggefulde Træer fylde den modsatte Bred, der træder man ind i Thessaliens Hovedstad.

Thessaliens gamle Hovedstad er Tríkkala; men den er det kun af Navn. Det venlige Lárissa midt paa Sletten har igjen reist sig af sin Aske, og Tyrkerne have kaldt den *Jeni-Sjeher*, d. e. den nye Stad. Den er nu Regjeringens Sæde, og derved Middelpunktet for hele Provindsens Liv. Af Stadens 20 000 Indbyggere ere i det Mindste de to Trediedele Tyrker. Dette giver Staden et Anströg af Frihed og Aabenhed; man befinder sig vel i de reenlige luftige Gader; og naar man seer det pyntede tyrkiske Militær, naar man gaaer igjennem Hovedgaden og seer Tyrkerne sidde i de aabne Boder, deels beskjeftigede med deres Arbeide,

deels i Mag smögende deres Pibe eller deres Nargilé; naar man seer det velbesatte Torv med alle dets brogede Varer, med dets Frugter og Gröntsager, da vil det vistnok falde Enhver ind at kalde Lárissa et lille Konstantinopel.

Saasnart jeg havde skiftet mine Reiseklæder, begav jeg mig til Erkebispen for at overrække min Anbefaling. Jeg maatte öieblikkelig flytte ind i hans Huus. Han bebreidede mig alvorligt, at jeg först var taget ind i Chanen; jeg var jo anbefalet til ham. „Metropolen staaer aaben for Alle", tilföiede han med Stolthed: Metropólis eller Moderstad kalder man i Grækenland ethvert Bispesæde; det er den moderlige Favn, til hvis Beskyttelse alle Grækerne tye hen, den eneste Modvægt, de have at sætte imod deres overmægtige Herrer. Biskoppen er deres rette nationale Overhoved, og naar Grækerne indbyrdes ere uenige, falder det dem ikke ind at gaae til den tyrkiske Dommer, men Bispen afgjör Sagen. Medens saaledes Erkebispen af Lárissa udöver en uindskrænket patriarchalsk Myndighed over Grækerne, medens han hilses med Ærestitlen *Παναγιώτατος*, den Allerhelligste, som han kun deler med Erkebispen i Thessaloníki og Patriarchen i Konstantinopel, er hans Stilling ligeoverfor den tyrkiske Övrighed ingenlunde stolt eller behagelig. Han skal haandthæve det underordnede Folks Ret, men han har ingen Midler dertil uden politiske Krogveie og Kryberie for Pasjaen. Det er vistnok en vanskelig Opgave, her at tilveiebringe den rette Ligevægt imellem Værdighed og Ydmyghed;

og naar hans Hellighed nu endog er noget ungdommelig og iilsindet, er det ikke at undre over at der af og til skeer et lille Brud paa Hofstatens strenge Ceremoniel og paa den pligtskyldige Ærbödighed. Det forekom mig ret snurrigt, naar han ved Middagsbordet maatte höre paa en Bondes Klager, der ikke kunde betale sin Bispetiende, og uagtet alle sine Anstrengelser ikke vare i Stand til at blive fri for ham. Lige saa lidt skulde man troe, at det var den allerhelligste Erkebisp, naar man havde seet ham, da Pasjaen engang havde sendt en Röver til ham fra Fængslet for at höre hans Mening om Sagen. Med sönderrevne Klæder og smudsigere end en Skorsteensfeier stod Fangen for ham og gesticulerede saa godt han kunde med de lænkede Hænder; stolt som en Konge traadte han op imod Bispen, og forlangte med Heftighed, at han skulde skaffe ham fri. „Jeg har jo Kone og Börn hjemme," gjentog han bestandig, „de sidde og vente paa mig, og man holder mig i Fængsel her!" Det var ham ubegribeligt, at Sligt kunde skee, og Erkebispen kunde heller ikke gjendrive ham.

Metropolen ligger i Stadens nordlige Ende paa en lille Höide tæt over Penios-Floden. Kirken har intet Særegent, og Bispegaarden ligner i Eet og Alt de andre tyrkiske Huse. Jeg blev modtaget i et rummeligt fiirkantet Værelse, hvis 3 Sider som sædvanlig omgaves af en Divan; paa den 4de var Indgangen. Hvilken Modsætning til den travle Vestlænder, hvis Værelser ere fulde af allehaande Möbler og Smaating, saa at

ofte selv Salen seer ud som et Arbeidsværelse! Disse tyrkiske Sale ere öiensynlig kun bestemte til at sidde i Mag og före en ledig Samtale i. Væggen lige over for Indgangen indtoges af en uafbrudt Række af Vinduer, saa at den skjönne Udsigt intetsteds skjulte sig for mit Blik. Nu fölte jeg ret, at jeg var midt i Thessalien; Ossa og Olympen, de allerede vel bekjendte Skikkelser, begrændsede Udsigten; mod Vest sluttede Títaros-Bjergets Ryg sig til Olympen; en bred guul Stribe antydede det smeltede Snevands Leie og Veien til Alassóna og Makedonien. Imidlertid sang Penios-Flodens Fröer deres Aftensang; kunde jeg vel önske mig en mere klassisk Velkomsthilsen?

Efter en kort Samtale om hvad der nærmest laae for os, sprang Erkebispen op fra Divanen, klappede i Hænderne og raabte: „*haideh pædiá*", d. e. „Hid mine Drenge!" Paa dette halv tyrkiske, halv græske Raab indfandt to unge Mennesker sig for at modtage hans Helligheds Befaling om snarest muligt at sætte Aftensmaden frem, og det varede heller ikke længe inden vi bleve kaldte ud i Spisesalen, og efter den sædvanlige Haandvaskning satte os til Bords. Man kaldte paa Ikonomen eller Huushovmesteren, som skulde læse Bordbönnen; han var uheldigviis gaaet i et Besög i Byen, og Erkebispen maatte selv mumle den lange Ramse, hvilket naturligviis skete saa hurtigt og utydeligt, at jeg ikke forstod et Ord deraf. Aftensmaden bestod af 4 ret vel tillavede Retter, og jeg begyndte at faae store Tanker om den thessaliske Kok, hvilke

imidlertid tabte sig, da vi den næste Dag og den tredie Dag baade til Middag og Aften bleve opvartede med de selv samme 4 Retter. Efter Bordet kom forskjellige Folk af Staden for at aflægge Besög; Ingen af dem havde synderlig Interesse for mig undtagen Skolemesteren Konstantinos, en vakker ung Mand, som ikke blot havde en ubestemt Ærefrygt for det gamle Hellas, men selv havde kastet et lille Blik ind i dets Litteratur, og vel netop derfor var beskeden nok til at see hvad han manglede. Iblandt de Besögende var ogsaa en italiensk Læge, som var ansat ved de tyrkiske Tropper; saa langt han end var fra at være et aandeligt Lys, saa fandt jeg dog en ganske anden Anskuelsesmaade af de aandelige Ting, og derved en större gjensidig Forstaaelse, end man ellers finder paa hiin Side af det adriatiske Hav, der nutildags er den bestemte Grændselinie imellem Östen og Vesten.

Jeg maatte opholde mig 3 Dage i Lárissa for at erholde den nödvendige Betingelse til at fortsætte min Reise, nemlig en Anbefaling fra Pasjaen til alle Provindsens Övrigheder. Erkebispen tilböd selv at före mig hen til ham, og skjöndt jeg ikke troede, at det vilde hjælpe mig mere end de Anbefalinger, jeg allerede var i Besiddelse af, kunde jeg dog ikke afslaae et saadant Tilbud, ihvorvel Erkebispens Forsigtighed medförte nogen Langsomhed. Han paalagde mig paa det Bestemteste, at jeg ikke maatte lade mig mærke med at jeg forstod Græsk; „jeg vilde derved synke altfor dybt i Tyrkernes Agtelse"; og han medgav mig derfor

som Tolk en Græker, som kunde forstaae lidt Fransk. Min Modtagelse hos Pasjaen fremböd intet Særegent; han var særdeles naadig, og jeg erholdt den næste Dag et glimrende Bujurdí til hele Provindsen; ligeledes spurgte han om jeg ikke önskede en Kavasj eller Politisoldat til min Ledsagelse. Vel havde jeg hellere reist uden al Ledsagelse, uden al Omstændelighed; men man havde paa det Bestemteste forsikkret mig, at det var umuligt at undvære Sligt, og paalagt mig ikke at afslaae et saadant Tilbud, og skjöndt jeg ikke kunde undlade at yttre Tvivl om denne Nödvendighed, var jeg dog siden glad ved at man ikke havde agtet paa min Tvivl.

Pasjaens Serai eller Slot — det var rigtignok saa simpelt, at det snarere fortjente Navn eller Konak eller Natteqvarteer — var fuldt af en talrig Mængde Mennesker af alle Arter; man betragtede mig med stor Nysgjerrighed, og jeg har aldrig havt större Lyst til at snakke, end netop her hvor det var mig forbudet. Hos de herværende Tyrker opdagede jeg en endnu större Lyst til at optage europæiske Skikke, end i Konstantinopel. Man bar ei alene Frakke og Beenklæder af frankisk Snit, men endog Stropper under Beenklæderne, hvilket naturligviis gjorde det umuligt for dem at aftage Skoene, naar de kom ind i Stuen. Jeg kan ikke tænke mig noget större Frafald fra den tyrkiske Charakteer, end disse Stropper; Ureenlighed er efter tyrkiske Begreber en grov Synd, og nu maa man ei alene opgive at vadske sine Födder en halv Snees

Gange om Dagen, men man gaaer endog i Stuerne med de samme stövede og smudsige Sko, som man bar paa Gaden; ja man beholder dem selv naar man sætter sig paa Divanen og efter gammel Vane trækker Benene op under sig uden at tænke paa den saa naturlige Fölge, at Beenklæderne maae sprække.

Naar en Reisende kommer til en af Italiens mindste Stæder, træffer han strax en Mængde tjenstvillige Aander, der tilbyde sig at vise ham omkring, og den mindste Dreng veed Besked om alle Stedets Mærkværdigheder og om hvert et Spor der er tilbage fra Oldtiden. I lidet besögte Lande som Grækenland er det anderledes. Der har man Intet gjort for at samle og værne om Oldtidens Levninger. De ligge adspredte i mörke Afkroge, hvor de tilfældigviis ere dukkede op af Jordens Skjöd, og Ingen veed, hvor Meget eller hvor Lidet der findes af denne Art. Det er kun ved möisommelig Efterspörgsel paa de forskjelligste Steder, at man maaskee kan være saa heldig at finde Noget. I Bispegaarden havde Alle forsikkret mig, at der i Lárissa ikke fandtes det Mindste der kunde interessere mig, og jeg havde allerede opgivet alt Haab, da det tilsidst lykkedes Skolemesterens og mine forenede Anstrængelser at opdage, at Thessaliens gamle Hovedstad dog ikke er saa ganske blottet for Oldtidsminder, og jeg har ingen Tvivl om, at enhver nok saa ubetydelig Eftergravning vilde kalde nye Rester frem.

Den Höide, hvorpaa Metropolen ligger, maa have afgivet Pladsen til den gamle Stads Borg, og man

paastod ogsaa, der at have fundet store Stene som havde hört til de gamle Mure. Nu eier dette det græske Livs Hovedsæde Intet uden et Par i Murene indsatte Indskrifter, Fortegnelser over frigivne Slaver der i denne Anledning have betalt den det Offentlige tilfaldende Afgift af 15 græske Staterer eller 22 romerske Denarier (omtrent 7 Rdlr. dansk*). Paa Höiens Syd-Ost-Side laae det gamle Theater. Nu kneiser et tyrkisk Uhrtaarn over dets Spidse, men imellem fattige Hytter næsten skjult af Gruus og Ureenlighed, skjönner man endnu hele Theatrets Form, som det var udhugget i Klippen, og enkelte af Marmorsæderne ligge endnu paa deres Plads; eet af disse bærer endnu Vidnesbyrd om for hvem det i sin Tid har været bestemt; man læser derpaa den gamle Indskrift *τοῖς τεχνίταις*, d. e. for Kunstnerne.

Udenfor en af Stadens Moskeer, Myr-Bei, ligge 2 store Sarkophager, samt en Himmelkugle hvor Stjernebillederne ere afbildede i Relief. Denne har desværre i Tidens Löb lidt megen Overlast; den er halv overskaaret og gjör nu Tjeneste som Vandkar; det er næsten kun Skorpionen, Skytten og Fiskene, som Tidens Haand ikke ganske har udslettet. En afdöd larissæisk Lærd eller *λογιώτατος*, som man med stor Beklagelse savnede, havde af denne Himmelkugle sluttet, at her

---

*) Disse og de i det Fölgende omtalte Indskrifter ville, for saa vidt de ikke allerede ere bekjendte, om kort Tid blive udgivne af mig i et latinsk Brev til Boeckh.

maatte det gamle Gymnasium have staaet. — Mange lignende Oldsager findes omkring i Husene ofte uændsede og ubemærkede af Eieren, og næsten altid meget mishandlede. I en Gaard saae jeg en Sarkophag og en siddende Löve, i en anden en lille Tyche dandsende paa sin Kugle, i sin nuværende Tilstand et endnu mere talende Beviis paa Lykkens Omskiftelse, end Kuglen selv; thi hun havde mistet baade Hoved og Arme. Ved Toldhuset laae henkastet en qvindelig Torso, saa mishandlet, at Kunstens Genier neppe ville sörge, naar den engang hugges i Stykker til Kanonkugler. I en tyrkisk Beis Gaard stod en lille Marmorpiedestal, en rund Söile omgivet af 3 Qvinder, der læne Ryggen imod den. De ere klædte i den doriske Dobbeltkjole, og ziirlige gammeldags Lokker falde ned over Skuldrene. I höire Haand holder den Ene en Viinkande, den Anden en Offerskaal, den Tredie synes kun at lægge Haanden paa Brystet; men i venstre Haand holder hver af dem en Fakkel, saa at man let kommer til at tænke paa den trefoldige natlige Hekate. Dette lille Monument havde fortjent en bedre Skjæbne end at være Maal for de tyrkiske Drenges Steenkast, der neppe have ladet Spor af Ansigterne tilbage*). Med större Omhu, næsten med skinsyg Ængstelighed vog-

*) Denne tilligemed en lille siddende qvindelig Statue, maaskee en Persephone, fundet ved Landsbyen Utsjak mellem Lárissa og Túrnovo, var jeg ved den italienske Læge, Tommaso Gaudianos Hjælp saa heldig at erhverve for Hs. M. Kongen.

tede en Græker over et Basrelief der befandt sig i hans Huus. Det var et af de almindelige Gravmonumenter, der forestille en ung Mand i Færd med at tiltræde den lange Reise. Af Indskriften læste man endnu . . . *ΣΜΕΝΑΝΔΡΟΥ*. Ynglingen bar Kappe og Sværd, og holdt paa en Hest, som for sine lange Ören rigtignok snarere havde fortjent Navn af Æsel. Bag ved ham stod et Altar, hvorpaa en Dreng var i Begreb med at offre, medens en Hund og en Slange begge med lige Begjærlighed rakte sig efter det til Guderne bestemte Maaltid. Den unge Mands flettede Reisestövler vare antydede med röd Farve.

Men det rigeste Udbytte give dog maaskee Kirkegaardene, der næsten kunne betragtes som et Magazin for alle gammel-græske Steen der have en nogenlunde aflang Form, saa at de kunde benyttes til tyrkiske Gravmonumenter. Dette er fortrinsviis Tilfældet med de egentlige helleniske Gravstötter, der i talrig Mængde findes anvendte til at betegne tyrkiske Grave, ofte uden al Forandring eller Tilsætning, stundom med Tilföielse af Turbanen eller af en tyrkisk Indskrift, der staaer ganske fredelig ved Siden af den helleniske; kun hvor ogsaa et Relief var tilföiet, har Tyrkernes Had til Fremstillinger af levende Figurer undertiden sögt at udslette dette. Det var med en eiendommelig Fölelse, at jeg gjennamvandrede de tyrkiske Kirkegaarde og Skridt for Skridt læste helleniske Gravskrifter. De fleste indeholdt kun den Afdödes Navn, hvortil man i de senere Tider endnu pleiede at tilföie de Efterlevendes

sidste Farvel. En af dem havde fölgende ret smukke Epigram.

Bort fra Forældrenes Favn Dig Döden den grusomme röved,
Pótala, just som dit Liv ahnede Moderens Haab.
Viv Du var end ei ret, og Mö Du kaldtes ei længer;
Sorg Din Fader Du gav, Sorg blev Moderens Lod.

Ogsaa Architecturstykker af en lignende aflang Form ere blevne anvendte til at smykke de tyrkiske Grave. Her saae man en dorisk Hængeplade med de sædvanlige Baand og Draaber, hist et Stykke af en lille Frise med 2 Fiirspand i fuldt Löb; paa et tredie Sted en Loftsbjælke med to Cassetter, der dog ikke som paa de attiske Monumenter vare prydede med en simpel Rosett i Midten, men med mere afvexlende Forziringer, Noget som synes at have været Skik i den senere Tid, og hvorpaa jeg og siden i Metropolis saae et smukt Exempel; den ene Cassett havde her en Krands, den anden en Fugl.

D. 4de Juni. Jeg var endelig færdig med mine Forretninger i Lárissa, og kunde nu fortsætte min Reise i al tilbörlig Orden ledsaget af en tyrkisk Drabant. Var det mig allerede ubehageligt, at man havde paatvunget mig et saadant Fölgeskab, blev det mig endnu ubehageligere, at han efter sædvanlig Viis lod vente paa sig uagtet jeg oftere havde sendt Bud efter ham, og da Solens Brand allerede blev fölelig, besluttede

jeg at ride alene i Forveien, halvt i det Haab, at han skulde være for magelig til at fölge mig.

Túrnovo ligger omtrent 3 Timers Vei Nord for Lárissa; en bred Kjörevei, maaskee den skjönneste jeg har seet i Tyrkiet, forbinder disse Stæder. Her kunde jeg derfor möde tyrkiske Stadsvogne fulde af Qvinder og ledsagede af en Skare sorte Slaver. Dog endnu mere fornöiede det mig at see de thessaliske Bönder med deres store bredskyggede Hatte. Det var de samme som Oldtidens Thessaler havde baaret; jeg kjendte dem fra de gamle Mönter. Det er ikke fiint florentinsk Straaarbeide; Sligt vilde kun hjælpe lidet imod den græske Sol; disse Hatte ere flettede af tykke Siv, eller vel endog af Vidier. Og dog mangle de ingenlunde Nethed og Ziirlighed i Formen; selv deres overordentlige Störrelse giver dem en Ynde mere; det er den smukkeste Maade at bære en Solskjerm paa. — Omtrent en Fjerdingvei fra Lárissa, noget til Höire for Veien ligger den tyrkiske Landsby Joánnuli. Paa dens Kirkegaard opsögte jeg en hellenisk Indskrift, som Skolemesteren i Lárissa havde omtalt for mig. Den havde lidt meget af Tiden og var, som det saa ofte er Tilfældet, vendt om, saa at den var saa meget desto vanskeligere at læse. Det var et Stykke af en Liste over Seirherrer i de gymniske Lege. Den flade Landevei skjænker kun liden Afvexling: en Brönd midt paa Veien, hist og her en lille tyrkisk Landsby; men man har ei engang den Glæde at see, at Menneskene ogsaa ret taknemmelig have benyttet dette rige

Kornland, thi over det Halve ligger udyrket og giver kun Qvæget Föde. Tæt ved Túrnovo reise sig nogle tynde Popler, og man kommer over et bredt sandigt Flodleie. En lang Bro med 12 eller 15 Buer vidner om at her til visse Tider maa löbe en mægtig Flod; nu var Leiet aldeles tört, og svarede vel til sit nuværende Navn Xerági, d. e. den törre Flod*). Jeg har sjelden seet noget hæsligere i Naturen end dette brede gule Sandleie, og jeg kunde neppe troe mine egne Öine, at det var den Flod, som Homer berömmede i Iliadens 2den Sang V. 751 ff. med disse Ord:

„. . . Ved den yndige Flod Titaresios Marken de dyrke:
Ud i Penios den gyder sin smukt henrislende Vandström,
Aldrig den blander sig dog med Penios' sölverne Hvivler,
Ovenpaa Vandet den skyder sig hen livaglig som Olie,
Da den af Styx er en Arm, ved hvilken der sværges saa rædsomt".

Floden Titaresios eller Eurotas udspringer paa Olympens Vestside. Det er den der löber forbi Alassóna og vander den smukke Bjergdal imellem Titaros-Ryggen og det betydeligere Bjergland imod Nord-Vest. Ved Damási bryder den igjennem et Bjergpas ind i den thessaliske Slette, og navnlig der kan den med Rette kaldes en smuk Flod. Ved Túrnovo er den aldeles tör, og den vilde kun i Vintertiden kunne naae Penios, hvis den ikke endnu fra Nord optog en betydelig Kilde, som jeg snart skulde passere under Navn

---

*) Egentlig Ξηράκι.

af „det sorte Vand". Jeg har ikke selv besögt dens Udlöb i Penios, og kan ei sige, hvorvidt Homers Iagttagelse stadfæster sig, at det klare Kildevand, sort som om det kom fra Underverdenes Floder, skulde svömme oven paa den större Flod, hvis mindre klare hvidagtige Vande Digteren benævner som en Sölvström*). Nyere Reisende ville ikke have bemærket noget Saadant.

Navnet Túrnovo eller Túrnavo **) er af fremmed Oprindelse; i Bulgarien skal der findes en Stad af samme Navn. Den roses i Almindelighed for sit sunde og behagelige Klima, idet Bjergenes Nærhed mildner den trykkende Hede paa Sletten. Den har för været betydeligere end nu, og navnlig er den tyrkiske Befolkning her som i hele Thessalien — Lárissa, Tríkkala og Garditsa ere maaskee de eneste Undtagelser — meget aftaget. Den gjorde Indtrykket af en vidtlöftig, men aldeles öde Landsby. Jeg tog ind i Metropolen — thi ogsaa Túrnovo har sin Bispegaard, en Art Annex eller anden Residents for Erkebispen af Lárissa — og blev der modtaget af min Kavasj, der ventede mig, stadselig pyntet med en röd Tröie og en hvid Fustanelle, smögende sin Pibe med hele en tyrkisk Militærs Værdighed. Túrnovo synes ikke at indtage

*) Thi dette er naturligviis den rette Opfattelse af Homers Ord, skjöndt allerede Strabo misforstod dem, som om Penios' Vand var det reneste, og Titaresios' derimod „fidtet, fordi det var blandet med et eller andet Stof." Smlg. Leake Northern Greece III, p. 395.

**) *Τούρναβος*.

nogen gammel Stads Plads, og Ruiner fra Oldtiden ere ikke at finde der; men da det i Middelalderen var den eneste betydelige Stad i Egnen, samledes her Materialier fra alle de omliggende Stæder, og der er ingen Tvivl om at Leake*) har Ret i at her findes mange Levninger fra Oldtiden omkring i private Huse; men det er naturligviis vanskeligt at opdage dem. Mig kunde man Intet vise uden de Indskrifter, som befandt sig i Metropolen og i det udenfor Byen liggende Athanasios-Kloster. Paa en af disse Indskrifter læste jeg Navnet *Phalanna*, en oldhellenisk Stad, som synes at have ligget Nord-Ost for Turnovo paa Olympens yderste Forhöider ved det nuværende Karadsjóli. Paa en anden Indskrift fandt Leake**) Navnet *Metropolis*; denne Stad synes at have ligget ved Kastrí lidt Syd for Túrnovo.

Middagen og en Deel af Eftermiddagen var gaaet med under Afskrivningen af Indskrifterne; vi maatte ile, hvis vi skulde naae Alassóna endnu denne Aften, og den stakkels Tyrk maatte ride saa hurtigt, at han neppe kunde holde Ilden i sin lange Pibe. Veien gik næsten umærkelig opad, eftersom den nærmede sig Bjerget. Efter henved to Timers Ridt springer en mægtig Kilde ud lige fra Bjergets Rod og danner en lille Sö foran samme. Frodige Enge omgive den, hvori Köerne staae i Græs til Bugen; höie Siv reise sig op af det klare Vand, og hvor det samles til en Flod,

---

*) Northern Greece III, p. 356.
**) Sammesteds p. 371.

brede store Plataner deres Skygge over den. I en lang Strækning fölger Öiet Træerne, der betegne Flodens Löb indtil den forener sig med Penios. Paa den anden Side lidt oppe paa Skraaningen af Bjerget ligger den lille Landsby, som Tyrkerne efter Kilden give Navnet *Kara-deré-kjöi*, d. e. den sorte Söes By, Grækerne kalde den *Liágara;* til Höire skimtedes i nogen Afstand det lidt större *Karadsjóli.* Fra Liágara gaaer Veien i et steilt Zigzag op over den Bjergryg, som Olympen udsender imod Vest, og som man i Almindelighed antager for de Gamles *Titaros.* Den thessaliske Slette forekom mig aldrig saa smuk som denne Aften, og det var mig næsten som en gammel Ven, jeg skulde skilles fra, da jeg stod paa Bjergryggens överste Kam og skulde stige ned paa Alassónas Höislette. Vi havde endnu et godt Stykke til Byen, og det var mörk Nat inden vi naaede den. Jeg og min Tjener ilede forud, og Agojaten og Kavasjen vare langt tilbage, da et Par Skikkelser, der löb hen over Marken, bragte min troe Dimitrios paa Tanken om Rövere og fik ham til at raabe efter de Tilbageblevne. Saasnart det viste sig, at Rytteriet var 4 Mand stærk, svandt naturligviis al Frygt for Overfald, og vi naaede Byen i god Behold. Men det var Nat, Alt var lukket, og vi vidste ingen Vei; endelig mödte vi et Par Tyrker; vi spurgte dem om Bispegaarden; Ingen af dem vidste Veien; i saa stor Ære holder man den græske Erkebiskop. Endelig kom en græsk Dreng der förte os derhen. Erkebiskoppen var vel fraværende, han opholdt sig i det

nærliggende Tsjeritsjani: men en gammel Kone var endnu tilstede som Husets Vogterske, saa at vi omsider kom under Tag.

D. 5te Juni. Alassóna har bibeholdt sit Navn i næsten 3 Aartusinder; thi allerede Homer omtaler „den hvide Stad *Oloosson*" *). Strabo og Flere efter ham udlede Tillægsordet „hvid" af den hvidagtige lerede Jordbund. Dog Jordens Farve her er ingenlunde hvid, men stærkt mörkebruun, og det er jo heller ikke Landet, men Staden, som kaldes hvid. Denne Hvidhed har neppe været noget Særegent for Oloosson; den har vistnok deelt den med de fleste andre Bjergstæder; thi hvo har været i Bjerglande og ikke bemærket, at hver en lille By, den være nok saa usselt og slet bygget, naar den sees i Afstand, træder frem som et lyst og glimrende Punkt paa de mörke Bjergskrænter?

Den nuværende Stad Alassóna, Hovedstaden i den frugtbare Höislette, som vandes af Titaresios-Floden og de mindre Bække der udgyde sig i den, ligger i den inderste Krog af Sletten lige ved Foden af Bjergene. Den omtalte Flod löber midt igjennem den og forener sig netop her med en mindre vestligere Bjergström. Imellem begge de smaa Floder hæver sig en steil Höi lige over den nuværende By, bagtil ved en Indsænkning afsondret fra det höiere Bjergland.

---

*) Iliad. 2, 739.

Dette har upaatvivlelig været den gamle Stads Plads, skjöndt intet Spor fra Oldtiden er tilbage, og kun nogle elendige Mure fra Middelalderen charakterisere det som en Fæstning. Nu staaer der et Kloster for den hellige Jomfru. I Kirkens og Klosterets Mure findes indmurede forskjellige antike Marmorstykker og Indskrifter; men ingen af dem minder om det gamle Oloosson. De skulde ogsaa efter Munkenes Sigende være bragte did fra det 3 Timers Vei imod Nord-Vest bortfjernede *Vovála*, som af Leake antages for det gamle *Azoros*. Ogsaa i Byen selv findes flere Indskrifter, saavel i dens 2 Kirker, som ved Hovedspringvandet; men ingen af dem frembyder synderlig Interesse. De ere alle Fortegnelser over frigivne Slaver.

Efter megen Sögen lykkedes det mig endelig at opdrive en Agojat til Fortsættelsen af Reisen. Det var en Skomager i Byen, der bar det besynderlige Navn Naso. Han havde gode Heste og vilde ride til Tríkkala, 15 Timers Vei, i eet Træk. Jeg önskede derimod at dele denne Reise; men det varede længe inden han kunde fatte, at Sligt var muligt, og at hans Heste hverken lede Noget ved at gjöre Reisen langsommere, eller han selv ved at faae en forholdsmæssig höiere Betaling beregnet efter Dagene.

Kl. 9 efter den tyrkiske Beregning, d. e. 3 Timer för Solens Nedgang, forlod jeg Alassóna for i Morkningen at naae Domenikó, hvor jeg vilde overnatte. Den lige Vei gaaer over Aratosívia; men jeg vilde besöge en gammel Borg, som efter Sigende skulde befinde

sig lidt sydligere ved Velsiníko. Der var imidlertid Intet at finde. En Tordenskylle kjölede den antiqvariske Interesse, og Domenikós uhyggelige Chan var slet skikket til at vække den igjen.

D. 6te Juni. Domenikó ligger paa den nordlige Skraaning af Titaros-Bjerget, og Morgensolen viste mig en herlig Udsigt over den brede Floddal: hist og her dukkede en lille Landsby op ved Flodens Sölvström, og paa den anden Side reiste sig nögne mægtige Bjerge. Lidt udenfor Byen imod Östen ligger den hellige Georgs Kirke paa en lille Höi der efter sin Form og Beliggenhed maaskee nok kunde have baaret en gammel Stad. Kirken udmærker sig ved en ualmindelig Rigdom paa antike Indskrifter. En af disse har særegen Interesse*). Det er et aabent Brev fra den romerske Feltherre T. Quinctius Flamininus til Staden *Kyretiæ*, hvori han skjænker denne Stad de Eiendomme, der ifölge Confiscation paa Grund af fjendtligt Forhold vare tilfaldne Romerne. Af denne Indskrift har man vel med Grund sluttet, at det gamle Kyretiæ laae her. Nogle slette Gravrelieffer findes i Kirken selv og ved det nærliggende Vandspring. I Staden selv laae foran et Huus et stort Gravmonument, hvor 2 Mænd indhyllede i Kapper saaes afbildede. Den store Marmorblok var paa ægte tyrkisk Viis væltet

---

*) Leake Northern Greece n. 174. Boeckh Corp. Inscr. n. 1770.

aldeles om, saa at man ikke kunde see det Fremstillede; nu gjorde den Tjeneste som Bænk.

Min idelige Efterspörgsel om gamle Fæstninger i Omegnen blev næsten altid utilfredsstillet; man vidste Intet uden „den prægtige Fæstning Damási", som laae 3 Timers Vei sydligere. At der bagved Molóงusta skulde ligge nogle Ruiner, derom havde man et ubestemt Sagn, og det længere bortfjernede Vlachoiánnis*) kjendte man vel, „men der var ikke Noget at see; det var jo kun en Graasteensfæstning som var opfört uden Kalk" **). Disse Ord burde vel have overbeviist mig om at det netop var de omtalte to Stæder, jeg skulde have besögt; men jeg vilde nödig opgive det saa meget lovpriste Damási, og bestemte dette som mit næste Hvilested.

Morgenen var gaaet hen med at afskrive Indskrifter, og da vi endelig kom paa Hestene udbredte den trykkende Formiddagshede en sövnig Ro over alt Levende og Livlöst. I Mológusta sov Alt; det var neppe muligt at opdrive en Drik Vand, endnu mindre naturligviis en Veiviser til Borgen i Bjergene. Jeg red derfor strax videre ned ad Titaresios - Dalen og lod stundom Hesten fryde sig ved at vade igjennem den lave Flods kjölige Bölger. Jeg ahnede ikke, at jeg forstyrrede en talrig, men taalmodig Slægts Fred, för jeg mödte en gammel Præst, som barbenet og i Pjalter

*) *Βλαχο-ιωάννης.*

**) *Γυφτόκαστρο - - χωρὶς ἀσβέστιου.*

gik op ad Strömmen med et Næt i Haanden for at opfange de smaa Fisk, der kunde komme ham imöde. Han hentede sin Middagsmad, sagde han. Lidt længere nede ligger Landsbyen Damasúli, og hvor Bjergene fra begge Sider nærme sig tæt til hinanden, saa at Floden Floden löber igjennem et snevert Pas eller Bogaz, der ligger det yndige Damási*). Det er en smuk lille Afkrog imellem Bjergene, hvor Floden ledes i flere Render for at vande Haverne og drive en Mölle, medens en rig Væxt af Plataner og andre Træer overskygge de venlige Vande. Dette Tsjiflik tilhörte fordum Velí Pasja; nu veed jeg ikke hvilken Tyrk der stundom kommer hid for at glæde sig over Naturens Skjönhed. At han har Sands derfor, viser den smukke Kjösk midt i Haven; det er et stort aabent Lysthuus med et pladskende Springvand i Midten og Marmorbænke langs med Siderne. Landsbyen selv tæller neppe 20 Huse; men dens Beliggenhed midt i Passet paa den alfare Vei fra Lárissa til Domenikó og Alassóna gjör den til et meget besögt Sted, og der mangle aldrig Gjester i Chanen. Man havde just slagtet et Faar, som vi ankom; den Dag behövede vi altsaa ikke at leve af Æg og Skjör-Ost. Det var en Glæde baade for Tyrken og for min græske Tjener, hvis oplyste Aand havde bragt ham til at indsee, at mange ærlige Folk spise Kjöd hele Aaret igjennem, hvorfor han ogsaa, i det Mindste naar han ikke var hjemme, vilde

---

*) Δαμάσιον.

fritage sig for Fasten: ja han kunde undertiden ikke tilbageholde sin Spot over Agojaten, Mester Naso, som i denne Henseende var saa samvittighedsfuld, at han aldrig drak af samme Glas, end sige brugte samme Gaffel, som Nogen af det övrige Selskab. Ogsaa for mig var Kjödsuppen en velkommen Tidsfordriv i den halve Dag jeg maatte tilbringe uvirksom i Damási. Mester Naso havde nemlig fölt Hedens bedövende Magt saa stærkt, at han havde tabt min Parapluie underveis. Han var redet tilbage for at lede efter den, og först henimod Aften kom han tilbage, naturligviis uden Parapluie.

Havde jeg smigret mig med det Haab at finde nogen Beskjeftigelse i Oldtidens Rester, da blev dette Haab i en sjelden Grad skuffet; thi medens Pladsens Vigtighed gjör det mere end sandsynligt, at her har staaet en gammel Stad, maaskee Mylæ, ere dog faa Steder fattigere paa Oldtids-Levninger. Borgen ligger paa en betydelig Höi lige over Floden og Landsbyen; de stærke Mure med deres fiirkantede Taarne höre til de bedst bevarede Levninger fra Middelalderen, og det har ikke undret mig, at Grækerne betragtede det som noget Udmærket, men vel, at Oberst Leake*) har kunnet troe, at en saadan Bygningsmaade af smaa Brudsteen og Kalk kunde stige op til Oldtiden, og at Hellenerne i denne Egn af Thessalien have havt for Skik at bygge lige saa slet som

*) Northern Greece IV, p. 314.

Byzantinerne. Sandheden er, at der i denne Egn næsten Intet er tilbage fra den egentlige Oldtid. I Byen selv fandt jeg kun nogle ubetydelige Gravskrifter i et Privathuus og ved Kirken.

D. 7de Juni. Ved den förste Solstraale vare vi stegne til Hest. Reisens förste Maal var Grizáni paa Bjergenes Sydside. Dette var neppe 4 Timers Vei over Bjergene, men man havde besynderligt nok faaet os til at troe, at det var langt tjenligere at ride uden om Bjergene, hvorved vi rigtignok bestandig rede paa Sletten, men ogsaa bestandig i en brændende Sol, og gjorde Veien 2 Timer længere. Det gik da ned af Titaresios-Dalen, der begrændses af lave Höie paa begge Sider. Vi vare snart ude af Passet og befandt os atter i Randen af den thessaliske Slette. Det gik dernæst imod Sýd bestandig med Bjergene paa höire Haand, og snart befandt jeg mig i det andet Pas, hvor Penios-Floden træder ind i Sletten. Det förer Navn af Kalamáki; en tyrkisk Dervéni er sat til dens Beskyttelse; thi her gaaer Landeveien mellem Lárissa og Tríkkala. Det er betydelig bredere end Passet ved Damási, navnlig paa den venstre Side af Floden. En smuk nylig opbygget Chan skaffede os et velkomment Hvilested; tidligere var her kun et stort Platantræ, under hvis Skygge den Reisende sögte Ly, og hvor Kromanden havde leiret sig med sit Viinfad og sine Oliver. Ogsaa i Thessalien gaaer man fremad! Ved Zarko, lidt til Höire, laae en gammel Borg; men den brændende Hede

var nær ved at qvæle os; vi ilede igjennem Landsbyen Zygióti lige til Grizáni for at holde Middagshvile under Chanens Tag.

Ovenover Landsbyen hæver sig en höi Bjergryg, paa hvilken sees en betydelig Fæstning fra Middelalderen, og nedaf Skraaningen strække sig mægtige Muurlinier, Underbygninger og Forskandsninger for Veien derop. Ligesom Muurværket aldeles tilhörer Middelalderen, saaledes viser ogsaa Borgens uhensigtsmæssige Beliggenhed midt paa en lang eensformig Bjergryg, at det ei kan have været en antik Stad. Mit Fölge sov, medens jeg gik ud paa Opdagelser. En Græker traf mig og tilböd strax at vise mig Alt hvad han kunde. Hans Iver var exempellös, men der var desværre Intet at finde. Han ilede afsted uden at ændse Middagsheden, og jeg kunde ikke fölge ham hurtig nok; „heideh, heideh!" raabte han bestandig, og skyndte paa mig som paa en Hest. Var det ikke höfligt, var det dog moersomt, og jeg var langt fra at önske ham mindre ivrig. Den hellige Dimitrios' Kloster ligger paa Skrænten tæt over Byen; Munkene sov til Middag nede i Staden; men de maatte vækkes, og da de selv ikke vilde fölge mig derop, maatte de udlevere os Nöglen. Klosteret var for 2 Aar siden blevet nyt opbygget; 2 byzantinske Halvsöiler og et Stykke af en antik dorisk Söile udgjorde dets Museum; langt hellere betragtede jeg den lille Kilde og den deilige Skov af blomstrende Granattræer, som omgav Klosteret.

Mester Naso havde sovet sin Middagssövn, men

havde dog ikke glemt den brændende Sol paa Landeveien; han syntes, at det var meget mageligere at sidde og flikke Sko i Alassóna end at ride Landet om som Agojat, og erklærede, „han vilde hjem; jeg maatte selv see til, hvor jeg kom videre". Om det var mine Ord om Kadien, eller Kavasjens Nærværelse, eller min Tjeners hemmelige Löfte om Drikkepenge, hvis han gav sig til Taals, eller Alt tilsammen, der stillede Opröret hos ham, veed jeg ikke; men et Par Timer senere befandtes Rytteriet paa ny paa Veien til Kalabakka. — Veien gik langs med Foden af Bjergene, hvis Hovedmasse blev liggende til Höire, et mægtigt Forbjerg reiste sig umiddelbart til Venstre for Veien, og paa dettes yderste Spidse imod Vest skimtedes Ruinerne eller snarere Beliggenheden af den oldhelleniske Borg over Kolokotó. Bjergene ere for det Meste raae Steenmasser næsten uden alt Planteliv; men ved deres Fod udbrede sig frugtbare vandige Enge. I en Afstand af omtrent 2½ Time fra Grizáni udbreder sig fra Bjergets Fod Syd efter en milelang Sump, som bærer Navnet *Syr-Papás.* Den er fuld af Siv og skal paa sine Steder have en betydelig Dybde. Hist og her sees i Vandet store tilhugne Stene. Er vel her, spurgte jeg mig selv, en af Oldtidens Stæder sunken ned i det döde Hav ligesom Sodoma og Gomorra? da har dens Straf været haardere endnu; thi selv dens Navn kjendes ikke mere! Saasnart Sumpen var passeret, steg jeg op over en steil stenig Bjergryg, og befandt mig snart paa en höiere liggende Slette. I denne Egn skulde der

ligge en mærkværdig Sö, som havde lunkent Vand og et Slags Fisk med Haar paa; her skulde der ogsaa findes helleniske Ruiner ved det gamle Gardíki*).

Saa ofte havde man talt til mig om prægtige Oldtidsborge, og naar jeg kom derhen havde jeg kun fundet usle Fæstninger fra Middelalderen. Alassóna, Domenikó, Damási og Grizáni havde jeg i denne Hensigt besögt næsten uden al Nytte. Indskrifterne kunde maaskee have givet den Lærde et interessant Stof, hvis de ikke allerede tidligere vare bekjendte; men af Oldtidens Stæder havde jeg ikke fundet Steen paa Steen tilbage, ikke fundet det Mindste, der kunde bringe mig hine Tiders Leven og Væren nærmere til Anskuelsen. Jeg havde allerede opgivet at finde noget Saadant i Thessalien, og betragtede næsten den hele Reise som spildt. Hvor stor var da ikke min Overraskelse, da jeg her pludselig fandt en af de herligste og interessanteste helleniske Borge, jeg nogensinde har seet! Markerne vare næsten heelt oversaaede med en Mængde af smaa sönderslagne Steen, der vidnede om at Plougen ikke altid havde gaaet der. Dette er ofte det förste sörgelige Kjendetegn paa en gammel Stad. Ikke som om slige usle Brokker vare Levninger fra Hellenernes Bord; det er kun Krummer af Krummerne, og minder ei om

*) *Τὸ παλαιὸ Γαρδίκι.* Dette Navn, som findes paa mange Steder i Grækenland, er af slavisk Oprindelse. Den samme Stamme kommer igjen i pommerske Navne, som *Stargard*, og i vort Sprog i Ordet *Gaard.*

Hellenerne, men om deres Efterfölgere. Disse gjorde sig ei den Uleilighed at bryde nye Steen, ja ei engang at benytte de store tilhugne Blokke, de forefandt; de have sönderslaaet dem med Vold, for af Stumperne at opföre usle Brudsteenshuse, der naturligviis ved den förste Modgangsstorm bortveiredes som en Hob Avner. Saaledes er det ogsaa gaaet med Middelalderens By Gardíki. Af Hellenernes tusindaarige Borg er der Mere tilbage end af den. Imellem nogle neppe kjendelige Huusruiner staaer endnu, skjöndt i ynkelig Forfaldstilstand, Kathedralkirken med dens Piller og Buer, og neden for Höien staaer en anden mindre Kirke; men af den helleniske Stad sees hele Murens Linie, og navnlig paa Höiens överste Deel ere Levningerne betydelige.

Staden er, som saa mange andre helleniske Stæder, bygget paa en Höi hvorfra 2 Arme ligesom Benene i en Trekant strække sig nedad; Ringmuren indeslutter Höiderne og den mellemliggende Dal, samt saa meget af Lavlandet, som der var bebygget. Muren er omtrent 4 Alen bred, opfört af regelmæssige Qvadersteen; den ydre og den indre Væg ere, som sædvanligt, forbundne ved Bindemure, og Mellemrummene opfyldte med Smaasteen. Muren forskandses af stærkt fremspringende fiirkantede Taarne. Paa Sydsiden seer man ogsaa en af Portene. Den er kun 5 Fod bred og bygget ganske efter den gamle Befæstningskunsts Love, der vilde, at alle Vaaben skulde rettes imod Angriberens höire Side, som Skjoldet ikke kunde beskytte. Derfor reiser et Taarn sig

lige udenfor Porten til Höire for den Indtrædende, og Porten selv har en skjæv Retning til Venstre, saa at man kun kan komme ind ved at gjöre mere end en halv Omdreining. Det er bestandig den höire Side, man giver blot, og man kommer tilsidst næsten til at vende Ryggen til de paa Taarnet opstillede Forsvarere; det er ligeledes den höire Side, der först gives blot, naar man er kommen igjennem Porten. Os vilde Fordelen af en saadan Bygningsmaade forekomme höist ubetydelig; men hvor Alt kom an paa Haandgemænge og Kamp med Sværd og Skjold, fik ogsaa Sligt sin Vigtighed. Lignende skjæve Porte ere ingenlunde sjeldne i de oldhelleniske Stæder; Thessaliens og Boeotiens Borge frembyde flere Exempler derpaa; og hvo veed om ikke den fra Homer saa bekjendte *skæiske* Port ved Troia netop var af denne Art.

Endnu mærkværdigere ere Muurlevningerne paa Borgens överste Tinde. 2 fiirkantede Taarne tæt ved hinanden staae endnu i en Höide af over 10 Alen. De tilhöre maaskee en ældre Tid end den övrige Muur; thi Stenene ere ikke fiirkantet tilhugne, men skaarne i de forskjelligste mangekantede Figurer, stundom endog med et rundt Snit. Stenenes nöiagtige Tilhugning og deres ringe Störrelse berettige os dog ikke til at tillægge dem nogen overdreven Ælde. Ovenfor disse Taarne vise de mangekantede Stene sig i betydelig större Former; Blokke, omtrent 9 Alen i Qvadrat, men kun 3 Qvarteer brede, staae opreiste som Murens ydre Beklædning. Borgens överste Port er ogsaa anlagt

efter den nys omtalte Befæstningslov. Man kommer kun ind ad den ved at gaae heelt rundt om Taarnet med höire Side vendt imod det. Porten er over 5½ Fod bred, men dens Dybde er kun lidt over 2 Fod, og den var dækket af en eneste stor Overligger, som er faldet ned fra sin oprindelige Plads, men ligger ubeskadiget ved Siden. Portflöie og Laase ere vel forsvundne, men dog see vi endnu i Dag saa klart som muligt, hvordan de Gamle have stænget for Porten. I Stenen til Höire for den Indtrædende er indhugget en lille Fordybning der öiensynlig var bestemt til at modtage den nedsænkede Slagbom.

Tæt under Borgens överste Spidse ligger den mærkværdige Sö, for hvis Skyld man havde fört mig hid; thi Fæstningen ændsede jo Ingen. Det er en dyb cirkelrund Tragt, saa lille at den snarere kunde kaldes et Hul end en Sö. De rödlige Fjeldvægge ere snart aldeles glatte, snart bevoxede med Buske der give det Hele et herligt malerisk Udseende. Dybt nede ligger det ubevægelige Vand, som en Cisterne, Naturen selv havde dannet til Brug for Stadens gamle Beboere. Den har fuldkommen Udseendet af et indsunket Krater, og skjöndt det græske Fastland ellers kun bærer faa Spor af Vulkaner, synes dog Phænomener som dette og den nysomtalte Sump Syr-Papás, ja selv Tempedalens Gjennembrud ikke at tilstede nogen anden Forklaring.

Men hvad Navn bar denne Stad i Oldtiden? Ingen Indskrift siger os det, og kun Gjetning kan lede os.

Leake og efter ham alle Andre benævne den *Pelinnæon*; dog denne Stad har snarere ligget ved Kolokotó, naar vi holde os til Strabo, som siger, at den laae paa venstre Side af Penios, og at Ithome laae i en Fiirkant imellem Trikka, Metropolis, Gomphi og Pelinnæon; Gardíki ligger alt for langt borte fra Floden, og danner med de omtalte Stæder langt mindre en Fiirkant, end Kolokotó. Navnet synes altsaa indtil videre ikke at kunne bestemmes.

Den frembrydende Nat forböd mig at dvæle længere imellem disse mærkværdige Rester, der saa uventet vare dukkede op for mig, ei alene som en Oplysningens Stjerne i Historiens Nat, men for mig ogsaa som en Haabets Stjerne, der gav mig Mod og Lyst til at fortsætte min Vandring. Vi skulde tilbringe Natten i den en halv Times Vei bortfjernede Landsby Kirtsjín. Jeg red imellem store Flokke af Heste og Hornqvæg der dreves hjem til Staldene. Let og ziirligt löb de guulbrune Köer med de hvide Sokker hen over Marken, og de plumpe sortegraae Böfler vraltede ganske fredeligt imellem dem; det syntes som om den græske Bjergluft havde gjort dem tammere og mindre; de manglede ganske det vilde Udseende, de frygtelige rullende Öine og de knortede fordreiede Lemmer, som ere Særkjendet for de afrikanske Böfler.

I en ubetydelig Landsby som Kirtsjín var naturligviis ingen Chan at vente. Min Kavasj maatte henvende sig til den tyrkiske Befalingsmand for at forlange os indqvarterede eet eller andet Sted, hvilket efter stor

Anstrengelse endelig skete. I Kirken skulle findes nogle ubetydelige antike Brudstykker*); jeg opdagede hverken dem eller noget andet Mærkeligt i Staden.

D. 8de Juni. Det var atter denne Dag en brændende Hede, og skjöndt jeg var brudt op i Dagbrækningen, har jeg dog sjelden været mere udmattet af nogen Reise, end da jeg efter 6 Timers Ridt endelig naaede til Kalabakka. Veien gik for störste Delen over Sletteland; Bjergmassen blev liggende til Höire, og kun to Gange strakte sig en lille Green af Bakker hen over Veien. Snart viste sig i det Fjerne de underlige takkede Omrids af den mörkeblaae Bjergmasse, der var Reisens Maal. Hvo maatte ikke strax gjette, at det var den, der gjemte de sælsomme Klostere, som man har givet Navn af de „svævende" eller „Meteorerne"**). Efter at man er kommen igjennem Landsbyen Kovéltsi, komme Bjergene atter nærmere. Den sorte Klippemasse, spaltet som til Mure og Taarne, laae lige for mig; til Höire paa et af de höieste Punkter viste man mig den hellige Stephanos' Kloster. Ved Klippernes Fod, hvor Landet begynder jevnt skraanende at strække sig ned imod Sletten, ligger Landsbyen Kalabakka. Den skjönne vandrige Skraaning er vel dyrket, og Kornmarker afvexle med Viinhaver, men over det Hele strække sig Alleer af Morbærtræer; thi

*) Leake Northern Greece IV, p. 287.

**) *τὰ μετέωρα.*

Silkeavl er Landsbyens fornemste Næringsvei. Disse Træer vise ogsaa strax, at de ere traadte i Nyttens Tjeneste; den idelige Kapning har berövet dem deres skjönneste Prydelse, og nu staae de fattige og række de kullede Arme i Veiret ligesom Armstager.

Indbyggerne i Kalabakka ere berygtede for deres Slethed. De tale Græsk, men charakteriseres dog som en Blanding af Albaneser, Vlacher og Ægyptere eller Zigeunere. Staden ligger vel paa den store Landevei til Joánnina; men Gjestgiveriet kunde dog ikke svare Regning, og Chanen var lukket. En Mand af Byen tilböd os sit Huus, hvis vi vilde tage til Takke med fattig Leilighed; thi Huset var rigtignok heelt fuldt af Silkeorme. Dog der var endnu eet Rum ledigt, hvor jeg kunde være sikker for Middagssolen, og da Aftenen kom, bredte jeg mit Teppe i Gaardsrummet, og sov trygt i den store Höisal, hvor den sjernefulde Himmel var mit Loft og den lyse Maane min Natlampe.

Kalabakka eller Stagús*), som den ogsaa kaldes, er et gammelt Bispesæde, og dens störste Mærkværdighed er den skjönne gamle Kathedralkirke, en treskibet Basilika med antike Söiler. Midt i Hovedskibet staaer en stor Marmorprædikestol, en Ambon af den ældgamle Form, ligesom den, Paulus Silentiarius beskriver i Sophia-Kirken. To Trapper lige over for

*) *Σταγούς*, formodentlig oprindelig *εἰς τοὺς ἁγίους*, „til de Hellige", eller til Munkene i de nærliggende Klostere, Meteorerne.

hinanden före op til den, og fire Söiler bære Himmelen, hvis smukke hvide Marmor havde fortjent at bearbeides af en bedre Kunstner. To af disse Söiler vare af verde antico; de vare Byens Stolthed; thi en Englænder skulde engang have budt 5000 Species for den ene af dem. I Kirkens Forgaard findes nogle ubetydelige og næsten ulæselige Indskrifter. Andre Indskrifter findes ved Byens fornemste Springvand og ved den tilstödende Kirke for Johannes den Döber og Charalampos. Den ene af disse har Staden *Æginion* sat til Ære for Keiser Septimius Severus og hans Sön Caracalla*). Den gamle Stad Æginion er altsaa at söge et Sted i Nærheden; hvor Landsbyen Kalabakka nu staaer, kunde det ikke falde de Gamle ind at lægge nogen By.

Naar jeg tænker paa den thessaliske Slette, hvor den ligger kjedelig og uskjön midt i den prægtige Ramme af maleriske Bjerge, forekommer den mig ofte som en tom Glaskapsel i en kostbar Guldindfatning; Glasset er der, men Haarlokken, der ene skulde give det Interesse, er forsvunden. Saaledes ogsaa i Thessalien: Kunstens Værker og Alt hvad Menneskets Haand lagde ind deri, har Tiden rövet; men Indfatningen straaler endnu i sin naturlige Glands. Alle Thessaliens Bjerge udmærke sig ved landskabelig Skjönhed. Dog er det navnlig to Steder, der i denne Henseende beile til Krandsen tilligemed Verdens meest berömte Egne,

---

*) Leake Northern Greece n. 7.

de to Steder, hvor Floden træder ind i Sletten og hvor den træder ud deraf, Meteora og Tempe; som en fiin Sölvkjede hænger Floden imellem disse to Rosetter af straalende Brillanter. Tempe i sin simple klassiske Storhed er som Mandens fuldendte Gjerning; Egnen om Meteora med den rige skjönne Udsigt over frugtbare Sletter og farverige Bjerge og med de höie spögelseagtige Klippemasser, er som Barnets brogede Drömme. Aldrig har jeg seet Noget i Naturen der mere kunde kaldes sært og besynderligt, end disse sorte taarnagtige Klippeblokke, og jeg undrede mig kun endnu mere over Menneskene, som have gjort dem til Piedestaler for endnu sælsommere Boliger. Den sorte Steenmasse er tydelig sammensat af lutter mindre næsten runde Steen; men den er overordentlig haard, og det er kun ringe Stykker, som Vinterens Regnskyl formaae at nedrive. Lodrette som Söiler hæve de sig fra Jorden stundom i en Höide af henved 1000 Fod, og vel maae de synes spögelseagtige, naar man ved Nattetid bevæger sig imellem dem. Men i Uveir, naar Himmelen er sort og truende, maa det Hele faae Udseende af en uhyre Drypsteenshule, fra hvis Bund de sorte Klipper reise sig som mægtige Stalaktitsöiler. Da jeg saae Egnen, straalede den reneste Sommersol derover, og de skjönne Skove, der omgive Klipperne og snoe sig op af dem som Vedbenden af Borgruinen, de rige smilende Marker, Klostrene, Landsbyerne, Floden, den uovertræffelige Afvexling i Alt viste mig et af Jordens skjönneste Landskaber.

Ved Siden af Monserrat og Athos kunne Meteorerne passende nævnes som den tredie Samling af Bjergklostere i Europa; men deres Beliggenhed er langt sælsommere end hines og vidner ikke blot om Lyst til at trække sig tilbage fra Verdens Larm, men ogsaa om haarde Nödens Tider, hvor man kun var sikker paa de Steder, hvor Ingen kunde komme hen, eller, hvis man frivillig valgte et saadant Opholdssted, om en Aand der kun fölte sin Tilfredsstillelse i at trodse Umuligheder og sætte sig op imod Naturens simpleste Fordringer. Disse Klostere ligge fuldkomment som Örnereder, deels paa Klippernes Tinder, deels i Huller i Fjeldvæggene, og man synes virkelig at maatte behöve Vinger for at komme derop. Eneboeren Simon havde jo opslaaet sin Bolig paa en Söiles Top; det var en hellig Mand, og Utallige have efter ham erhvervet sig Ry for Hellighed ved en lignende Adfærd. Over Söilerne af den olympiske Zeus' Tempel i Athen staaer endnu i denne Time en saadan Eneboerhytte överst paa Bjælkeværket. Her ere de naturlige Söiler benyttede paa samme Maade. Det var sikkert fra först af enkelte Eneboere, der toge disse Örnereder i Besiddelse; men efterhaanden gjorde man dem hyggeligere og beboeligere, og i det 14de Aarhundrede byggede man ordentlige store Klostere der, uden Tvivl med særegent Hensyn til deres uindtagelige Beliggenhed; thi det var de Tider, hvor ei alene de Christne kæmpede med hinanden indbyrdes, men ogsaa de tyrkiske Horder begyndte hærjende at oversvömme

Landene. Klostrenes Antal var oprindelig 24; nu ere kun 7 beboede, Metéoron, Agios Nikólaos, Agía Moní, Varlaám, Rosán, Agía Triáda og Agios Stéphanos.

Efter en kort Middagshvile begav jeg mig paa Veien til „Frelserens" Kloster, det störste af disse, hvilket ogsaa særskilt bærer Navnet Metéoron*). Lige over Kalabakka reise sig de lodrette Fjelde; men Naturen selv har gjort en Rift i dem, saa at man dog ikke behöver at gjöre den lange Omvei uden om Klippemuren for at naae til Klosteret. Med Möie stiger man over de raae Steenblokke, og befinder sig i et Öieblik paa den anden Side af Fjeldmassen. Til Venstre opdager man midt paa Klippevæggen en stor Hule, som man har forvandlet til et Huus ved at lukke Indgangen med Muurværk og Bræddeværk. Det er den hellige Nikolaos' Kloster. Det ligger som alle disse Klostere saa höit, at den förste Tanke er: „Hvor var det dog muligt, at Stedets förste Beboer kunde komme derop? Den Ene kunde vel hjælpe den Anden op til sig, men hvad skulde hjælpe den Förste?" Klosteret er kun tilgængeligt ved en nedhængende Stige, som ikke er dannet af Touge, men paa en ganske lignende Maade sammensat af Egetræesstykker i smaa Led. Stigen hænger der endnu, men Klosteret er forladt. Jeg steg ned af Bjerget imellem smukke Buske, forbi en lille Kirke der bærer Navnet „Vor Frues Födsel"**). og

---

*) *Τοῦ Σωτῆρος — τὸ μετέωρον.*

**) *Παναγίας γένεσις.*

kom til Landsayen Kastráki. Den lille By ligger saa tæt indesluttet imellem Bjergene, at man siger, at en Deel af den ikke seer Solen om Vinteron. En Skov af Ege og Plataner opfylder den smukke Dal og Skraaningerne af det ligeoverfor liggende Bjerg, paa hvis överste Tinde Klosteret Metéoron kneiser. Lang og steil slynger Veien sig opad; men hvert Öieblik bringer ny Skjönhed og nye Mærkværdigheder. Höit oppe paa Klippevæggen til Höire ligger en Hule af samme Art som den nys omtalte. Ogsaa det er et forladt Kloster, og bærer Navn af den hellige Georg. Paa en afsondret taarnformig Klippe ligger Alle-Helgens-Klosteret, *Varlaam**) kaldet efter dets Stifter, den berömte calabresiske Munk, som gik over til den græske Kirke, men siden forkjettredes paa Kirkeforsamlingen i Konstantinopel, fordi han spottede dem der meente i religiös Henrykkelse at kunne see det guddommelige Lys, og fordi han benægtede, at det var det uskabte Lys der havde omstraalet Herren paa Thabor. Klosteret synes at være stiftet 1336. Lidt lavere ligger paa et lignende Klippefremspring det mindre Kloster for „alle Helgene", som i Almindelighed kaldes *Rosán***), maaskee ogsaa efter dets Stifter. Men paa Siden af den mægtige Steenmasse, der bærer Metéoron selv, kommo

---

*) *Βαρλαάμ.*

**) Efter Leake, Northern Greece IV, p. 542, er Navnet *Ὀρσάμη* eller *Ρουσσάμη*; efter Ami Boué, La Turquie d'Europe III, p. 460, *Rosaing*, hvilket skulde være det Samme som *Rosario*.

mindre Klippefremspring til Syne; der ligge tre mindre Klostere, et for Johannes den Döber, eller som han i Grækenland hedder „den hellige Forlöber" *), et for den hellige Nikólaos, og et for „de tre Hierarcher", i Almindelighed kaldet „det hellige Hvilested" *).

Efter en god Times Vandring frá Kalabakka var jeg endelig kommen op saa höit som en Vei var mulig, og stod lige under den over 100 Fod höie lodrette Klippevæg, hvorpaa Klosteret ligger. Foran den staaer en Trappe af stærke Egeplanker omtrent 50 Fod höi. Her slipper Trappen, og man er Klosteret lige nær, hvis ikke Munkene deroppefra lade en atter 50 Fod lang Stige, sammensat af Træ som den nys omtalte, glide ned, og först naar man er klattret op af denne, kryber man ind i Klosteret. Dette er den almindelige Vei for Munkene og for Alle der have Noget at gjöre i Klosteret. Varer, Pakker, livlöse Ting af alle Slags, hidses i et Net op til en Luge i den överste Deel af Klosteret, omtrent 150 Fod over Jorden. Ogsaa de Fremmede, som ikke tiltroe sig Færdighed nok til at krybe op ad Stigen, blive hidsede op i et lignende Net. Træt som jeg var af Dagens Anstrengelse, foretrak jeg denne mageligere Befordringsmaade. Min Tjener Dimitrios maalte ofte med Öinene den store Afstand; han tænkte paa at han havde Kone og Börn hjemme og ikke burde sætte sit Liv i Vove for Intet; og jeg var

*) Ἅγιος Πρόδρομος.
**) Ἁγία Μονή.

ogsaa ret glad ved at han ikke havde fulgt mig, da jeg hörte Historien om en Skræder, som engang med tilbundne Öine havde ladet sig hidse op, men betænkte sig i 12 samfulde Dage, inden han fik Mod til at lade sig hidse ned igjen. Længe maatte vi raabe, inden Munkene bleve opmærksomme paa os, og jeg kunde forebringe mit Önske at see Klosteret. Ufortövet blev Nettet nedladt, og jeg laae snart deri lige saa trygt som Fjederkræet paa Bondens Skulder. Spillet sattes i Bevægelse, og nu gik det rask opad imellem Himmel og Jord. I Begyndelsen slingrede det vel en lille Smule, og et Par Gange stödte jeg Ryggen imod Klippevæggen; men snart blev Farten stadigere, og förend jeg tænkte det, blev jeg trukket ind af Loftslugen og samlet op paa Gulvet af de venlige Munke, der bleve endnu venligere, da de havde læst mit Anbefalingsbrev fra Erkebispen i Lárissa, som bad dem vise mig alle deres Böger og Kostbarheder.

Klosteret er ikke ubetydeligt i Udstrækning; det er ifölge Indskrifter, som endnu sees indsatte i Murene, stiftet af Athanasios og Jóasaph, af hvilke den Sidste var en Prinds af det palæologiske Keiserhuus, som havde været Herre eller Despot over Thessalien, men trak sig tilbage i Klosterets Eensomhed. Stiftelses-Aaret angives til 6896 efter Verdens Skabelse, eller 1388 efter Christus*). Kirken hörer ogsaa til de större og skjönnere, og Bibliotheket og Skatkammeret finde

*) Leake Northern Greece IV, p. 539.

nutildags neppe deres Lige i Grækenland. Det gjör et eiendommeligt Indtryk, paa denne vilde Bjergspidse, som Naturen synes at have forbeholdt sig selv og aflukket aldeles fra Menneskenes Berörelse, at finde et venligt Menneskeliv, en smuk og smagfuld Kirke og Næring for Aand og Öie. Da föler Mennesket sig som Verdens Herre, og i Fölelsen af sin aandelige Overlegenhed skuer han ud over de Lande, der udbrede sig under hans Fod. Dette Klippetaarn har nemlig en temmelig udstrakt Overflade, og bærer ei alene det ikke ubetydelige Kloster, men ogsaa ved Siden af dette en mægtig Steenknude, ligesom en Terrasse udenfor Bygningen, der viser den skjönneste Udsigt. I Forgrunden sees de sorte Klipper, den ene sælsommere end den anden, prydede med de sære maleriske Munkereder saa vidt som de strække sig; thi i det Fjerne skimtes det hellige Trefoldigheds Kloster og Stephans-Klosteret; Rundt omkring dem den rige Planteverden, Ege og Plataner imellem hinanden, midt idlandt dem Landsbyen Kastráki som en beskeden Blomst. Skjönt skraaner Landet med dets Marker og Plantninger — selv de forkröblede Morbærtræer tage sig smukt ud i Afstanden — ned til Penios-Flodens hvide skinnende Leie. Paa den anden Side reiser sig det skjönne og farverige Bjerg, det mægtige Pindos, paa hvis överste Ryg endnu den hvide Sne glimrer hist og her. Imellem begge Bjergrækkerne fölger Öiet Floden ned af Dalen, der udvider sig mere og mere indtil den tilsidst taber sig i den aabne Slette.

I Klosterets Allerinderste laae et Værelse, hvor man omhyggelig gjemte de Rigdomme og Kostbarheder, man endnu havde kunnet bevare. Her fandtes kostbare Reliqvieæsker med Guld og Sölv og Ædelstene, Hjerneskaller af Helgene indfattede i kostbare Skaale, ziirligt udskaarne Trækors, hvor allehaande Scener af den bibelske Historie vare afbildede i Relief, ofte med Smag og Kunst; de skulde være udförte af Munke i Klosteret selv. Her bevarede man ogsaa en graveret Staalplade, hvor alle Klostrene vare afsatte i den i ældre Tider saa brugelige Mellemting imellem Landkort og Landskab. Tidligere fik de Reisende af og til Aftryk af denne Plade til en Erindring om Meteorerne; nu var Pressen gaaet itu, saa at jeg intet kunde faae.

Klosterets Bibliothek indeholder en stor Mængde Haandskrifter, men næsten ingen der har noget Værd. De ere alle af religiöst og kirkeligt Indhold; men de to eller tre virkelig smukke og gamle Evangelieböger tabe sig i den uendelige Masse af ganske unge og værdielöse, næsten kun polemiske Skrifter.

Det var imidlertid ikke blot Bögerne, men ogsaa Lærdommen, der havde trukket sig tilbage i denne Afkrog. De fleste af Munkene havde naturligviis her saa lidt som andetsteds nogensinde oplukket nogen af disse Böger; men de omtalte en af deres Brödre som en overordentlig lærd Mand og som kyndig i mange forskjellige Sprog, f. Ex. Serbisk, Russisk, Tydsk og Italiensk; han var imidlertid, tilföiede man, saa beskeden, at han Intet frygtede mere end at vise sine Kund-

skaber. At dette Sidste var sandt, erfarede jeg; thi jeg havde neppe hilst paa ham, för han bortfjernede sig af Frygt for at indlade sig i Samtale med mig.

Efter at have tilbragt et Par Timers Tid i Selskab med de venlige Munke, snakket en lille Smule om deres Klostere og Livet deroppe, nydt en Kop Kaffe og prövet det udmærket lette og kjölige Vand af den store i Klippen udhugne Cisterne, hvor Vinterregnen samles til et rigt Forraad for hele Aaret, lod jeg mig atter hidse ned i det samme Net, hvori jeg var kommen op. I dette Kloster og det nærliggende Varlaám gjelder det siden 1813 for en ufravigelig Regel, at der ikke modtages nogensomhelst Gave af de Besögende. I hiint Aar havde man nemlig i Varlaám modtaget en Foræring af en forklædt Qvinde der havde besögt Klosteret; men da hun skulde hidses ned, blev hun hængende paa Halvveien og kunde hverken komme frem eller tilbage, uagtet alle Munkenes Bönner. I tre Dage bade de uafladelig; da faldt hun ned imellem Klipperne, og döde 24 Timer derefter.

Jeg havde vel önsket ogsaa at besee Varlaámklosteret, der ligger endnu lidt höiere end Metéoron, og tager sig endnu dristigere ud paa Toppen af sit smalle Fjeldtaarn. Men Dagen var allerede paa Hældingen, og jeg ventede ikke at faae meget Nyt at see der. Jeg havde spurgt Munkene i Metéoron, om der ikke ogsaa der fandtes et Bibliothek; de havde aldeles benægtet det, maaskee af Skinsyge, for at deres eget ikke skulde fordunkles; thi den næste Dag fortalte

man mig i Stephanosklosteret, at Varlaáms Bibliothek netop var det betydeligste af dem alle. Dengang havde jeg imidlertid ingen Ahnelse om noget Saadant; jeg vendte tilbage til Kalabakka for at udhvile efter en besværlig Dag.

D. 9de Juni. Jeg vilde endnu kun besöge den hellige Stephans Kloster, hvis Beliggenhed skulde være forskjellig fra de andres. Det ligger vel 3 Fjerdingvei östligere end Kalabakka, paa Randen af den sorte takkede Bjergmasse; ogsaa det har en af Naturen vel forsvaret Beliggenhed; det er ikke en taarnagtig Höide, hvor man möisommeligt maa klattre op; det er ikke höiere end det tilstödende Bjergland; men det er afsondret derfra ved en dyb Klöft, som man overskrider paa en smal Træbro der om Natten trækkes op. Klosteret selv fremböd Intet af Interesse. Et Par kjedelige Munke, der ikke syntes synderlig fornöiede over mit Komme, og en Opvarter, som min Dimitrios strax erkjendte for et forklædt Fruentimmer, var for Öieblikket dets Befolkning.

Fra Kalabakka til Agios Stéphanos gik Veien igjennem et skovrigt og afvexlende Bjergland. Jeg agtede mig til Tríkkala. Saalænge det gik ned af Bjerget, var Landet endnu smukt og skyggefuldt hist og her; men efter en Times Forlöb var jeg kommen igjennem de nederste Viinhaver og Morbærplantninger, og en flad nögen Slette laae for mig, hvor jeg næsten Intet sandsede uden Solens Brand. Jeg sporede Hesten for

at naae Staden til Middagstid. Tæt udenfor Byen var et Springvand anlagt ved et skyggefuldt Træ. Jeg glædede mig allerede forud til den Lise, dette Sted skulde byde mig, da to albanesiske Soldater, der stode paa Post her, pludselig standsede os. Vilde de eftersee mit Pas? Det var ikke deres Hensigt. Vilde de undersöge min Kuffert for at see, om jeg havde nogen Told at betale? Heller ikke dette. De befalede mig kun ganske ligefrem at vende om igjen; „med min Bagage kunde det ikke tillades mig at komme ind i Staden." Man vilde ikke kunne forstaae et saadant Forbud, hvis man ikke kjendte Albaneserne, og vidste, at de i Grunden ikke havde anden Hensigt med denne Adfærd end at tiltvinge sig nogle Drikkepenge. Her viste min tyrkiske Kavasj sin Tapperhed. Efter et kort Skjænderie bevægede han ikke alene Albaneserne til at frafalde deres Fordring, men gjorde dem endog saa höflige, at de hentede et Bæger for at byde os Vand af Kilden.

Tríkkala er det tyrkiske Thessaliens ældste Hovedstad, og kaldes endnu saa, skjöndt Lárissa er bleven Regjeringens Sæde. Medens Lárissa behersker den östlige Deel af Sletten, behersker Tríkkala den vestlige, som er endnu vandrigere og frugtbarere end hiin; imellem begge ligger en nögen og gold, men ikke höi Bjergmasse. Tríkkala er næsten ligesaa folkerig som Lárissa, men den er mindre livlig, og Husene tilhöre kjendelig en ældre Tid.

Jeg var taget ind i den största af Byens Chaner

og havde just nydt mit Middagsmaaltid der, da en Mand kom hen til mig og tiltalte mig paa Tydsk. Jeg blev ikke lidet overrasket over at höre dette Sprog midt i Thessalien, og det af en saa sælsom Skikkelse. Han var höi og lyshaaret; over hans plumpe Ansigtstræk laae et blandet Udtryk af Forslagenhed og Misfornöielse, og hans Ansigt blev endnu uhyggeligere at see paa, fordi han havde mistet det ene Öie, som var erstattet af et Glasöie. Han bar en lang tyrkisk Kaftan af blommet Sirts; men man saae strax, at det ikke var nogen Tyrk, der bar den. Da jeg spurgte ham om hvad Landsmand han var, svarede han mig först, at han var en Tyrk, men havde tilbragt sin Barndom i Tydskland; siden udgav han sig for en Russer; endelig da Talen kom paa Athen, overvældedes han af Erindringernes Magt, og jeg erfarede, at han var en af de stakkels Tydskere, som efter det græske Kongeriges Oprettelse skareviis vandrede did, hvor de troede at finde det sande Utopien. De fandt deres Forhaabninger skuffede, og Grækernes Klager over de talrige Fremmede, som de hadede og foragtede — desværre ofte ikke uden Grund, thi Störstedelen var kun Udskuddet af det tydske Folk — tvang dem til atter at forlade Landet. Denne havde tjent i Armeen og ligesom de Andre faaet Penge til at reise hjem for; dog Sydens Luft og den stærke pirrende Viin havde större Tillokkelse for ham end hans Fædreland; han var flygtet over Grændsen ind i Tyrkiet. Der levede han nu uden Pas, uden mindste Fordring paa Övrighedens Beskyttelse, men

hidtil og, som han haabede, for stedse ubemærket af den. Han havde nedsat sig som Uhrmager i Gardítsa; om han havde lært Kunsten, veed jeg ikke; det var vistnok efter hans Mening ikke nödvendigt; i det Mindste anvendte han al sin Veltalenhed paa at overtale mig til at nedsætte mig som Læge sammesteds; „jeg vilde faae en uhyre Praxis, meente han, og Ingen vilde kunne mærke, at jeg aldrig havde studeret Lægevidenskaben." Min Tolk og min Kavasj bemærkede snart, at han var en stor Viinelsker. Han holder af de 400, sagde de til hinanden; de meente 400 Dram eller en heel Oka, det Dobbelte af hvad der ansees for et passende Maal for en Mand. De snakkede bestandig om de 400, og holdt sig ret lystige over ham, uden at han forstod det. Men da han tilböd mig at ledsage mig paa Reisen den næste Dag, bleve de bange, og advarede mig for min Landsmand, som de uagtet min Indsigelse bestandig kaldte ham. Mig kunde det vel ikke falde ind at frygte Noget af denne Ulykkelige, der i min Nærhed troede sig mindre forladt end ellers; men jeg var dog glad over at blive fri for ham, thi jeg kunde ikke tilbageholde en vis Skamfuldhed over at han skulde betragtes som min Landsmand.

Jeg aflagde et Besög hos den albanesiske Dervéni-Aga, Overbefalingsmanden over de herværende Tropper, til hvem jeg var anbefalet fra Lárissa af. Jeg blev modtaget med Forekommenhed, og han medgav mig en Soldat til at ledsage mig paa min Undersögelsesvandring igjennem Staden. Tríkkala er en af de faa

Stæder, der endnu have beholdt deres gamle Navn. *Trikke* eller *Trikka* var i Oldtiden berömt som Asklepios' Födested, og den helbredende Guds Dyrkelse samlede mange Nödlidende om hans Altar; turde man ikke haabe endnu at finde Noget der erindrede om ham? Jeg begav mig til Metropolen for at spörge Grækerne om hvad der fandtes af Oldsager i deres By, De modtoge mig med Beredvillighed, men beklagede, at de Intet vidste; den lærde Skolemester Aléxandros var desværre fraværende; det var en viis Mand i dette Fag; han havde bereist alle de gamle Borge som ikke vare mere end en Dagsreise fra Tríkkala, man nævnte Episkopí, Gardíki, Zárko og Alífaga. I Metropolens Gaard fandt jeg en Söile med en uforstaaelig seen græsk Indskrift. I de to Kirker Phaneroméni og Agios Dimitrios vare der indmurede i den ydre Muur to temmelig store Indskrifter. Da de stode saa tydelig for Alles Öine, kunde jeg ikke troe, at de havde undgaaet Oberst Leakes Opmærksomhed, som to Gange har besögt Tríkkala, og jeg meente at kunne spare den Tid, der vilde gaae med til Afskrivningen. Leake har imidlertid ikke bemærket dem, og de vente paa en senere Reisende for at blive bekjendtgjorte. Man gjorde mig derimod opmærksom paa nogle Nyheder, som man havde fundet i de sidste to eller tre Aar. Ved Ombygningen af Kirken Agia Paraskeuí var der opdaget en versificeret Gravskrift, som det synes, over en Asklepios-Præst; den er nu indmuret over Kirkedören. I Hr. Dimitrákis Huus viste man et lille Marmoraltar

med Indskriften: „For Demeter og hendes eenbaarne Datter*).

Borgen ligger paa en ringe Höide tæt over den græske Deel af Staden. Store middelalderlige Mure omgive den og dele den i to Dele, men fra Hellenismens Tid er Intet tilbage uden maaskee et næsten ukjendeligt Relief, som er indmuret over Porten; Asklepios' Tempel kan man vel tænke sig her, men ikke eftervise; dog kunde maaskee en Eftergravning bringe nogle af hine Mindetavler for Lyset, som de helbredede Syge pleiede at henlægge i Gudens Helligdom.

Tríkkala ligger paa den nordlige Bred af en Flod, der i Oldtiden kaldtes Lethæos; nu kaldes den kun efter Staden Tríkkala-Floden**); den forener sig siden med den noget sydligere löbende Penios. Denne Flod er Stedets Hovedskjönhed; smukke Træer omgive den, og talrige Haver udbrede sig Syd for Floden i betydelig Udstrækning; her ligger ogsaa Dervisjeklosteret og Kirkegaardene. En lille Bro förer over Floden. Tæt ved Broen laae der i Floden en Marmorsteen med en Indskrift, som imidlertid Vandet der löb hen over den og Musset som grönnedes i Bogstaverne ikke gjorde saa let at læse. Nogle Drenge som badede sig i Floden, kom til for at hjælpe os med at afvadske Stenen; flere Voxne samlede sig om os og vilde ogsaa vise deres Tjenstiver; Nogle faldt i Vandet, Andre

---

*) Δήμητρι καὶ μουνογόνη.

**) Τρικκαλινός.

sprang forsætlig derned for at löfte Stenen op; det var en Trængsel som morede dem selv overordentlig; og havde Een eller Anden havt Lyst til at være uartig eller nærgaaende imod den Fremmede, holdt Albaneser-soldatens Nærværelse ham i Tömme. Da Stenen endelig var bragt behörig höit op, gav jeg et Par af dem nogle Smaaskillinger; de Andre fik Intet — og gave sig tilfreds. Hvilken Forskjel fra Italien og fra ethvert andet Land hvor Pöbelen er vant til at tigge! der havde ikke den störste Pung fuld af Guldpenge slaaet til. Stenen indeholder en Gravskrift over en Læge ved Navn Cimber. Navnet er romersk og Verset er et ikke synderlig velsmagende Opkog af homeriske Talemaader.

Manden Guderne lig, de hæslige Sygdommes Læge,
Cimber ligger i Grav; Skjæbnen vilde det saa;
Men hans forstandige Viv Andromache her ham begraved
Naget af Længsel og Sorg, under ustandselig Graad.

Paa Kirkegaarden, fortalte man, skulde der findes et Stykke af en Demeters-Stol; jeg vilde gaae hen for at see dette; men Kadien, som boede lige ved Broen og fra sit Vindue havde seet det omtalte snurrige Opløb, lod mig kalde til sig. Han spurgte, hvorfor jeg ikke strax havde indfundet mig hos ham, som det var enhver Fremmeds Pligt. Min Undskyldning, at jeg havde været hos Dervéni-Agaen og havde en Ledsager med fra ham, kunde kun gjöre Sagen værre; der var derved gjort et Indgreb i hans Ret; thi han var jo den rette civile Övrighed, hvem det tilkom at eftersee

mine Papirer og indföre mit Pas i sine Böger. Han antog imidlertid snart en anden Tone; thi det var ham maaskee mindre om at gjöre at vise sig i sin Værdighed som Kadi, end at faae den Fremmede at see, byde ham en Kop Kaffe og snakke lidt med ham; dette Sidste maatte rigtignok gaae igjennem min Tolk; thi Kadien forstod ikke Græsk. Han lod sig bevæge til at lade mit Pas indföre strax, skjöndt det egentlig, sagde han, skulde vente til den næste Dag, og vi skiltes ad som de bedste Venner. Men Demeters-Stolen gik jeg Glip af; thi det var under denne Samtale blevet Aften, og da jeg den fölgende Morgen sögte den, havde jeg ingen Veiviser og kunde ikke finde den.

D. 10de Juni. Jeg havde tilbragt en sövnlös Nat; thi saavel Kammeret, som Svalegangen udenfor var taget i Besiddelse af al Slags Utöi, og Gaardsrummet forekom mig altfor smudsigt til at brede mit Teppe der. Med Glæde hilste jeg den förste Lysning og vakte mit Fölge for at stige til Hest; paa Hesten vilde jeg kunne sove i det Mindste lige saa godt som i Chanen. Reisen gik til Klosteret Dússiko — den daglige Udtale gjör det til Dúsku — Syd-Vest for Tríkkala. Man viste viste mig i Horizontens Bjerge en malerisk Aabning, paa hvis höire Side Klosteret skulde ligge. Det var Passet Porta, der forbinder den thessaliske Slette med Acheloos-Dalen og Akarnanien, en af de faa Veie der före over Grækenlands Hovedbjergkjede, som man i Almindelighed benævner med det gamle Navn Pindos;

i Landet selv gaaer den under forskjellige Navne; den Nord for Passet liggende Deel kaldes Zagoriá; Syd og Öst for Passet ligger Ágrafa, et vildt Bjergland, der indtager hele det sydvestligste Hjörne af Thessalien.

Jeg red over Floden, imellem Haver og over vandrige Enge, jeg kom over et andet lignende Vandlöb, og kort derpaa over den mægtige Penios selv. En Times Vei fra Tríkkala ligger et Par Huse, der bære Navnet Grutsjí, og lidt udenfor disse en Kirke for den hellige Georg, hvor man gjorde mig opmærksom paa et uforstaaeligt Indskriftfragment. Efter at have overskredet den lave Flod, som fra Porta-Passet udgyder sig i Penios, naaede jeg snart Landsbyen Dússiko ved Foden af Bjerget. Landsbyen hörer som Gods eller Tsjiflík til Klosteret af samme Navn, der skal være det rigeste i Thessalien. Efter en kort Hvile i Metochiet i Landsbyen, begav jeg mig paa Veien til Klosteret selv, som ligger höiere oppe paa Bjerget. Det er et af Thessaliens smukkeste Bjerglande; men det har en fra de andre forskjellig Charakteer; her ere ingen bratte Fjeldvægge, ingen nögne Stene, ingen Kamp imellem det spirende Planteliv og den golde Klippe; her er kun den rigeste Afvexling af Bakker og Dale; Kilden risler hen over den blöde Muldjord, og alle Slags Træer i den yppigste Væxt, men især store og mægtige Ege brede en tæt Kappe over Bjerget. Veien gaaer steil op imellem disse tykke Skove, og efter 3 Qvarteers Vandring over-

raskes man pludselig ved at see det store Kloster lige for sig.

Dette Kloster for „den store Frelser” er stiftet af Keiser Andronikos i den förste Halvdeel af det 14de Aarhundrede. Det er altsaa samtidigt med Meteorerne, og vi see, at man ogsaa her sögte baade en hyggelig Bolig i Eensomheden og et uindtageligt Tillflugtssted for Röverhorderne. I Dússiko har Kunsten efterlignet hvad Naturen gav i Meteorerne. Her vare ingen lodrette Klippemasser, paa hvis Top man kunde sætte sig fast; man maatte erstatte dem ved en stor og mægtig Muur, der skulde være ligesaa fast og ubestigelig som hine. Den Fremmede standser studsende, naar han kommer hen til Klosteret; han seer en uhyre Væg, over 50 Fod höi; men ingen Port, ikke den mindste Dör viser sig for ham, indtil han överst oppe bemærker to Luger, hvorigjennem Nettet og den böielige Træstige kunne nedlades ligesom ved Meteorerne. Vi kaldte paa Munkene, og snart hang Stigen ned af Muren for at modtage os. Den gamle venlige Igúmenos blev endnu venligere, da Dimitrios kunde fornye et gammelt Bekjendtskab med ham og erindre ham om hvordan han for nogle Aar siden havde leget med ham og baaret ham paa Armene. Det var kun med störste Möie at jeg efter et Par Timers Ophold fik Lov til at forlade Klosteret, der vel var stort og smukt efter græsk Maalestok, men ikke fremböd noget Nyt eller Forskjelligt fra de andre lignende Klostere.

Jeg gik ikke tilbage den samme Vei, men vendte

mig mod Syd for at stige ned i Porta-Passet. Det skovrige Bjerg var endnu mere steilt og malerisk paa denne Side, og i mindre end en halv Time havde jeg naaet den dybe og smalle Gjennemgang igjennem Pindosbjergene, hvor Thessaliens og Akarnaniens Despoter i Middelalderen ængstelig bevogtede hinandens Vaaben. Man seer endnu Levninger af den Muur, hvormed Passet i hine Tider var lukket og forskandset; nu have Tyrkerne sat en Dervéni der, for at beskytte Veien mod Rövere.

Her ligger en smuk Kirke for den hellige Jomfru*). Det er en lys treskibet Basilika, ligesom Klosteret opfört af Andronikos, og maaskee det interessanteste Minde, der er bevaret om det 14de Aarhundredes Kunst i Grækenland. Thi paa Skillevæggen imellem Kirken og det Allerhelligste sees to vel vedligeholdte Mosaikbilleder i Legemsstörrelse, Christus og hans Moder, hver paa sin Side af „den smukke Port". Frelseren holder i Haanden en aaben Bog, hvori læses; „Jeg er Verdens Lys; fölg efter mig"!**)

*) Den kaldes efter Stedet *Παναγία τῆς Πόρτας.*

**) *Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ἀκολούθησόν μου.*
Paa en Söile i Kirken staaer Indskriften:

ΤΩΚΤΙCΑΝΤΕΙ
ΕΙCΑΠΟΛΑΥCΙΝ
ΤΟΙCΒΟΥΛΟΕΜΝΟΙC.

d. e. „for den som har bygget Kirken, til Brug for dem som önske det." Om denne Indskrift har hört til et Vievandskar, eller til noget Andet, maa jeg overlade Andre at afgjöre.

Ansigtet har den sædvanlige Christustypus hvis fremstaaende Mund udtrykker Fromhed; men der ligger en lysende Mildhed derover, som man ikke er vant til at finde i de græske Christusbilleder, ligesom ogsaa hele Billedets Farvetone har en næsten italiensk Klarhed. Langt ringere er det andet Mosaik, Vor Frue med Barnet; Ansigtet er tomt og uden Udtryk, og Klæderne falde ikke som hist i store simple Folder, men Kunstneren har i sin Stræben efter Afvexling brudt og knækket dem ikke just paa det Heldigste.

Fra Vor Frues Kirke har man omtrent en halv Times Vei langs med Foden af Bjerget til Landsbyen Dússiko. En halv Miils Vei Nord for denne, naar man er kommen igjennem det vandrige platanbevoxte Lavland ved Bjergets Fod, ligger en anden, ligeledes Klosteret tilhörende Landsby ved Navn Varbop. Syd for denne hæver sig en afsondret Höi, hvis aflange Form har givet den Navnet *Mákry*. Overalt hvor man seer en saadan Höi reise sig uden for Bjerglandets Fod, ligesom den sidste Rodknude der skyder op af Jorden*), kan man sikkert vide, at der i Oldtiden stod en Stad; en saadan Beliggenhed fremböd den dobbelte Fordeel af en fast Plads og af Slettens og Markernes Nærhed. Saaledes stod ogsaa her en hellenisk By; men hvilken, kunne vi ikke bestemme**). Höiden er ikke

---

*) Grækerne kalde en saadan Höi *μαγοῦλα*.

**) Man kunde gjette paa Pheka eller en anden af de hos Livius 32, 14 nævnte Smaastæder.

synderlig stor. Paa den överste Deel kan Borgens Muur forfölges næsten heelt rundt; den var over 4 Alen bred og opfört af mangekantede Blokke; dèt er kun faa Steder, at to Steen endnu ligge ovenpaa hinanden. Af den lavere Stads Muur ved Höiens Fod er endnu Mindre bevaret. Den synes at have havt en ringere Brede. Hist og her viser en Række Steen Grundvolden for et gammelt Huus.

Fra Makry red jeg mod Syd over Porta-Floden til den lille Landsby Vletzí*) ved Foden af Agrafa-Bjergene. Jeg overskar derpaa den skovbevoxte Arm, som Bjerget udsender Öst for Landsbyen, og naaede ved Solens Nedgang Landsbyen Mussáki eller, som den i daglig Tale kaldes, Msak. Den ligger i det Inderste af en Dal imellem to lave Bjergarme; bagved den aabne Fjeldene sig til et smalt Pas, hvor Fodgængeren kan trænge ind i Bjergene; en Flod, Bliúri, styrter ud af Passet, löber igjennem Byen og vander dens Marker.

Chan fandtes ikke i den lille Landsby, men Grækernes Överste, Exarchen, modtog os i sit Huus. Ved min Ankomst saae jeg en Deel af Byens Folk i ivrig og, som det lod, ængstelig Samtale, og det syntes som om man betragtede os ei alene med nysgjerrige, men ogsaa med uvillige og frygtsomme Blikke. Da jeg kom ind i Exarchens Huus, fandt jeg det i en sælsom Tilstand; store Tönder vare stillede hen for Dörren, saa

*) *Βλετσί.*

at man neppe kunde komme ind af den; i det övre Stokværk havde man brudt Skydehuller igjennem Muren, og i det ene Hjörne af Stuen stode Geværer opstillede. Man frygtede fjendtligt Overfald, og var beredt paa at forsvare sig til det Yderste; thi en Röverbande, efter Sigende 200 Mand stærk, skulde have leiret sig faa Timers Vei fra Staden. De havde afbrændt et Par Landsbyer i Nærheden, og den tyrkiske Dervéni-Aga, som havde sendt nogle Soldater imod dem, var bleven slaaet tilbage med et Tab af een Mand. Jeg glædede mig allerede til at gjöre mit förste Feldttog den kommende Nat. Dog det var ikke den Slags Tjeneste jeg skulde gjöre; jeg kunde tjene min Vert paa en ganske anden Maade, og yde ham en Hjælp, han allerede havde opgivet Haabet om; jeg kunde oversætte ham et tydsk Brev. Det angik en i Wien forfalden Arv, som var testamenteret deels til Landsbyen Mussáki, deels til den Afdödes der boende Familie. Man havde sendt Een derhen for at hæve Arven; men han havde paa ægte græsk Viis stukket den i sin egen Lomme; han vidste jo nok, at Veien fra Mussáki til Wien ikke var saa let at tilbagelægge, og, vendte Grækerne sig til en Sagförer i Keiserstaden for at forfölge deres Sag, maatte det gaae som det gik: de fik tydske Breve.

D. 11te Juni. Jeg spurgte om der ingen Levninger fra Oldtiden fandtes paa Stedet; man kunde kun vise mig et lille, men smukt Fragment af et dorisk Kapitæl, som var indmuret i en Kirke; det var bragt

derhen fra det omtrent en halv Times Vei bortfjernede *Episkopí.* Jeg havde baade i Tríkkala og Dússiko hört Episkopí omtale som et Sted hvor jeg vilde finde Ruiner af en gammel Stad, og brændte af Begjærlighed efter at see dem. Det er det yderste Fremspring af den skovrige Bjergtunge, der strækker sig frem imellem Vletsí og Msak, og som jeg Aftenen i Forveien havde oversteget. Den gamle Stad er imidlertid aldeles forsvunden lige saa vel som det senere paa samme Sted opbyggede Kloster; alle Stene der kunde bruges, Söiler og Indskrifter ere bortförte og findes adspredte i de omliggende Landsbyer; kun ved möisommelig Sögen opdager man hist og her i Krattet en Steen af Murene, og naar Bonden plöier Furen lidt dybere end sædvanligt, finder han ofte gamle Mönter i Muldet. Men Stadens Plads er let at kjende; fra Höideryggen strække to Arme sig ned imod Sletten böiede som en Halvmaane og danne et stort Theater, vel omtrent en halv Miil i Omkreds. Det var uden Tvivl det gamle *Gomphi*, som indtog denne Plads. Fra dens Top nyder man en herlig Udsigt, hvad enten man seer over Bliúri-Dalen til Mauromáti ved Foden af det skovrige Ágrafa eller man seer imod Nord over den store frugtbare Slette mod Rápsista og de andre Landsbyer til Tríkkala og Bjergene bag ved den.

Fra Episkopí har man omtrent 1½ Times Vei til Fanári. Veien gik over den lille Flod Bliúri, bestandig igjennem et frugtbart og vandrigt Lavland med det smukke skovrige Bjerg til Höire, ved hvis Fod af og til

en lille Landsby kom til Syne, förtst Laltsa, dernæst længere inde i en Afkrog Pyrgos. Her staaer der en berömt Platan, hvorom Sagnet fortæller, at den alene er tilbage af en forhen udbredt Platanskov; en tyrkisk Aga havde fældet Skoven og ei engang skaanet dette Træ, som var det skjönneste af dem alle; men 4 Maaneder senere sprang en Kilde frem under Træets Rod og det grönnedes paa ny.

Endnu en Landsby, Kapá, blev liggende til Höire, og jeg begyndte at stige op ad en stenig Bjergvei til det höitliggende Fanári. Denne Stad ligger paa det yderste Fremspring af Agrafa-Bjergene imod Nord-Vest. Ligesom den selv behersker en vid Udsigt over den thessaliske Slette, saaledes viser den sig ogsaa fra mangfoldige Steder i Landet som et fremtrædende Punkt i Udsigterne, og de hvide kalkede Fæstningsmure skinne saa stærkt, at man maae tilstaae, at den ikke med Urette förer Navnet Fanári eller Fyrtaarn. Stadens Navn hos Hellenerne var *Ithóme*, og naar Homer kalder den „den stenige” eller „den knudrede”*), passer dette fortræffeligt til den nögne ujevne Klippegrund, hvorpaa den er bygget. Paa den överste Spidse ligger den lille, men stærke tyrkiske Fæstning. Ved Foden af den har Leake fundet Levninger af ældgamle Mure. Staden selv har neppe 3000 Indbyggere, af hvilke næsten Halvdelen ere Tyrker; den gjör Indtrykket af Ubetydelighed og Armod, navnlig i den sydlige Deel,

*) Ἰθώμη κλωμακόεσσα, Il 2, 729.

som Grækerne beboe. Jeg gjorde et Besög i Kirken. Da jeg kom ud deraf, vare mine Beenklæder indtil Knæerne aldeles sorte af Lopper. Jeg bebreidede Grækerne, at de ikke holdt större Reenlighed i deres Kirke; „Hvad skulle vi gjöre?" svarede de, „der er intet Vandsted uden i den tyrkiske Deel af Byen; saa langt kunne vi ikke gaae for at hente Vand til at vadske Kirken med!"

Medens jeg sad i Söilegangen i Gaarden udenfor Kirken, samlede nogle Bönder sig omkring mig og begyndte en Samtale med mig. De havde hjemme dybt inde i Agrafas Bjergland, og vilde overtale mig til at besöge deres Fædreland, som de skildrede med stor Forkjerlighed. Da jeg indvendte, at der jo var fuldt af Rövere, svarede de mig, at Röverne ikke vilde angribe mig; thi jeg var en kongelig Mand*), d. e. en Mand, som Regjeringen beskyttede; „dersom jeg led nogen Overlast, vilde Sligt blive straffet langt haardere, end om de plyndrede og brændte hos Grækerne. Saa ufornuftige vare Röverne ikke; de maatte sörge for at have et Sted hvor de kunde trække sig tilbage om Vinteren". Skulde den tyrkiske Övrighed virkelig stundom spille under Dække med Röverne, og ikke ugjerne see dem, naar det kun var Grækerne, fra hvem de plyndrede? eller var dette kun græske Bagvadskelser, og Löfter hvormed de meente at kunne lokke mig til at fölge dem, og saaledes fange et godt Bytte?

---

*) *Βασιλικὸς ἄνθρωπος.*

Mit Besög hos Kadien eller Mudiren, som man pleiede at nævne ham med hans akademiske Rang, omtrent som Doctor iuris hos os, gjorde mig bekjendt med en Tyrk af en ny Art. Det var en ung livlig Mand, med et dannet og indtagende Væsen, og han talede Græsk som en Indfödt. Han bebreidede sine Folk, at de ikke strax havde vækket ham af hans Middagssövn den förste Gang jeg var hos ham, men havde ladet mig söge ham to Gange. Han bad mig paa det Indstændigste at tage Bolig i hans Huus; men jeg havde Intet mere at gjöre i Fanári, og kunde saaledes ikke modtage hans Tilbud.

Jeg steg ned fra Fanári ad Bjergryggens sydöstlige Side; det var en steil og besværlig Vei. Ved Bjergets Fod ligger Landsbyen Loxáda. Jeg red bestandig mod Syd langs med Foden af Bjergene, imellem hvis Skove man af og til viste mig Landsbyer, som man fortalte at Röverne havde brændt og udplyndret. Efter to Timers Ridt ankom jeg til den lille Landsby Palæókastro, hvor den græske Sognefoged eller Kotsja-Basjí med Nöd og Neppe skaffede os en Art Nattequarteer, d. e. et Huus hvor vi kunde koge vor Aftensmad og brede vort Leie udenfor Dören.

Stedets Navn, *τὸ παλαιὸν κάστρον,* den gamle Borg, viser noksom, at her har staaet en Stad i Oldtiden. Dens Navn var *Metrópolis.* Vi vide, at den var opstaaet ved Sammensmeltningen af flere mindre Stæder, og at tilsidst selv det gamle Ithome gik op i den. Den ligger heller ikke som de ældste græske

Stæder paa en Höide, men paa den flade vandrige Slette ved Foden af Bjergene. I et Privathuus bevarer man endnu en stor Marmorblok med Indskriften *πόλις Μητροπολιτῶν*, Metropoliternes Stad; ikke desmindre vidste hverken Stenens Eier eller nogen anden Mand i Byen, hvad Byens gamle Navn havde været; og dog ville de kaldes Hellener, skjöndt de have saa liden Ærefrygt for deres Forfædres Minder. Leakė saae endnu betydelige Levninger i Palæókastro; han saae flere Söilestykker og Relieffragmenter samlede ved Kirken; thi det er denne Plads, der i de græske Landsbyer benyttes til Museum. Det er Altsammen forsvundet, paa et Par Indskrifter nær, der sidde fast i Murene; man vil finde Meget, særdeles Meget endnu, men det vil forsvinde igjen lige saa hurtigt, og den Tid er maaskee ikke fjern, da Landsbyens Navn er det eneste Beviis for at her stod en Stad i Oldtiden. De gamle Stene have hverken Værd for dem som Kunstværker eller som historiske Minder; de have kun Værd som Bygningsmateriale. Vide de derfor ikke, hvad Stadens gamle Navn var, saa vide de dog vel, hvor de gamle Steen ere at finde; og spörger Nogen om hvor Ringmuren gik*), da söge han den Grav, som strækker sig i nogen Afstand fra Landsbyen! den graver man for

*) Leake, Northern Greece IV, p. 506, siger, at den var cirkelrund. Jeg maa tilstaae, at jeg ikke har forfulgt den i dens hele Omkreds; men mig forekom den fiirkantet.

at finde Grundstenene af den gamle Muur; det er det herligste Steenbrud, man kan önske sig, og det er rigt nok for en saa fattig Landsby. Jeg fandt Folkene just i Færd med at optage nogle af disse Stene; de skulle benyttes til en Möllebygning. Det er store regelmæssige Qvaderblokke af en graa, ikke synderlig haard Sandsteen. Midt inde i Staden findes en mindre Muurkreds, som Leake antager for et indre Citadel, ligesom ogsaa Grækerne paa Stedet sige, at det var Itsjkalé (den tyrkiske Benævnelse for en saadan indre Borg). Det er imidlertid paafaldende, at denne Deel ikke ligger höiere end den övrige Stad, og jeg skulde snarere troe, at det blot havde været Omslutningsmuren for en eller anden betydelig Helligdom, maaskee den Kastnietiske Aphrodites, som Strabo omtaler, og hvis Dyrkelse Leake saae fremstillet paa et Relief her*). Sikkert er det, at der har staaet et Tempel omtrent paa det samme Sted hvor nu Kirken staaer. Der, Syd for Kirken, havde man nylig fundet et höist interessant Architecturfragment. Det var en Loftsplade af hvidt Marmor med 4 kun lidet dybe, men smukt profilerede Kassetter; disse havde ikke Rosetter i Midten, men Medailloner prydede med Relieffer; paa de to saae

*) Northern Greece IV, p. 507. Det forestillede en qvindelig Figur siddende med Scepter; foran hende saaes et Bjerg, ved hvis Fod stod en Mand i Stilling som en Tilbedende, medens paa Toppen af Bjerget nogle andre Mænd nærmede sig, den ene frembærende Gudindens almindelige Offer, et Sviin.

man en Grif, paa de andre to en Panther; bag ved hvert Dyr stod et Træ. Det forekom mig utvivlsomt, at man ved en fortsat Gravning vilde finde meget Mere, ja maaskee endog kunne opdage hele Templets Grundvold, og jeg brændte af Begjærlighed efter at forsöge det. Præsten og Sognefogeden gave mig deres Tilladelse; jeg manglede kun Eet: Arbeidere. Men Alle som kunde arbeide vare beskjeftigede med Möllebygningen, og de vare ikke at bevæge til at forlade denne; de havde saa travlt med at slaae gamle Steen i Stykker og tilintetgjöre Oldtidens Minder, at de ikke havde Tid til at trække nye frem.

D. 12te Juni bragte en uventet Vederqvægelse i Sommerens Hede; det var Regnveir. Da mine Udgravningsplaner vare strandede, gav jeg mig paa Veien, og kom efter to Timers Ridt over den frugtbare Slette til Gardítsa. Det er en stor og nærsom By, som netop for Öieblikket er i Opkomst, og som vist snart vil være Thessaliens tredie Stad; thi der ere faa Lande, hvor Stæderne saa hurtig opblomstre og aftage igjen som i Tyrkiet. Man var i Færd med at bygge en Mængde nye Huse; der var Liv og Bevægelse paa Gaderne; vel forsynede Frugtudsalg og Slagterboder fulde af Kjöd vidnede om Velstand, og om at det var Tyrker, der boede der. — Den tydske Uhrmager, jeg havde truffet i Tríkkala, mödte mig atter her i sin egen By, jeg opholdt mig imidlertid ikke længere end nödvendigt, og fortsatte snart min Reise i nordöstlig Retning

til Kortíki og Vlochó, hvor jeg skulde finde Ruiner af gamle Stæder.

En halv Miils Vei fra Garditsa saae jeg nogle ioniske Söilestykker ligge ved Veien. Ved Landsbyen Mir overskred vi en ikke ubetydelig Flod i et dybt nedsænket Leie, og efter 3 Timers Ridt naaede vi Makrychóri. Jeg fandt ingen Anledning til at opholde mig i denne ubetydelige Landsby; men Kavasjen var træt af at ride, og jeg maatte unde ham en lille Middagshvile. Vi leirede os i den aabne Halle foran Kirken, det eneste Sted i Byen der var aabent, medens Alle sov til Middag. Et Par antike Marmorstykker, der syntes at have hört til en rund Bænk, og et Stykke af et Sarkophaglaag med en liggende Mand, var alt det Udbytte, Archæologen her fik. Min Agojat Naso derimod var gaaet ind i Kirken og beundrede Helgenbillederne; han anbefalede ogsaa mig dem og forsikkrede, at det var „prægtige Fremstillinger" *). I en Forhalle, som vendte mod Nord, vare Væggene heelt bemalede med snurrige Karikaturer af allehaande Helvedstraffe og Djævle der piinte ulykkelige Syndere af forskjellig Slags. Det morede Mester Naso ret at forklare mig alt dette — Betydningen stod nemlig skrevet ved Siden deraf; men da han en Stund havde övet sin Veltalenhed, begyndte han at skamme sig over at finde Behag i slige Dumheder, og tilföiede: „Det er nu for Fruentimmernes Skyld, at man ma-

---

*) *Λαμπραὶ ἱστορίαι.*

ler Sligt; de vilde jo altid have Noget at more dem over."

Kortíki ligger en Times Reise fra Makrychóri. Den thessaliske Slette har altid været berömt for sin Frugtbarhed; men her skulde man stundom troe, at det var den goldeste Örken; i den Grad have Menneskene forsömt den. Ingen dyrkede Agre, ei engang Græsgange til Qvæget, kun uhyre Skove af tætte Tidsler omgive Veien paa begge Sider. En Steenbro förer over en ikke ubetydelig Flod til Landsbyen som ligger ved dens höire Bred; Bjerget hvor den helleniske Stad laae, ligger derimod paa den venstre, og jeg havde atter en skröbelig Træbro at passere for at naae det, Det er en ganske enestaaende Höi eller Magula, der reiser sig op af den flade Slette, og da den tillige har en betydelig Höide — jeg brugte en halv Time til at bestige den — spiller den en vigtig Rolle i Landskabet overalt hvor den kommer til Syne. Baade i Oldtiden og i Middelalderen var den stærkt befæstet; nu er det kun en nögen Steenmasse, hvor det visne Græs ikke altfor rigeligt titter frem imellem Stenene, ikkun Bolig for Slanger og Græshopper, for Fluer og allehaande andre Insecter, der i Mængde summede omkring mig. Af de helleniske Mure er ikke Meget tilbage; de fleste Stene bleve sönderslagne og benyttede til de middelalderlige Befæstninger; dog seer man endnu Nok til at danne sig en Forestilling ogsaa om hine. Borgmuren paa den överste Spidse bestaaer af mangekantede, men ikke synderlig store Blokke; den er kun 3 Alen bred; det

er som sædvanligt en ydre og en indre Væg, hvis Mellemrum er udfyldt med Smaasteen; imod Nord sees et stærkt fremspringende Taarn. Bjergets vestlige og sydlige Side falder steilt af imod Sletten; imod Nord og Öst udbreder det sig i en jevn Skraaning; der laae den egentlige Stad; Muren omkring den er regelmæssigere og bestaaer meest af uligestore Qvadere*).

En halv Miil Öst for Kortíki begynder den nögne Steenmasse, som ligger midt i den thessaliske Slette og deler den i de to Dele, den larissæiske og den trikkalinske. Det synes som om Nordens Bjerge her række Haanden ud imod Sydens for at forene sig med dem. Denne Bjerggruppe adskilles fra de nordlige Bjerge kun ved Passet Kalamáki, hvor Penios-Floden löber igjennem. Imod Vest og Syd omgives den af den store Flod, som de Gamle kaldte Apidanos, og som nu förer Navn af Férsala-Floden. Paa denne Flods höire Bred, ved Foden af Bjergene, ligger den lille Landsby Vlochó. Men strax paa den anden Side af Floden hæver sig en betydelig Höi med gamle Ruiner. Med Apidanos-Floden paa den östlige og en mindre Flod paa den vestlige Side, med sin mærkværdige næsten halvkugleformige Skikkelse afgav den en sjelden gunstig Plads for en Fæstning. Allerede i lang Frastand seer man hvidgraae Striber strække sig ned over Höien; man skulde antage dem for Vandlöb

*) Leake N. G. IV, p. 512 mener, at denne Stad var det gamle Limnæa; men hans Grunde ere meget svage.

eller for Vinterströmmenes törre Kiselleier, hvis ikke Liniernes Regelmæssighed forböd at tænke paa noget Naturligt. Det er de middelalderlige Fæstningsmure, der strække sig fra Toppen af Bjerget næsten heelt ned til Foden, og paa den nordlige Side i Zigzag stige ned af Skrænten som Understöttelse og Befæstning for Veien op til Borgen. Men endnu interessantere end disse senere Forskandsninger, ere de helleniske, der findes paa den överste Deel af Bjerget. Stenene hvoraf de ere sammensatte ere af og til mangekantede, men der viser sig dog heelt igjennem stærk Tilhöielighed til at danne regelmæssige Lag. Muren er 4½ Alen tyk og forsvaret af talrige stærkt fremspringende Taarne; de ere over 4 Alen i Qvadrat udenfor den egentlige Muur, og staae undertiden ikke fulde 50 Alen fra hinanden. Fæstningens höieste Punkt imod Nord-Ost, rager ud over Apídanos, og ligger lige over for Landsbyen Vlochó; herfra strække Murene sig paa begge Sider ned ad Skraaningen. Paa den syd-östlige Side finder man en to Alen bred Port, og höiere oppe paa samme Side en anden Port, som udmærker sig ved sin Smalhed; den er kun lidt over 5 Qvarteer bred; Taarnet ligger her paa venstre Side af Porten; thi Bjergets steile Skraaning gjör en Opgang fra höire Side umulig. Det frembrydende Mörke forhindrede mig i at forfölge hele Murens Omkreds; jeg maatte skynde mig ned af Bjerget. Her var en Feiltagelse nær kommet mig dyrt til at staae. Jeg havde ikke Lyst til atter at gaae tilbage til Toppen af Bjerget, men meente at kunne forkorte

Veien ved at gaae lige ned fra det Sted hvor jeg befandt mig. Dog jeg havde forregnet mig; jeg var kommen over paa den anden Side af Bjerget, og da jeg naaede dets Fod, maatte jeg löbe et langt Stykke uden omkring det imellem höie Tidsler, inden jeg naaede Veien, hvorfra jeg var steget op. Jeg var alene; thi da min Tjener var træt, havde jeg ladet ham blive tilbage ved Bjergets Fod, medens jeg selv undersögte Borgen; da jeg imidlertid tövede ham for længe, var han gaaet bort for at söge efter mig. Det var allerede mörkt; jeg kunde ikke mere see Vlochó; men jeg vidste omtrent Retningen. Jeg fulgte denne og anraabte enhver Skikkelse jeg skimtede igjennem Mörket; de undgik mig Alle — lykkeligviis mödte jeg ingen Hunde — indtil endelig en Hyrde forsikkrede mig, at jeg var paa den rette Vei, og jeg naaede snart Landsbyen, hvor min Kavasj og min Tjener vare i stor Angst, fordi de havde tabt mig. De havde endnu ikke kunnet skaffe mig noget Herberge, thi alle Byens Folk vare ude paa deres Marker; det var jo Hösttid. Nu först, da det havde været Nat henved en Time, kom de hjem. Jeg var snart indqvarteret i en aaben Halle udenfor et Huus; Æggene vare snart brasede, og da denne min stadige Aftensmad var fortæret, sov jeg trygt efter Dagens Anstrengelser uden at ændse den stærke Tordenregn, som det simple Trætag ikke ganske kunde beskytte mig for.

D. 13de Juni. Jeg red imod Nord-Vest paa Fersala-Flodens höire Bred ved Foden af de stenige Bjerge. Snart ragede de frem lige over Veien; en Bro förte mig over Floden; et Par andre Floder passeredes paa samme Maade, og efter halvanden Times Ridt ankom jeg til den store Penios selv, Maalet for alle disse Bækkes Higen. En smuk Platanskov ligger paa dens söndre Bred lidt til Höire for Veien, og en stor Bro förer over Floden. Dens nordre Bred er ligesaa vandrig og frugtbar Engbund som den sydlige. Jeg red imod Vest, og en Time senere naaede jeg den lille Landsby Kolokotó. Den ligger ved Foden af en steil og stenig Bjergtunge, hvor der stod en hellenisk Stad, efter min Mening *Pelinnæon.* Levningerne ere imidlertid ubetydelige, og ikke större end at man netop kan forfölge Muurlinien; Stenene synes for en stor Deel at have været mangekantede. Lige saa ubetydelige ere de antike Stumper, der findes indmurede i to Kirker ved Landsbyen.

Paa Bjergets sydöstlige Side udspringer ved Klippens Fod en rig Kilde og danner, som ofte i Thessalien, strax ved sit Udspring en lille Sö. Jeg overskred denne og red imod Öst, tvers over den Vei, jeg 6 Dage tidligere havde tilbagelagt, til Zárko, en af de störste og folkerigste Landsbyer i Thessalien. Bagved Byen danner Bjergkjeden ved sit laveste Fremspring en lille Höi; det er ingen nögne Klipper, men en Bakke bevoxet med Mandeltræer. Paa Höiens Top ligger en lille Kirke, og man seer svage Spor af helleniske Fæst-

ningsmure, der paa denne indskrænkede Plads nödvendig selv maa have havt et ringe Omfang. Man har meent, at det var det gamle *Pharkadon*, tildeels paa Grund af den höist tvivlsomme Navne-Lighed med den nuværende Landsby. Ved Höiens Fod ligger et Kloster. Ingen af Munkene vare paa Stedet, og mine egne Undersögelser opdagede intet Mærkeligt uden en antik Gravskrift af liden eller ingen Vigtighed.

Fra Zárko red jeg videre mod Öst, og kom atter igjennem Passet Kalamáki, hvor Penios træder ind fra den trikkalinske i den larissæiske Slette. Floden löber tæt under Roden af de oftere omtalte Steenbjerge, der danne Thessaliens Centrum, og den er her ofte dyb og fuld af Hvirvler. Men hvor Bjergene ophöre og et fladt Sletteland udbreder sig paa begge Sider af Floden, bliver den atter lav og rolig, og her er Stedet hvor man sætter over den, i Nærheden af Landsbyen Alífaga. Her er ingen Bro; om Vinteren benytter man en Færge; om Sommeren har Floden kun en Dybde af omtrent 3 Fod, og man rider igjennem Vandet selv.

En Fjerdingvei Vest for Færgestedet ligger paa Flodens höire Bred en af de betydeligste antike Stadruiner i Grækenland. Dens afsides Beliggenhed har frelst den, idet der ikke var nogen By i Nærheden, hvortil man behövede Stenene; de have kun maattet afgive Materiale for en nu forfalden tyrkisk Vandledning, som förte Vand til Lárissa fra den modsatte Side

af denne Bjerggruppe. Byen*) ligger paa en temmelig steil Skrænt over Floden; höiere oppe bliver Skraaningen mindre jevn, og paa Toppen af dette Forbjerg hæver sig en mindre Höi, hvor Akropolen stod, ved en dyb Indsænkning adskilt fra Bjergmassen bagved. Denne lille Akropolis udgjorde ikke, som det i Almindelighed er Tilfældet, en Deel af Staden, men var afsondret derfra og forsynet med Taarne ogsaa imod den. Stadens Mure staae endnu paa flere Steder i en betydelig Höide; de have en Tykkelse af 6 Alen og ere smukt og nöiagtigt sammenföiede af mangekantede Blokke. I den laveste Deel af Byen, ved Floden, bemærker man Hovedporten, der er over 4 Alen bred. Nærved denne laae Stykker af doriske Söiler af Sandsteen med 20 Rifler og en Alen i Diameter. Jeg fandt ogsaa flere Marmorstykker, navnlig en firkantet Blok med en smuk Indskrift paa de 3 Sider; det var en af de i Thessalien saa almindelige Fortegnelser over Frigivne der havde betalt den befalede Afgift til Staten; Mörkets Frembrud hindrede mig i at afskrive den.

Jeg begav mig til Alíf-aga, som ligger lidt Syd for Færgestedet, tre Timers Vei fra Lárissa. Da det er Hovedlandeveien fra Tríkkala til Lárissa, der gaaer her forbi, ligger her vel en Chan; men den var nu forladt og tillukket, saa vi maatte tye til Privates Gjestfrihed. Landsbyen er et tyrkisk Tsjiflik eller Gods og

---

*) Man har kaldt den *Phakion*, skuffet af Ligheden med det aabenbart tyrkiske Navn Alíf aga.

bestaaer som alle lignende af nogle fattige Bönderhuse, der ligge omkring Herregaarden. Denne kneiser vel höit over de andre; men den er Intet mindre end prægtig, og den kaldes heller ikke Slot eller Serai, men Natteqvarteer eller Konák. Da alle Bönderne endnu vare i Marken, begav jeg mig til Konakket selv. Ogsaa dette var lukket, thi Herren var i Lárissa; men snart kom Forvalteren hjem; der blev oplukket, og jeg havde den hele Herregaard til min Raadighed. Det var en höi treetages Bygning; Stuen var bestemt til Stald, förste Sal til Tjenerne og anden Sal til Herskabet, men paa Taget havde en talrig Mængde af Storke bygget deres Reder: hvilken herlig Model til et Noahs Ark!

D. 14de Juni. Fra Alífaga til Férsala er omtrent 6 Timers Vei. Bjergene blive liggende paa höire Side. Ved deres Fod sees Landsbyerne Kirlinga og Tovlatán. Til Venstre for Veien ligger et Par smaa Höie eller Maguler, af hvilke den sydligere i det Mindste var stor nok til at være en passende Plads for en hellenisk Stad; men ingen Levninger ere tilbage. Man kommer igjennem Landsbyen Tovsján, og efter 1½ Times Ridt fra Alífaga seer man Hadsjilár ligge lidt til Venstre. Kort efter kommer man til de Bakker, der af Thesalerne selv kaldes „det gamle Lárissa" *). Man fandt Ruiner af en betydelig Stad 3 Timers Vei fra Larissa, og

---

*) *Παλαιὰ Λάρισσα.*

da man ikke var stærk i den gamle Geographie, dannede man sig den Forestilling, at det var den samme Stad, der i Tidens Löb var bleven flyttet; men Lárissa laae altid ved Penios-Flodens Bred, og den her liggende Stad var Krannon, som de fundne Indskrifter bevise. Den Mængde Gravhöie, der ligger rundt omkring, er det meest iöinefaldende Minde om den; Leake*) saae ogsaa Levninger af Murene, og ved Kirken i Hadsjilár en Deel Brudstykker af Billedhuggerkunst og Indskrifter, som vare hentede herfra. Jeg fandt ogsaa et Par Söilestykker liggende lidt længere henne paa min Vei.

Jeg havde kjedet mig ret tilgavns over den eensformige thessaliske Slette. Her sprang endelig en Kilde frem for at slukke Vandrerens Törst og vederqvæge Öiet ved Synet af en lille Viinhave og en skyggefuld Trægruppe. Henved 3 Timers Vei fra Alífaga ligger Landsbyen Buflá ved Foden af den lave Höideryg, som fuldender Slettens Adskillelse i 2 Dele, idet den i Retningen fra Nordvest til Sydost forbinder Bjerggruppen i Midten med Syd-Thessaliens Bjerge. Efter en Times Forlöb er man kommen over Bakkerne, hvor Intet har fængslet Opmærksomheden, uden maaskee en forfalden tyrkisk Kirkegaard, som man oftere finder dem i Egne af Landet, der nu ere ganske forladte; thi den tyrkiske Befolkning er i hele Thessalien i Aftagende, og mange Landsbyer ere nu forsvundne, me-

*) Northern Greece III, p. 363 ff.

dens Begravelsespladsen staaer tilbage urört og uændset. Ved Höideryggens sydlige Fod ligger Landsbyen Vasilikí, og lidt sydligere den större tyrkiske By Idriskjöi. Da der ingen Chan var paa Stedet, havde en velhavende Tyrk gjestfrit aabnet sit Huus til at modtage de Fremmede og beverte dem uden al Betaling. I dette Huus tilbragte jeg Middagens hedeste Timer, medens den tyrkiske Tjener opvartede med Æg og Kjernemælk.

Henad Eftermiddagen forlod jeg Idriskjöi. Efter en Times Ridt overskred jeg den brede, men lave Férsala-Flod, og 3 Qvarteer senere naaede jeg det smukke venlige Férsala. Röde Tage blandede med lövrige Træer udbrede sig ved Foden af en grön Skrænt, hvis Top krones af en rödlig Fjeldkam. Det gjör dog godt imellem de usle græske Landsbyer at finde en tyrkisk Stad, hvor man ikke har foragtet Naturens Skjönhed og Rigdom, men benyttet den til sin Tjeneste, hvor Fontæner og grönne Træer ikke ere Luxus, men Nödvendighed! Férsala er kun en lille By — den har vel kun 5000 Indvaanere — men den mangler derfor ikke et vist Liv; thi det er den betydeligste Handelsstad i Syd-Thessalien. Det er herfra at Veien gaaer ind igjennem Othrys' Bjerglande, paa den ene Side op ad Apídanos-Dalen til Armyro, paa den anden til Domokó og derover til Kongeriget Grækenland.

Dog indtager den nuværende Stad kun en ringe Deel af det gamle Pharsalos; havde Historien ikke sagt os det, vilde de bevarede Mure fortælle os, at

det havde været en betydelig By. Lige fra Höiens Fod strække Murene sig heelt op ad den store Skraaning, som nu smiler med sit friske Grönsvær og de fiint dannede Mandeltræer, indtil det smalle aflange Fjeld paa Toppen, hvor Borgen laae, ved en Indsænkning bagved sikkret for Overfald fra det höiere Bjergland. Borgen strækker sig i Retningen fra Vest til Öst; Byen laae paa den nordlige Skraaning ud imod Sletten; dens Omkreds har neppe været mindre end en halv Miil. Paa en saa brat Klippe som Borgens vare Mure næsten overflödige; man seer ogsaa Mere af Middelalderens end af Oldtidens Befæstning. Kun paa eet Sted, henimod den vestlige Ende, dannes en Indsænkning i Klippen, hvor den er tilgængelig saavel fra Byen som fra Bjerglandet bagved. Her staae ogsaa tvende Porte lige over for hinanden, og denne Plads var stærkt befæstet af polygone Mure og Taarne. Den ydre Port er anlagt i den tidligere omtalte skjæve Retning; midt i den springe Dörstolperne frem over en Alen paa hver Side; Aabningen imellem dem er 2¾ Alen; paa venstre Side af Porten ligger et Taarn; paa höire springer et naturligt Fjeld frem.

I den samme Indsænkning ligger en af hine mærkværdige ældgamle Bygninger, som rige Konger byggede sig til Skatkammere — thi Skatkammere ere de efter de gamle Forfatteres Vidnesbyrd, medens enkelte nyere Archæologer ligesom Grækerne selv antage dem for Kongegrave. Det er et Sidestykke til Minyas' Skatkammer i Orchomenos og til det vel bevarede Atreus'

Skatkammer i Mykene. Ogsaa dette er en underjordisk Kuppelbygning, saa höi og spids at den næsten ligner en udhulet Kegle, paa det Nöiagtigste sammenföiet af vel tilhugne Stene i vandrette Lag, der bestandig trække sig mere og mere sammen indtil Slutstenen ender det Hele. Man finder anfört i Haandbögerne, at der i Pharsalos findes Spor af et saadant Skatkammer; der er mere end Spor; thi den hele Bygning staaer der, og kun de tre eller fire överste Steenlag ere styrkede ind; men den er endnu ikke udgravet. Almuen kalder den Achilles' Grav — ligesom den store mykenæiske hedder Agamemnons — thi det er en almindelig Tro, at Férsala i Oldtiden hed Phthía og var Achilles' Hjemstavn. Skolemesteren vidste vel, at Pharsalos ikke var Phthia; men han meente, at denne Ruin ikke var værd at lægge Mærke til; det var kun en Cisterne!

Paa den store Skraaning, hvor Byen laae, bemærker man flere Tværmure, der have dannet Terrasser for at understötte Huse og Gader. Fæstningsværkerne kunne forfölges uafbrudt heelt ned ad Skraaningen. Paa den vestlige Side lidt nedenfor Borgens Klippe rager et andet ligesaa ubestigeligt Fjeldstykke frem; disse to Steder har Naturen tilstrækkelig befæstet; men Fordybningen imellem dem er stærkt forsvaret af en dobbelt Muur, yderst en plump Polygon-Muur, höiere oppe en regelmæssig Qvader-Muur, hvortil man endnu i en senere Tid har föiet et halvrundt Taarn; ved Borgens Fod derimod bemærker man middelalderlige Mure, opklinede af smaa sönderbrudte Steen, saa at

man med eet Blik kan overskue Befæstningskunstens Historie i Aarhundreder. Paa Stadmurens östlige Side seer man nogle af de störste mangekantede Stene, der nogensinde ere anvendte; ellers synes Muren i senere Tider at være betydelig udbedret; thi den allerstörste Deel bestaaer af store Qvadere, kun af forskjelligt Maal. Det nordöstlige Hjörne ved Bjergets Fod indtages af den Forstad eller *Mahalé*, som Grækerne beboe. Metropolen er bygget lige indenfor og tildeels paa den gamle Muur, hvoraf tvende fiirkantede Taarne vise sig som Grundvold for Kirkens östlige Ende. Ved det nordvestlige Hjörne er ligeledes bevaret et Taarn og et Stykke Muur; det understötter Kirkegaarden omkring et tyrkisk Bedehuus og dets Minaré. Lige udenfor denne springer en Kilde ud fra Bjergets Fod, og skjöndt dens Vand ikke drikkes, er det dog godt nok til at nære en smuk Samling af Plataner. Paa Nordsiden, hvor den nuværende By ligger, er Muren naturligviis forsvunden; Stenene ere benyttede rundt om i Byen til forskjellige Bygninger, til Fontæner, til Sæder og Diske foran Boderne. Hvor det idelige Slid eller vel stundom ogsaa forsætligt Arbeide har poleret dem, antager den graae Sandsteen en smuk sortagtig Farve med enkelte gule Aarer i.

Af mindre Oldsager fandt jeg kun i Metropolen en allerede bekjendt Indskrift*), og i et Huus i Nærheden et mishandlet Gravrelief. Ved Moskeen laae ogsaa et

*) Leake Northern Greece p. 14.

Indskriftfragment; et andet, klagede man, havde nylig en Reisende bortstjaalet. I Moskeen er indmuret et dorisk Kapitæl med to Ringe og Skaalen overordentlig stærkt udbuet, som paa adskillige siciliske og italiske Templer. Upaatvivlelig vilde man finde Eet og Andet omkring i de tyrkiske Huse, hvis man fik Lov til at söge derefter. En Tyrk kom til mig og sagde, at han havde to store Stene, der saae ud ligesom smaa Kasser*); hvis jeg vilde give ham tre Species, kunde jeg faae dem at see. Jeg lod ham naturligviis beholde sine smaa Kasser selv; det har sagtens været simple Ligkister uden al Forziring, hvilket han vel ellers vilde have omtalt.

D. 15de Juni. Min Nattesövn var bleven forstyrret af en umaadelig Mængde smaabitte Myg**), Férsalas stadige Plage; thi jeg havde bredet mit Leie i den aabne Svalegang, hvor Taget lunede og hidkaldte Myggene, i Stedet for at jeg burde have lagt mig under den aabne Himmel selv, hvor den friske Natteluft havde holdt dem borte. Jeg havde endnu en Gang omvandret de helleniske Mure, og det var höit oppe paa Formiddagen, inden jeg kom bort. Jeg agtede mig til Velestíno; da vi imidlertid ikke kjendte Veien, kom vi til at gjöre en Omvei til Höire, medens den nærmeste Vei havde været over det gamle Skotussas Ruiner, Nord for det Bjerg,

---

*) Σάν κασσέλιες.

**) Σκνῖπες.

de Gamle synes at have kaldt Kalchedonion. Jeg red mod Sydost over golde og nögne Bjergrödder; jeg overskred Enipeus-Flodens brede Dal med det udtörrede Flodleie i Midten, kom igjennem Landsbyen Derenglí og efter omtrent 3 Timers Ridt til den lille lille Landsby Kapylómba, som ligger ved Foden af Bjergene oven over Apidanos-Flodens venstre Bred. Det var allerede over Middag, og vi maatte finde et Sted til at hvile. Sognefogden (Kotsjá-basjí) förte os hen til en gammel Jomfrus Huus, og uagtet der Ingen var hjemme, skaffede han dog Dörren op og indqvarterede os uden videre i det tomme Huus. Snart kom Eierinden hjem. Hun var, som man kan tænke sig, yderst forbittret over dette Indbrud i hendes Huus. Jeg sögte at samle al den tyrkiske Ro og Overlegenhed, jeg kunde opdrive, og lod som om det Hele fulgte af sig selv; det virkede; hun gav sig tilfreds og vilde hellere være gode Venner med mig i Haab om en rigelig Godtgjörelse. Hun boede her i dette Huus alene med sine to Söstre, gamle og ugifte ligesom hun. Da jeg undrede mig over et i Grækenland saa sjeldent Tilfælde, og spurgte, hvorfor de ikke vare blevne gifte, svarede hun, at de vare fattige Folk, og der var derfor Ingen der vilde have dem; i denne fattige Landsby vare de ikke de Eneste, der saaledes maatte döe ugifte.

Jeg overskred Apidanos-Floden og red hen over den Slette, der udbreder sig fra Flodens höire Bred til Krokion- og Kalchedonion-Bjergene. Efter en Ti-

mes Ridt naaede jeg det lille Tsjiflik Inelí. Lige bagved dette hæve sig Forhöiderne af Krokion-Bjerget. Först ligger til Venstre for Veien en lille Magula, ved hvis Fod en antik Muur sees. Da Pladsen synes for lille til en By, har det vel kun været Omslutningsmuren for et eller andet Tempel, der laae udenfor Byen. Thi paa höire Side af Veien hæver sig et stort kegleformigt Bjerg med overordentlig vel vedligeholdte helleniske Mure. De have som de fleste Fæstningsmure i Thessalien en stærk Tilböielighed til den regelmæssige Qvaderbygning, uden at dog Lagene ere nöiagtig vandrette eller Stenenes Snit altid lodret*). Överst paa Keglen hæver sig ogsaa her omtrent som i Férsala en lille afsondret Klippe, hvor Borgen stod; nogle Muurlinier strække sig tvers over den. Fra dennes Top nyder man en herlig Udsigt ned over den brede Apidanos-Dal heelt hen til Bjerggruppen i Thessaliens Centrum. Murene ere over 3 Alen tykke; hele 6 Porte ere bevarede; den ene af disse er forsvaret af et trekantet Taarn paa höire Side for den Indtrædende; en anden, 6 Alen bred, forsvares ligeledes af Murens Fremspring paa höire Side; en tredie derimod, som kun er 2¼ Alen bred, har Taarnet paa venstre Side; man kunde maaskee antage, at den kun havde været bestemt til Udfaldsport? Ved Bjergets Fod löber Bækken, som forsynede Stadens Beboere med Vand;

---

*) Leakes Frihaandstegning (IV, p. 467) giver naturligviis ikke mindste Forestilling derom.

paa den anden Side af denne ligger nu Landsbyen *Zanglí*, og det er efter denne at vi maae benævne den gamle Borg, thi dens rette Navn lader sig neppe udfinde*).

Fra Zanglí gik jeg imod Nord over en knudret og besværlig Bjergtunge til den lille Landsby Iriní; derfra udenom Krokion-Bjerget ind i Fordybningen imellem dette og Kalchedonion. Her gaaer Landeveien fra Volo til Férsala; den var fuld af Folk der droge til Markedet, som den næste Dag skulde holdes i Férsala. Efter to Timers Reise fra Zanglí toge vi ind i den usle Landsby Misofaglí, den mindste og fattigste af alle de fattige Landsbyer, jeg besögte. Allerede Navnet forekom mig uheldspaaende, som sagde det, at vi kun skulde faae det Halve at spise af hvad vi behövede**). Det var nærved at slaae til; thi da vi med Nöd og Neppe ved Övrighedens Hjælp havde erholdt et Nattequarteer, var der virkelig kun en halv Oka Viin at finde i den hele By.

D. 16de Juni. Jeg havde henved 2 Timers Vei over Kalchedonion-Bjerget til Velestíno. Bjerget bestaaer meest af nögne Stene og frembyder saare liden Afvexling. Velestíno ligger ved dets nordlige

---

*) De Nyere kalde den i Almindelighed *Eretria*, men denne har snarere ligget Nord for Kalchedonion-Bjerget, s. Liv. 32, 13.

**) *Φαγεῖν τὸ μισό*, at spise det Halve.

Fod. Det er en ubetydelig tyrkisk By, men den besidder en Skjönhed, som alle Thessaliens Stæder maatte misunde den, i de uforlignelige Haver, der udbrede sig Nord for Staden som den skjönneste Lystskov, vandede af den rige Kilde, der baade i Oldtid og Nutid var Stadens Velsignelse. Velestíno er de Gamles *Pheræ* og Kilden er den berömte *Hyperia.* Den udspringer inde i Staden selv. Ved Foden af Klippen vælde tre Vandaarer frem og danne en lille Sö; en Moskee har reist sig ved dens Bred, og speiler sin Kuppel og Minaré deri.

Lige over Kildens Udspring seer man en hellenisk Muur af regelmæssige Qvadersteen; thi det var paa denne Höi at det gamle Pheræ laae, og flere Levninger af Stadmuren, af samme regelmæssige Bygningsmaade, ere bevarede. En mindre, ovenpaa flad Höi, som hæver sig over den övrige Stad, har vel været Borgens Plads. Den gamle Stads Grund ligger nu for störste Delen öde, og det er kun dens östlige Skraaning, der indtages af den nuværende græske Forstad. Her födtes den berömte Rigas, den förste Græker, hvem den franske Revolution begeistrede til Kamp for Friheden, og hvis Hymne: *Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων,* „Op til Kamp, I Hellas Sönner!" öieblikkelig blev et Feldtraab over hele Grækenland. Österrigerne udleverede ham til Tyrkerne, og han maatte böde paa Skaffottet*). Da Kampen endelig udbröd, var det

*) Smlgn. Bröndsteds Reise, II, S. 71 ff.

naturligt, at man ikke handlede synderlig skaansomt med hans Födestad. Den havde fordum over 100 Huse; nu er det en Hob Ruiner, hvor neppe 50 Sjæle have deres Bolig; Kirkerne ere styrtede sammen; men den gamle Kone kommer endnu med taarefyldte Öine og tænder Lamperne paa det hellige Sted.

I den hellige Charalampos Kirke er Altaret en antik Statuebasis. Nord for Staden har man fundet talrige antike Grave, og hver en Regnskyl bringer Mönter og andre Smaating fra Oldtiden til Syne. Paa den tyrkiske Kirkegaard udenfor Byen fandt jeg et Par helleniske Gravstene, og en stor, men særdeles mishandlet Indskrift, der syntes at være et Hædersdecret for en vis Demetrios. Ved Byens Bazar ligger en stor Marmorblok, som indeholder den fuldstændigste af de mange bevarede Lister over frigivne Slaver.

Fra Velestíno til Vólo er ikke tre Timers Vei. Jeg havde overskredet en lav Höideryg og syntes allerede at mærke den friske Söluft. Foran mig laae det ligesaa skjönne som store Bjerg Pelion, imellem hvis sorte Skove flere hvide Pletter skinnede frem. Jeg troede, det var Steenbrud eller nögne Klipper, skjöndt mine Öine syntes at sige mig, at det var Landsbyer, og mindede mig om Albaner-Bjergene, som de vise sig fra Rom af; men hvo kunde troe Sligt om det folketomme Grækenland? Dog Grækerne viste mig dem med Stolthed og sagde: „See! det er de fire og tyve Stæder*);

*) Τὰ εἴκοσι τέσσαρα χωριά.

thi saa stort er Antallet af de græske Landsbyer paa Pelion. Herfra kunde de naturligviis ikke alle sees, Makrynitsa, Portaria, Volos, Agios Laurentios o. a. „straalede — for at bruge en Grækers Udtryk — som Perler paa et grönt Silketæppe."

Vólo*) ligger ved den inderste Deel af den efter samme benævnede Bugt. Det er Thessaliens fornemste, man kunde næsten sige eneste Havn, og den vilde være en betydelig Handelstad, hvis Landet ikke var saa fattigt. Det var i denne Egn, at det ældgamle *Jolkos* laae, hvorfra Hellenerne förste Gang vovede sig ud paa lange Söreiser; og naar jeg saae den store Havbugt udbrede sig for mig, trygt indesluttet af de skjönneste Bjerge, forekom Intet mig naturligere, end at dette Vand kunde indbyde Menneskene til at trodse Havets Farer. Men naar jeg ei alene saae den lille kegleformige Höi foran Pelion, hvor Jolkos havde ligget, men ogsaa tænkte paa at det store Forbjerg til Venstre havde baaret den prægtige Stad *Demetrias*, der sikkrede hiin stolte makedoniske Konge Besiddelsen af Hellas' rigeste Provinds; naar jeg paa de nærmeste Höider til Höire tænkte mig en anden betydelig Handelsstad, *Pagasæ:* da stod der et skjönt Billede for mig fra Hellas' blomstrende Dage, og den *pelasgiske* Bugt vrimlede af tusinde Skibe. Nu er Volo en lille tyrkisk By, omgivet af en aldeles fiirkantet Fæstningsmuur. Udenfor denne, ved Sökysten, boe de græske Handlende:

---

*) *Βῶλος.*

der ere Torvepladserne og Chanerne, og skjöndt Husene kun ere faa, er dog alt Livet samlet imellem dem. Jeg var taget ind i en Chan der ikke var bedre end alle andre, og blev derfor ikke lidet glad, da den græske Consul, Hr. Skutarídes, velvillig tilböd mig at tage Bolig i hans Huus. Sölvkorset i det græske Flag vaiede atter over mit Hoved; jeg befandt mig atter i en dannet og behagelig Grækers Selskab, og Tjenestefolkene — stjal atter.

D. 17de Juni. Jeg havde bestemt denne Dag til at besöge Demetrias og Pelion-Bjerget. Jeg havde redet henved en halv Time langs med Kysten, da jeg naaede det store stenige Forbjerg, hvor Demetrias stod. Stedet kaldes nu Goritsa efter en Landsby, som i Middelalderen laae her, men som nu er forsvunden paa nogle ubetydelige Muurbrokker nær, langt færre end der ere tilbage af den helleniske Stad. Forbjerget er en nögen sönderreven Klippe, der seer ud hartad som om man allevegne havde hugget Stene ud af den. Paa Bjergets överste Top, hvor Borgen stod, hæve sig tvende Tinder, hver besat af et Taarn; imellem dem strækker sig en Muur af den sædvanlige Bygningsmaade med uligestore Qvadersteen. En lille Kirke for den hellige Jomfru og et Træ, der pidskes af Stormen, finder man deroppe. Bagved Kirken er en firkantet Fordybning med glatte Steenvægge af to til tre Alens Höide, som det synes et gammelt Steenbrud. Deri findes en Bröndi, der betragtes som hellig, og

hvortil man Paaske Söndag gjör Valfarter*). Ned ad Höien kan man forfölge Stadens Mure en betydelig Strækning; de ere byggede paa samme Maade som Borgens, men af betydelig större Steen.

Jeg steg ned i Dalen bagved Forbjerget til den smukke lille Landsby Almyræ. Paa den anden Side af denne, ud imod Sletten, reiser sig en lille kegleformig Höi, paa hvis Top ligger en eensom Kirke. Skjöndt her ingen Levninger af Mure findes, har jeg dog ingen Tvivl om, at det er her, man maa söge det gamle *Jolkos*. Denne Plads er ikke alene i hele Egnen den meest passende, man efter hine Tiders Anskuelse kunde vælge til at anlægge en Stad paa: en afsondret Höide ved Bjergets Fod, som skuede ud over Sletten; men den passer ogsaa temmelig nöie med de af Strabo angivne Afstande, 7 Stadier fra Demetrias og 20 fra Pagasæ**).

---

*) Ved denne hellige Kilde — dette *ἁγιάσμα*, for at bruge det græske Udtryk — skulde der efter Leakes Beretning (North. Greece IV, p. 376) foregaae et Mirakel, idet den var tör hele Aaret igjennem, men Paaske Söndag fyldtes med Vand, der holdt sig i 24 Timer, hvor meget endog den talrige Mængde af Tilskuere öste deraf. Miraklet maa være ophört efter hans Tid; thi jeg fandt Vand i Kilden uagtet det ei var Paaske.

**) Er denne sidste Angivelse endog nogle Stadier for kort, har Leake (North. Gr. IV, p. 479) dog aldeles Uret, naar han regner 50 Stadier fra Pagasæ til Demetrias. Det kan i det Höieste være 30.

Jeg lod Jolkos ligge til Venstre og red op ad Bjerget Pelion for at bestige dets Top og besöge nogle af de berömte 24 Stæder, der befolke det gamle Magnesia. Sandelig det er ikke med Urette, at Bröndsted og alle andre nyere Reisende have fölt sig begeistrede over dette Land og slaaede af den mærkværdige Modsætning, hvori det staaer til det övrige Grækenland. Det skjönne Bjergland befolkes af en talrig Mængde Grækere, vindskibelige og velhavende, nöisomme og tilfredse, kun i bestandig Strid hver med sin Nabo. Er der noget Sted hvor græsk Blod har holdt sig fra Oldtiden til vore Dage, maa det være her. Her var det ogsaa, at man i Begyndelsen af Aarhundredet lagde den förste Plan til Oprettelsen af en græsk Höiskole, men som strandede paa Landsbyernes gjensidige Skinsyge, da man ikke kunde blive enig om i hvilken Stad den skulde ligge. Fra denne Egn ere flere af de fornemste nygræske Forfattere, Gregorios og Daniíl, Udgiverne af *Γεωγραφία νεωτερική*, Anthimos Gazis og Phílippos Joánnu, den nuværende Professor i Philosophien ved Athens Universitet.

Da hele Grækenland reiste sig imod Tyrkerne, reiste ogsaa de 24 Stæder sig, og de tarvelige Bjergfolk vandt mange Laurbær fra deres rige Herrer. Freden kom, og Thessalien blev regnet til Tyrkiet. Dog de som havde kæmpet for Hellas imod Tyrkerne, havde jo Borgerret i det nye Frihedens Hjem. Mange flyede ogsaa de forhadte Herrer og nedsatte sig hos deres Brödre i Kongeriget; men haardt bleve deres For-

haabninger skuffede: Velstanden var mindre og Beskatningen höiere end paa Pelions Bjerge, og hvor var Frihedens Begeistring, der skulde gjöre Byrden let? Mismodets trykkende Luft laae tungt over det hele Land; man hörte kun Klager over Anarchie og Retsusikkerhed, over Regjeringens Mangel paa Kraft og Folkelighed, og dette Folk, der var saa indbildsk af sine Forfædres Bedrifter, var selv ikke i Stand til at udrette det Mindste, thi det var endnu intet Folk. Da forlode flere indvandrede Grækere paa ny det frie Hellas og vandrede tilbage til deres trælbundne Hjemstavn, hvor de kunde leve roligere og friere end hist.

Disse 24 Stæder nyde ogsaa en stor Begunstigelse fremfor de övrige tyrkiske Undersaatter. De tilhöre fra gammel Tid af den regjerende Sultans ældste Söster, og have den Forret, at der kun maa boe een Tyrk i hver Stad og ingen albanesiske Leietropper maa indqvarteres hos dem. Derfor er ogsaa dette Strög det folkerigste i hele Grækenland, og denne lille bjergige Halvö tæller henved 50,000 Beboere. Den störste af Landsbyerne, Makrinitsa, anslaaes til 1200 Huse, Vólos og Portariá hver til 700, Drakiá til 600, Zagorá til 500, Agios Georgios, Agios Laurentios og Lechónia til 400, og de mindre omtrent til 100 Huse. Agerdyrkningen er naturligviis kun ringe i et saa bjergigt Land; men desto betydeligere er Havedyrkningen; Pelions Skraaninger ere næsten det eneste Sted i Thessalien, hvor der dyrkes Frugttræer, og alle de Frugter, som falbydes paa Lárissas Torv, ere hentede

derfra. Viin-, Olie- og Silkeavl ere vigtige Indtægtskilder for dem, og Huusfliden er heller ikke ringe: Qvinderne spinde, væve og gjöre Silkesnore, og Mændene garve Læder.

Fra Almyræ red jeg omtrent en Time op ad en steil Bjergvei, rig paa smuk Afvexling, til den store Landsby Portariá. En Flod styrter sig igjennem den, og Möllehjulet suser dybt under Veien der slynger sig op langs med Bredden. Paa Bjergets steile Skraaning udbrede sig de talrige Huse, som vare de bestemte til at vise sig fra det Fjerne. Det er simple Bönderhuse af Bindingsværk og Smaasteen, men ofte temmelig höie og faste, hvilket vel ikke saa meget har sin Grund i at man frygtede fjendtligt Overfald*), som i Beliggenheden paa Skrænten, hvorved man maatte sikkre sig for det nedströmmende Vand, og den ene Side allerede ved sin lavere Plads maatte faae en betydelig Höide. Tagene ere af graa Skifersteen og skinne i Frastand med en hvid Glands ikke ringere end Blytagene og Kobbertagene paa vore Kirker. Det er Naturen der indtager her, og ikke Kunsten; Skjönhedssands finde vi hverken hos Qvinden med hendes tykke Klædes-Tröie og hendes plumpe Hovedtöi, eller hos Manden, naar den lille Straahat ikke er ham stærk nok til at beskjerme hans Hoved mod Solens Brand, og han da trækker sin smudsige röde Hue over Pullen paa den gule Hat.

*) Dette er Leakes Mening, North. Greece IV, p. 371.

Til Venstre for Portariá udbreder sig i omtrent samme Höide den langt större Landsby Makrinítsa; men min Vei gik til Bjergets Top omtrent to Timers Reise fra Landsbyen. Plessídi benævner man denne Top efter en ödelagt Landsby, der fordum stod der. Lidt oven over Portariá samle nogle smukke Plataner og en Kilde med iiskoldt Vand hver Söndag Eftermiddag Grækerne til selskabelig Sammenkomst. Höiere oppe finder man store Strækninger bevoxede med Bregner; det var fordum Kornmarker, og den grönne Græsplet er, naar man ret seer til, egentlig en brolagt Tærskerplads. Saa kan man da ei engang i denne begunstigede Egn være fri for det sædvanlige sörgelige Syn af aftagende Velstand, for det hæslige Syn som fremkommer, hvor Mennesket har berövet Naturen sin oprindelige Dragt uden selv at skabe Noget i Stedet derfor. Men vi ville hellere glæde os over de rige Skove, hvormed Naturen fra Oldtids Dage indtil nu har beklædt dette Bjerg; allerede Homer omtaler det lövrige Pelion*); Dikæarch taler om dets Graner og Böge**), og om dets heldbredende Rödder, hvortil Slangerne ikke turde nærme sig; og Nordboen overraskes ved den tætte og uoverskuelige Bögeskov, et i Syden saa uvant og i denne Udstrækning maaskee enestaaende Syn. Imod den danske Slettes Böge vare disse

*) *Πήλιον εἰνοσίφυλλον.*

**) *Ἐλάτη* og *ὀξύη.* Begge Ordene ere beholdte i de Nygræske, det förste meest i Formen *ἔλατος.*

Bjergvæxter vel ikkun Dverge; men det var dog de samme Blade, den samme lysegrönne Farve, hvortil saa mange hjemlige Erindringer knyttede sig. Jeg kom forbi Ruinerne af den forladte Landsby Plessídi og naaede kort derpaa Toppen selv, næsten 5000 Fod over Havfladen. Paa den nögne Fjeldmasse ligger en sammenstyrtet Steenhob. Stod her maaskee i Middelalderen et Vagttaarn? Det har da behersket en af de videste og skjönneste Udsigter i Grækenland. I Forgrunden har man det skovrige Bjerg med dets hvide glimrende Stæder. Ved dets Fod udbreder sig den pelasgiske Havbugt med sine takkede Kyster, i Baggrunden begrændset af Euboeas Höiland; til Höire det skovrige Othrys og bagved dette Oetas langt vældigere Bjergryg. Nord for Bugten ligger Volos Slette, og imod Nord-Vest den store fiskerige boebeiske Sö (nu Karlar), som til Höire begrændses af Bjergets Fod, men til Venstre uden fast Grændse strækker sig ud imod Sletten, om Vinteren langt större end om Sommeren. Imod Öst aabne tvende store Klöfter sig imellem Bjergets Skove, for at Ægæerhavet kan lade sit dybe Blaa skinne frem.

Paa Pelion hensatte de gamle Sagn Kentaurernes Bolig; her skulde Chiron, Achilles' Læremester, have boet, og Dikæarch fortæller, at paa Bjergets Top var der en Hule som kaldtes den chironiske. Der findes endnu en saadan Hule, et lille lodret nedgaaende Hul, som siden udvider sig til et större Rum, saa at man kan staae opret og bevæge sig derinde. Men skulde

den berömte Chiron ikke have havt en bedre Bolig? Det kunde Grækerne ikke tillade; i Volo talte man meget om de prægtige Marmorsæder i Hulen, og Nogle vilde endog vide, at der fandtes Söiler dernede.

Dikæarch fortæller endvidere, at der stod et Tempel for Zeus Aktæos, hvortil man gjorde Valfarter ved Hundestjernens Opgang, og selv i denne, den stærkeste Sommerhede maatte man indhylle sig i tykke Uldklæder, saa stærk var Kulden paa Bjerget. Jeg fandt imidlertid kun en behagelig og forfriskende Kjöling deroppe.

Jeg red tilbage den samme Vei til Portariá. Derpaa fulgte jeg Flodens Leie til Landsbyen Volos, Nord for det gamle Jolkos' Höi. Denne By er i det Mindste ligesaa smuk og malerisk som Portariá. Möllehjul suse, og overalt seer man yppige Haver, hvor Kirsebærrene og Orangerne neppe kunne faae Plads for de uhyre Figentræer. Floden styrter hen imellem vældige runde Stene der ligge henkastede deels i Flodens Leie, deels nedenfor den, som var det Levninger fra Kentaurernes vilde Kamp, der endnu laae paa Valpladsen. — Fra Landsbyen Volos har man neppe en Times Vei til Fæstningen. Det nærmeste Stykke ved Bjergets Fod, saa langt som det endnu vandes af Floden, indtages af Haver, der tilhöre de i Staden boende Tyrker.

D. 18de Juni var en sand Tycho Brahes Dag for mig. Mester Naso havde forladt mig; jeg skulde have en ny Agojat, eller Keretsís, som det hedder i

Thessalien. Den Förste, som havde lovet at komme, udeblev; en Anden, med hvem jeg dernæst gjorde Aftale, gjorde ligesaa, saa at jeg först efter Middag, netop i den stærkeste Hede, kunde begive mig paa Reisen. Mindre end en Fjerdingvei Vesten for Volo springer et Forbjerg frem til Kysten; der laae det gamle Pagasæ, Pheræs Havnestad; nu kaldes Stedet Boblítsa, formodentlig efter en forsvunden Landsby. Veien derhen gaaer langs med Strandkanten, snart over Sand, snart over sumpigt Marskland, indtil man naaer den betydelige Kilde, der udspringer ved Klippens Flod og som formodentlig har givet Byen Navn. Bjergets störste Höide er imod Nord; paa denne Side falder det brat af imod Sletten, medens den sydlige Skraaning er jevnere, og blev den egentlige Stads Plads. At den ikke har havt noget ringe Omfang, kan man overbevise sig om ved at forfölge de velbevarede Mure. De ere opförte af uligestore Qvaderstene, næsten 4 Alen tykke, og bestaae af en ydre og indre Væg med Bindere imellem. Paa den överste Top staae tvende fiirkantede Taarne af ualmindelig stort Omfang, og med Mure af to Alens Tykkelse.

Syd for Pagasæ gaae Bjergene heelt ud til Havet; det er nögne Stene, men kun af en ringe Höide. Jeg gik tvers over Bjergene, og efter henved to Timers Forlöb befandt jeg mig paa et Sted nær ved Kysten, som bærer Navnet Furna. Sporene af en hellenisk Muur gik tvers over Veien, og talrige Grave skulle være fundne i denne Egn; i Volo talte man om Mar-

morstykker af et Tempel, der for faa Aar siden vare opgravne her; men man havde tildækket dem igjen i al Hast af Frygt for Tyrkerne. Et Salt-Oplag med sine hvide Dynger ligger nu som et Glemselens Tegn ved den begravne Stad. Kort efter kom jeg forbi en tyrkisk Grav; en vis Halíl-Aga, som var forhadt af sine Undergivne, skal være bleven myrdet der.

Efter omtrent 3 Timers Reise havde jeg overskredet Bjergene; Forbjerget Angkistri, det gamle Pyrrha, var blevet liggende langt til Venstre; foran mig udbredte sig nu den frugtbare Slette, hvis Hovedstad er Armyró. Ved Bjergets Fod ligge Ruinerne af en Fæstning fra Middelalderen, og af en lille By, som nu rigtignok kun er en sammenstyrtet Steenhob, men dog bestandig gaaer under sit tidligere Navn, „den nye Stad" *). Ved Slettens Begyndelse staaer en lidt större Levning af et fiirkantet Vagttaarn; det tjener nu til Qvarteer for en albanesisk Vagt eller Dervéni; dog opholde Soldaterne sig mindre i den gamle Steenbygning, end i den luftige Forhalle, de have bygget til udenfor Indgangen. Dens Tag er tæt flettet af Lövgrene, som neppe fornyes en Gang om Aaret, og baaret af höie Stænger. Jeg var steget af Muuldyret for at kaste et Blik paa den forfaldne Borg, og da Vagten var saa nær, vilde jeg ikke stige til Hest igjen, för jeg havde foreviist mit Pas der. Saasnart vi nærmede os, kom tre Albanesere os imöde, ledsagede af

*) *Τὸ καινούριο χωριό*, Jeni-kjöi.

tre gjöende Hunde. Vi vexlede venlige Hilsener, og Hundene fik Befaling til at tie; men medens vi fortsatte vor Vei, sprang den störste af Hundene, der ganske rolig havde stillet sig ved Siden af Veien og gjort Front, uden at lade en Lyd höre, bagfra hen og bed mig i Benet. Jeg gav naturligviis Ondt af mig i denne Anledning, og forlangte af Agaen, at han öieblikkelig skulde skyde Hunden. Han meente först at kunne affærdige mig med et Smiil; men da han saae, at det var Alvor, svarede han ganske kort: „Den Hund bider ikke". Nu var Raden til mig at lee og spörge, om han ikke havde Öine; thi jeg havde jo viist ham, hvor den havde bidt mig. „Den bider ikke skikkelige Folk" *), gjensvarede han. Jeg blev vel forbauset over den Frækhed, hvormed han böd mig en Fornærmelse i Stedet for en Afbigt; men Vreden var större end Forbauselsen, og det lykkedes mig endelig at faae ham ud af hans fornemme Ro, saa at han bad mig at tale til ham i en anden Tone; „han var en kongelig Mand" **). Vi have ved en tidligere Leilighed seet, at dette Udtryk betegnede en Regjeringens Mand, og at et saadant Navn ogsaa tillagdes mig; jeg kunde altsaa svare, at jeg selv var en kongelig Mand, men at han var en Röver, der i Stedet for at beskytte Veiene gjorde dem usikkre, og jeg forlangte atter, hvad jeg fra först af havde forlangt, at han skulde læse mine Bujurdí fra

*) *Δὲν τρώγει τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους.*
**) *Βασιλικὸς ἄνθρωπος.*

Pasjaen og fra Sultanen. Han erklærede, at han ikke kunde læse, og alle Soldaterne erklærede det Samme; det var den eneste mulige Udvei; at det ikke var sandt, följer af sig selv, ligesom han ogsaa senere i Samtalens Löb röbede sig. Dog begyndte han nu at blive bange, og lovede at Hunden skulde blive skudt den næste Dag; men den tilhörte ikke ham selv og han maatte derfor först sige det til Eieren. Vel kunde jeg ikke lægge mindste Vægt paa et saadant Löfte; men det var mig ogsaa mindre om Hundens Död at gjöre end om en Undskyldning, og denne havde jeg dog i en vis Grad opnaaet. — Jeg havde netop den foregaaende Dag sendt min tyrkiske Kavasj tilbage til Lárissa, da jeg ansaae hans Ledsagelse for overflödig; Straffen kom ufortövet; havde han været med, vilde Synet af ham strax have imponeret Albaneseren og befriet mig fra ommeldte Skjænderi.

Dette var imidlertid ikke den eneste Ubehagelighed, disse Albanesere forvoldte mig; en anden kunde let være bleven större endnu. Da jeg vilde stige til Hest igjen, savnede jeg en lille Pergamentsbog, som jeg paa hele min Reise havde brugt til at gjöre Optegnelser og afskrive Indskrifter i. Vi sögte i Græsset og paa Veien, allevegne hvor jeg havde været; den var ikke til at finde; jeg tænkte da, at den var falden ud af Lommen paa et Sted ved Kysten, hvor jeg en Times Tid tidligere havde lagt mine Klæder, medens jeg badede mig i Söen, og Dimitrios og Agojaten rede tilbage for at söge den der. De havde omtrent været

et Qvarteer borte, da en af Albaneserne siger til mig: „Jeg har fundet Bogen; Du tabte den, da Hunden bed Dig; hvis Du vil give mig Findelön, skal Du faae den." Bogens forgyldte Snit havde stukket ham i Öinene; han havde strax puttet den til sig som en Kostbarhed; men da han saae, at den ikke havde Værd for Nogen uden for mig, vilde han dog nok afstaae den imod en klækkelig Findelön. Jeg kunde have tilgivet ham det Hele, kun ikke at han havde ladet min Tjener ride tilbage for at lede efter den, og derved foraarsaget mig et Ophold af næsten to Timer, hvori jeg maatte være Gjest hos disse vakkre Albanesere.

Det var Solnedgang, da de kom tilbage, og vi havde endnu en Times Reise til Landsbyen Akkitsjé, hvor vi skulde overnatte. Vi naaede den netop tids nok til at faae et Natteleie. Saaret paa mit Been blev efterseet og forbundet lidt bedre end det var skeet i Vagten. Der er et gammelt Ord, som Oraklet svarede Telephos, da han var bleven saaret af Achilles: "Kun den som har saaret, kan heldbrede"*), et Ord som senere de af Amors Pile Trufne aldrig ere blevne trætte af at gjentage, og som endnu, i det Mindste i Grækenland, ogsaa gjælder som en Lov for Lægekunsten. Min omhyggelige Dimitrios havde strax forsynet sig med en Tot sorte Haar af den Hund, der havde bidt mig. En lille Sölvskilling hörte ogsaa til; thi Penge kunne jo udrette Alt. Den blev gjort varm i Lam-

*) Ὁ τρώσας ἰάσεται.

pens Lue, og derpaa indsvöbt i Hundens Haar. Dette Plaster blev lagt paa Saaret, og man lovede mig en öieblikkelig Heldbredelse; jeg var imidlertid efter fem Dages Forlöb næsten lige saa halt og havde næsten ligesaa mange Smerter som den förste Dag.

D. 19de Juni. Landsbyen Akkitsjé eller, som den i Almindelighed kaldtes, forkortet Akkits, ligger ved Krokion-Bjergets östlige Fod. Til Trods for det rige Kornland, der tilhörer den, bærer den dog tydelig til Skue, at den er i Forfald og engang var meget större og folkerigere end nu. Husene ligge adspredte over en stor Strækning, og en Moskee med den tilhörende Minaré staaer forladt og forfalden. Udenfor denne Moskee ligger en stor Sandsteens-Sarkophag med Indskrift; udenfor det tyrkiske Militær-Qvarteer eller Konak staaer en smuk rund Statuebasis af blaaligt Marmor, og i et Par Kirker tæt ved Byen findes forskjellige Indskrifter*) uden synderlig Betydning: et Artemistempel synes at have blomstret her.

Paa den fremspringende Höide Nord-Ost for Byen laae i Oldtiden en betydelig Stad, det *phthiotiske Thebæ.* Store næsten regelmæssige Qvadersteens-Mure, henved 5 Alen tykke og forskandsede af stærkt fremspringende Taarne, omgave den. Byens höieste Punkt var imod Nord, hvor en brat Skrænt rager ud over den lille Flod, som fra Klöften skynder sig ud imod Sletten;

---

*) Leake Northern Greece IV, p. 357 ff.

mod Syd og Vest skraaner det jevnere, og imod Syd-Vest er en Port bevaret. Leake fandt omtrent midt i Staden Rester af Theatret.

Ikke langt fra „den nye Stad" og den Egn, som jeg den foregaaende Aften havde gjennemvandret, uden at Tiden tillod mig at dvæle for at söge, om noget Minde fra Oldtiden var levnet — i denne Egn laae den gamle Stad *Pyrasos* og det store og navnkundige *Demeters Tempel.* Det skjules nu af Marker og Viingaarde, men ved en Förers Hjælp fandt jeg dog omtrent en Times Vei fra Akkitsjé, forskjellige Architecturstykker af hvidt Marmor, der formodentlig have hört til hiint berömte Tempel. Det betydeligste var en smuk Hængeplade, der ikke som sædvanligt var prydet med Baand og Draaber, men med en Mæander vexlende med figurerede Feldter, hvori man skifteviis saae et Par Duer og en Rosett.

Dette Demeters Tempel beherskede et af Grækenlands rigeste Kornlande, den *krokiske* Slette, som indesluttedes af Bjergene Krokion og Othrys og af den pelasgiske Havbugt; nu kaldes den Sletten ved Armyró efter den Stad hvortil den hörer. Det var til denne Stad at jeg agtede mig hen. Det var omtrent to Timers Vei imellem lutter Hvede- og Bomulds-Marker. Paa Halvveien overskred jeg et Flodleie som nu rigtignok var tört, men dog smykkedes af en Deel smaa Plantaner; det kaldes paa Græsk Cholóreuma, d. e. den slemme Ström, paa Tyrkisk Bagtsjé-barlar, d. e. Havefloden.

Da jeg ankom til den lille venlige tyrkiske By,

tog jeg ind i Kadiens eller Mudirens Huus, hvortil jeg allerede i Forveien var indbuden. Han befandt sig nemlig denne Dags Morgen i Akkitsjé, og jeg havde der gjort ham min Opvartning for at beklage mig over hvordan jeg var bleven behandlet af den albanesiske Vagt. Den gamle Mand var særdeles venlig og deeltagende; „Ja det er forskrækkeligt!" sagde han, „saadan er de Albanesere"; men at han her kunde gjöre Brug af sin overordnede Myndighed, og i det Mindste give Vedkommende en Irettesættelse, faldt ham ikke ind. Han paalagde mig kun at tage ind til ham, naar jeg kom til Armyró; „i hans Huus skulde jeg ikke frygte for nogen Overlast".

Mudiren var endnu ikke kommen tilbage fra Akkitsjé; men Tjenerskabet modtog mig med stor Forekommenhed; en Neger gjorde mange forgjæves Anstrengelser for at underholde mig paa Tyrkisk, og Mudirens Brodersön, Murad Effendi, kom strax for at hilse paa mig. Det var en ung velstuderet Tyrk, hvis frankiske Klæder viste, at han ikke hörte til den gamle Skole. Han var overbeviist om at Tyrkerne Intet manglede uden Oplysning og Dannelse. Hans Videbegjærlighed var overordentlig; dog spurgte han ikke hen i Veiret om hvordan der saae ud i fremmede Lande, men altid med Hensyn paa den praktiske Nytte for Tyrkiet; han vilde vide Besked om Agerdyrkning og Handel i Europa for at indrette det ligesaa i hans Fædreland o. s. v. Han vilde vide, hvor man skulde grave efter Oldsager, og om det var indbrin-

gende at sende dem til Europa for at sælge dem; han fortalte mig, at ved „den nye Stad" laae der en stor rund Marmorblok, forneden indhulet og bearbeidet som en Bord, og spurgte mig, hvad den kunde være værd. Han vilde vide saa Meget, og jeg kunde kun sige ham saa Lidet; men derfor blev han dog ikke træt, og han tilböd at ledsage mig om Eftermiddagen paa en Udflugt ned til Havet og til Ruinerne af den gamle Stad Halos.

Kephálus *) kalder man endnu dette Sted paa Grund af den mægtige Kilde der vælder frem fra Klippens Fod, den samme der gav den gamle Stad Navnet *Halos*, som vel betyder Saltkilde eller noget Lignende. Vandet har nemlig en saltagtig, skjöndt ikke ubehagelig Smag, og man siger, at naar det staaer en Dags Tid, afsondrer Saltet sig og det letteste og reneste Drikkevand fremkommer. Stundom forsvinder Strömmen aldeles, og Kildens Grund bliver saa tör, at man kan tænde et Baal derpaa; da kommer den pludselig igjen, og overrasker midt i Hundedagene ved sin overordentlige Kulde. Vandmassen er saa stor, at den strax ved sit Udspring driver en Mölle; flere mindre Kilder forene sig med den, og i talrige Arme vander den paa det Mangfoldigste den hele Landstrækning fra Kildens Udspring til Havet, der rigtignok paa det nærmeste Sted kun er en halv Times Vei borte. Det er et bredt og

---

*) *Εἰς τοὺς κεφάλους*, d. e. „til Hovederne", hvilket efter græsk Talebrug vil sige Kilderne.

yppigt Delta, der strækker sig lige fra Zingerlí, Havnen for Armyró, til Kongeriget Hellas' Grændse; Markerne kunne neppe faae Plads for Træerne, og selv midt om Sommeren kan man ikke komme derigjennem med törre Fodder. Det er den i Oldtiden berömte Flod *Ambrysos*, hvorom vi tale. Kilden ligger omtrent en Times Vei Syd-Ost for Armyró, og paa den steile Forhöide af Othrys-Bjergene umiddelbart over den laae Staden Halos. Fra den höieste Top imod Nord-Vest skuede den ud over Sletten, paa den jevnere sydöstlige Skraaning laae Byen omgivet af uregelmæssige Qvadermure. Ved Höiens Fod paa en aldeles jevn og flad Grund var, som man seer, en nyere og regelmæssigere Stad anlagt, fra den Tid da man meente i Ro at kunne nyde Slettens Goder uden at behöve at forskandse sig paa Bjergene. Den er anlagt i en regelmæssig Fiirkant, og Murene opförte af regelmæssige Qvadersteen med stærkt fremspringende Taarne, lige saavel imod Höien, hvor den ældre Stad laae, som paa de andre Sider. Det er lige under Ringmurens nord vestlige Hjörne, at Kilden udspringer, og Störstedelen af Muren paa Nordsiden bades af dens Bölger. De 4½ Alen tykke Mure ere endnu et skjönt Minde fra Oldtiden, skjöndt den störste Deel af Stenene er bortfört og benyttet, navnlig til Velí Pasjas Pragtbygninger.

Thi den store Alí Pasjas mægtige Sön fandt særlig Behag i denne frugtbare Egn. En Times Vei Nord for Kephálus og lige saa langt fra Armyró byggede han ved Havets Kyst et prægtigt Pallads, om hvis Rig-

dom paa Guld og Sölv og om hvis glimrende Bad Erindringen endnu levede. Da han faldt, bleve hans Rigdomme Keiserens Eiendom; Rövere plyndrede det Tilbageblevne og brændte det tomme Huus, som nu er en ussel Ruin. Nylig havde en ny tyrkisk Herregaard eller Tsjiflik med dens tilhörende Bygninger reist sig imellem Ruinerne, efterat Landet var blevet kjöbt af en rig Tyrk ved Navn Mehemet Bei. Saasnart denne bemærkede de Fremmede, der rede igjennem hans Gaard, sendte han en Tjener hen for at indbyde mig. Da Solen allerede var gaaet ned, og jeg havde langt hjem, afslog jeg Indbydelsen; da kom en anden Tjener og forsikkrede, at vi ikke maatte gjöre hans Herre den Tort at forlade Godset uden at besöge ham. Jeg maatte give efter, saa meget mere som Murad Effendi, der kjendte Mehemet personlig, forlangte det Samme. Jeg kom ind i et lille særdeles pynteligt rundt Værelse med en Divan rundt omkring. Her modtog Eieren mig. Det var en Mand paa neppe 40 Aar med et livligt og behageligt Væsen. Han havde tidligere boet i Chalkis paa Euboea; denne Stad havde han efter Grækenlands Befrielse forladt, og efter nogle Aars Ophold i Konstantinopel havde han nu nedsat sig her. Han havde ikke alene Lyst til europæisk Dannelse, men ogsaa tilegnet sig saa Meget deraf, at jeg snart glemte, at det var en Tyrk, jeg talede med; saa smukt og forstandigt talede han om de nye Anlæg han havde gjort, og om hvordan han sörgede for Landets Opkomst; med en saa ungdommelig Livlighed

yttrede han, at snart vilde see sig om efter en Kone, for at hans Eiendomme ikke efter hans Död skulde falde tilbage til Sultanen. Jeg havde gjerne fulgt hans Indbydelse at tilbringe Natten hos ham; men Mudiren ventede os i Armyró; vi maatte begive os paa Veien; det var allerede saa mörkt. at vi neppe kunde finde den.

Den gamle Mand havde længe ventet paa os, og gav strax Befaling til at gjöre Aftensmaden færdig. Han havde tilbragt den störste Deel af sit Liv i denne Egn, havde kjöbt store Landeiendomme i Omegnen, og var maaskee nok saa ivrig i sin Avlsbrug som i sit Dommerembede. Hans stadige Omgang med Grækerne, hvilke han behandlede mere som Venner end som Undertrykte, havde ikke været uden Indflydelse paa ham, og han havde hævet sig over adskillige tyrkiske Fordomme, som over Profetens Bud om at afholde sig fra Viin og stærke Drikke. Han besad ikke Forstand og Aandrighed, men en hjertelig Godmodighed og Venlighed der gjorde mig Opholdet hos ham saa hyggeligt som det kunde blive hos en Tyrk. Brændevinet blev baaret frem; han var utrættelig i at nöde mig; jeg maatte i det Mindste een Gang gjöre ham Selskab; han selv kunde ikke have Mindre end 3 Glas. Det lille runde Bord sattes frem i Hjörnet af Divanen; to Drenge stode ved Siden og holdt Lysene. En Skaal Kjernemælk med hakket Hvidlög i, var den förste Ret; jeg kunde ikke blive fri for at pröve den, men var ret glad over at den paafölgende Kjödspise og den gode Viin kunde lade mig glemme Hvidlögen. Da Maden og

Drikken havde gjort den Gamle tilstrækkelig sövnig, begave vi os til Hvile.

D. 20de Juni. Mudiren sov til langt op paa Formiddagen; men jeg kunde ikke komme bort, för han havde medgivet mig den Beskyttelse af to ridende Soldater, som han Dagen i Forveien havde lovet mig, og som ansaaes for nödvendig i det lidet sikkre Bjergland. Jeg red lige mod Vest med Öiet fæstet paa et mægtigt kuppelformigt Bjerg, der reiste sig imellem Othrys- og Krokion-Bjergene, saa storartet og enestaaende, at det mindede mig om Akrokorinth; jeg tvivlede ikke paa at det var Pladsen for den gamle Borg ved Köitslár, som jeg havde hört saa meget omtale. Veien gaaer först næsten umærkeligt opad; det er Skovland, men aldeles forhugget; nogle enkeltstaaende Træer ere de sparsomme Levninger der ere tilbage. Alt som Landet bugter sig stærkere, blive Træerne talrigere, og naar Bakkerne blive til Bjerge, ere de beklædte af en tæt Egeskov. Efter to Timers Forlöb kom vi over det allerede een Gang omtalte Cholóreuma; endnu en Flod maatte overskrides, og 4 Timer medgik, inden vi naaede den lille Landsby Kasumlí, d. e. Höstby, et Tsjiflik, der tilhörte Mudiren i Armyró. Den ligger paa en betydelig Höide, kun lidt Syd for Passet imellem Othrys og Krokion, hvorigjennem Veien gaaer fra Férsala til Armyró; den frembyder derfor en smuk Udsigt gjennem Apidanos-Dalen, heelt ned til den thessaliske Slette. Jeg steg ned i Dalen, hvor den smukke Flod löb imellem

höie Skrænter, medens Möllehjulet og Platanerne kappedes om hvem der bedst kunde nyde Godt af den. Jeg steg op ad den modsatte Skraaning og befandt mig paa det kuppelformige Bjerg, der saa længe havde været Maalet for mit Öie. Viste det sig allerede fra det Fjerne som en Plads der var bestemt til at herske, traadte denne Tanke endnu klarere frem, da jeg stod paa Toppen og saae hen over det udstrakte Landskab. Sletten skjulte sig for en stor Deel bag Othrysbjerget, der dannede Forgrunden; men jeg saae de Bjerge, der omgive den, det store Olymp, hvis Spidse skjultes af Skyer, Ossas stolte Pyramide, det underfulde Pelion med dets talrige Stæder, Oetas mægtige Ryg imod Syd, og mod Vest det vilde Agrafa og det ætoliske Höiland. Ligesom Hellenerne byggede en stærk Fæstning paa denne Plads, saaledes har endnu i de seneste Tider en simpel Röverbande ved at forskandse sig i den gamle Borg formaaet at trodse de imod den udsendte Troppeafdelinger. Det var den berömte Vúlgaros, der anförte dem, og man talte meget om, hvor ynkeligt en engelsk Lord og hans Ledsager for 6 eller 7 Aar siden vare blevne myrdede ved Bjergets Fod. Vúlgaros faldt ikke i Tyrkernes Vold; han forlod uhindret dette Sted, da han ikke længere kunde forsvare det, og det skulde efter Sigende være den Samme, der anförte de Bander, hvis Ödelæggelser i Agrafa jeg nylig havde seet.

Denne helleniske Stadruin, hvis Navn vi ikke

kjende*), er en af de störste og skjönneste i Grækenland. Stærke Mure af uregelmæssig Qvaderbygning, 3½ Alen tykke, omgive saavel Borgen paa Klippens Top, som den egentlige Stad, hvis Ringmuur længere nede gaaer rundt omkring Bjerget. Det er en simpel Muur uden Taarne. Paa Nordsiden staaer en lille Port med alle dens tre overliggende Stene; den er kun 1¾ Alen bred. Ikke langt derfra strækker en stor Vandrende sig ud over Muren. Stadens Hovedport ligger paa Vestsiden, men er vendt mod Syd, og da det er fra Nord, at man stiger op ad Bjerget, kan man altsaa kun komme ind ad Porten ved at gjöre en fuldstændig Omdreining omkring Muren og give sig saa meget blot som muligt. Porten er 5½ Alen bred, og blev lukket af 3 Flöi-Dörre, den ene indenfor den anden. Nedenfor Ringmuren findes mangfoldige andre Muurrester, Levninger af Huse eller Templer; til et Tempel synes navnlig de at höre, der sees paa den överste Flade lige Öst for Borgen.

Ved Bjergets vestlige Fod ligger den lille tyrkiske Landsby Köitslár. Da der ingen Chan var paa Stedet, havde en velhavende Tyrk ladet opbygge et Huus, hvor han modtog og bevertede de Fremmede uden Betaling. Det var Landsbyens rigeste Mand; man anslog hans Formue til 5000 Species. Jeg havde alle-

*) Kiepert kalder den Koronia; hvorfor, veed jeg ikke; Leake (N. G. IV, p. 470) kalder den Melitæa; men denne Stad laae, som vi senere skulle see, ved Avarítsa.

rede truffet ham paa Reisen derhen, som han stod og arbeidede i Marken, ikke anderledes klædt end den fattigste Bonde. Det var en höi, næsten kæmpemæssig Skikkelse med brede Skuldre og stærke Lemmer og Brystet laadent som paa et vildt Dyr: ret et Ideal af en Tyrk. Det var en Fornöielse at see, hvor rask den gamle Mand arbeidede, og hvor let han sprang over Gjærdet for at komme hen at snakke med de Fremmede. Da han fik at vide, at jeg kom for at see de gamle Ruiner og opskrive hvad jeg saae, udbröd han med Forundring: „Nu har jeg været Menneske i 60 Aar, men jeg har endnu aldrig seet, at Nogen er kommet herhen for at skrive denne Fæstning op." Det var i denne Mands Huus, at vi toge ind. Da han var kommen hjem fra Marken og havde bragt alle sine Faar og Gjeder ind i Stalden, kom Raden til os. Han vilde selv gjöre os Selskab ved Aftensmaaltidet. En herlig Æggekage blev sat frem paa Bordet. Jeg saae en Træske ligge for mig og stak den uden Betænkning i Kagen; da slog den gamle Tyrk en Skoggerlatter op; han slog Hænderne sammen og raabte: „Næ! skulde jeg skrive Noget, saa vilde jeg skrive, at Du spiser Æggekage med Skeer." Den skulde nemlig spises med Fingrene; Skeen var bestemt til Tykmælken, der kom bagefter.

D. 21de Juni. Landsbyen Köitslár ligger vel ved Foden af det Bjerg, hvor den helleniske Borg stod; men den ligger dog endnu særdeles höit. Da Solda-

terne, som ledsagede mig, skulde aflöses i den nærliggende Dervéni, steg jeg ned i Dalen imod Nord for at naae denne. Det var et af den Slags Vagthuse, som man neppe finder i det civiliserede Europa; det var ikke opfört af Menneskehænder, men af den levende Natur selv; det var en stor og skyggefuld Platan, i hvis Nærhed en Kilde sprudlede frem; hvad behöver Mennesket vel mere? — Jeg fortsatte min Reise imod Öst, og kom efter en halv Times Forlöb til Landsbyen Övre-Tsjaterli. Jeg overskred en lille Flod, som vel er de Gamles Enipeus. Til Venstre viste sig den tyrkiske Landsby Kutslí, prydet med et Dervisje-Kloster og et Minaré. Efter 3 Timers Reise naaede vi Landsbyen Karatsjáli, hvor vi atter holdt Middag i et af disse Huse, som Tyrkernes Gjestfrihed aabne for de Fremmede. At Landsbyen Tsjeutmá med en hellenisk Fæstning laae i Nærheden, erfarede jeg först senere. Efter en Times Ridt ankom jeg til Landsbyen Iraklí*), som beboes af lutter Christne, og derfor af Tyrkerne kaldes Dsjaúr-kjöí eller „de Vantroes By." Endnu en Time, og man naaer Domokó, hvis Huse malerisk udbrede sig paa en fremspringende Höi under Fæstningens hvide kalkede Mure. Veien var hele Dagen igjennem gaaet over et stærkt bakket Land, fuldt af rige Kornmarker; Viin vilde man forgjæves söge, thi det er næsten lutter Tyrker, der boe her. Det er den lavere Deel af Othrys-Bjerget,

---

*) Ἡρακλῆ.

som mod Nord udstrækker sine Bölgninger lige indtil Férsala.

Domokó er en Fordreielse af det gamle Navn *Thaumaki*, hvilket Oldtidens Forfattere udlede af den vidunderlige Udsigt, som derfra aabner sig over den udstrakte Slette. Det er nemlig ikke en Magula eller en af Bjergets yderste Rödder, men det er Bjerget selv, som herfra skraaner ned til Sletten, og skjöndt Agrafa paa den ene Side og de pharsaliske Bjerge paa den anden skjule store Strækninger af den thessaliske Slette, bliver dog endnu en ikke ringe Deel tilbage for Öiet. Af den helleniske Borgs Mure sees Levninger under den tyrkiske Fæstnings Mure; deres nogenlunde regelmæssige Bygningsmaade og Stenenes ringe Störrelse vidne om at de ikke tilhöre de ældste Tider. Af andre Oldtidsminder eier Domokó Intet uden nogle Indskrifter, som ligge henkastede ved Chanerne i Byen og tildeels begravede i Jorden; det er Hædersdecreter for andre Staters Borgere, der herved erholde alle de Begunstigelser, som kunde blive en Fremmed til Deel.

D. 22de Juni. Hos Erkebispen i Lárissa havde jeg truffet en vakker ung Græker fra Domokó ved Navn Dimitrios Despotópulos, d. e. Bispesönnen, et Tillægsord, som kun faa Grækere kunne give sig; thi kunne end de simple Præster eller Papádes være gifte, er dette dog ikke tilladt for en Biskop; til Bispestolen gaaer Veien kun igiennem Klosteret, og denne Dimi-

trios' Fader maa altsaa have mistet sin Kone för han gik i Kloster. Han havde lovet mig, naar jeg kom til hans Fædrestad, at gjöre mig opmærksom paa hidtil ubekjendte Oldsager, og han holdt trolig sit Löfte. Det var ham som opfordrede mig til at besöge det afsides liggende Avarítsa, hvor jeg opdagede det gamle Melitæas Plads, og denne Morgen ledsagede han mig paa en Udflugt til en mærkværdig Grav, der skulde findes Nord Vest for Byen ved Foden af Bjergene.

En halv Time medgik, inden vi kom ned af det steile Bjerg til Landsbyen Skarmítsa. Vi rede derpaa hen over Sletten langs med Bjergenes Fod, der bleve liggende paa venstre Haand ligesom ogsaa Landsbyen Velissótes. Efter en Times Ridt paa Sletten naaede vi en stor Kilde som i flere Aabninger sprang ud fra Klippens Fod; det er formodentlig et underjordisk Aflöb for den store Sö Nezeró, de Gamles Xynias, som ligger höiere oppe i Othrysbjergene. Paa den anden Side af Kilden findes den omtalte Grav. Det er en fritstaaende Sarkophag, udhugget i selve Klippens Masse *); jeg kunde sammenligne den med Fjeldgravene i Lykien, hvis jeg ikke frygtede for at stille den simple Ligkiste sammen med hine sælsomme Efterligninger af Træbygninger. Over en Væg af 3 Alens Höide ere 3 Trin udhugne, og over dem den store Ligkiste. Den er over 4 Alen lang; men da Væggene ere mere end en

*) En aldeles lignende Grav skal findes et andet Sted længere inde i Bjergene.

halv Alen tykke, bliver Leiets Længde indeni dog ikke fulde tre Alen. Midt paa Forsiden sees en aflang Fordybning, bestemt til at indsætte en Plade af Bronze eller fiint Marmor, hvorpaa Gravskriften stod. For at den Döde kunde ligge beqvemt i sin Seng, har man udhugget ham en Hovedpude derinde, og for at hans Sövn ikke skulde forstyrres, lagde man et uhyre Laag, over en Alen höit, ovenpaa. Dette Laag har man heller ikke kunnet löfte i de senere Barbariets Tider, da man opbröd Gravene for at söge efter Skatte; man har hugget et Hul i Kistens Side for at komme derind. Dette Hul har givet Anledning til et af den Slags Sagn, som Folkene endnu i vore Dage saa ofte skabe. Imellem Domokó og Férsala ligger en Ruin, som bærer Navnet „Qvindeborgen" *). Det er den eneste Levning fra den Romantik, som de frankiske Riddere i Middelalderen bragte med til disse Lande, at man stundom fortæller om de gamle Borge, at en deilig Dronning har bygget dem eller herskede deri, og flere af dem kaldes, ligesom den her omtalte, „Qvindeborgen" eller „den Skjönnes Borg" **). Man fortæller nu, at i hiin Borg boede en deilig Prindsesse; da hun uden sin Faders Vidende havde födt et Barn, lod hun dette Huus udhugge for at skjule det i; men, for at Barnet ikke skulde lide Nöd, huggede hun det omtalte Hul;

*) *Γυναικόκαστρον.*

**) *Τῆς ὡραίας τὸ κάστρον.*

hver Morgen kom hun derhen, rakte Brystet ind til Barnet og diede det.

Efter at have tilbragt Middagen i min unge Vens behagelige Selskab, begav jeg mig paa Veien til Avarítsa. Jeg havde gjort min Opvartning hos Dervéni-Agaen i Domokó; han modtog mig overordentlig venligt, men beklagede, at Veiene vare saa usikkre; dog jeg skulde ikke frygte; han vilde sende mig en 12—15 Mand til Ledsagelse. Da det kom til Stykket, sendte han mig to, samt en Befaling om at fra den nærmeste Dervéni skulde to endnu slutte sig til os. Dette Sted var Alchaní, neppe en Times Vei Syd-Ost for Domokó. Vi fandt den hele Albanesertrop siddende under Skyggen af et Platantræ og spillende Tærninger, som Ingen havde synderlig Lyst til at forlade for at adlyde den overbragte Befaling. Ovenover Alchaní hæver sig en Höi bevoxet med Egetræer; det er Begyndelsen til de store Skove, som bedække Störstedelen af Bjerglandet. Det er mægtige storbladede Ege med en fuldkommen nordisk Charakteer; af og til afvexle de med Bygmarker, og hvor en Bæk rinder gjennem Klöften, hvor en Kilde springer ud fra Bakken, erstatte de lysegrönne Plataner deres alvorligere Brödre. Jeg fik tilstrækkelig Leilighed til at gjöre Bekjendtskab med dette smukke Bjerg; thi Soldaterne kjendte ikke Veien ret, og först i Skumringen, efter at have gjort betydelige Omveie, naaede jeg Avarítsa, som egentlig kun er 3 Timers Reise fra Domokó.

Paa Bakken over Byen ligger imellem tykke Skove

Klosteret, hvor jeg skulde overnatte. Man modtog mig paa Grand af mit stærke Fölgeskab mindre venligt end man ellers vilde have gjort; man kjendte nok Albaneserne, og vidste, at de ikke vare lette at tilfredsstille. De yttrede ogsaa strax Utaalmodighed fordi de skulde vente efter Aftensmaden; og da de fik Æg, bleve de vrede og forlangte Kjöd, hvilket naturligviis her i Fastetiden ikke var at finde; dog det lykkedes min Tolk at berolige dem, og Vinen gjorde dem snart lystige, saa de sang til langt ud paa Natten og deres Ulvehyl af og til vækkede mig af min Sövn. Men saa uvelkomment mit Fölge var, blev den venlige Munk dog snart gode Venner med mig, og han beklagede af Hjertet, at han ikke kunde beværte mig bedre. Han fortalte mig, at dette Kloster i lang Tid havde været forladt; for 15 Aar siden var det blevet nyt opbygget efter fattig Leilighed, og han havde været den förste Munk, der havde taget Bolig deri; selv nu talte det kun tvende Munke, thi det var et fattigt Kloster." Dog her saae reenligere og ordentligere ud end i mange af de rige, og den fattige Munk var maaskee den uegennyttigste Græker jeg har truffet; det syntes virkelig uskrömtet, naar han den næste Dag afslog den Godtgjörelse, jeg böd ham ved Afskeden, og jeg maatte virkelig nöde ham inden han modtog den.

D. 23de Juni. Lige udenfor Klosteret ligger den överste Deel af det gamle *Melitæas* Mure; de ere for en Deel overgroede med Krat, men man forfölger

dog uden Vanskelighed deres hele betydelige Udstrækning, fra Klosteret ned til Landsbyen, og endnu langt videre, heelt ned i Dalen. Fra Borgens Top har man en smuk Udsigt, paa den ene Side ned igjennem den brede frugtbare Dal, hvis Kornmarker begrændses af skovrige Bakker paa begge Sider; en lille Flod löber derigjennem; det er udentvivl den i gamle Sagn saa berömte Enipeus. Paa den anden Side seer man over Skovbakker og Höisletter hen til den store Bjergsö Nezeró.

I Klosterets Gaard ligger en ældgammel Indskrift, nogle Stykker af en halvrund Marmorbænk, et Par smaa Söiler fra en seen Tid, og flere Statuebaser, af hvilke enkelte ere ret smukt profilerede. Men det Vigtigste er en stor og fuldstændig bevaret Indskrift, som findes i Kirken paa den fiirkantede Marmorblok, der bærer Altarbordet. Det er denne, der berettiger os til at kalde den gamle Stad Melitæa. Det er en Kjendelse som det ætoliske Forbund afsagde imellem Melitæas Indbyggere og Pereerne, et for Resten ubekjendt Folk, der har staaet i et vist Afhængighedsforhold til hine. Her fastsættes Grændserne mellem begge Folk, og bestemmes, at Melitæerne fremdeles, ligesom tidligere, skulle sende deres fattigere Naboer en Understöttelse i Penge til Embedsmændenes Lönning og til de offentlige Lege, samt sende deres Övrighed derhen for at holde Ret.

Fra Avarítsa maatte jeg drage mod Vest for at naae Veien der förer over Bjerget fra Domokó til La-

mía, hvilket er den eneste Indgang fra Tyrkiet til Hellas. Jeg kom igjennem de samme smukke Skove som den foregaaende Aften. Efter en Times Forlöb naaede jeg Landsbyen Drámala, en halv Time senere den lidt större By Palamá, endnu en halv Time og jeg kom til Udflytterhytterne fra Palamá *). Ovenover dem fandt jeg den albanesiske Dervéni, som skulde beskytte Landeveien, leiret ikke i noget Vagthuus, men i en stor Lövhytte under Egetræer. Mit hidtilværende Fölgeskab skulde her afløses; de fik deres Drikkepenge, Mere end de havde ventet, men knurrede naturligviis ligefuldt; et Par andre lige saa elskværdige Albanesere skulde ledsage mig til Grændsen. Bjerget bliver mere vildt og nögent; Veien slynger sig op igjennem en Klöft langs med en Flod; det er Furka-Passet, et Sted der ret indbyder til röverisk Overfald. Efter en Times Forlöb havde vi naaet Othrys-Bjergets överste Ryg, hvor Grændsen er draget imellem Tyrkiet og Grækenland. En Række Kaserner ere opbyggede paa hele Grændselinien for at bevogte den. Naar man ankommer til den tyrkiske Grændsevagt, er det Skik, at man under militair Bevogtning föres til den faa Skridt derfra bortfjernede helleniske Vagt; men da Agaen saae en Gentleman som mig, kunde han ikke behandle mig saa ligegyldigt; jeg maatte sætte mig ned hos ham og drikke en Kop Kaffe: gid han havde sparet sin Kaffe, og med det Samme forskaanet mig for de Smaadyr, hvoraf hans

---

*) *Καλύβια τῆς Παλαμᾶς.*

hvide Kappe vrimlede! Han vilde heller ikke tillade nogen af sine Folk at ledsage mig; han vilde selv fölge mig til den helleniske Kaserne. Jeg var nær ved at blive undselig over al den Opmærksomhed; Officieren kunde jeg dog ikke byde Drikkepenge ligesom de gemene Soldater! dog da han mærkede, at det ikke kom af sig selv, bad han min Tjener om at fortælle mig, at det var Skik at give Noget.

Med Glæde hilsede jeg atter Hellas ligesom en gammel Bekjendt, og maatte jeg ikke glæde mig over dets Skjönhed? Dybt under mig laae den brede Dal, hvorigjennem Sperchios-Flodens glimrende Sölvström bugtede sig, og paa den anden Side reiste sig det lige saa skjönne som mægtige Oeta; til Venstre smilede det lyseblaae Hav og Euboeas Bjerge i Baggrunden. Ledsaget af helleniske Grændsevogtere drog jeg ned ad Bjerget, to Timers Vei, og blev indqvarteret i Qvarantainen ved Lamía.

Indhold.

I.

Side

Parnas og den græske Paaske .... 1.
1. Dýstomo. Aráchova. Den korykiske Hule............ 5.
2. Den græske Familie.............................. 21.
3. Krissa. Delphi. Kirrha.......................... 31.
4. Langfredag. Amphissa. Paasken................... 50.
5. Afskeden .... 63.

II.

Konstantinopel...................................... 71.
1. Reise fra Athen til Konstantinopel .... 73.
2. Det förste Indtryk .... 86.
3. Bygningerne..................................... 93.
4. Tyrkernes Charakteer...........................121.
5. Kirkegaardene..................................139.
6. Det tyrkiske Dampskib ....145.

III.

Thessalien...155.

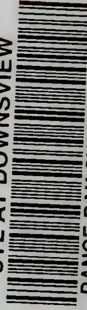
Hertil et Kaart over Thessalien.

0'
21°
40°
40°
30'
30'
Makrinitsa
Zagora
Portaria
Plessidi
Pelion
Iolos
Volo
Almyra
A. Laurentios
Iolkos
A. Georgios
Demetrias
Milies
Lechonia
Moreuma Fl.

Ussings Reisebilleder

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 12 30 17 09 015 5